

วารสาร สถาบัน พระปกเกล้า

KING PRAJADHIPOK'S INSTITUTE JOURNAL

เพศสภาพ เพศวิถีกับประชาธิปไตย
GENDER,SEXUALITY AND DEMOCRACY

ปีที่

2

ฉบับที่ 2

(พฤษภาคม - สิงหาคม 2566)

ISSN 1685 9855

| ISSN 2730-3896 (Online)

https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/index

ผู้จัดการ

นายวิฑูรย์ ชัยภาคภูมิ

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า

บรรณาธิการ

นายภควัตต์ อัจฉริยะปัญญา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น

สถาบันพระปกเกล้า

กองบรรณาธิการ

ศ. ดร.จรัส สุวรรณมาลา

สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์และนโยบายสาธารณะ

มหาวิทยาลัยรังสิต

รศ. ดร.ชมพูนุท โกสลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผศ.ชาญณวุฒิ ไชยรักษา

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ดร.ถวิลวดี บุรีกุล

รองเลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า

นางสาวธีรพรธ ใจมั่น

ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมวิชาการรัฐสภา

สถาบันพระปกเกล้า

รศ. ดร.ไพสิฐ ภูจินาพันธุ์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รศ. ดร.ยุทธพร อีสริชัย

สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์

ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล

สถาบันพระปกเกล้า

ศ. ดร.ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศ. ดร.สกนธ์ วัลย์วิวัฒน์

อดีตคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.สตีเฟน ธนานิธิโชติ

ผู้อำนวยการสำนักนวัตกรรมเพื่อประชาธิปไตย

สถาบันพระปกเกล้า

ศ. ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศ. ดร.สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร.สุนิสา เบบอเออร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รศ. ดร.อัชกรณ วงศ์ปรีดี

คณะรัฐประศาสนศาสตร์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

วารสารสถาบันพระปกเกล้า

ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2566 ISSN 1685-9855

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5 (โซนทิศใต้)

เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

โทรศัพท์ 0-2141-9570 โทรสาร 0-2143-8175

วารสารสถาบันพระปกเกล้า เป็นวารสารทางวิชาการที่สถาบันพระปกเกล้าจัดทำขึ้น โดยรวบรวมงานเขียนทางวิชาการและงานศึกษาวิจัย ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ และติดตามประเมินผล ในมิติทางการเมือง การปกครองในระบบประชาธิปไตย และมีดีการบริหารราชการที่เกี่ยวข้อง ทั้งในบริบทประเทศไทยหรือในเชิงเปรียบเทียบกับประเทศไทย เพื่อเป็นแหล่งรวบรวม ผลงานทางวิชาการที่สำคัญในประเด็นที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การต่อยอดพัฒนาและ เสริมสร้างศักยภาพในเชิงวิชาการแก่นักศึกษาและประชาชนผู้ให้ความสนใจต่อไป

ขอบเขตเนื้อหาของบทความในวารสารฯ ได้แก่ประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ประชาธิปไตย และกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย
2. ธรรมาภิบาล
3. แนวทางการบริหารงานพัฒนาประเทศ
4. นโยบายสาธารณะและองค์การทางการบริหารราชการแผ่นดิน
5. การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น
6. การเมืองภาคพลเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน
7. สันติวิธีและการจัดการกับความขัดแย้ง
8. การสร้างเครือข่ายการพัฒนา
9. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

วารสารสถาบันพระปกเกล้า ดำเนินการจัดพิมพ์ปีละ 3 เล่ม ดังนี้

- ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – เมษายน
ออกเผยแพร่แก่สาธารณชนในเดือนพฤษภาคม
- ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม
ออกเผยแพร่แก่สาธารณชนในเดือนกันยายน
- ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน – ธันวาคม
ออกเผยแพร่แก่สาธารณชนในเดือนมกราคมของปีถัดไป

อนึ่ง บทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสาร จะต้องผ่านการพิจารณา บทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในรูปแบบผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (Double-blind peer review) ตามกระบวนการ ที่กำหนดไว้ และมีกรพิจารณาบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จำนวน 3 ท่านต่อ 1 บทความ

ผู้สนใจส่งบทความเพื่อให้สถาบันพระปกเกล้าพิจารณา สามารถส่งบทความของท่านผ่านระบบ Submit Online ได้ที่เว็บไซต์ http://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/ โดยขอความกรุณาจัดเตรียมต้นฉบับและดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

ราคาต่อฉบับ: 120 บาท

กองบรรณาธิการวารสารสถาบันพระปกเกล้า
สถาบันพระปกเกล้า

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา อาคารบี ชั้น 5 เลขที่ 120 หมู่ 3

ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

โทรศัพท์ 02-141-9570 E-mail : journal.kpi@kpi.ac.th

ส.า.ร.บ.ญ

เรื่อง	หน้า
สำรวจนโยบายพรรคการเมือง “ความเสมอภาคทางเพศ (Gender Equality)” ในสนามการเลือกตั้ง 2566 อภิญญา ดิสสะมาน	5
ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน พรพิรุณ ชลาชัย และ รักชนก ชำนาญมาก	22
มิติเพศสภาพกับเสียงที่ล้นหายของเพศหลากหลายในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้ ทวีลักษณ์ พลราชม และ วิลาสินี โสภภาพล	43
อัตลักษณ์และสิทธิทางการเมืองของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา อัจจิมา แสงรัตน์	60
นักปฏิวัติหญิงแห่งเขตงานกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2515-2525) วิทยา อารณ	79
ภัยพิบัติ กฎหมาย และนโยบาย สิ่งที่เกิดทับทำให้เกิดคนจนข้ามรุ่น ในกลุ่มสตรีประมงขนาดเล็กปัตตานี อลิสสา หะสาเมาะ	104
ไม่มีตราฮาลาลที่ตู้อาหาร: การต่อรองอำนาจผ่านธัญญาบ อัมพร หมดเด็น	140

ทางคณะผู้จัดทำยินดีที่จะเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลที่มีประโยชน์หรือน่าสนใจต่อ
สาธารณชนและขอสงวนสิทธิ์ในการสรุปย่อ ตัดทอนหรือเพิ่มเติมตามความเหมาะสม
ความเห็นและทัศนะในแต่ละเรื่องเป็นของผู้เขียน ซึ่งทางคณะผู้จัดทำและสถาบันพระปกเกล้าไม่จำเป็นต้อง
เห็นด้วยเสมอไป

พิมพ์ที่

บริษัท เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด

745 ถนนนครไชยศรี แขวงนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ 02-243-9040-4 โทรสาร 02-243-3225

บรรณาธิการแฉลง

ผ่านพ้นไปแล้วสำหรับการเลือกตั้งเมื่อเดือนพฤษภาคม 2566 ที่ผ่านมา แต่กระแสการเมืองไทยยังร้อนระอุและฝุ่นตลบไม่จางหาย จนในที่สุดประเทศไทยก็มีการรัฐประหารครั้งที่ 30 ที่ชื่อว่า เศรษฐา ทวีสิน ทั้งนี้ภายใต้การรัฐประหารที่ใหม่ และคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ การบริหารประเทศจะเป็นอย่างไรนั้นเป็นสิ่งที่ประชาชนคนไทยต้องคอยจับตาดูกันต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งที่พวกเราจะร่วมกันหมุนวงล้อประชาธิปไตยให้เดินต่อไปข้างหน้าอีกครั้งได้อย่างต่อเนื่อง

นอกจากเรื่องการเมืองร้อนๆ แล้ว ในช่วงที่ผ่านมาเราอยู่ในช่วงของเดือน Pride Month ซึ่งในช่วงเดือนมิถุนายนของทุกปี จะเป็นช่วงเวลาที่ได้รับรู้กันอย่างกว้างขวางว่าเป็นเดือนแห่งการเฉลิมฉลองความหลากหลายทางเพศ ซึ่งนับว่าเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ผู้คนจากชุมชน LGBTQ+ รวมถึงผู้ที่สนับสนุนหลักคิดของความเท่าเทียมทางเพศ จะออกมาเดินขบวน แสดงออกเชิงสัญลักษณ์ จัดกิจกรรมพิเศษ หรือเปิดวงสนทนาถกเถียงและให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องความหลากหลายทางเพศ ที่มุมมองในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงจากอดีตที่ผ่านมา โดยหลายคนมุ่งหวังว่ากิจกรรมที่ทำกันอยู่แม้ว่าจะเริ่มจากการยอมรับความแตกต่างทางเพศ แต่จะขยายตัวและขยายผลไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ไม่แตกแยกของสังคมในท้ายที่สุด

วารสารสถาบันพระปกเกล้าฉบับนี้ จึงขอมีส่วนร่วมในกิจกรรมห้วงเดือน Pride Month โดยทำการรวบรวมและนำเสนอบทความภายใต้ธีม “เพศสภาพ เพศวิถีกับประชาธิปไตย” (Gender, Sexuality and Democracy) ผ่านผลงานการเขียนและการวิจัยของนักวิชาการที่อยู่ในแวดวงดังกล่าว รวม 7 บทความด้วยกัน ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มบทความออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ด้วยกัน คือ 1) กลุ่มบทความที่เกี่ยวกับ “ความหลากหลายทางเพศ หรือ Gender Diversity” และ อีกกลุ่มคือ 2) กลุ่มบทความที่เกี่ยวกับ “ความเท่าเทียมทางเพศ หรือแนวคิด Feminism” ซึ่งการศึกษาในประเด็นดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการศึกษาในประเด็นความหลากหลายทางเพศ ที่ได้รับความสนใจอยู่ในปัจจุบัน

สำหรับบทความในกลุ่มแรกที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศ นั้นมี 4 บทความ ขอเริ่มด้วยประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะในประเด็นความหลากหลายทางเพศ ที่ถูกนำเสนอผ่านนโยบายของพรรคการเมืองต่างๆ ระหว่างการหาเสียงที่ผ่านมา กับบทความวิชาการเรื่อง “สำรวจนโยบายพรรคการเมือง ความเสมอภาคทางเพศ (Gender Equality) ในสนามการเลือกตั้ง 2566” โดย ดร.อภิญา ดิสสะมาน นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญจากสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ที่ได้ทำการวิเคราะห์นโยบายเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ และ

ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนนโยบายของพรรคการเมืองไทย ในสนามการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 ที่ผ่านมา ซึ่งบางพรรคได้ชูนโยบายเหล่านี้เป็นนโยบายหลักของพรรค นอกจากนี้ ยังวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนนโยบายทางด้านนี้ที่พรรคต่างๆ ได้หาเสียงไว้หลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 ที่ผ่านมา ท่านที่สนใจประเด็นนโยบายสาธารณะและพรรคการเมืองต้องไม่พลาดที่จะอ่านงานชิ้นนี้ ... บทความถัดมาเป็นเรื่องที่ได้รับ ความสนใจมากในช่วงปีที่ผ่านมา กับประเด็นกฎหมายคู่ชีวิตและเรื่องสมรสเท่าเทียม โดย พรทิธม ชลาชัย นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิทธิมนุษยชนและการศึกษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ ผศ. ดร. รักชนก ชำนาญมาก จาก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กับบทความวิจัย “ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน” ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในประเด็นดังกล่าวไม่ได้ใช้การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเดิมที่นำไปสู่ความรุนแรง แต่ใช้รูปแบบการเมืองเชิงอัตลักษณ์ และแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อเป็นศูนย์กลางในการสื่อสารผ่านการสร้างวาทกรรมในแบบงานเขียนและเวทีวิชาการ รวมถึงสื่อต่างๆ ซึ่งเป็นรูปแบบของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่มีการใช้ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่หลากหลายของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เป็นการเมืองภาคประชาชนมากขึ้นกว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบเดิมที่ขับเคลื่อน(ร่าง)พระราชบัญญัติคู่ชีวิต จนนำมาสู่การเคลื่อนไหวต่อประเด็นสมรสเท่าเทียมในปัจจุบัน รายละเอียดเป็นอย่างไร เชิญหาคำตอบ ? ได้จากงานชิ้นนี้

จาก 2 บทความข้างต้นเห็นได้ว่าประเด็นความหลากหลายทางเพศ เป็นประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจจากทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ประเด็นดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค แต่ในบางพื้นที่ประเด็นความหลากหลายทางเพศนั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน และมีความยากที่จะกล่าวถึงเรื่องความหลากหลายทางเพศได้อย่างเปิดเผย อันเป็นผลมาจากวิถึวัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้ยังส่งผลกระทบต่อเมืองและสังคมที่มีปัญหาอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเรื่องของกระบวนการสร้างสันติภาพในพื้นที่ ทั้งนี้บทความวิจัยเรื่อง มิติเพศสภาพกับเสียงที่ล้นหายของเพศหลากหลายในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้ โดย ผศ. ดร.ทวีลักษณ์ พลราชม จาก สำนักวิชาพหุภาษาและศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และ วิลาสินี โสภพล นักวิชาการ จากสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล

สถาบันพระปกเกล้า ได้ร่วมกันสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการสันติภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ยังมองข้ามมิติทางเพศและเพศสภาพ แม้สหประชาชาติจะให้ความสำคัญต่อประเด็นเพศสภาพ แต่มุมมองเรื่องเพศสภาพในกระบวนการสันติภาพก็ยังมองภายใต้กรอบความสัมพันธ์แบบชายหญิงอยู่ค่อนข้างมาก จนทำให้กลุ่มเพศหลากหลายในพื้นที่ความขัดแย้ง ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพที่เป็นทางการมากนัก ขอเชิญท่านที่สนใจในประเด็นความหลากหลายทางเพศที่เกี่ยวข้องกับสันติวิธี อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่บทความชิ้นนี้... จากชายแดนภาคใต้ขอพาท่านผู้อ่านไปประเทศบ้านใกล้เรือนเคียง คือ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ที่ปัจจุบันกลุ่ม LGBTQ+ มีบทบาทในสังคมชัดเจนมากขึ้น ได้รับการยอมรับและสนับสนุน รวมถึงการเคารพในสิทธิความเท่าเทียม แม้ว่าการเป็น LGBTQ+ จะ เป็นสิ่งที่ผิดทั้งทางกฎหมายและทางศาสนาในประเทศเมียนมาก็ตาม และอาจนำไปสู่การรับโทษขั้นรุนแรงได้ ทั้งนี้บทความวิจัยเรื่อง **“อัตลักษณ์และสิทธิทางการเมืองของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา”** โดย **อัจฉิมา แสงรัตน์** นักวิชาการ จากสำนักส่งเสริมวิชาการรัฐสภา สถาบันพระปกเกล้า ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลังความเป็นมาและอัตลักษณ์ทางสังคมและการเมืองของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา รวมถึงรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา ที่ผ่านมาและในปัจจุบัน ตลอดจนได้ศึกษาเปรียบเทียบกับ การต่อสู้ของกลุ่ม LGBTQ ในประเทศไทยไว้อย่างน่าสนใจ ติดตามอ่านรายละเอียดได้ที่บทความชิ้นนี้...

สำหรับบทความในกลุ่มที่สอง จะเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ ซึ่งถือเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นเพศสภาพกับการต่อรองทางอำนาจในสังคม และยังถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการศึกษาในประเด็นความหลากหลายทางเพศที่ได้รับความสนใจอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ทางวารสารออนไลน์ของเราในประเด็นดังกล่าวรวม 3 บทความ

บทความแรกในงานที่เกี่ยวกับการศึกษาในประเด็นนี้ ขอเริ่มต้นด้วยบทความวิจัยเรื่อง **“นักปฏิวัติหญิงแห่งเขตงานกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2515-2525)”** โดย **ผศ. ดร.วิทยา อาภรณ์** หัวหน้าศูนย์ความเป็นเลิศด้านผู้หญิงและความมั่นคงทางสังคม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ซึ่งได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อการแก้ไขปัญหาทางสังคม ที่เริ่มมีมาตั้งแต่อดีต และต่อเนื่องมาถึงบทบาทในปัจจุบัน โดยได้เจาะลึกไปถึงบทบาทของผู้หญิงในการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ในพื้นที่กรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งงานชิ้นนี้ได้อธิบายถึงบทบาทของผู้หญิงที่เข้าร่วมงานกับ พคท. ในพื้นที่กรุงชิงอย่างละเอียด ทำการแบ่งเป็นบทบาทของผู้หญิงเป็นช่วงระยะก่อนการเข้าร่วมขบวนการ ระยะระหว่างการเข้าร่วมขบวนการ และระยะหลังการเข้าร่วมขบวนการ ทั้งนี้ผู้เขียนได้สรุปถึงบทบาทของผู้หญิงในขบวนการ พคท. ในกรุงชิง ว่ามีลักษณะพิเศษในหลายประเด็นภายใต้เงื่อนไขและสถานการณ์ที่เป็นอยู่ ได้อย่างน่าสนใจและชวนติดตาม..... บทความต่อไปในประเด็นสตรีศึกษายังคงอยู่ที่ภาคใต้แต่ขอลงไปที่จังหวัดปัตตานี และเจาะลึกไปถึง

กลุ่มผู้หญิงชาวประมงขนาดเล็กในพื้นที่ตำบลบางตา อำเภอนงจิก จังหวัดปัตตานี กับบทความวิจัยเรื่อง **“ภัยพิบัติ กฎหมาย และนโยบาย สิ่งที่เกิดทำให้เกิดคนจนข้ามรุ่นในกลุ่มสตรีประมงขนาดเล็กปัตตานี”** โดย **ผศ. ดร.อลิสสา ทะสาเมาะ** จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับภาวะคนจนข้ามรุ่นของผู้หญิงกลุ่มชาวประมงขนาดเล็กในบริบทสถานการณ์ภัยพิบัติ นอกจากนี้ในงานชิ้นนี้ ยังศึกษาถึง ผลกระทบของภัยพิบัติต่อชีวิตของมนุษย์โดยเฉพาะผู้หญิง ที่สัมพันธ์กับโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐกับพลเมือง ผ่านในรูปแบบของกฎหมายป่าชายเลนและกฎหมายประมงที่สร้างข้อจำกัดและกดทับชุมชน โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับชาวบ้านกับการแย่งชิงทรัพยากรประมง และการปฏิบัติต่อพลเมืองมาลายูมุสลิมในพื้นที่อีกด้วย ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะจากการศึกษาเป็นอย่างไร หาคำตอบได้ที่บทความนี้ ปิดท้ายฉบับนี้ด้วยบทความวิจัยเรื่อง **“ไม่มีตราฮาลาลที่ดูอาหาร: การต่อรองอำนาจผ่านฮาลาล”** โดย **ผศ. ดร.อัมพร หมดเด็น** จากคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งศึกษาถึงการต่อรองของผู้หญิงมุสลิมที่ทำการค้าในระดับจุลภาคกับการกำหนดมาตรฐานหลักการบริโภคตามความเชื่อที่ปรากฏในศาสนาอิสลามอันส่งผลต่อปฏิบัติการทางการค้าอาหารฮาลาล งานชิ้นนี้ได้สะท้อนความทับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างอิสลาม เพศสภาพ และทุนนิยม ขณะที่ผู้ค้าหญิงมุสลิมต่อรองกับภาพแทนตัวตนในความเชื่อของชุมชนโดยการสวมฮาลาลซึ่งกลายเป็นตราสินค้าที่สามารถแทรกผ่านเข้าไปในโลกของทุนและได้รับการยอมรับความฮาลาลจากผู้บริโภค ท่านที่สนใจประเด็นผู้หญิงกับมิติความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม แนะนำว่าต้องไม่พลาดบทความนี้...

กองบรรณาธิการฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความต่างๆ ที่นำเสนอในวารสารฉบับนี้จะเสริมความรู้และมุมมองใหม่ๆ เกี่ยวกับประเด็นเพศสภาพและเพศวิถีกับประชาธิปไตย ให้แก่ผู้อ่านทุกท่าน ด้วยเพราะเราเห็นว่าปัจจุบันเรื่องเพศที่เรารับรู้มัน แตกต่างออกไปมากจากอดีต ไม่ใช่เพียงแค่ในวงสนทนาของนักวิชาการเท่านั้น แต่ในการรับรู้ของคนส่วนใหญ่ ความเข้าใจ มุมมอง และทัศนคติต่อเพศนั้นกลายเป็นพลวัตซึ่งขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามองค์ความรู้ที่ถูกพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ความหมายของคำว่าเพศในยุคสมัยใหม่ จึงซับซ้อนและไปไกลกว่านิยามบนหน้าหนังสือเรียน สุขศึกษาในอดีต และที่สำคัญโลกไม่ได้แบ่งมนุษย์เป็นแค่ ชาย กับ หญิง อีกต่อไป

.. โลกใบนี้เต็มไปด้วยสีสันมากมายซึ่งสร้างความแตกต่างหลากหลายให้กับสรรพสิ่ง มันจึงสวยงามและน่าหลงใหล ..แล้วโลกของคุณล่ะ วันนี้เป็นสีอะไร ??

มาร่วมกันเติมสีสันสดใสให้โลกใบนี้กันครับ
ด้วยจิตคารวะ
นายภควัต อัจฉริยปัญญา
บรรณาธิการวารสารสถาบันพระปกเกล้า

สำรวจนโยบายพรรคการเมือง
“ความเสมอภาคทางเพศ (Gender Equality)”
ในสนามการเลือกตั้ง 2566

Monitoring of Gender Equality Policy of Political Parties in
National Thailand Election 2023

อภิญญา ดิสสะมาน*
Apinya Tissamana**

บทความนี้

Received

7 มิถุนายน 2566

Revised

13 กรกฎาคม 2566

Accepted

8 สิงหาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่เน้นการวิเคราะห์นโยบายความเสมอภาคทางเพศ (Gender equality) และความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนนโยบายของพรรคการเมืองไทยในสนามการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 การวิเคราะห์ปัจจัยผลักดันนโยบายและปัจจัยทำให้เกิดการถดถอยของการขับเคลื่อนนโยบายความเสมอภาคทางเพศของพรรคการเมืองในสนามการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 กระบวนการผลักดันนโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศอย่างเป็นรูปธรรมต้องการมีการกลั่นกรองเนื้อหาสาระ ปัจจัยความพร้อมของสังคม และวาระการต่อสู้เกี่ยวกับการเมืองภายในประเทศด้วย โดยเฉพาะนโยบายที่เป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับ เพศสถานะ ทัศนคติวิถีชีวิตดั้งเดิม การรับรู้ของคนในช่วงวัยที่แตกต่างกัน ยังคงเป็นเรื่องที่สังคมต้องการการถกเถียงให้เกิดการตกผลึกสาธารณะร่วมกันอย่างแท้จริง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลง

ด้านนโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศ เพื่อให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างการขับเคลื่อน “กฎหมาย” และ “นโยบายของรัฐ” อย่างเป็นรูปธรรมโดยบูรณาการทุกภาคส่วนเข้าร่วมขับเคลื่อนวาระนี้ให้ต่อเนื่องและยั่งยืน

คำสำคัญ: พรรคการเมือง, นโยบายพรรคการเมือง, ความเสมอภาคทางเพศ, การเลือกตั้ง--ไทย--2566

* นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า (ดร.)

** Senior Academic, Office of Peace and Governance, King Prajadhipok's institute (Ph.D)

Abstract

This article focuses on analyzing the gender equality policy and the potential of integrating the policy into the campaign of Thai political parties in the context of the 2023 election. The analysis contains the related factors to promote the policy and the deterioration of the gender equality policy in the context of the 2023 election. A concrete process to enable the gender equality policy requires research for relevant content while people in society are prepared to pursue the agenda in the political context. When discussing the policy related to genders, social perspectives, and traditions, there are various levels of perception among people of different ages. People in society must engage in discussion to lead to a mutual understanding. Since political transitions can alter the direction of the gender equality policy, the interaction between the “laws” and the “government policies” is examined to find the concrete factors to integrate all sectors into pursuing the policy continually and sustainably.

Keyword: Political Parties, Political Parties Policy, Gender equality, Election--Thailand--2023

1. สถานการณ์นโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศ Gender Equality ของประเทศไทยในปัจจุบัน

ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดตามหัวข้อของบทความนี้ จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับคำว่า “ความเสมอภาคทางเพศ” (Gender Equality) ก่อนเพื่อจะได้มีความเข้าใจที่ตรงกัน เพราะความเสมอภาคทางเพศ หรือความเท่าเทียมระหว่างเพศ (Gender Equality) เป็นคำที่มีความหมายค่อนข้างลึกซึ้งซึ่งมากกว่าแค่เรื่องความเสมอภาค ของเพศชาย หญิง และคำว่าเสมอภาคก็ไม่ได้หมายถึง ต้องเท่ากันหรือเท่ากับ แต่เป็นการเสมอภาคจากปัจจัยพื้นฐานทางเพศที่ไม่เหมือนกัน แต่ก็ต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมตามสภาพเพศ และในตอนนี้ ความหมายของ Gender Equality ก็แตกออกไปครอบคลุมถึง เรื่อง เด็ก สตรี ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQAN+)

เมื่อย้อนประเทศไทยไปประมาณ 50-60 ปี ก่อนเราจะพบเจตคติของสังคมว่าเป็นสองข้าง (Binary) คือการแบ่งโลกออกเป็นหญิงและชาย การก้าวข้ามและยอมรับเพศที่ผิดไปจากนี้เป็นเรื่องที่สังคมไม่อาจจะยอมรับได้ ดังการกำหนดความมีอภิสิทธิ์และเอกสิทธิ์ต่างๆ ของความเป็นชายที่เหนือความเป็นหญิง บรรทัดฐานทางสังคม ความเชื่อและวัฒนธรรมที่สร้างและให้คุณค่าที่แตกต่างกันระหว่างเพศ เมื่อสังคมยกให้เพศชายเหนือกว่า เพศหญิงย่อมด้อยกว่า เพราะรูปแบบของความเป็นชายนั้นครอบงำจากวัฒนธรรมและความเชื่อของคนในสังคมที่กำกับและให้ความชอบธรรมถือว่าเป็นเรื่องธรรมชาติจึงไม่มีการตั้งคำถามและผู้ชายก็ถูกมอบความเป็น “ผู้นำ” ให้ โรเบิร์ตคอนเนล (Robert Connell) ได้กล่าวว่า เราจะเห็นได้ชัดเจนในสังคมว่าผู้นำนั้นเป็นบทบาทของผู้ชาย การจัดระเบียบเพศภาวะในสังคมให้เอกสิทธิ์แก่ความเป็นชายมากกว่าความเป็นหญิงในเรื่องของการเป็นผู้นำ (Connell, 2001, pp. 13-31)

อย่างไรก็ตามเมื่อวิถีเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้หญิงออกไปมีพื้นที่นอกบ้านไปทำงาน ไปหารายได้เพื่อจุนเจือครอบครัวให้ขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาการความเสมอภาคระหว่างเพศก็มีมากขึ้น เพราะการออกไปมีพื้นที่นอกบ้านและต้องรับผิดชอบหน้าที่ในครอบครัวด้วยสภาพแห่งมารดา และการดูแลบ้านซึ่งเปรียบเสมือนผู้หญิงมี 2 บทบาท (double roles) และการเปิดกว้างทางเจตคติเรื่องเพศสภาพของคนรักเพศเดียวกัน การมีงานทำของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศที่มีมากขึ้น และตำแหน่งที่สูงขึ้น สังคมได้เกิดความเข้าใจและการขับเคลื่อนทางทางสังคมความคิดและการแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ดังตัวอย่างการทำความเข้าใจของสังคมเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศผ่านสถานการณ์ที่ทำทนายอย่างเช่น ในสถานการณ์โควิดที่เกิดจำนวนผู้หญิงที่มีสถานะเป็นโสด เป็นม่าย แม่เลี้ยงเดี่ยว และหย่าร้างสูงมาก และบางครั้งผู้หญิงที่อยู่ในสถานะแม่เลี้ยงเดี่ยวหรือพ่อเลี้ยงเดี่ยว และหรือในสถานะหัวหน้าครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว กำลังเผชิญความเครียดและความทุกข์ทรมานมากขึ้น สาเหตุหลักมาจากการถูกเลิกจ้าง หาแหล่งรายได้ก้อนไม่ได้ หรือขาดตัวช่วยทั้งงานในบ้านและงานที่ทำประจำ ฯลฯ ทำให้เกิดปัญหาการเครียดและไม่สามารถข้ามพ้นความเครียดและกดดันจากสภาวะนั้นได้

ในช่วงที่ผ่านมา สถานการณ์ความเสมอภาคระหว่างเพศชายหญิงของไทยปรับตัวในทิศทางที่ดีขึ้น โดยดัชนีความไม่เสมอภาคทางเพศ (Gender Inequality Index) เริ่มในปี 2559 สะท้อนถึงพัฒนาการเรื่องความเสมอภาคทางเพศที่ดีขึ้นในสังคมไทย ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นดังกล่าวอย่างจริงจัง โดยได้บรรจุไว้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และได้มีการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกำหนดไว้ในแผนพัฒนา

ประเทศทุกระดับ อาทิ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม และแผนปฏิบัติการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาศตวรรษที่ 21 พ.ศ. 2560– 2564 ซึ่งกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งต้องดำเนินการจัดสรรงบประมาณและสร้างนโยบายที่คำนึงถึงความต้องการและความแตกต่างทางเพศ (Gender Responsive Budgeting: GRB) เพิ่มขึ้น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ และองค์กรหลักที่ร่วมขับเคลื่อนคือสถาบันพระปกเกล้า โดยมีแกนนำโดย ดร.ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2561, น. 30) โดยความสำคัญของ GRB ได้ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 และในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีการบรรจุประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ GRB ไว้ในหมวดแนวนโยบายแห่งรัฐมาตรา 71 และหลายประเทศทั่วโลกได้เริ่มที่จะนำเอา GRB ไปบูรณาการในการจัดทำในระบอบงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสร้างความเสมอภาคในมิติหญิงชายและการกระจายทรัพยากรอย่างทั่วถึงเท่าเทียม

มิติทางกฎหมายเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศเป็นเรื่องที่มีกล่าวอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับ 2560 ในหมวด 3 เรื่อง สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ในหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 71 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับเคลื่อนของภาครัฐอย่างกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในการนำเสนอผลการดำเนินงานของประเทศไทยในการสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป้าหมายที่ 5 Gender Equality (ความเท่าเทียมทางเพศ) ร่วมกับประเทศสมาชิกสหประชาชาติในการประชุมหารือระดับสูงทางการเมืองว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ประจำปี 2565 (High-level Political Forum on Sustainable Development:

HLPF2022) ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกาปลัดกระทรวงพัฒนาสังคม รายงานว่า ประเทศไทยมีความก้าวหน้าในการส่งเสริมสิทธิสตรีและสร้างความเท่าเทียมทางเพศหลายประการ อาทิ มาตรการการคุ้มครองผู้หญิงและเด็กจากความรุนแรงในครอบครัว การล่วงละเมิดและการคุกคามทางเพศ การฟื้นฟูเยียวยาจากการเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ การตั้งศูนย์ประสานงานด้านเด็กและสตรีในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศป.ดส.) เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศรวมถึง “นโยบายการศึกษาเพื่อทุกคน” สำหรับโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมของผู้หญิงและเด็ก เป็นต้น (รัฐบาลไทย, 2565, ออนไลน์)

สำหรับการเข้าใจเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศ หรือ Gender Equality ในสังคมในสถานการณ์ปัจจุบันได้เกิดความเข้าใจพอสมควร โดยสามารถเห็นได้จากหน่วยงานต่างๆ เช่น ในมหาวิทยาลัย โรงเรียน หน่วยงานเอกชน หรือหน่วยงานรัฐหลายหน่วยงานก็เริ่มมีมาตรการบางอย่างเพื่อตอบสนอง ไม่ว่าจะเป็นมาตรการเรื่องการแต่งกาย การให้โอกาสในการทำกิจกรรมด้านกีฬาต่างๆ การคัดเลือกทหาร หรือการได้มีการเสนอร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิต พ.ศ. เพื่อเป็นกฎหมายรองรับความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน เป็นต้น หรือ พ.ร.บ. จัดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล พ.ศ. เพื่อให้บุคคลปลอดภัยจากการถูกเลือกปฏิบัติ พ.ร.บ.ความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.2558 และมีนโยบายของพรรคการเมืองหลายพรรคการเมืองที่พยายามผลักดันประเด็นเรื่องนี้ให้เกิดขึ้น นอกจากนี้ การยึดหยัดและขับเคลื่อนประเด็นนี้ทางสังคมไทยมีการต่อสู้เรียกร้องของภาคประชาชนอยู่เช่นกัน อาทิ การมีอยู่ของมูลนิธิสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชาย และการพัฒนา หรือ Gender and Development Research Institute Foundation (GDRI), มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล Women and Men Progressive Movement Foundation (WMP)

เป็นต้น นอกจากนี้การเคลื่อนไหวทางสังคมมีมากในเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศโดยเฉพาะประเด็นสิทธิเพศทางเลือก โดยการขับเคลื่อนวาระการยอมรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ และเข้าใจตัวตนของพวกเขา จะลบล้างข้อจำกัดที่เกิดจากการเหมารวมลักษณะทางเพศ (gender stereotypes) การเหมารวมเหล่านี้ส่งผลเสียในสังคม ทั้งกำหนดและจำกัดวิถีชีวิตของการบริหารจัดการเหมารวมจะปลดปล่อยให้ทุกคนบรรลุศักยภาพได้อย่างเต็มที่โดยปราศจากข้อจำกัดอันแบ่งแยกของสังคม

ในประเด็นมุมมองเชิงนโยบายทฤษฎีความเสมอภาคระหว่างเพศเป็นนโยบายที่หลายพรรคการเมืองให้ความสำคัญเพราะการให้ความเสมอภาคอย่างถ้วนหน้าโดยไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ การไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศก็นับว่าเป็นวิถีประชาธิปไตย และในสนามการเลือกตั้งระดับชาติ พ.ศ. 2566 เห็นได้ชัดว่าหลายพรรคทุ่มเทและพยายามผลักดันนโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศของประเทศให้เกิดขึ้นได้จริง ซึ่งเป็นประเด็นเฉพาะเนื่องจากพรรคการเมืองทั่วโลกกำลังเผชิญกับการไม่สามารถตอบสนองนโยบายที่หาเสียงไว้และไม่สามารถทำได้ (unresponsive) เมื่อก้าวขึ้นตำแหน่งในการบริหารประเทศ ดังนั้นการหาเสียงด้วยนโยบายที่เฉพาะและสามารถขับเคลื่อนได้จริงย่อมมีความหมายและเป็นเป้าที่จะไปถึงได้ไม่ยากเย็นนัก ประเด็นเรื่องการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศพรรคการเมืองแต่ละพรรคต้องมีความเข้าใจหลักการสำคัญของเรื่องนี้ เพราะเมื่อพรรคก้าวสู่ตำแหน่งและโดยเฉพาะมีหน้าเป็น สส. หรือ สว. ในรัฐสภาจำเป็นต้องผลักดันนโยบายในประเด็นความเสมอภาคระหว่างเพศอย่างมีประสิทธิภาพ การเข้าใจความต้องการและผลกระทบของนโยบายที่มีต่อประชากรทั่วประเทศที่แตกต่างกันตามเพศสภาพ รัฐบาลจะต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่านโยบายเป็นประโยชน์ต่อประชากรทั้งหมด (leave no one behind) รัฐบาลรับผิดชอบต่อ

ผลกระทบ ดังนั้นจึงต้องมีข้อมูล หลักฐาน ว่ามีใครตกหล่นจากระบบ มีการจัดเหตุแห่งการเลือกปฏิบัติ และทราบแนวทางการแก้ไข ด้วยการใช้ Gender lens และการใช้เครื่องมือสำคัญต่างๆ ในการต่อรอง เช่นในระบบงบประมาณคือ Gender Responsive Budgeting เป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการต่างๆ ของภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงคลื่นลูกที่สามคือยุคแห่งความหลากหลาย ตั้งแต่ ค.ศ.1990 เป็นต้นมา พบว่านโยบายส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศมีความหลากหลายและเพิ่มขอบเขตของประเด็นสิทธิมนุษยชนมากขึ้นด้วย

2. นโยบายความเสมอภาคทางเพศที่ถูกขับเคลื่อนโดยพรรคการเมือง

จากภาพรวมข้างต้นก็พอจะเห็นภาพ Gender Equality ในประเทศไทยได้พอสมควรว่าทิศทางในอนาคตของเรื่องนี้จะเป็นไปในทิศทางไหน ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจเลยเมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป เมื่อกลางเดือนพฤษภาคม 2566 ที่ผ่านมานโยบายพรรคการเมืองหลายๆ พรรคจึงหยิบยกนโยบายที่เกี่ยวกับ Gender Equality มาเป็นนโยบายในการหาเสียง บางพรรคถึงกับชูนโยบายเหล่านี้เป็นนโยบายหลัก เพราะนั่นหมายถึงการประเมินฐานเสียงของคนกลุ่มนี้ว่ามีมาก และเป็นกระแส หรือเป็นวาระที่ร้อนแรง สามารถจูงใจให้คนเลือกพรรคของตนได้ และจากผลการเลือกตั้งที่ผ่านมาก็จะเห็นแนวโน้มพรรคการเมืองที่มีโอกาสเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ ดังนั้นจึงมาพิจารณาโยบายของพรรคการเมืองที่ได้เขียนระบุไว้ในนโยบายหาเสียงของพรรค และความคิดเห็นของผู้บริหาร/ผู้ที่เกี่ยวข้องในพรรค ได้ให้ความเห็นที่เกี่ยวข้องกับ Gender Equality โดยเรียงลำดับพรรคที่ได้คะแนนอันดับที่ 1 ถึงพรรคการเมืองที่ได้อันดับที่ 9 ในสนามการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 ทั้งนี้

โดยอาศัยเกณฑ์การคัดเข้าเพื่อการสำรวจข้อมูลคือ ความเสมอภาคระหว่างเพศไปปฏิบัติได้มากที่สุด การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีโอกาสในน่านโยบาย ดังต่อไปนี้

2.1 พรรคก้าวไกล

ตารางที่ 1

นโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศช่วงหาเสียงในสนามเลือกตั้ง 2566 ของพรรคก้าวไกล

No.	นโยบาย	การขับเคลื่อนและผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ
1	กฎโรงเรียนต้องไม่ขัดหลักสิทธิมนุษยชน	โรงเรียนต้องเป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับนักเรียนทุกคน : ปลอดภัยทางร่างกาย ปลอดภัยทางสภาพจิตใจ และปลอดภัยจากอำนาจนิยม โดยผ่านการขับเคลื่อน ดังนี้
		ต้องไม่มีการถูกละเมิดสิทธิโดยบุคลากรในสถานศึกษา (เช่น การลงโทษด้วยวิธีรุนแรง การล่วงละเมิดทางเพศ) รวมถึงการโดนกลั่นแกล้ง (bullying) จากทั้งครูและนักเรียนด้วยกัน
		การออกข้อกำหนด “กฎโรงเรียนต้องห้าม” เพื่อไม่ให้โรงเรียนออกกฎระเบียบของโรงเรียนที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของนักเรียน (เช่น การบังคับเรื่องทรงผม การลงโทษด้วยวิธีรุนแรงทุกประเภท การบังคับให้เด็กบริจาคเงินหรือสิ่งของ การบังคับซื้อของและการบังคับให้ทำกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวกับการเรียนการสอน)
		การอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาอื่นให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของเด็ก
		การพักใบประกอบวิชาชีพครูทันทีเมื่อมีการละเมิดสิทธิเด็ก (เช่น การทำร้ายร่างกายเด็ก การล่วงละเมิดทางเพศ) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการตบหรือลงโทษเพียงแค่อายโรงเรียน ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่ปลอดภัยของผู้เรียนในสถานศึกษาอื่น
	การยกเลิกการบังคับใส่ชุดนักเรียนไปโรงเรียน	
2	สมรสเท่าเทียม คู่รักทุกเพศแต่งงานกันได้	แก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว โดยเปลี่ยนคำในต้วบทกฎหมาย จากค่านามระบอบเพศ เช่น ชายหญิง สามีภรรยา เป็นค่านามไม่ระบุเพศ อาทิ บุคคล คู่สมรส เพื่อให้คนทุกเพศสามารถหมั้นและสมรสกันได้ และมีสิทธิในฐานะคู่หมั้น/คู่สมรสโดยเสมอหน้ากันทุกประการ

No.	นโยบาย	การขับเคลื่อนและผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ
3	สิทธิลาคลอด 180 วัน พ่อแม่แบ่งกันได้	<p>การขยายสิทธิลาคลอดจากปัจจุบัน (98 วัน) เพิ่มเป็น 180 วัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสากลขององค์การอนามัยโลกและกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ ที่กำหนดให้บุตรควรได้รับนมแม่อย่างเดียวนในช่วง 6 เดือนแรกหลังคลอด</p> <p>บิดา/มารดา สามารถแบ่งวันลาได้ตามความสะดวก หรือใช้ร่วมกัน เช่น แม่ลา 5 เดือน พ่อใช้อีก 1 เดือน เพื่อช่วยแบ่งเบาการทำหน้าที่และร่วมกันดูแลลูกในช่วง 1 เดือนแรก</p>
4	ปรับปรุงกฎหมายต่อต้านความรุนแรงทางเพศ	<p>การแก้ประมวลกฎหมายอาญา และกฎหมายสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เพื่อกำหนดนิยามใหม่ของการล่วงละเมิดหรือคุกคามทางเพศ การกระทำอนาจาร และการกระทำชำเราเสียใหม่ เพื่ออุดช่องว่างของกฎหมายให้ครอบคลุมกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมากขึ้น</p>
5	รับรองทุกเพศสภาพ มีค่านำหน้าตามความสมัครใจ	<p>การปรับโครงสร้างรัฐและกฎหมายให้รับรองทุกเพศสภาพ เพื่อเป็นรากฐานในการออกแบบนโยบายในทุกมิติ คุ่มครองสิทธิการรับรองทางกฎหมาย ผ่านการกำหนดมาตรการรับรองสถานะความเป็นบุคคลให้ตรงกับเจตจำนงในเพศสภาพของบุคคลนั้น โดยไม่ต้องผ่านการรับรองหรือกระบวนการทางการแพทย์ และคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการใช้ค่านำหน้านามตามความสมัครใจ ซึ่งรวมถึงสิทธิในการเปลี่ยนค่านำหน้านามให้ตรงกับเพศสภาพ สิทธิในการเลือกค่านำหน้านามที่เป็นกลางทางเพศ สิทธิในการเลือกไม่ใส่ค่านำหน้านาม (ระบุเพียงชื่อและนามสกุล) ตลอดจนออกกฎหมายที่ขจัด การเลือกปฏิบัติในสังคม เพื่อให้ทุกๆ เพศมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน</p>
6	ยุติการตั้งครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ ไร้ยาฟรี ทุก รพ.สต.	<p>คุ้มครองสิทธิในการยุติการตั้งครรภ์ สำหรับบุคคลที่มีอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ ให้สามารถรับยายุติการตั้งครรภ์ได้ที่ รพ.สต. ทุกแห่งทั่วประเทศ มีการให้คำปรึกษาหลังจากการยุติการตั้งครรภ์ฟรี เพื่อตรวจสอบและฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้หญิงที่เข้ารับการยุติการตั้งครรภ์</p>
7	ศูนย์เลี้ยงเด็กใกล้บ้าน ห้องปัมนมในที่ทำงาน	<p>การเพิ่มงบประมาณให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) นำไปบริหารจัดการเกี่ยวกับการดูแลเด็กเล็กในรูปแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตน เช่น การเพิ่มมาตรฐานศูนย์ให้เหมาะกับเด็กเล็ก การเพิ่มสัดส่วนผู้เลี้ยงดูเด็กต่อจำนวนเด็กเล็ก การอุดหนุนสถานเลี้ยงดูเด็กของเอกชน รวมถึงใช้กลไกของ พ.ร.บ. ควบคุมอาคาร และ พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน กำหนดให้อาคารสำนักงาน และสถานประกอบการขนาดใหญ่จำเป็นต้องจัดให้มีสถานที่เลี้ยงดูเด็กเล็กและสิ่งที่เกี่ยวข้อง (เช่น ห้องปัมนม) ภายในหรือใกล้อาคารสำนักงานหรือสถานประกอบการ เพื่อความสะดวกต่อการดูแลบุตรของพ่อแม่</p>

No.	นโยบาย	การขับเคลื่อนและผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ
8	ตำรวจหญิงทุกสถานี	<p>การเพิ่มจำนวนตำรวจหญิง เพื่อให้อย่างน้อย เพียงพอต่อการมีพนักงานสอบสวนหญิงประจำทุกสถานีตำรวจ (เช่น เพิ่มจำนวนรับให้สูงขึ้น เปิดรับจากบุคคลภายนอกมากขึ้น พิจารณากลับมาเปิดรับนักเรียนนายร้อยหญิง)</p> <p>3.2 ออกแบบกระบวนการอบรมและประเมินตำรวจทุกคน (ไม่ว่าเพศใด) ที่รับผิดชอบคดีคุกคามทางเพศ สามารถดำเนินการด้วยวิธีการและบรรยากาศที่เข้าใจถึงความละเอียดอ่อนของคดีและสนับสนุนให้เหยื่อรู้สึกปลอดภัยในการให้ข้อมูลในกระบวนการยุติธรรม</p>

ที่มา : พรรคก้าวไกล. (2566). 300 นโยบายเปลี่ยนประเทศ. สืบค้นจาก <https://election66.moveforwardparty.org/policy>

2.2 พรรคเพื่อไทย

ตารางที่ 2

นโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศช่วงหาเสียงในสนามเลือกตั้ง 2566 ของพรรคเพื่อไทย

นโยบาย	การขับเคลื่อนนโยบายและการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ
การยกระดับกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ด้วยเทคโนโลยี เพื่อให้ผู้หญิงทุกคนเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจและการพัฒนาทักษะ	นโยบายต่อยอดความสำเร็จของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ผ่านการนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาศักยภาพกองทุนฯ โดยเทคโนโลยีจะเพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนทั้งจากภาครัฐและเอกชน ทำให้เกิดการสร้างคน สร้างเครือข่าย เชื่อมตลาดในประเทศและต่างประเทศ เพิ่มศักยภาพการเข้าถึงนวัตกรรม และเพิ่มการปกป้องสิทธิ์ต่างๆ เพื่อผู้หญิงทุกคนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียม และสามารถยืนหยัดด้วยตัวเองอย่างภาคภูมิใจ และมีการนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาศักยภาพกองทุนฯ โดยเทคโนโลยีจะเพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนทั้งจากภาครัฐและเอกชน ทำให้เกิดการสร้างคน สร้างเครือข่าย เชื่อมตลาดในประเทศและต่างประเทศ เพิ่มศักยภาพการเข้าถึงนวัตกรรม และเพิ่มการปกป้องสิทธิ์ต่างๆ เพื่อผู้หญิงทุกคนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียม และสามารถยืนหยัดด้วยตัวเอง
สร้างความเสมอภาคในสังคม	เน้นการแก้กฎหมายให้ทุกคนได้เข้าถึงสิทธิทางกฎหมายและสวัสดิการรัฐอย่างเท่าเทียม ไม่มีใครต้องถูกกีดกันจากเงื่อนไขทางเพศสภาพและเพศวิถี เช่น สิทธิประกันสังคม สวัสดิการข้าราชการ สิทธิลดหย่อนภาษี สิทธิในการหมั้น การอุ้มบุญ การขอสัญชาติ
การฉีดวัคซีนมะเร็งปากมดพิร์สำหรับผู้หญิงทุกคน	เนื่องจากสาเหตุการเสียชีวิตของหญิงไทยเกิดจากมะเร็งปากมดลูกเป็นอันดับ 2 รองจากมะเร็งเต้านม ซึ่งพรรคเพื่อไทยได้เห็นถึงความสำคัญของสุภาวะในเพศหญิง และมีแนวทางลดอัตราการเสียชีวิตจากมะเร็งปากมดลูก ด้วยการฉีดวัคซีนป้องกันให้กับผู้หญิงทุกคนที่ยังไม่ติดเชื้อ HPV ให้แก่ผู้หญิงทุกคนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ที่มา: พรรคเพื่อไทย. (2566). นโยบายสิทธิสตรี. สืบค้นจาก <https://ptp.or.th/womens-rights>

2.3 พรรคภูมิใจไทย (ไม่มีนโยบายหลักในเรื่องนี้)

2.4 พรรคพลังประชารัฐ

ตารางที่ 3

นโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศช่วงหาเสียงในสนามเลือกตั้ง 2566 ของพรรคพลังประชารัฐ

นโยบาย	การขับเคลื่อนนโยบายและการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ
มารดาประชารัฐ	ตั้งครรภ์รับ 3,000 บาท/เดือน โดยสามารถรับได้สูงสุดไม่เกิน 9 เดือน รวมไม่เกิน 27,000 บาท
	ค่าคลอดบุตร 10,000 บาท
	ค่าดูแลเด็ก 2,000 บาท/เดือน โดยจะได้รับจนถึงอายุ 6 ขวบ รวมแล้วเป็นเงิน 144,000 บาท/คน
	ผู้ประกอบการสามารถลาป่วยในสิทธิของตนเอง พอลาไปช่วยเลี้ยงลูก จัดหาสถานที่รับเลี้ยงเด็ก ในที่ทำงาน พัฒนาคุณภาพศูนย์เด็กเล็กทั่วประเทศ และจัดการดูแลปัญหาภาวะขาดสารอาหาร เฉพาะอย่าง

ที่มา: พรรคพลังประชารัฐ. (2566). *กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์*. สืบค้นจาก <https://pprp.or.th/service/education/>

2.5 พรรครวมไทยสร้างชาติ

ตารางที่ 4

นโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศช่วงหาเสียงในสนามเลือกตั้ง 2566 ของพรรครวมไทยสร้างชาติ

นโยบาย	การขับเคลื่อนนโยบายและการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ
ดูแลกลุ่มเปราะบาง	เพิ่มเงินช่วยดูแลบุตรแรกเกิดถึง 10 ปี เดือนละ 1,000 บาท (สำหรับแรงงานในระบบประกันสังคม)

ที่มา: พรรครวมไทยสร้างชาติ. (2566). *นโยบายพรรค*. สืบค้นจาก <https://unitedthaination.or.th/%e0%b8%99%e0%b9%82%e0%b8%a2%e0%b8%9a%e0%b8%b2%e0%b8%a2/>

2.6 พรรคประชาธิปไตย

ตารางที่ 5

นโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศช่วงหาเสียงในสนามเลือกตั้ง 2566 ของพรรคประชาธิปไตย

นโยบาย	การขับเคลื่อนนโยบายและการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ
สนับสนุนร่าง พ.ร.บ. สโมสรเท่าเทียม พ.ศ...	พรรคประชาธิปไตยได้เสนอร่าง พ.ร.บ. สโมสรเท่าเทียมพ.ศ... ได้ยกมือผ่านวาระหนึ่งและเป็น กรรมาธิการในวาระสอง คาดว่าเมื่อมีรัฐบาลใหม่ พรรคประชาธิปไตยจะผลักดันเรื่องนี้ต่อไป

นโยบาย	การขับเคลื่อนนโยบายและการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ
สนับสนุนร่าง พ.ร.บ. จัดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล พ.ศ.	สนับสนุนร่างพรบ จัดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล พ.ศ. ฉบับของพรรคประชาธิปัตย์ คาดว่าเมื่อมีรัฐบาลใหม่ พรรคประชาธิปัตย์จะผลักดันเรื่องนี้ต่อไป
สนับสนุน พ.ร.บ.รับรองอัตลักษณ์ทางเพศ	สนับสนุน พ.ร.บ.รับรองอัตลักษณ์ทางเพศ
สนับสนุนการยกเลิก พ.ร.บ. ปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2538	มีมาตรการดูแลสวัสดิการ Sex Worker ครบวงจร สร้างพื้นที่การรับรู้ความเข้าใจร่วมกับกระทรวงศึกษา

ที่มา: ฐานเศรษฐกิจ. (2566). *กวางนโยบายพรรคการเมือง ความเท่าเทียมทางเพศ*. สืบค้นจาก <https://www.thansettakij.com/thailand-elections/election-analysis/562937>

2.7 พรรคชาติไทยพัฒนา

ตารางที่ 6

นโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศช่วงหาเสียงในสนามเลือกตั้ง 2566 ของพรรคชาติไทยพัฒนา

นโยบาย	การขับเคลื่อนนโยบายและการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ
สร้างสวัสดิภาพเด็ก สตรี ผู้มีความหลากหลายทางเพศผู้สูงอายุผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส	จัดให้มีเครือข่ายความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาคราชการและเอกชนในการสนับสนุนการจัดตั้งสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
	แก้ไขปัญหาเด็กเร่ร่อน ป้องกันคุ้มครองสตรีจากการถูกล่อลวง หรือถูกล่วงละเมิด และถูกทารุณกรรม
	ส่งเสริม คุ้มครองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ
	จัดสวัสดิการที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุฟื้นฟูพัฒนาผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษาและการพัฒนาตนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างภาคภูมิใจรวมทั้งจะสนับสนุนให้ผู้ด้อยโอกาสสามารถเข้าถึงแหล่งงานและบริการสวัสดิการสาธารณสุขอย่างเป็นธรรม
	ปรับปรุงกฎหมายที่เป็นประโยชน์ให้มีประสิทธิภาพและทันสมัยในการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก สตรีผู้มีความหลากหลายทางเพศผู้สูงอายุผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส

ที่มา: พรรคชาติไทยพัฒนา. (2566). *นโยบายด้านสังคม*. สืบค้นจาก <https://www.chartthaipattana.or.th/policy/social>

2.8 พรรคประชาชาติ (ไม่มีนโยบายหลักในเรื่องนี้)

เนื่องจากประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศเป็นประเด็นทางมิติศาสนาอันมีความเปราะบางเชิงประเด็น

2.9 พรรคไทยสร้างไทย

ตารางที่ 7

นโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศช่วงหาเสียงในสนามเลือกตั้ง 2566 ของพรรคไทยสร้างไทย

นโยบาย	การขับเคลื่อนนโยบายและการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ
30 บาท พลัส สร้างสุขภาพให้แข็งแรง ก่อนป่วย	ดูแลคุ้มครองมารดาและทารกในครรภ์ในช่วงระหว่างก่อนและหลังการคลอดบุตร และช่วยเหลือบุตรที่เกิดมาให้ได้รับการดูแล ไม่ว่าจะเด็ก หนุ่มสาว จนถึงผู้สูงอายุ ให้มีสุขภาพดี มุ่งเน้นการสร้างสุขภาพให้แข็งแรงก่อนป่วย
สมรสเท่าเทียม	แก้ไข ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ปลดล็อกสมรสเพศเดียวกัน พร้อมเสนอร่างทันทีภายใน 60 วัน
รับรองอัตลักษณ์ทางเพศ	จัดทำร่างพระราชบัญญัติที่คุ้มครองการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคล อาทิ บุคคลข้ามเพศ บุคคลอินเทอร์เซ็ก และบุคคล non-binary ทั้งสร้างความเข้าใจให้สังคมเรื่องสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ
Sex Toy / Sex Creator ถูกกฎหมาย	แก้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 287 เพื่อให้สื่อทางเพศถูกกฎหมายและได้รับการควบคุมอย่างถูกต้องเหมาะสม มองประเทศไทยมีศักยภาพเป็นฐานผลิต ยางพารามีคุณภาพ ขอคุ้มครอง Sex Creator ให้ได้รับความเป็นธรรมจากการเป็นแรงงานบนแพลตฟอร์ม
สนับสนุน พ.ร.บ. ขจัด การเลือกปฏิบัติต่อบุคคล	สนับสนุน พ.ร.บ. ขจัดเลือกปฏิบัติต่อบุคคล ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกัน ไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติในสังคม ไม่ว่าจะจากภาครัฐ หรือเอกชน
Sex Worker ไม่ผิดกฎหมาย	สนับสนุนให้ Sex Worker ไม่ผิดกฎหมาย เป็นแรงงานที่ได้รับความคุ้มครองตามสิทธิ
สวัสดิการข้ามเพศ	สนับสนุนสวัสดิการข้ามเพศ สนับสนุนสวัสดิการด้านฮอร์โมน เพิ่มวันลาและสิทธิการผ่าตัดข้ามเพศ เพื่อส่งเสริมสุขภาพทางเพศ 30 บาทพลัส อยู่ส่วนไหนในประเทศไทยก็พบแพทย์ออนไลน์ได้
ปรับหลักสูตรการศึกษา ให้เป็น Gender Inclusive	ปรับหลักสูตรการศึกษาให้เป็น Gender Inclusive เด็กและเยาวชนเข้าถึงการศึกษาเรื่องเพศ ที่สนับสนุนความเท่าเทียม และเสริมความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดทำนโยบายภาครัฐให้เข้าหลักการ Gender Responsive Budgeting

ที่มา: พรรคไทยสร้างไทย. (2566). *โครงสร้างนโยบาย สร้างโอกาสและความสุข*. สืบค้นจาก <https://thaisangthai.org/party-policies/sang-3-benefit/>

3. จุดร่วมแห่งการขับเคลื่อนและความเป็นไปได้ของนโยบายของพรรค หลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป เมื่อกลางเดือนพฤษภาคม 2566 ผ่านพ้นไปแล้ว โดยไม่มี

พรรคใดสามารถจัดตั้งรัฐบาลโดยพรรคเดียวได้ ซึ่งหมายถึงการจัดตั้งรัฐบาลโดยมีพรรคร่วม ซึ่งก็เป็นปกติของการเลือกตั้งในประเทศไทยอยู่หลายยุคหลายสมัย ในการหาเสียงแต่ละพรรคอาจมีการแถลงนโยบายการพัฒนาอันหลากหลาย แต่เมื่อการเลือกตั้งแล้วเสร็จก็ไม่ได้หมายความว่านโยบายเหล่านั้นจะสามารถเกิดขึ้น

จริงได้เสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยอันหลากหลาย ดังนั้น หากตัดเรื่องพรรคการเมืองใดจะเป็นรัฐบาลหรือไม่ได้ เป็นรัฐบาลและมองเฉพาะนโยบายของแต่ละพรรคแล้ว ก็จะสามารถพอมองเห็นว่าจะมีนโยบายใดที่สามารถไปต่อได้บ้าง

ในนโยบายการหาเสียงของพรรคอันดับที่ 1-9 พรรค จะมีแค่ พรรคภูมิใจไทย (อันดับที่ 3) และพรรคประชาชาติ (อันดับที่ 8) ที่พรรคไม่ได้หยิบยกนโยบายเกี่ยวกับ

ความเสมอภาคระหว่างเพศ (Gender Equality) มาเป็น นโยบายหลักในการหาเสียง ส่วนพรรคอื่นๆ ที่เหลือ ก็จะมีการบรรจุเรื่องนี้ลงในนโยบายพรรค หรือไม่ก็จะ แฉงการณหรือการให้ความเห็นถึงเรื่องดังกล่าวตามสื่อ ต่างๆ ทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อ Social Media ซึ่งมีการ ลงรายละเอียดถึงเนื้อหาเชิงลึกหรือจะกล่าวเป็นแค่ กรอบกว้างๆ โดยสามารถสรุปเนื้อหาแนวนโยบายเรื่อง Gender Equality ที่มีเนื้อหาาร่วมกัน/ไปในทิศทาง เดียวกัน ดังตารางสรุปข้อมูลต่อไปนี้

ตารางที่ 8

ความเป็นได้ในนโยบายร่วมของพรรคการเมืองที่มีโอกาสเป็นรัฐบาล

นโยบายร่วมของพรรคการเมืองที่มีโอกาสเป็นรัฐบาลร่วม	วิเคราะห์ปัจจัยความเป็นไปได้ในนโยบาย
1. นโยบายที่เกี่ยวกับการสมรสเท่าเทียม	มีการนำเสนอร่าง พ.ร.บ. มาแล้ว จึงทำให้ประชาชนได้ทราบเนื้อหาสาระ มาแล้วบ้าง การผลักดันอาจมีการแก้ไขรายละเอียดบ้าง แต่ก็ไปในทิศทางที่ดี เพราะหลายพรรคให้การสนับสนุน
2. นโยบายที่เกี่ยวกับการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ	ร่าง พ.ร.บ. อัตลักษณ์ทางเพศของบุคคล พ.ศ.... มีการหยิบยกมาพูดคุย มาเสมอ พรรคการเมืองหลายพรรคก็ให้การสนับสนุน ประชาชนบางส่วน ก็มีความเข้าใจในอัตลักษณ์ของบุคคลในแบบต่างๆ มากขึ้น แต่ในกฎหมาย นี้จะมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมการใช้ชีวิต และทัศนคติ ดังนั้นคาดว่า ก่อนที่จะมีกฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้น อาจต้องมีการให้ความรู้ สร้างทัศนคติ ใหม่แก่สังคม ให้เกิดการยอมรับเสียก่อน
3. นโยบายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสตรีและเด็ก	นโยบายเรื่องสตรีและเด็กถือเป็นนโยบายที่นอกจากพรรคการเมือง สนับสนุนแล้ว ประชาชนโดยทั่วไปก็มีความต้องการให้มีการปรับปรุง การหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้มาโดยตลอด แต่ในรายละเอียดบางส่วนของ กฎหมายอาจต้องมีการปรับแก้เพื่อให้ไม่กระทบต่อปัญหาอื่นๆ เช่น ระยะเวลาในการลาคลอด เงินช่วยเหลือเด็กเกิดใหม่ เป็นต้น
4. นโยบายที่เกี่ยวกับการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันในทุกเพศสภาพ	มีการนำเสนอร่าง พ.ร.บ. มาแล้ว จึงทำให้ประชาชนได้ทราบเนื้อหาสาระ มาแล้วบ้าง การผลักดันอาจมีการแก้ไขรายละเอียด แต่ก็ไปในทิศทางที่ดี เพราะหลายพรรคให้การสนับสนุน

ที่มา: สรุปประเด็นนโยบายความเสมอภาคของพรรคต่างๆ โดยผู้เขียน

3.1 ปัจจัยที่จะทำให้นโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศขับเคลื่อนต่อไปได้

ปัจจัยที่ทำให้นโยบายความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมระหว่างเพศเกิดขึ้นได้เป็นต้องมีหน่วยตอบรับนโยบายและสามารถมีงบประมาณและบุคลากรรองรับอยู่แล้ว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานหลักทางด้านสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคม ดังนั้นนโยบายร่วมจากพรรคการเมืองหรือจากรัฐบาลผสมจำเป็นต้องตกผลิกร่วมและเดินสายพูดคุยกับกระทรวงหลักและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทรัพยากรนโยบาย ชุมชนา เปิดโลกนิมิต, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, บุญทัน ดอกไธสง (2565, น. R28-R39) พบว่า ด้านการขับเคลื่อนทรัพยากรนโยบายพบว่าสิ่งสำคัญคือ การถ่ายทอดทักษะ การจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการอบรม และมีการประเมินผลนโยบายซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ทรัพยากรนโยบายมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลที่ต้องมีความรู้ ในการมีความรู้ ความเข้าใจ ในนโยบาย และสามารถถ่ายทอดทักษะและแบบแผนวิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน รวมไปถึงการจัดสรร งบประมาณที่เหมาะสม นอกจากนี้พบว่า

โครงสร้างขององค์กรที่เป็นหน่วยงานหลัก ควรมีบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนโยบายได้เป็นอย่างดี และยอมรับในการปฏิบัติงาน ร่วมกันได้

หากพรรคการเมืองจะนำเฉพาะนโยบายที่มีทิศทางเดียวกันมาขับเคลื่อนต่อ ไม่ว่าจะเป็นการเสนอมาจากในสวนรัฐบาลหรือฝ่ายค้านก็ไม่ได้หมายความว่า จะสามารถทำได้โดยทันทีทันใดได้เลย เพราะการเสนอกฎหมายต้องผ่านกระบวนการพิจารณาหลายขั้นตอน ที่สำคัญก่อนขั้นตอนการเสนอกฎหมายในแต่ละเรื่อง ต้องมีการกลั่นกรองเนื้อหาสาระ ปัจจัยความพร้อมของสังคม และการต่อสู้เกี่ยวกับการเมืองภายในด้วย โดยเฉพาะนโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศ (Gender Equality) ซึ่งเป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องการสภาวะเพศ ทักษะคติ วิธีชีวิตดั้งเดิม การรับรู้ของคนใน Generation ที่แตกต่างกัน ทำให้นโยบายในเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ยากลำบากและละเอียดอ่อนในแง่ความรู้สึก ดังนั้นถึงแม้ในระดับพรรคการเมืองถึงแม้จะมีแนวคิดที่คล้ายกัน แต่เมื่อต้องมาเป็นกระบวนการออกกฎหมายและการบังคับใช้ จึงจำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นประชาชนทุกภาคส่วนตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญในฉบับปัจจุบัน ดังโมเดลการขับเคลื่อนนโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1

โมเดลการขับเคลื่อนนโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศ Effective Gender Equality Policy

ดังรายละเอียดของโมเดลจะเห็นว่า การทำให้นโยบายเสมอภาคระหว่างเพศสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความจำเป็นต้องบูรณาการประเด็นสำคัญต่อไปนี้ เช่น การทำให้สังคมเข้าใจเรื่องของ Gender Mainstreaming หมายถึงกระบวนการในการประเมินผลที่ผู้หญิงและผู้ชายและเพศทางเลือกได้รับการปฏิบัติใดๆ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย นโยบาย แผนงานในทุกประเด็นและทุกระดับ เพื่อให้ความต้องการจำเพาะ สิ่งที่สำคัญ และประสบการณ์ต่างๆ ได้ถูกบรรจุเป็นประเด็นสำคัญในการออกแบบ การดำเนินการ การติดตามนโยบายและรวมถึงการประเมินผลนโยบาย และแผนงานในมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อที่ผู้หญิงและผู้ชายและเพศทางเลือกจะได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียม และขจัดความไม่เสมอภาคซึ่งเป้าหมายสูงสุดของการบูรณาการเพศภาวะ

นอกจากนี้ จำเป็นต้องเข้าใจเรื่องความไวในเพศภาวะ หรือ Gender Sensitivity, การเข้าใจบรรทัดฐานของเพศภาวะในสังคม หรือ Gender Norm ที่จะไปอย่างได้ดุลโดยเฉพาะการให้เกิดนโยบายลดความเหลื่อมล้ำในเพศภาวะให้เกิดเป็นรูปธรรมได้จริง โดยใช้เครื่องมือต่างๆ เช่น การออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายได้จริง ซึ่งการมีกฎหมายที่ดีในมิติของประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำ นั้นมีความเกี่ยวข้องกันทั้งในหลักเกณฑ์การมีกฎหมายและสาระของกฎหมาย ซึ่งการมีกฎหมายที่ดีนั้นสำคัญมาก นั้นหมายถึงตัวกฎหมายในเรื่องเฉพาะนั้นจำเป็นต้องมีความชัดเจนเพื่อให้ปัจเจกชนได้เข้าใจความหมายและสามารถปฏิบัติตามกฎหมายได้ถูกต้องหรือสามารถใช้กฎหมายได้ถูกต้อง และกฎหมายนั้นต้องมีขึ้นเพื่อความถูกต้องดีงามของสังคมและการทำให้สมาชิกในสังคมทุกคนได้รับประโยชน์ของกฎหมายและได้รับการปฏิบัติจากผู้บังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมอย่างแท้จริง

4. ข้อท้าทายในนโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศและบทสรุป

ประเด็นในการวิเคราะห์นโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศในสังคมไทยเป็นข้อท้าทายทั้งในเชิงขับเคลื่อนนโยบายความเสมอภาค และประเด็นข้อท้าทายเรื่องของอคติและบรรทัดฐานทางสังคมที่ยังไม่สามารถก้าวข้ามความความเท่าเทียมระหว่างเพศได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผชิญความเสียเปรียบระหว่างหญิงชายและเพศทางเลือกในมิติโอกาส เช่น การก้าวเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง การก้าวเข้าสู่ตำแหน่งสูงในองค์กรต่างๆ และแม้กระทั่งโอกาสที่แตกต่างกันในสิทธิและเสรีภาพตั้งแต่ครัวเรือนจนถึงสังคมระดับใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงที่อยู่ในระดับยากจนในสังคมมักจะไม่มีโอกาสในการตัดสินใจในการควบคุมดูแลกิจการต่างๆ ของครอบครัวหรือหน่วยงาน/องค์กร

4.1 ข้อท้าทายในนโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศเชิงขับเคลื่อนนโยบาย

หมายถึงการแปลงเปลี่ยนและขับเคลื่อนนโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศที่พัฒนาขึ้นจำเป็นต้องสานพลังของนโยบายพรรคการเมือง คือ *นโยบายที่เกี่ยวกับการสมรสเท่าเทียม/นโยบายที่เกี่ยวกับการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ/นโยบายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสตรีและเด็ก และนโยบายที่เกี่ยวกับการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันในทุกเพศสภาพ* ใน 4 นโยบายนี้ ถือว่าเป็นการเกาะเกี่ยวแนวคิดจากสถาบันทางการเมืองที่ขับเคลื่อนการเคลื่อนประเด็นร่วมกันในเชิงนโยบายถือว่าหน้าตางนโยบายได้เปิดขึ้นและหน้าตางนี้ จำเป็นต้องร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งและไม่ปล่อยให้อำนาจทางการเมืองมาอุดหนุนนโยบายความเสมอภาคระหว่างเพศให้ถดถอยไป

การควมรวมนโยบายให้เกิดขึ้นจริงเช่น เรื่องการสานต่อนโยบายกองทุนพัฒนาสตรี ของพรรคเพื่อไทย

อย่างเป็นระบบดังงานวิจัยของ อภิญา ดิสสะมานและชลัท ประเทืองรัตนา (2564, น. 3040-3051) ในตัวชี้วัดของสันติวัฒนธรรมในสองพรรคการเมืองใหญ่ คือพรรคเพื่อไทยและพรรคประชาธิปัตย์ ใน **ตัวชี้วัดที่ 3 ตัวชี้วัดด้านความเท่าเทียมทางเพศสภาพ** **ชนชั้นเชื้อชาติ ศาสนา** พรรคเพื่อไทยส่งเสริมสิทธิสตรีพรรคให้ความสำคัญต่อสตรีเพศ บทบาทระดับชาติ สส.หญิง มีมากในยุคของพรรคไทยรักไทย พลังประชาชน และเพื่อไทย มีนโยบายเรื่องของกองทุนบทบาทสตรีพรรคเพื่อไทยส่งเสริมว่า จะให้ผู้หญิงที่เป็นสมาชิกในพรรคเพื่อไทย ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีให้มากขึ้น พิจารณาได้จาก ร่างข้อบังคับ พรรคปี 2561 ในบทเฉพาะกาล (2) ระบุว่า การสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้งให้คำนึงถึงภูมิภาคและความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิงด้วย ประกอบกับให้รับฟังความคิดเห็นของหัวหน้าสาขาพรรค ตัวแทนพรรคประจำจังหวัด และสมาชิกที่เกี่ยวข้องด้วย การสานต่อกับพรรคก้าวไกลหรือพรรคร่วมรัฐบาลอื่นจะเป็นไปในทิศทางใดต้องพิจารณาและร่วมมือกันอย่างเข้มแข็ง

4.2 ข้อท้าทายเรื่องของอคติและบรรทัดฐานทางสังคมที่ยังไม่สามารถก้าวข้ามความความเท่าเทียมระหว่างเพศ

ประเด็นนี้เป็นประเด็นข้อท้าทายอย่างมากในสังคมไทย เพราะสภาพการณ์เรื่องความไม่เสมอภาคระหว่างเพศที่ดำรงอยู่ยังมีเรื่องทับซ้อนประเด็น intersectionality หรือการตัดกันในหลากหลายประเด็น เช่น ในพลเมือง LGBTQI 1 คน อาจมีสภาพซ้อนทับประเด็นหลายเรื่อง อัตลักษณ์ทางเพศซ้อนทับกับสถานภาพทางสังคม/ศาสนา/ความพิการ/ชนชั้นและอื่นๆ อีกมากที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ

ดังงานวิจัยของประกายกาวิล ศรีจินดา (2562, น. 5-15) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องกลุ่มไอศดอล MUM 48 กับการขับเคลื่อนนโยบายความเสมอภาคทางเพศในอินเดีย

ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนเรื่องความเสมอภาคในอินเดีย เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม วรรณะ ชนชั้น ความคิด และการยอมรับของสังคม นำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำทางเพศ เพราะทัศนคติความเชื่อที่ว่าผู้ชายเป็นศูนย์กลางและอยู่เหนือกว่าผู้หญิงเป็นการย้ำเน้นว่า การขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียม

ทางเพศ มีความเกี่ยวข้องกับจารีต ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ดังนั้นการ ขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในนโยบาย นอกจากความร่วมมือของภาคีเครือข่ายแล้ว เงื่อนไข จารีต ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี มีอิทธิพลเช่นกันในการขับเคลื่อนนโยบาย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชุนิภา เปิดโลกนิมิต, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง และบุญทัน ดอกโธสง. (2565). โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ การขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 11(4), R28-R39.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2566). *งานนโยบายพรรคการเมือง ความเท่าเทียมทางเพศ*. สืบค้นจาก <https://www.thansettakij.com/thailand-elections/election-analysis/562937>
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2561). *เสมอภาคสร้างได้ (การจัดทำงบประมาณที่คำนึงถึงมิติหญิงชาย Gender Responsive Budgeting: GRB)*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ประกายกาวีล ศรีจินดา, สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ และพิมพ์ลภัท ชัยชนะ. (2562). กลุ่มไอดอล MUM48 กับการขับเคลื่อนความเสมอภาคทางเพศในประเทศไทยอินเดีย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี*, 8(1), 5-15.
- พรรคก้าวไกล. (2566). *300 นโยบายเปลี่ยนประเทศ*. สืบค้นจาก <https://election66.moveforwardparty.org/policy>
- พรรคชาติไทยพัฒนา. (2566). *นโยบายด้านสังคม*. สืบค้นจาก <https://www.chartthaipattana.or.th/policy/social>
- พรรคไทยสร้างไทย. (2566). *โครงสร้างนโยบาย สร้างโอกาสและความสุข*. สืบค้นจาก <https://thaisangthai.org/party-policies/sang-3-benefit/>
- พรรคพลังประชาชนรัฐ. (2566). *กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์*. สืบค้นจาก <https://pprp.or.th/service/education/>
- พรรคเพื่อไทย. (2566). *นโยบายสิทธิสตรี*. สืบค้นจาก <https://ptp.or.th/womens-rights>
- พรรครวมไทยสร้างชาติ. (2566). *นโยบายพรรค*. สืบค้น จาก <https://unitedthaination.or.th/%e0%b8%99%e0%b9%82%e0%b8%a2%e0%b8%9a%e0%b8%b2%e0%b8%a2/>
- รัฐบาลไทย. (2565). *ปลัด พม. เสนอผลงานสร้างความเสมอภาคทางเพศท่ามกลางวิกฤตโควิด-19 ของไทย พร้อมจับมือสมาชิกสหประชาชาติมุ่งบรรลุ SDGs ในปี 2530*. สืบค้นจาก <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/56685>
- อภิญา ดิสสะมาน และชลัท ประเทืองรัตนา. (2564). สันติวัฒนธรรมในพรรคการเมืองเพื่อเสริมสร้างกระบวนการปรองดอง: กรณีศึกษาพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(7), 3040-3051.

ภาษาอังกฤษ

- Connell, R. W. (2001). Understanding Men: Gender Sociology and the New International Research on Masculinities. *Social Thought & Research*, 24(1/2), 13-31.

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน

The Social Movement Tactics of Gender-Diverse Groups Toward Same-Sex Marriage Law

พรพิรุณ ชลาชัย*

Pornpiroon Chalachai**

รักชนก ชำนาญมาก*

Rukchanok Chumnanmak**

บทความนี้

Received

1 พฤษภาคม 2566

Revised

8 มิถุนายน 2566

Accepted

12 กรกฎาคม 2566

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-Interview) ตามแนวทางการสัมภาษณ์ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ที่ทำงานในองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ จำนวน 6 คน และผู้รู้ คือ ผู้ที่มีประสบการณ์เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ จำนวน 24 คน ผลการศึกษาพบว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ และยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ไม่ได้ใช้การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเดิมที่นำไปสู่ความรุนแรง แต่เป็นการเมืองเชิงอัตลักษณ์และแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ การสร้างองค์กร และเครือข่ายทางสังคมเพื่อเป็นศูนย์กลางใน

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสหวิทยาการสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** Graduate Student, Trans-disciplinary Social Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ดร.)

**** Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University (Ph.D)

การสื่อสารผ่านการสร้างวาทกรรมผ่านความรู้งานเขียน การเสวนาทางวิชาการผ่านเวทีสาธารณะรวมถึงสื่อต่างๆ เห็นถึงรูปแบบของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่มีการใช้ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่หลากหลายของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เป็นการเมืองภาคประชาชนมากขึ้นกว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบเดิมในการขับเคลื่อนร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต จนนำมาสู่การเคลื่อนไหวต่อสมรสเท่าเทียมในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ความหลากหลายทางเพศ, เครือข่ายทางสังคม, ความเสมอภาค--ไทย, การสมรสของกลุ่มรักร่วมเพศ--กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ, ขบวนการสิทธิพลเมือง, พระราชบัญญัติคู่ชีวิต

Abstract

This research aims to study the social movement strategies of gender-diverse groups to Same-sex marriage law. The analysis utilizes a qualitative research approach, specifically in-depth interviews, following the guidelines for conducting interviews. There are six key informants who work in social movement organizations related to gender equality with experience, and twenty-four key informants participating in social movements for gender equality who serve as knowledgeable sources. The result shows that social movements of gender-diverse groups to same-sex marriage law reflect political changes that do not use traditional social movements that led to violence; identity politics and symbolic expression establish organizations and social networks to communicate as the core through discourse construction, knowledge, and writing through public forums, including media and academic discussions. Academic discussions have seen a new form of social mobility through public meetings, including media communication. This new form of social mobility adopts various social mobility strategies to the civil partnership act, eventually leading to the current movement for marriage equality.

Keywords: Gender diversity, Social networks, Same-sex marriage--Law and legislation, Civil rights movements, Marriage Act

บทนำ

การเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน ก่อนหน้านี้ได้ดำเนินการผ่าน “ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต” ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่ร่างขึ้นมาเพื่อให้สิทธิขั้นพื้นฐานของคู่รักเพศเดียวกัน และเป็นการบัญญัติกฎหมายในคำนี้ เป็นครั้งแรกของประเทศไทย (ประภาสิริ สุริวงษ์ และ รณภูมิ สามัคคีคารมย์, 2565, น. 106-122) และการเปลี่ยนเป็น “ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต” มีหลักการเพื่อให้คู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศสามารถสร้างครอบครัวโดยการจดทะเบียนเป็นคู่ชีวิต นิยามของการเป็น “คู่ชีวิต” คือบุคคลสองคนซึ่งเป็นเพศเดียวกัน โดยกำเนิดและได้จดทะเบียนคู่ชีวิตตามร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต (ประสพสุข บุญเดช, 2563, น. 33-43) ซึ่งในบทบัญญัติไม่ได้ปรากฏเนื้อหาที่สอดคล้องกับการได้รับสิทธิเท่าเทียมการจดทะเบียนสมรสระหว่างคู่รักต่างเพศ

ความเป็นมาของการเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้เริ่มจากเหตุการณ์และคำบอกเล่าของ นที ธีระโรจนพงษ์ และอรรรพผล จันทวี (คู่รักเพศเดียวกัน) ได้เดินทางไปจดทะเบียนสมรสที่เชียงใหม่ ในวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2555 แต่ถูกปฏิเสธจากนายทะเบียนสมรสตามที คร.1 (คำร้องขอจดทะเบียนและบันทึกทะเบียนครอบครัว) ซึ่งในแบบฟอร์มการจดทะเบียนสมรสให้กรอกเฉพาะคำว่าชายและหญิงเท่านั้น ข้อกำหนดดังกล่าวเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ซึ่งมีสาระสำคัญให้จดทะเบียนได้เฉพาะชายและหญิง ทำให้ นที ธีระโรจนพงษ์ เดินทางเข้ากรุงเทพมหานครเพื่อมาร้องเรียนที่สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงได้นำเรื่องไปเสนอต่อคณะกรรมการกฤษฎีกา การยุติธรรม การยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน และสภาผู้แทนราษฎร เพื่อยกร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียน

คู่ชีวิต จนในที่สุดได้มีการเผยแพร่ในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 (ซีรา ทองกระจาย, 2561, น. 42)

นับจากจุดเริ่มต้นดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกันมาอย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาของการเคลื่อนไหวที่ผ่านมากกว่า 10 ปี พบว่ามียุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมหลากหลายรูปแบบที่แตกต่างจากการเคลื่อนไหวในลักษณะของการเมืองแบบเดิม ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ รวมไปถึงการใช้อัตลักษณ์ร่วม (collective identity) ในการสร้างพื้นที่และตัวตนที่มีความแตกต่างในแต่ละช่วงเวลาและพื้นที่ในการแสดงออก (ปิยะลักษณ์ โพธิ์วรรณ, 2554, น. 44-45) อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน การบัญญัติเนื้อหาที่ให้สิทธิในการจดทะเบียนคู่ชีวิตของคู่รักเพศเดียวกันนั้น ยังไม่ครอบคลุมถึงสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ งานวิจัยของ ของชินโรจน์ ธีรพัชรพร (2560, น. 92-104) เรื่อง “สิทธิความเสมอภาคในการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย” พบว่าคู่รักเพศเดียวกันต้องประสบปัญหาในสิทธิต่างๆ ที่พึงมีและร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตยังไม่สามารถแก้ไข ปัญหาเรื่องการขาดสิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศได้อย่างครบถ้วน จนนำไปสู่การแก้ไขร่างกฎหมายต่อมา

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ในเรื่องของการสร้างครอบครัวที่ยังมีแนวคิดในเรื่องเพศเกี่ยวข้องกับเรื่องทางวิทยาศาสตร์ในเรื่องเพศสรีระที่เป็นไปตามเพศกำเนิดที่ถูกบัญญัติไว้เพียงสองเพศคือชายและหญิง บารมี พานิช (2559, น. 30) กล่าวว่า การเคลื่อนไหวเรื่องการจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นยึดหลักการและเหตุผลทางกฎหมาย โดยไม่ได้ก่อให้เกิดความรุนแรง

ซึ่งมีการรณรงค์ กฎหมายการจดทะเบียนคู่ชีวิต โดยเริ่มเคลื่อนไหวจากสมาคมและองค์กรต่างๆ สร้างกิจกรรมทางวิชาการ ผ่านสื่อมวลชน รวมถึงสังคมออนไลน์ เพื่อเกิดความเข้าใจร่วมกันในเชิงบวกถึงความหลากหลายทางเพศที่มีอยู่ในสังคม และผลักดันร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต ผลการศึกษาที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมในทางกฎหมายเมื่อพบบัญญัติของกฎหมายอื่นๆ ได้บัญญัติ คำว่า “คู่สมรส” ในกฎหมายทุกฉบับ แต่ใน ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตบัญญัติ คำว่า “คู่ชีวิต” การนำจะมาปรับใช้กับกฎหมายฉบับอื่นนั้นเป็นไปได้ยาก เนื่องจากกฎหมายฉบับอื่นนั้น คู่สมรสจะได้รับสวัสดิการจากรัฐ และคุณภาพชีวิตในด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของการเป็นคู่สมรสซึ่ง คำว่าคู่ชีวิตไม่สามารถใช้ได้กับกฎหมายฉบับอื่นที่ครอบคลุมสวัสดิการจากรัฐ และคุณภาพชีวิตที่เหมือนกับ การเป็นคู่สมรส ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในเรื่องกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน จากการที่มีร่าง พระราชบัญญัติ คู่ชีวิตที่ร่างขึ้นเพื่อให้คู่รักเพศเดียวกันสามารถจดทะเบียนสมรสกันได้ หากแต่ คำบัญญัติที่ยังไม่เกิดความเท่าเทียมอย่างแท้จริง ทำให้สังคมยังมีการเคลื่อนไหวต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกันในปัจจุบันคือ “สมรสเท่าเทียม” ให้เกิดความสิทธิเท่าเทียมทางกฎหมาย

ปัญหาดังกล่าวเป็นประเด็นสำคัญที่มีการกล่าวถึงจนทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม และให้มีการแก้ไข เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางกฎหมายอย่างแท้จริง ซึ่งตลอดการเคลื่อนไหวต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกันได้ผ่านยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งรูปแบบของการเคลื่อนไหวมีความหลากหลายและมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับยุคสมัย และการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน ที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาทางวิชาการที่ผ่านมาจะเห็นถึงการเคลื่อนไหว ทั้งการเคลื่อนไหว

ต่อกฎหมายโดยตรง และการเคลื่อนไหวเพื่อให้เข้าใจถึงความหลากหลายทางเพศที่มีอยู่ในสังคม การมีคู่รักที่เป็นเพศเดียวกัน รวมถึงการมองเห็นถึงความต้องการสร้างครอบครัวของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อกฎหมายการแต่งงานระหว่างเพศเดียวกัน และนำมาสู่ร่างพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม มียุทธวิธีการที่เข้าถึงประชาชนมากขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน รวมถึงยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ผ่านมา เพื่อให้เห็นถึงความจำเป็นพลวัตของการเคลื่อนไหวทางสังคมและรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ตลอดจนยุทธวิธีการสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมให้เกิดการรับรู้ และยอมรับในการสร้างครอบครัวของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมและยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมและของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต

แนวคิด และงานวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน รวมถึงยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน เป็นการศึกษาที่ทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวทางสังคม รวมถึงยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยใช้แนวคิดความหลากหลายทางเพศ และการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เป็นกรอบในการศึกษา โดยมีสาระสำคัญดังนี้

แนวคิดความหลากหลายทางเพศ

สังคมไทยมีความหลากหลายในการอยู่ร่วมกันของ

ผู้คนในสังคมทั้งความเชื่อ ข้อปฏิบัติทางศาสนา การมีอยู่ของความหลากหลายทางเพศที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากสถาบัน การแต่งงานเพียงสถาบันเดียว อีกทั้งไม่ได้จำกัดเพียงความสัมพันธ์แบบคู่ตรงข้าม (heterosexual) เพศภาวะ และเพศวิถี ซึ่งถูกตีตราในเชิงลบมากกว่าการแทนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มวัฒนธรรมย่อย (ปณิธิ บราวน์, 2557, น. 53) ความหลากหลายทางเพศเป็นความรู้ที่แตกต่างจากวิทยาศาสตร์ทางการแพทย์หรือขบวนการทางวิทยาศาสตร์ ที่มีผลต่อการยอมรับและการเลือกปฏิบัติต่ออัตลักษณ์ทางเพศของผู้คนในสังคม การเรียกเพศ หรือความหมายของคำเรียกเพศจะมีความต่างกันในแต่ละยุคที่ไม่ได้มีเพียงแค่เพศแบบคู่ตรงข้ามในแบบ เพศชายและเพศหญิง โดยมีกลไกอำนาจรัฐเข้ามามีอิทธิพลต่อการยอมรับของสังคมที่มีต่อความหลากหลายทางเพศ คำว่า เพศ จึงมีความทับซ้อนและหลายมิติ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2563, น. 314)

มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) กล่าวว่าปัญหาชีวิตในเรื่องเพศ มีสาเหตุมาจากอำนาจของ ประวัติศาสตร์ทางความคิด และ “วาทกรรม” ที่ได้เข้ามาครอบงำการใช้ชีวิตประจำวัน และความเป็นปัจเจกเป็นสิ่งที่กำหนดบรรทัดฐานทางสังคม ยกตัวอย่างสตรีเพศที่วาทกรรมนั้นทำให้ความเป็นสตรีเพศต้องมีบทบาทและหน้าที่ การดำรงวิถีชีวิตให้อยู่ภายใต้อำนาจของเพศชาย ซึ่งมีเรื่องของ “อำนาจ” (Power) โดย มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) อธิบายว่า อำนาจเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน แต่สามารถเคลื่อนไหว (Mobile) เปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของพื้นฐานความสัมพันธ์ในสังคม และมีปฏิบัติการของความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมอำนาจนั้นไม่ใช่อำนาจในรูปแบบของการถูก กดขี่ หรือการถูกมอมเมา แต่เป็นอำนาจที่ถูกควบคุมจากกระบวนการสร้างบรรทัดฐาน (la normalization) เป็นระเบียบที่คอยกำกับให้ผู้นอนอยู่ในบรรทัดฐานในสังคมเดียวกัน และการศึกษาบทบาทของ อำนาจ ที่ครอบงำปัจเจก รวมถึงสถาบันต่างๆ เพื่อยืนยันถึงปฏิบัติการของอำนาจในทุกๆ

กระบวนการ ที่อยู่ในความสัมพันธ์ย่อย (Micro) หรือไปสวมทับอยู่ในร่างกายของปัจเจกด้วยกรอบของความรู้ ซึ่งอำนาจมีลักษณะเป็นพลังงานที่ไม่อาจจับต้องได้ แต่เมื่อไปสัมพันธ์กับสิ่งใดที่ลงตัวก็จะแสดงตัวขึ้นมา (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2552, น. 49-65) เห็นได้ว่าความคิดของปัจเจกมีส่วนที่ทำให้วาทกรรมเรื่องเพศเป็นสิ่งที่กำหนดบรรทัดฐานทางสังคม เป็นระเบียบที่บังคับให้ผู้คนบางกลุ่มคล้อยตามด้วยความเชื่อทางสังคมและวัฒนธรรม รวมไปถึงความเชื่อทางศาสนาที่เป็นกลไกสำคัญในการประกอบสร้างความเชื่อเหล่านั้น

Simon (2003, p. 28) อธิบายเรื่อง “เพศ” ของมนุษย์ด้วยความคิดแบบพหุลักษณะ (Pluralism) มองว่าประสบการณ์ทางเพศของมนุษย์ ที่รื้อถอนสิ่งที่เป็นจริงแบบธรรมชาติ (denaturalization) เพื่อค้นหาความหมายในเรื่องเพศทางกายวิภาค (สรีระร่างกายของมนุษย์) อารมณ์ พฤติกรรม และการแสดงออกทางเพศของมนุษย์ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น และเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม เป็นการวิพากษ์การจัดจำแนกเรื่องเพศ ว่าวางอยู่บนฐานในเรื่อง เพศสภาพ ที่มีเพียงเพศชายและเพศหญิง มองว่าเป็นการสืบพันธุ์เพื่อดำรงอยู่ว่าเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ Simon (2003, pp. 30-32) ได้รื้อถอนวิธีการจำแนกเพศ ที่ไม่ได้เป็นเรื่องของขบวนการทางวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว และยังสร้างทฤษฎีเรื่องเพศ ด้วยการมองเชิง หน้าที่นิยม (functionalism) (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2563, น. 323-324) ในกรอบที่มองในเรื่องเพศสภาพ (gender) และความหลากหลายทางเพศนั้นไม่ได้เกิดขึ้นไปตามยุคสมัยใหม่ แต่ความเป็นเพศนั้นกลับถูกแบ่งแยกให้เป็นเรื่องของความผิด หรือความถูกต้อง แม้สังคมไทยจะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความยืดหยุ่น มีเรื่องเพศภาวะ เพศวิถี และความหลากหลายทางเพศในสังคมมากขึ้นก็ตาม (ปณิธิ บราวน์, 2557, น. 51-52) แต่ก็ยังมีข้อจำกัดอื่นๆ ที่มีความเชื่อ และความเข้าใจที่ผ่านมาทำให้สังคมยังมองว่าความหลากหลายทางเพศ ยังเป็น

เรื่องที่ต้องทำความเข้าใจถึงการมีอยู่ในสังคมเรื่องเพศที่มีความหลากหลายในสังคม

ดังนั้นแนวคิดเรื่องความหลากหลายทางเพศเป็นเรื่องที่นักวิชาการมีจุดเริ่มต้นจากสังคมตะวันตกที่มองว่าควรแยกระบบในเรื่องเพศออกจากความเป็นเพศสภาพ (gender) ว่า เพศที่สังคมยอมรับในเพศกระแสหลักว่ามีเพียงเพศชายและเพศหญิง ซึ่งมีการวิพากษ์ความคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศแตกต่างไปจากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาที่มองว่าเรื่องเพศเป็นเพียงเรื่องของธรรมชาติหรือขบวนการทางวิทยาศาสตร์นั้นให้มองเห็นถึงความหลากหลายทางเพศมากยิ่งขึ้น โดยการแสดงออกของตัวบุคคลผ่านอัตลักษณ์ และรสนิยมทางเพศในสังคมไทยก็ถือว่าได้รับอิทธิพลดังกล่าวมาจากฝั่งตะวันตกที่เริ่มแยกเรื่องเพศออกจากเรื่องขบวนการทางวิทยาศาสตร์ การนิยามความหมายขึ้นของสังคมที่เป็นอยู่ วาทกรรมใดที่ได้เกิดขึ้นในสังคมแล้วถูกสร้างขึ้นจากผู้คนในสังคมเดียวกันและเกิดขึ้นจากค่านิยมหลัก ทว่าเรื่องเพศนั้นเป็นเรื่องของตัวบุคคลเองที่จะเลือกแสดงออกผ่านการแต่งกาย หรือรสนิยมทางเพศของตนเอง ดังนั้นการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ร่วมกันของสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกัน และสร้างความเข้าใจในเรื่องเพศผ่านรูปแบบต่างๆ อย่างนักวิชาการได้อธิบายเรื่องเพศ ให้ผู้ที่ได้ศึกษาเข้าใจถึงการมีอยู่ของความหลากหลายทางเพศในสังคม

การเคลื่อนไหวทางสังคมนรูปแบบใหม่ (New Social Movement)

การเคลื่อนไหวทางสังคมหรือขบวนการทางสังคม (Social Movement) ถือเป็นปรากฏการณ์ที่มีจุดกำเนิดมาอย่างยาวนาน จุดเริ่มต้นมาจากการพัฒนาทฤษฎีที่ใช้ศึกษาในการเคลื่อนไหวทางสังคม ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1969 กลุ่มนักวิชาการให้ความสนใจในเรื่อง

การเคลื่อนไหวทางสังคมโดยเฉพาะนักวิชาการทางสังคมศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจการเกิด และพัฒนาการ (emergence) และผลของการต่อสู้ (outcome) ในทางสังคมวิทยานั้นถือได้ว่าขบวนการทางสังคมเป็นศาสตร์ที่สำคัญที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ โดยมี มณีมัย ทองอยู่ (2557, น. 163-167) ได้อธิบายสาระสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไว้ 3 ประการคือ

1) ขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในสังคมตะวันตกและสังคมกึ่งอุตสาหกรรม เช่น ขบวนการสิทธิพลเมือง (civil rights movement) ในสหรัฐอเมริกาเพื่อเรียกร้องความเท่าเทียมให้คนผิวดำ ซึ่งถือเป็นขบวนการในทศวรรษที่ 20 ปรากฏการณ์เคลื่อนไหวทางสังคมได้แผ่ขยายไปในหลายๆ ประเทศ เช่น ขบวนการแรงงาน ขบวนการสิ่งแวดล้อม ขบวนการสิทธิสตรี เป็นต้น

2) นักสังคมวิทยาให้ความสนใจกับขบวนการทางสังคมเพราะขบวนการทางสังคมเป็นเสมือนจุดเริ่มต้นแห่งการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนอำนาจการปกครองของรัฐบาล การแก้ไขกฎหมายที่สำคัญ เป็นต้น แต่ขบวนการทางสังคมดังกล่าวกลับส่งผลกระทบต่อในระดับระดับกลุ่ม ท้องถิ่น และวัฒนธรรม เพราะสังคมมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

3) นักวิชาการบางส่วนในทางสังคมวิทยา บางส่วนมีความเห็นว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการต่อรองเชิงอำนาจ ความชอบธรรมและประชาธิปไตย การเข้าใจถึงพลวัตของขบวนการทางสังคมของสังคมใดสังคมหนึ่งและประเมินการทำงานของโครงสร้างอำนาจทางการเมืองของสังคมนั้นได้ (Crossley, 2002, p. 9)

Blumer (1992, p. 63) ได้อธิบายถึงพัฒนาการขบวนการทางสังคม เริ่มจากขบวนการทางสังคมนแบบกว้าง (general social movement) และพัฒนาสู่

การเป็นขบวนการทางสังคมแบบเฉพาะ (specific social movement) กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศถือเป็นขบวนการทางสังคมแบบเฉพาะ ซึ่งแตกต่างจากขบวนการทางสังคมแบบกว้าง บลูเมอร์ให้ความสำคัญในเรื่องของ กลไก (mechanism) ที่มีการจัดองค์กรขึ้นในลักษณะที่มีรูปแบบเป็นไปตามรูปแบบหรือลักษณะของขบวนการ โดยกลไกหนึ่งที่อยู่ในขบวนการเหล่านั้นคือ ยุทธวิธี (tactics) ของขบวนการเหล่านั้น ยุทธวิธีถูกสร้างขึ้นเพื่อ 1) เพื่อสร้างขบวนการในการตั้งคนและทรัพยากรต่างๆ เข้าสู่ขบวนการทางสังคม 2) สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของขบวนการ และ 3) เพื่อบรรลุเป้าหมายในขบวนการนั้นๆ การสร้างยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวขึ้นอยู่กับ บริบทแวดล้อมนั้น รวมไปถึงสถานการณ์ของการเคลื่อนไหวเหล่านั้น

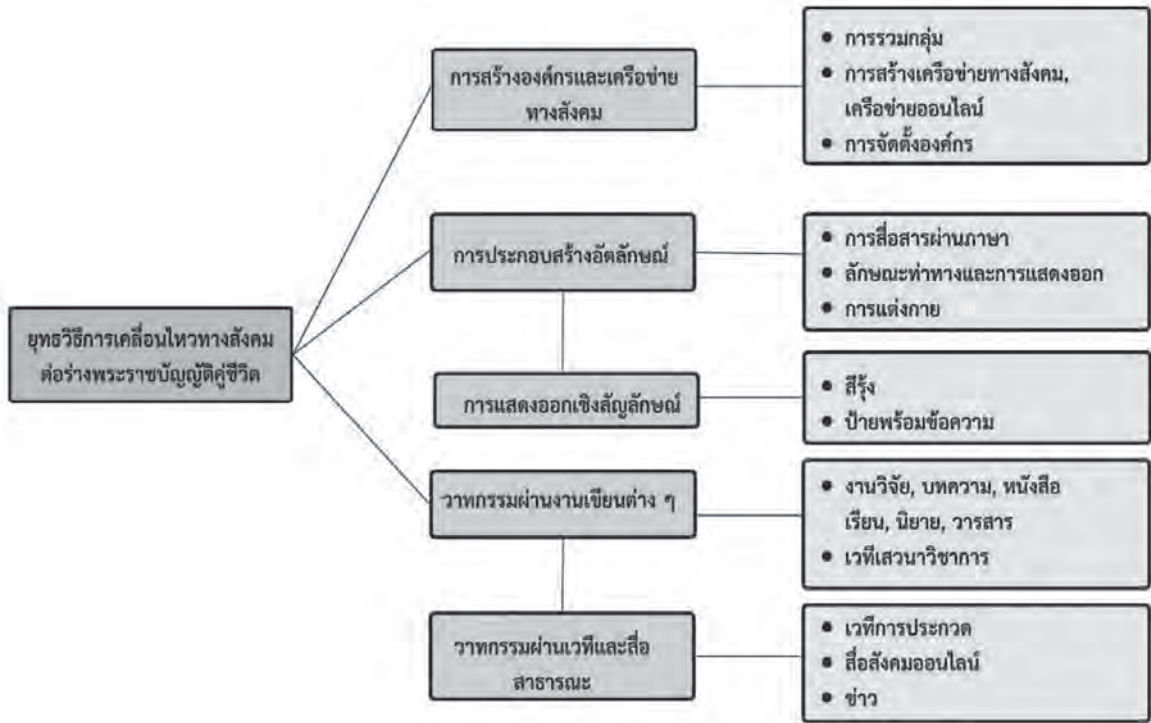
อย่างไรก็ตามพฤติกรรมทางสังคมในบางลักษณะเกิดขึ้นมาจากบรรทัดฐานทางสังคมที่ไม่ได้เกิดความชัดเจนขึ้นผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันจึงมักแสดงออกผ่านพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากเดิมซึ่งในทางสังคมวิทยาเรียกพฤติกรรมดังกล่าวว่า “พฤติกรรมรวมหมู่” (collective behavior) เป็นการกระทำทางสังคมที่เป็นไปเอง (spontaneous) ซึ่งเป็นพฤติกรรมทางสังคมหลายรูปแบบ อาทิเช่น การจลาจล (riot) ข่าวลือ (rumor) ผุ่ชนแตกตื่น (panic crowd) เป็นต้น และการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เป็นการพัฒนาภายใต้สังคมอุตสาหกรรมก้าวหน้า และระบบประชาธิปไตยที่เชื่อว่าเกิดการเคลื่อนไหวโดย “ชนชั้นกรรมาชีพ” (ชนชั้นกลาง) ของผู้ที่มีทักษะ จึงทำให้ประเด็นของการเคลื่อนไหวทางสังคมมุ่งไปทางคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคมมากกว่า บารมี ฟานิช (2559, น. 35-37) อธิบายถึงบทบาทของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเมืองภาคประชาชน ที่ไม่เพียงแต่เป็นประเด็นทางการเมืองแต่เป็นประเด็นที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของประชาชนรูปแบบการเคลื่อนไหวเป็นไปตามสันติวิธีโดยไม่ใช้

ความรุนแรงกับทางภาครัฐ ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่จึงเป็นการเคลื่อนไหวที่อยู่ในขอบเขตของอัตลักษณ์และวัฒนธรรม ซึ่งถ้ามองในแง่ของการเมืองการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่มุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ซึ่งบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเห็นถึงข้อจำกัดที่ไม่เกิดความเท่าเทียมกันภายในสังคมที่เป็นอยู่ การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ และความรู้ที่ผ่านมา รวมถึงความเข้าใจในสิ่งที่กำลังเผชิญอยู่ในชีวิตประจำวันของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศนั่นเอง

กล่าวได้ว่าทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เป็นการสร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่ให้เป็นทางเลือกใหม่จากทฤษฎีแบบเดิมที่มีอยู่ ซึ่งนักทฤษฎีส่วนหนึ่งมีความเชื่อในเรื่องที่ว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในสังคมสมัยใหม่ และในสังคมยุคหลังอุตสาหกรรมนั้น มีความซับซ้อนและต้องการคำอธิบายที่มากกว่าทฤษฎีการระดมทรัพยากร ในทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่มาจากสำนักวิชาการทฤษฎีที่เกี่ยวกับสังคม โดยกำเนิดจากการวิพากษ์ถึง ทฤษฎีมาร์กซิสต์ (Marxist theory) แบบคลาสสิก ที่ไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมรวมหมู่ได้ทั้งหมด แต่ทว่านักทฤษฎีในกลุ่มการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่พยายามที่จะศึกษาเหตุผลอื่นๆ ที่หลากหลายมากขึ้นของการกระทำรวมหมู่ ทั้งในด้านศาสนา วัฒนธรรม การเมือง รวมถึงอุดมการณ์ และวิเคราะห์ความเป็นมาของอัตลักษณ์ในเรื่องที่ทำให้เกิดพฤติกรรมรวมหมู่ในรูปแบบใหม่ มีกลไกที่สำคัญคือ ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และบริบทสังคมนั้น

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เป็นกรอบในการศึกษาสามารถจำแนกยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) ยุทธวิธีการใช้องค์กรและเครือข่ายทางสังคม

(2) การประกอบสร้างอัตลักษณ์ และการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ (3) การสร้างวาทกรรมผ่านความรู้งานเขียน และจากการเสวนาทางวิชาการผ่านเวทีสาธารณะรวมถึงสื่อต่างๆ

ที่มา : ผู้เขียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องการเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน ต้องการศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ และยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-Interview) ตามแนวทางการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ที่ทำงานในองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ 6 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป คือ ผู้ที่มีประสบการณ์เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ 24 คน เพื่อศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมถึงวิธีการ

สร้างกลุ่มของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ และใช้ยุทธวิธีการในการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยมองผ่านแนวคิดแบบองค์รวมนิยม มีหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ บุคคลที่มีประสบการณ์หรือทำงานเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(1) เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์และทำงานเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

(2) มีประสบการณ์การทำงานเครือข่ายที่จัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวเพื่อทำให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศ ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์และยุทธวิธีการในการเคลื่อนไหว เน้นไปที่ความหลากหลาย

ของผู้ให้ข้อมูลบทบาทหน้าที่ในการร่วมการเคลื่อนไหวระดับการศึกษา และการประกอบอาชีพ

(3) เป็นบุคคลที่มีอายุอยู่ในช่วง 20-59 ปี เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่บรรลุนิติภาวะ และมีความสามารถในการสื่อสารและตัดสินใจต่างๆ ได้ด้วยตนเอง

(4) จะต้องเป็นผู้ที่ยินยอมที่จะให้ข้อมูลเพื่อที่จะสามารถเก็บข้อมูลที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ให้เห็นถึงทัศนะเอนใจและยุทธวิธีการในการเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อกฎหมายการแต่งงานระหว่างเพศเดียวกัน จากนั้นผู้วิจัยจึงทำการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยมุ่งไปที่กลุ่มนักเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศและผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศรวมทั้งสิ้นจำนวน 6 คน

เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลทั่วไป

(1) เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

(2) มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการเคลื่อนไหวเพื่อทำให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์และยุทธวิธีการในการเคลื่อนไหวที่เชื่อมโยงไปได้ในหลายๆ เครือข่ายและองค์กรต่างๆ เน้นไปที่ความหลากหลายของผู้ให้ข้อมูลบทบาทหน้าที่ในการร่วมการเคลื่อนไหวระดับการศึกษา และการประกอบอาชีพ โดยใช้วิธีการบอกผ่านการแนะนำจากผู้มีประสบการณ์และความรู้ (Snowball sampling)

(3) เป็นบุคคลที่มีอายุอยู่ในช่วง 20-59 ปี เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่บรรลุนิติภาวะ และมีความสามารถในการสื่อสารและตัดสินใจต่างๆ ได้ด้วยตนเอง

(4) จะต้องเป็นผู้ที่ยินยอมที่จะให้ข้อมูลเพื่อที่จะ

สามารถเก็บข้อมูลที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ให้เห็นถึงทัศนะเอนใจและยุทธวิธีการในการเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อกฎหมายการแต่งงานระหว่างเพศเดียวกัน จากนั้นผู้วิจัยจึงทำการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยมุ่งไปที่กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศรวมทั้งสิ้น จำนวน 24 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงและใช้วิธีการบอกต่อ (Snowball Sampling) จากผู้ให้ข้อมูลก่อนหน้าเพื่อเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลที่ติดต่อกันด้วยรู้สึกถูกละเมิดความเป็นส่วนตัว ผู้วิจัยจะใช้วิธีการให้บุคคลที่เป็นผู้นำทาง อาทิ ผู้นำกลุ่มการเคลื่อนไหวทางสังคม ผู้นำเครือข่าย หรือผู้ให้ข้อมูลรายก่อนหน้าที่ติดต่อกับบุคคลที่ได้รับการแนะนำก่อน เพื่อแจ้งว่าผู้วิจัยจะขอเข้าพบเพื่อพูดคุยเกี่ยวกับโครงการวิจัย หากบุคคลดังกล่าวยินดีให้ข้อมูล ผู้วิจัยจะขอข้อมูลการติดต่อจากผู้นำทางที่แนะนำ แล้วติดต่อบุคคลที่ได้รับการแนะนำพร้อมทั้งนัดหมายวันและเวลา รวมถึงสถานที่ซึ่งบุคคลดังกล่าวสะดวก

การเลือกพื้นที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยพิจารณาจากจังหวัดที่มีการจัดกิจกรรมหรือมีการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อเกิดความหลากหลายและเชื่อมโยงกัน ตามหลักการกำหนดขนาดตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ รวม 30 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย และสะท้อนให้เห็นถึงยุทธวิธีการในการเคลื่อนไหวทางสังคมและการสร้างเครือข่ายทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน และการเรียกร้องเพื่อให้เกิดสมรสเท่าเทียม ซึ่งแบ่งผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามพื้นที่ตั้งขององค์กรที่มีการจัดกิจกรรมและมีเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ ประกอบด้วย กรุงเทพมหานครจำนวน 8 คน

จังหวัดขอนแก่น จำนวน 8 คน จังหวัดอุบลราชธานี 8 คน และผู้ให้ข้อมูลการแนะนำจากผู้มีประสบการณ์ 6 คน โดยมีเหตุผลดังนี้

1) กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางความเจริญทุกด้านในประเทศไทย และเป็นเมืองเศรษฐกิจหลักของประเทศ มีโรงเรียนและสถาบันอุดมศึกษาที่ใหญ่หลายๆ แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ชาวต่างชาติทั่วโลกเลือกที่จะเดินทางเข้ามาพักอาศัยและสร้างมูลค่าทางการค้า มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนาและ วัฒนธรรม และมีประชากรที่เป็นผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อที่จะประกอบอาชีพและศึกษาต่อในระดับต่างๆ รวมไปถึงเป็นศูนย์กลางในการจัดงาน “ไพรด์พาเหรด” Bangkok Naruemit Pride 2022 และ 2023 เป็นศูนย์กลางในการจัดงานหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ และความเท่าเทียมทางเพศที่ผ่านมา โดยกรุงเทพมหานครเป็นที่ตั้งของหลายๆ องค์กร และเครือข่ายความหลากหลายทางเพศที่เป็นองค์กรที่ริเริ่มทำกิจกรรมด้านการสนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศ

2) จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองใหญ่ของภาคอีสานตอนบน ที่มีความเจริญเติบโตในหลายมิติรวมทั้งความหลากหลายทางเพศและความเท่าเทียมทางเพศ เห็นได้จาก มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่มีการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศเปิดให้นักศึกษาที่มีเพศสภาพหรือเพศภาวะไม่ตรงตามกำเนิด สามารถแต่งกายด้วยเครื่องแบบนักศึกษาหรือชุดสุภาพตามเพศสภาพหรือเพศภาวะเพื่อคุ้มครองการถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม และยังมีคลินิกความเท่าเทียมทางเพศให้บริการกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ แห่งแรกในภาคอีสาน รวมไปถึงศูนย์เพศภาวะศึกษา ที่มีการจัดกิจกรรมเพื่อให้เห็นถึงความหลากหลายทางเพศและความเท่าเทียมทางเพศ เห็นได้จากการจัดกิจกรรม Isaan Pride 2022 ซึ่งมีเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในการจัดกิจกรรมร่วมกันของเครือข่ายในภาคอีสานที่มี

การเคลื่อนไหวแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายและความเท่าเทียมทางเพศในพื้นที่ภาคอีสานมากขึ้น

3) จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความเจริญเติบโตในด้านเศรษฐกิจ มีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่เป็นมหาวิทยาลัยใหญ่ในจังหวัด และมีประชากรที่เป็นผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ร่วมกันจัดงาน “ไพรด์พาเหรด” Pride 2022 ซึ่งมีเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในการจัดกิจกรรม มีการร่วมกันของหลายๆ หน่วยงานทั้งหอการค้าจังหวัด ภาคเอกชนในพื้นที่ และเทศบาลนครอุบลราชธานี ทั้งนี้งานแห่เทียนเข้าพรรษาที่เป็นงานใหญ่ประจำปีของจังหวัดอุบลราชธานีได้มีการผนวกขบวนพาเหรดสีรุ้งของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในงานเห็นได้ว่าจังหวัดอุบลราชธานีมีการสนับสนุนความหลากหลายทางเพศและความเท่าเทียมทางเพศ และมีการเคลื่อนไหวต่อ “สมรสเท่าเทียม” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวที่มาจากความร่วมมือของหลายหน่วยงาน เพื่อเคลื่อนไหวให้สังคมเห็นถึงการอยู่ร่วมกันของความหลากหลายทางเพศในจังหวัดอุบลราชธานี

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนแรก ผู้วิจัยได้ศึกษาการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ เช่นบทความ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ เอกสารเผยแพร่ทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ จากห้องสมุดของสถาบันการศึกษา และข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากปรากฏการณ์จริง โดยทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือวิจัย โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งมีแนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามของพื้นที่วิจัย ควบคู่ไปกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสามารถตอบคำถามในการวิจัยในครั้งนี้

ผลการศึกษา

1) ยุทธวิธีการใช้อำนาจ และเครือข่ายทางสังคม

แนวคิดและทฤษฎี การเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีการระดมทรัพยากรที่ทำให้ความสำคัญกับเครือข่ายทางสังคมที่เป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตและสมรสเท่าเทียม มีการสร้างองค์กรที่มีองค์ความรู้และมีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อความหลากหลายทางเพศที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศและไม่ถูกเลือกปฏิบัติจากสังคมบางกลุ่ม ที่มีพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนเอง มีการแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ การมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันจนสามารถสร้างเครือข่ายทางสังคมเพิ่มมากขึ้น บุคคลที่ไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กันมาก่อน แต่สามารถสื่อสารกัน และมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันได้หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมเดียวกัน สามารถสร้างเครือข่ายทางสังคมได้อีกเครือข่ายหนึ่งจนเกิดการขยายต่อไปได้ในหลายๆ พื้นที่ในประเทศไทย

ยุทธวิธีการใช้อำนาจ และเครือข่ายทางสังคม เป็นการก่อตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์กลางของการเคลื่อนไหวทางสังคม สามารถเกิดขึ้นได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่มีสื่อใหม่ๆ เกิดขึ้นเมื่อมองในทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบเดิม ที่มองว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมเริ่มจากการถูกกดขี่ของชนชั้นกรรมาชีพ ของกลุ่มแรงงานที่เกี่ยวข้องเนื่องในเรื่องเศรษฐกิจกับกับโครงสร้างส่วนบน ทำให้เกิดการต่อต้านเพื่อเปลี่ยนแปลง และทำให้เกิดการปฏิรูปในบริบทของสังคมทุนนิยมก้าวหน้า (มณีมัย ทองอยู่, 2557, น. 78-79) แต่การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่จะเป็นเรื่องที่ประชาชนล้วนแล้วแต่มีส่วนร่วมในปัญหาดังกล่าว การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เปิดโอกาสให้มีการเข้ามาสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างการจัดกิจกรรม

ได้โดยไม่ต้องเดินทางไปรวมกลุ่มพูดคุยกันในที่เดียวกัน และเป็นการเมืองเชิงวัฒนธรรม ที่มีการกระจายอำนาจที่เน้นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งภายในองค์กรหรือเครือข่ายทางสังคมมีการแบ่งการจัดการภาพในองค์กร ซึ่งในประเทศไทยมีการจัดตั้งองค์กร และเครือข่ายความหลากหลายทางเพศอาทิ มูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ (for-sogi) มูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน (ThaiTGA) มูลนิธิซิสเตอร์ (ศูนย์ชุมชนคนข้ามเพศ) สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย และอื่นๆ เป็นต้น มีการแยกองค์กรออกตามภูมิภาคทั่วประเทศ ที่ให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ และมีการจัดกิจกรรมที่สามารถให้บุคคลหลายๆ กลุ่มเข้ามามีส่วนรวม เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจที่ขยายสู่ภาคประชาชนมากขึ้น ซึ่งการเคลื่อนไหวในประเด็นความเท่าเทียมทางเพศ

การเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตามมาในการทำงานแบบมีองค์กร หรือเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ จะมีวิธีการทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมีการขับเคลื่อนทางสังคม โดยองค์กร หรือเครือข่ายความหลากหลายทางเพศเป็นจุดศูนย์กลางของการเข้าถึงข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือได้ และยังสร้างการรับรู้ร่วมกันรวมถึงมีการขยายฐานข้อมูลเพื่อให้ปรากฏแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงตามบริบท อย่างทฤษฎีการระดมทรัพยากรที่อธิบายถึงการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและเครือข่าย เห็นได้ว่าองค์กร หรือเครือข่ายความหลากหลายทางเพศมีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นองค์กรหรือเครือข่ายที่มีผู้นำในการทำงาน และในองค์กรหรือเครือข่ายนั้นๆ ถือเป็นแหล่งช่องทางการเผยแพร่ปัญหาวิถีชีวิต และสนับสนุนความหลากหลายทางเพศ และมีวิธีการสื่อสารที่ขยายออกไปสู่ภายนอกเป็นแหล่งสะสมทรัพยากรให้มีการกระจายข้อมูลข่าวสารเพื่อการรับรู้และการเข้าใจร่วมกัน รวมถึงการจัดทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดพลังที่มีส่วนรวมของภาคประชาชน การใช้

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวในการสร้างกิจกรรมที่มีข้อเสนอ
ในประเด็นเดียวกันให้เกิดการเคลื่อนไหวภายในสังคม
นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

“งานที่เราจัดขึ้นในทุกครั้งเป็นถือเป็นเทคนิค และ
วิธีการอย่างหนึ่ง ซึ่งในแต่ละหน่วยงาน หรือหลายๆ
องค์กรต่างมีความคิดในแบบที่ตัวเองจะทำ เราจัดงาน
ที่สามารถเอาทุกองค์กรมาร่วมกันได้ และทำให้สิ่งที่ทุก
คนจะทำให้มันเป็นเรื่องเดียวกันได้” (ตัวแทนมูลนิธิ
เพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ, สัมภาษณ์, 2566,
30 มีนาคม)

ดังนั้นยุทธวิธีการใช้องค์กร และเครือข่ายใน
การเคลื่อนไหวทางสังคม การมีองค์กร เครือข่ายทาง
สังคม รวมถึงการเข้าร่วมกลุ่มต่างๆ ถือเป็นยุทธวิธีหนึ่ง
ที่การเคลื่อนไหวทางสังคมส่วนใหญ่ใช้เพื่อสร้างการมี
ส่วนร่วม มีการทำงานร่วมกันสามารถเสวนากันในเรื่อง
เดียวกันเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม และสร้าง
การเปลี่ยนแปลง การเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความ
หลากหลายทางเพศต่อร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต
มียุทธวิธีการเริ่มต้นจากการศึกษา และการมองเห็นถึง
ปัญหาในรูปแบบเดียวกัน แต่ละองค์กร หรือเครือข่าย
ทางสังคมมีแตกต่างในเรื่องวิธีการบางส่วน ซึ่งเป็
นการจัดการภายในองค์กรนั้นๆ ที่เราจะเห็นถึงพื้นที่ทาง
วัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ที่พยายามทำให้เกิด
ความเท่าเทียมทางเพศ การสร้างครอบครัวของคู่รัก
เพศเดียวกัน ถูกยอมรับและไม่เลือกปฏิบัติแบ่งแยกออก
จากกลุ่ม โดยมีศูนย์กลางในการเคลื่อนไหวทางสังคมจาก
องค์กร และเครือข่ายทางสังคมที่มีผู้นำเพื่อจะยกปัญหา
เข้ามาร่วมพูดคุยกันในกลุ่ม ก่อนที่จะเกิดการเคลื่อนไหว
ทางสังคมเพื่อรวมผู้คนในการทำงาน ตามที่ Blumer
(1992, p. 63) มองว่ายุทธวิธีการถูกสร้างเพื่อให้เกิด
ขบวนการทางสังคม คือการดึงผู้คนหรือทรัพยากรเข้ามา
มีส่วนร่วมจนขยายไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคม และ
รักษาการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในองค์กร หรือ

เครือข่ายทางสังคม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ
การเคลื่อนไหวนั้น (มณีมัย ทองอยู่, 2557, น. 78-79)

(2) ยุทธวิธีการการประกอบสร้างอัตลักษณ์ และ การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์

ในบริบทสังคมไทยกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลาย
ทางเพศถูกกดทับด้วยวาทกรรมที่เห็นถึงกรกฎศัตรา ที่ได้
นำวิคิดในเรื่องเพศมาจากฝั่งตะวันตก เช่น การแต่งกาย
ที่สะท้อนความเป็นเพศและมักถูกหยิบยกขึ้นมาใช้เพื่อ
บ่งบอกถึงความเป็นสุขภาพบุรุษและสุขภาพสตรี (นฤพนธ์
ดวงวิเศษ, 2563, น. 314) และในช่วงแรกที่มีมองเป็น
เรื่องขบวนการทางวิทยาศาสตร์ ที่ทำให้การมีบุคคลที่มี
ความหลากหลายทางเพศถูกจำกัดแคในพื้นที่ของตนเอง
ซึ่งการเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลาย
ทางเพศถือเป็นการเมืองเชิงวัฒนธรรม ที่มีการประกอบ
สร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ให้สังคมรับรู้และเข้าใจถึง
การมีตัวตนในพื้นที่ของตนเอง และขยายไปสู่การทำให้
สังคมมองเห็นถึงอัตลักษณ์ทางเพศ เป็นการเคลื่อนไหว
ทางสังคมในเชิงสร้างสรรค์ และทำให้เกิดสีสันเกิดภายใน
กิจกรรมที่จัดขึ้น มีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่เป็น
ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่ถูกนำมาใช้อีกวิธีหนึ่ง
อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
การเคลื่อนไหวของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ
ที่มีการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม การใช้ดนตรีสนุกสนาน
เพลงหมอลำพื้นบ้าน การแต่งกายตามเพศสภาพและ
ใส่ความเป็นตัวเองลงไป มีการใช้ธงสีรุ้งเพื่อให้เห็นถึง
สัญลักษณ์ของความหลากหลายทางเพศ ว่าสิ่งนี้คือ
การแสดงออกให้สังคมรับรู้ของและเข้าใจบุคคลที่มี
ความหลากหลายทางเพศมากขึ้น ดังสะท้อนให้เห็นจาก
มุมมองของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเคลื่อนไหวดังนี้

“ในงานก็จะมีการจัดกิจกรรมเดินขบวน มีการแต่งตัว
แฟนซี มีการเปิดเพลงหมอลำ เพื่อเพิ่มสีสันภายในงาน
การขึ้นปราศรัย และคนที่แต่งตัวแฟนซีหรือแต่งตัวตามที่
ตนเองชื่นชอบก็มีการมาเดินแฟชั่นโชว์ภายในงาน แล้วก็

มีการให้นักร้องขึ้นมาร้องเพลงหลังจากการปราศรัยเสร็จสิ้นลง เพื่อที่จะให้ทุกคนผ่อนคลาย ซึ่งในระหว่างการเดินขบวนนั้นก็จะมีการตะโกน “สมรสเท่าเทียม” (ต้น, สัมภาษณ์, 2565, 14 พฤศจิกายน)

มุมมองข้างต้นเชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีการเปิดพื้นที่ในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางเพศที่มีความหลากหลาย เห็นได้จากการจัดงาน หรือกิจกรรม การเดินขบวนพาเหรด แสดงออกเชิงสัญลักษณ์ และยังเป็นการเมืองเชิงวัฒนธรรม การออกมาเดินขบวนพาเหรดจึงเป็นกิจกรรมที่ทำให้พื้นที่การแสดงออกถูกเห็นมากยิ่งขึ้น และยังเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมได้ถูกถ่ายทอดจากพื้นที่หนึ่งไปสู่พื้นที่หนึ่ง จนนำมาสู่การเคลื่อนไหวจากเมืองใหญ่ไปสู่พื้นที่ระดับย่อย หากมองในเรื่องความเข้าใจของความหลากหลายทางเพศ จะเห็นว่าผู้ที่อยู่ในเมืองจะมีความรู้ความเข้าใจมากกว่าผู้ที่อยู่ในพื้นที่ต่างจังหวัด ที่ยังยึดติดกับความเชื่อความเข้าใจแบบเดิมตามบริบทของสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น

ยุทธวิธีการนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, น. 191-192) โดยอธิบายว่าการมีตัวตนในสังคมคือการสร้างอัตลักษณ์ที่เป็น “การสร้างวัฒนธรรมที่เป็นวัฒนธรรม” การเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศใช้ยุทธวิธีการทางวัฒนธรรม การประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และแสดงออกเชิงสัญลักษณ์เพื่อให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเรียกร้องสิทธิของบุคคลที่รักเพศเดียวกันนั้นเป็นเสมือนการถูกปิดกั้นสิทธิเสรีภาพในการมีตัวตนในสังคมของบุคคลที่มีรสนิยมทางเพศรักเพศเดียวกัน การเลือกปฏิบัติและแบ่งแยกบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศให้ออกมาจากกฎหมายหลักแสดงให้เห็นถึงการปกครองที่แม้จะมีกฎหมายออกมาให้ความคุ้มครองที่อยู่ร่วมกันในสังคม อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์นี้เป็นเพียงการตั้งข้อบัญญัติทางกฎหมายให้ดูเหมือนว่า

สังคมนั้นเกิดความเท่าเทียมภายในสังคม ดังนั้น การเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ คือสิ่งที่ทำให้สังคมเห็นได้เป็นการแสดงออกในพื้นที่ของตนเองเพื่อให้สังคมเข้าใจถึงอัตลักษณ์ความหลากหลายทางเพศที่มีในสังคมมากขึ้น

(3) ยุทธวิธีการสร้างวาทกรรมผ่านความรู้านเขียนและการเสวนาทางวิชาการผ่านเวทีสาธารณะรวมถึงสื่อต่างๆ

“ความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายคู่ชีวิต” ที่เป็นกฎหมายการจดทะเบียนระหว่างเพศเดียวกัน และกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน เป็นการให้ความรู้ในการเคลื่อนไหวผ่านงานวิชาการ เพื่อให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศและบุคคลอื่นๆ ได้เรียนรู้จากรางานวิชาการที่เป็นยุทธวิธีการหนึ่งในการสร้างความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายและการเคลื่อนไหวของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน และการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศได้นำงานวิชาการ เช่น การศึกษาของชินวินโรจน์ อีร์พัชรพร และภาณุมาศ ชัดเงางาม (2560, น. 92-104) เรื่อง “สิทธิความเสมอภาคในการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย” พบว่าคู่รักเพศเดียวกันต้องประสบปัญหา โดยสามารถจำแนกออกเป็น 8 ประเด็นปัญหา ประกอบด้วย สิทธิในการตัดสินใจในการรักษาพยาบาล การจัดการงานศพ สิทธิในการรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน สิทธิในผลประโยชน์และสวัสดิการของคู่รักอีกฝ่ายในฐานะเป็นคู่สมรสตามกฎหมาย สิทธิในการยอมรับและมีศักดิ์ศรีในฐานะคู่สมรสตามกฎหมาย และสิทธิของบุคคลในทุกอัตลักษณ์ทางเพศและวิถีทางเพศในการจดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิตร่างที่ 3 ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาระยะยาวเรื่องการขาดสิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศได้อย่างครบถ้วน นอกจากนี้คำว่า “คู่ชีวิต”

ไม่ได้มีการบัญญัติ หรือ ปรากฏในประมวลกฎหมาย หรือในกฎหมายอื่นๆ ของประเทศไทย แต่ให้สิทธิและหน้าที่ต่างๆ ทางกฎหมายยึดคำว่า “คู่สมรส” โดยในร่างพระราชบัญญัติคูชีวิต มีแนวโน้มในการลดทอนสิทธิของคู่รักเพศเดียวกัน ลงเรื่อยๆ ข้อเสนอจากงานดังกล่าวได้นำไปสู่ร่างกฎหมายอีกหนึ่งฉบับ ได้แก่ “ร่างพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม” เพื่อให้บทบัญญัติกฎหมายเป็นกลางต่อความหลากหลายทางเพศมากขึ้น

ดังนั้นงานวิชาการทำให้เห็นถึงความหลากหลายทางเพศที่มีอยู่ในสังคม ความเท่าเทียมทางเพศ และปัญหาของการสร้างครอบครัวระหว่างเพศเดียวกันในขณะเดียวกันได้ทำให้เห็นถึงอำนาจความรู้ผ่านงานเขียนที่สร้างการรับรู้ต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม และมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการศึกษาที่ผ่านมาถูกเผยแพร่ผ่านช่องทางต่างๆ ได้สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นทางสังคมทำให้การรับรู้เข้าใจและมองเห็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศที่มีอยู่ในสังคม จนนำไปสู่การเคลื่อนไหวในอีกหลากหลายรูปแบบ ประกอบด้วย

(3.1) การสร้างวาทกรรม

“ความหลากหลายทางเพศ” ซึ่งอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นด้าน การสื่อสารแบบใหม่ สังคมและวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายมากขึ้น มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมไปถึงความหลากหลายทางเพศที่ไม่ได้ยึดตามระเบียบแบบเดิมที่มองเรื่องเพศเป็นเรื่องของธรรมชาติแบบเพศแบบ คู่ตรงข้าม เพศชายและเพศหญิง ความเข้าใจและการรับรู้ของผู้คนในสังคมต่อเพศภาวะที่มองเพียงบทบาทหน้าที่ที่เพศชายและเพศหญิงสามารถทำอะไรได้หรือไม่ได้ ในทางกลับกันความหลากหลายทางเพศกลับประกอบไปด้วยเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงที่มีความเชื่อเรื่อง ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม การถูกผลิตซ้ำของระบบ

ชายเป็นใหญ่ในแต่ละประเทศที่ทำให้มองเห็นความไม่เท่าเทียมทางเพศชัดเจนยิ่งขึ้น และไม่สามารถเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในรูปแบบใหม่ได้ ดังนั้นความหลากหลายทางเพศจึงเป็นเสมือนการเปิดพื้นที่ให้แสดงออกถึงอัตลักษณ์ของความหลากหลายทางเพศว่าไม่ได้มีอยู่แค่ในกรอบของหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่ในช่วงแรกได้แบ่งแยกเรื่องเพศให้เป็นเรื่องปกติหรือผิดปกติไว้และอีกด้านยังให้เห็นถึงการแสดงออกของสรีระทางเพศ และอัตลักษณ์ทางเพศที่ถูกประกอบสร้างจากปัจจัยและเงื่อนไขของธรรมชาติ ที่มีผลต่อพฤติกรรมมนุษย์ที่หลากหลาย (นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ, 2563, น. 315-316)

มิเชล ฟุกุโตะ อธิบายบทบาทของ “อำนาจ” ที่ครอบงำปัจเจก และสถาบันต่างๆ เพื่อยืนยันถึงปฏิบัติการของอำนาจในทุกๆ กระบวนการ รวมถึงอยู่ในความสัมพันธ์ย่อย (Micro) หรือไปสวมทับอยู่ในร่างกายของปัจเจกด้วยกรอบของความรู้ อำนาจมีลักษณะเป็นพลังงานที่ไม่อาจจับต้องได้ แต่เมื่อไปสัมพันธ์กับสิ่งใดที่ลงตัวก็จะแสดงตัวขึ้นมา (เพ็ญพรรณ เพ็ญพลอย, 2562, น. 179-188) กรณีของการเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อร่างพระราชบัญญัติคูชีวิต จนนำมาสู่สมรสเท่าเทียม ชี้ให้เห็นว่าตลอดระยะเวลาของการเคลื่อนไหวมีการสร้าง การรับรู้ การให้ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีผลต่อการเลือกปฏิบัติที่น้อยลงได้ อย่างไรก็ตามยังมีอำนาจจากวาทกรรมทางสังคมที่ยังตีตรา หรือ การสื่อสารไปในเชิงลบทำให้ประชาชนอาจมีความเข้าใจที่เกิดอคติทางเพศ ดังสะท้อนจากมุมมองของผู้ที่มีประสบการณ์และทำงานเกี่ยวกับเคลื่อนไหวทางสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศว่า

“ระหว่างทางเราสร้างให้สังคมเรียนรู้ว่า การที่ชายกับชาย หรือหญิงกับหญิงอยู่ด้วยกัน พวกเขามีสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะได้รับการรับรองและการจัดตั้ง

ครอบครัวได้ คนเหล่านี้ไม่ใช้การผิดปกติกทางจิต คนเหล่านี้ไม่ใช้เวรกรรมจากชาติที่แล้ว แต่เขาคือพลเมืองของรัฐไทยที่ควรได้รับสิทธิ เช่นเดียวกับเพศที่นิยามตนเองว่าเป็นชายโดยกำเนิด หรือหญิงโดยกำเนิด” (ตัวแทนมูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน, สัมภาษณ์, 2566, 30 มีนาคม)

ดังนั้นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีสร้างวาทกรรม คือการสร้างความเข้าใจใหม่ๆ งานเขียนในลักษณะของการบอกเล่าผ่านเรื่องราวชีวิต หรือเป็นการศึกษาจากการไปเก็บข้อมูลจากบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศโดยในฐานะผู้เล่าเรื่องที่ผู้เล่าเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากกฎหมาย และความเป็นอยู่ในสังคม เช่นงานศึกษาของ Bernstein (1997, pp. 531-565) พบว่าการถ่ายทอดประสบการณ์ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ จากประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมาเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับระบบกฎหมายผ่านองค์กร หรือสถาบันที่มีอยู่ เหตุผลในการเล่าเรื่องเพื่อที่จะต่อต้านการเข้าใจในเชิงลบของผู้คนที่อยู่ในสังคม และสร้างวาทกรรมขึ้นมาใหม่ หรืออธิบายให้เห็นในเชิงบวกมากยิ่งขึ้น การเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายการแต่งงานระหว่างเพศเดียวกัน จึงเกิดยุทธวิธีการหนึ่งที่เป็นการสร้างวาทกรรมขึ้นมาใหม่ สร้างความเข้าใจไม่ตัดสิน และเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ เห็นได้จากการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ผ่านมา ในการสื่อสารออกไปสู่ภายนอกเพื่อลดอคติทางเพศ

(3.2) การเสวนาทางวิชาการผ่านเวทีสาธารณะและสื่อต่างๆ

การเสวนาทางวิชาการ และเผยแพร่ผ่านเวทีสาธารณะเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ ทั้งการให้ความรู้ หรือเล่าถึงประสบการณ์ที่ผ่านมาของผู้เล่าในรูปแบบเรื่องเล่าให้ผู้ที่รับฟังนั้นเกิดความรับรู้ และเข้าใจ ในขณะเดียวกันการสื่อสารนั้นอาจทำให้ความหมายของบางสิ่งบางอย่าง

ถูกตีความหมายไปในทางตรงกันข้ามได้เช่นเดียวกัน Goffman (1974, p. 308) อธิบายว่า การให้ความสำคัญกับการเล่าเรื่องก่อนที่จะมีการสร้างกลุ่ม หรือรวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายการเล่าเรื่องนั้นมีผลต่อการเข้าใจร่วมกัน สู่การเคลื่อนไหวทางสังคม โดยการบอกเล่าประสบการณ์จากนักเคลื่อนไหวทางสังคม และการเล่าเรื่องดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงไปถึงความแตกต่างของนักเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ทางเพศ เป็นต้น การเล่าเรื่องนั้นอาจมีข้อแตกต่างในเชิงบริบท หรือวิถีชีวิตของผู้เล่าแต่เรื่องที่เล่าผ่านประสบการณ์เป็นเรื่องเล่าในประเด็นเดียวกัน ซึ่งประเด็นเหล่านั้นสามารถจัดกิจกรรมร่วมกันได้หลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่การเริ่มหาเครือข่ายทางสังคม การเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชน ไปจนถึงการมีอัตลักษณ์ร่วม และนำอัตลักษณ์ของตนเองไปปรับใช้ในการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางกฎหมายและทางนโยบาย การเสวนาทางวิชาการผ่านเวทีสาธารณะที่หลายองค์กรสามารถเข้ามามีส่วนร่วม และขับเคลื่อนในเรื่องเดียวกันได้

ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ กรณีของการเรียกร้องสิทธิในการแต่งงาน หรือการกำหนดเรื่องการสร้างครอบครัว ของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศพยายามที่จะเคลื่อนไหวในเรื่องดังกล่าว แสดงออกด้วยพิธีกรรมการแต่งงาน การออกมานำเสนองการถูกกดทับ และต่อสู้ของสังคมที่มีต่อการแต่งงานผ่านการเสวนาทางวิชาการผ่านเวทีสาธารณะ และสื่อต่างๆ ซึ่งเป็นยุทธวิธีที่สอดคล้องกับข้อค้นพบในงานของ สิริวัฒน์ มาเทศ (2564, น. 148) ที่เสนอว่าการยกตัวอย่างเนื้อหาข่าวที่เกิดขึ้น ทางออนไลน์หรือหน้าจอทีวีที่มีเนื้อหาให้ประชาชนในสังคมเกิดความคล้อยตาม เมื่อเวลาผ่านไป การรับรู้ของผู้คนในสังคมมีพัฒนาการที่ดีขึ้นที่เกิดจากการสร้างวาทกรรมผ่านการเล่าเรื่องจากประสบการณ์ของผู้เล่า รวมถึงการเล่าความรู้ในเชิงวิชาการที่สร้างความน่าเชื่อถือ ทำให้ความหมายที่เคยมีอยู่ถูกปรับ

เปลี่ยนด้วยวาทกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม การรับรู้ และความเข้าใจที่กว้างมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การเคลื่อนไหวทางสังคมมีพัฒนาการจากยุคแรกจนเกิดยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีความหลากหลาย และมีรูปแบบวิธีการแตกต่างกันไปตามช่วงเวลานั้น การศึกษาและทำความเข้าใจถึงยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน สะท้อนให้เห็นถึงยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีความเป็นพลวัตโดยได้รับอิทธิพลจากบริบททางสังคม มีการใช้พื้นที่ในสังคมหลายด้านมาเป็นวิธีการเคลื่อนไหว ทั้งการสร้างเครือข่ายทางสังคม การเกิดองค์กรทางสังคม อันเป็นศูนย์กลางในการเคลื่อนไหวทางสังคม และยุทธวิธีการอื่นๆ ที่ทำให้สังคมรับรู้ และเข้าใจมากขึ้น การศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน มีงานทางวิชาการเพื่อศึกษาความเห็นต่อการเกิดปัญหาในการสร้างครอบครัวของคู่รักเพศเดียวกัน ระหว่างการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ผ่านมา พบว่าการสร้างองค์กร หรือเครือข่ายทางสังคมเป็นยุทธวิธีการที่ช่วยขยายพื้นที่ในการมีส่วนร่วม งานเขียนทางวิชาการ และงานเขียนที่เล่าถึงเรื่องราว ประสบการณ์ของผู้เล่าที่เป็นวาทกรรมที่เกิดขึ้นได้ง่ายในสังคมปัจจุบัน รวมไปถึงการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ในการแสดงตัวตนของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

การสร้างองค์กร และเครือข่ายทางสังคม ที่มีการพึ่งพาอาศัยกันก่อนที่จะเกิดการร่วมตัวกันขึ้นเป็นกลุ่ม ชุมชน หรือในรูปแบบอื่นๆ ที่มีโครงสร้างองค์กรที่มีระเบียบแบบแผนที่แน่นอน มีจุดมุ่งหมายในการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และสวัสดิการทางสังคม เป็นต้น

ในการสร้างองค์กร และเครือข่ายทางสังคมย่อมมีการเลือกผู้ที่จะเข้ามาเป็นผู้นำเพื่อที่จะเป็นผู้เริ่มนำปัญหาที่พบมาร่วมพูดคุย และวางแผนถึงยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การตั้งองค์กร หรือเครือข่ายทางสังคมขึ้นมา การมีโครงสร้างภายในองค์กร มีการแต่งตั้งผู้นำขึ้นมา และมีอีกหลายๆ ตำแหน่งเพื่อให้เกิดกลไกในการทำงานที่มีระเบียบแบบแผนที่แน่นอน มีการประชุมเพื่อวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานของ Crossley (2002, p. 22) ที่พบว่า ในองค์กร หรือเครือข่ายเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดผู้นำ เป็นแหล่งของข้อมูล การติดต่อสื่อสาร และรวมทรัพยากรเพื่อให้เกิดการมีการจัดตั้งและจัดการร่วมกันภายในองค์กร

การบอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศต่อประสบการณ์ที่ผ่านมา เป็นภาพสะท้อนอย่างหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงการถูกกดทับ และการเลือกปฏิบัติที่เกิดขึ้นภายในสังคม ทั้งใน สถานศึกษา สถานที่ทำงาน เป็นต้น การเล่าเรื่องดังกล่าวสามารถถูกนำไปตีพิมพ์ เผยแพร่ในรูปแบบงานเขียน หรือการที่ผู้เล่าเองได้ออกไปเล่าเรื่องราวผ่านเวทีสาธารณะ ทำให้ผู้ฟังได้เห็นถึงเรื่องราวของการถูกทำให้เป็นอื่นในสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ แต่ถึงอย่างนั้น วาทกรรมความหลากหลายทางเพศจะนำไปสู่การยอมรับ หรือการเปลี่ยนแปลงในทางบวกทั้งหมดนั้น เห็นได้ว่ายังมีข้อจำกัดที่ยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด การลอคอคติทางเพศถึงจะมีการใช้ยุทธวิธีการในการเล่าเรื่องผ่านงานเขียน หรือเวทีสาธารณะ ยังเป็นการสร้างความรู้และความเข้าใจเพียงบางกลุ่มเท่านั้น สอดคล้องกับงานของ ณัฐธิดา เหล็กกล้า (2564, น. 80-95) พบว่าการยอมรับความหลากหลายทางเพศในแบบเรียน เป็นเพียงวาทกรรมรูปแบบหนึ่งที่ไม่ได้เป็นข้อถกเถียงเพื่อสร้างความเท่าเทียมและเป็นวาทกรรมเพื่อสร้างการยอมรับความหลากหลายทางเพศที่ไม่ได้เกิดสิทธิที่เท่าเทียมกันในสังคมโดยแท้จริง

การมีตัวตนในพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ การเคลื่อนไหวทางสังคมใช้ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมเชิงสร้างสรรค์ และทำให้เกิดสีสันในกิจกรรมที่ทำร่วมกัน เป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งในปัจจุบันถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายเพื่อลดการขัดแย้ง และทำให้การเมืองภาคประชาชนเกิดความสร้างสรรค์มากขึ้น อิทธิมาจากการพัฒนาด้านต่างๆ ที่ไม่ใช่การใช้ยุทธวิธีการที่ทำให้เกิดความรุนแรงหรือความขัดแย้งในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แต่การเคลื่อนไหวในปัจจุบันเป็นการเคลื่อนไหวที่มองเห็นถึงการถูกเบียดขับ และคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคมมากขึ้น การเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในการสร้างครอบครัว และการได้เคลื่อนไหวเพื่อได้รับสิทธิที่เท่าเทียมคู่รักต่างเพศ ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวที่เห็นได้เด่นชัด คือการสร้างตัวตนและการแสดงออกผ่านการแต่งกาย การพูด และวัฒนธรรมร่วมที่มาจากความชอบเดียวกัน

นอกจากนี้หากพิจารณาจากการศึกษาของ Letourneau, L. (2020, pp. 111-113) จะเห็นว่ายุทธวิธีการสร้างองค์กรและเครือข่ายทางสังคม เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมสาธารณะ การเดินขบวน และการชุมนุม รวมถึงการใช้สื่อและโซเชียลมีเดียเพื่อสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับประเด็น LGBTQ นอกจากนี้การเคลื่อนไหวยังมีการสร้างชุมชนทางเลือกที่ให้การสนับสนุนบุคคลและชุมชน LGBTQ โดยสร้างองค์กรเฉพาะกลุ่ม LGBTQ เช่น ศูนย์ชุมชน กลุ่มสนับสนุน และชมรมทางสังคม ถือเป็นยุทธวิธีที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงมุมมองความคิดเพื่อเปิดรับความหลากหลาย: นักเคลื่อนไหวพยายามเปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อของสังคมกระแสหลักที่มีต่อบุคคลและชุมชน LGBTQ ยุทธวิธีการนี้เกี่ยวข้องกับการใช้การศึกษา การเข้าถึง และการสนับสนุนเพื่อท้าทาย

แบบแผนและส่งเสริมความเข้าใจและการยอมรับชาว LGBTQ

หากพิจารณาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและความหมายของการเคลื่อนไหวทางสังคมจะเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบเดิมที่มุ่งไปถึงเรื่องทุนนิยมอุตสาหกรรมก้าวหน้า และการมองในเรื่องแรงงาน การถูกกดขี่จากนายทุน เรื่องเศรษฐกิจ และสังคม ผลของการเคลื่อนไหวทางสังคมเหล่านั้นก่อให้เกิดความรุนแรง ที่ในภายหลังนำมาสู่การปฏิวัติระบบเหล่านั้น การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบเดิมเป็นการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับประเด็นความเหลื่อมล้ำ เช่นแรงงานในระบบอุตสาหกรรมเชื่อมโยงไปในเรื่องเศรษฐกิจ และสังคมในยุคสมัยหนึ่ง นักวิชาการได้มีการวิพากษ์ถึงแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่เชื่อมโยงกับการเกิดพฤติกรรมรวมหมู่ (Blumer, 1969, p. 67) ซึ่งอธิบายพฤติกรรมของผู้คนในสังคมที่มีความต้องการ และเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมในขณะนั้น เช่นเดียวกันการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เป็นการเคลื่อนไหวที่ไม่ใช่เพียงการเคลื่อนไหวเฉพาะการสมรสระหว่างเพศเดียวกันเท่านั้น การเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นพฤติกรรมรวมหมู่ที่แสดงให้เห็นถึง สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่สมควรได้รับอย่างเท่าเทียมกัน

ในการเคลื่อนไหวต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกันยังมีอุปสรรคในเรื่องศาสนา ที่ทำให้ผู้ที่มีความเชื่อที่ศรัทธาในศาสนาเดียวกันรู้สึกผิดต่อศาสนาที่ตนยึดเป็นหลักในการดำเนินชีวิต งานของ ภคพล เส้นขาว (2660, น. 94-95) พบว่าแต่ละศาสนาที่เป็นศาสนาหลักของโลก คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม มีมุมมองต่อความรักระหว่างเพศเดียวกันว่าเป็นเรื่องผิดปกติ เป็นเรื่องของเวรกรรม และเป็นคนบาป ในทัศนะของผู้เขียนการมีกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน เป็นไปได้ว่ากฎหมายเป็นเพียงกฎระเบียบข้อบังคับในทางปฏิบัติ

เท่านั้นไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความเชื่อศาสนาได้ทั้งหมด เมื่อมองในบริบทสังคมไทยซึ่งมีความยืดหยุ่น ฉะนั้นในการร่างกฎหมายขึ้นมาต้องยึดหลักในการนับถือศาสนาความเชื่ออื่น และไม่ขัดกับหลักศาสนาเพื่อสามารถบัญญัติกฎหมายให้เข้ากับสังคมและประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

การตั้งคำถามของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อความไม่เท่าเทียมในการดำเนินชีวิต การถูกเลือกปฏิบัติ การเข้าไม่ถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของการสมรสและสิทธิอื่นๆ ในเนื้อตัวร่างกาย เนื่องจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศที่ถูกมองว่าแตกต่าง ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวจึงเป็นไปตามประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ จนทำให้เกิดการร่าง “ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต” ในระหว่างทางมีการเคลื่อนไหวหลากหลายรูปแบบโดยเฉพาะการเคลื่อนไหวในรูปแบบงานวิชาการที่ทำให้เห็นข้อแตกต่างในระบบกฎหมายไทยนั้นต้องมีการแยกเพศเป็นระบบสองเพศ จนไปสู่ “สมรสเท่าเทียม” ดังนั้นยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน จึงเน้นการเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและบัญญัติในกฎหมายใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทสังคม การเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นจึงมียุทธวิธีการที่แตกต่างจากรูปแบบเดิม มีการตั้งคำถามกับปัญหา ยกตัวอย่าง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือปัญหาทั่วไปในสังคม การเคลื่อนไหวทางสังคมจึงมียุทธวิธีการที่เชื่อมโยงไปสู่การแก้ปัญหาเหล่านั้นตามสถานการณ์และบริบทสังคมนั้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเกิดความเท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติต่อกับกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ สามารถสร้างครอบครัวระหว่างเพศเดียวกันได้

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อกฎหมายการสมรสระหว่างเพศเดียวกัน จนถึงปัจจุบันเป็นการศึกษาที่ทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวทางสังคม รวมถึงยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคม ผ่านกรอบคิดทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่มีความต่อเนื่องจากการเคลื่อนไหวทางสังคมในอดีต (มณีมัย ทองอยู่, 2557, น. 180) แต่การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เป็นการเคลื่อนไหวเชิงวัฒนธรรม มีอุดมการณ์ และมีจุดมุ่งหมายเพื่อวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเฉพาะ ในความเฉพาะนั้นมีหลายประเด็นเข้ามาอยู่ด้วยกัน เพื่อให้สังคมเข้าใจกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น ในงานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถจำแนกยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ 3 ลักษณะ (1) ยุทธวิธีการใช้องค์กร และเครือข่าย มีการรวมกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่มีการสื่อสารใหม่เข้ามา มีการสร้างการมีประตีสัมพันธ์ระหว่างการจัดกิจกรรม โดยใช้องค์กร หรือเครือข่ายทางสังคมทำให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ขยายไปสู่วงกว้าง การมีส่วนร่วมของผู้คนที่มาจากต่างพื้นที่ให้เข้ามาทำกิจกรรมกันด้วยช่องทางสื่อสารที่เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมและการรับรู้ให้สังคมเข้าใจกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายมากขึ้น รวมถึงเป็นศูนย์กลางในการทำงานเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ใหญ่กว่าเดิม (2) ยุทธวิธีการสร้างวาทกรรมผ่านความรู้งานเขียน และการเสวนาทางวิชาการผ่านเวทีสาธารณะรวมถึงสื่อต่างๆ ทำให้เห็นถึงความหลากหลายทางเพศที่มีอยู่ในสังคมความเป็นธรรมทางเพศ และปัญหาของการสร้างครอบครัวระหว่างเพศเดียวกันที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมในขณะเดียวกันได้ทำให้เห็นถึงอำนาจความรู้ผ่านงานเขียนที่สร้างการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของ

ความหลากหลายทางเพศ ในการเปิดพื้นที่ให้แสดงออกถึงอัตลักษณ์ของเพศที่หลากหลายว่าไม่ได้มีอยู่แค่ในกรอบของสองเพศ (3) ยุทธวิธีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ และแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ เป็นสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเพื่อเปิดพื้นที่ให้แสดงออกทางความคิด และการมีตัวตนในสังคมเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศ ความเสมอภาคทางกฎหมาย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการส่งเสริมให้เกิดกฎหมายการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งสามารถคุ้มครองกลุ่มบุคคลที่มีความ

หลากหลายทางเพศในรับรองทางกฎหมายเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเพศสภาพหรือผ่าตัดแปลงเพศ และเกิดการรับรองเปลี่ยนค่านำหน้าตามเพศสภาพที่บุคคลนั้นได้ทำการผ่าตัดแปลงเพศ การสมรสอาจเกิดขึ้นโดยไม่ต้องแก้ไขกฎหมายหลายฉบับ

2. ควรมีการส่งเสริมการจัดให้ความรู้ และเข้าใจความหลากหลายทางเพศต่อผู้ปกครอง เพราะสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกในการทำความเข้าใจการอยู่ร่วมในสังคม ก่อนไปสู่การเข้าสังคม เพื่อเป็นการทำความเข้าใจในเบื้องต้นต่อการยอมรับอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชีวินโรจน์ ชีรพัชรพร และภาณุมาศ ชัดเงางาม. (2560). สิทธิความเสมอภาคในการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 22(2), 92-104.
- ชีรา ทองกระจาย. (2561). ความเท่าเทียมกันทางเพศภาพ. ใน *เอกสารชุดวิชาการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก* (น. 42). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ณัฐธัญญา เหล็กกล้า. (2564). การเปลี่ยนแปลงวาทกรรมเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศในแบบเรียนเพศวิถี ศึกษาจากความผิดปกติสู่การยอมรับภายใต้พหุวัฒนธรรมที่เป็นเพียงวาทกรรม. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 40(2), 80-95.
- ตัน. นักศึกษามหาวิทยาลัยรัฐแห่งหนึ่ง. (2565, 14 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- ตัวแทนมูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2566, 30 มีนาคม). สัมภาษณ์.
- ตัวแทนมูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ. (2566, 30 มีนาคม). สัมภาษณ์.
- นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2563). แนวคิดเรื่อง “ความหลากหลายทางเพศ” ในกระบวนทัศน์วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 28(3), 312-338.
- บารมี พานิช. (2559). รูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อนร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตในประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, สาขาการบริหารพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ.
- ปณิธิ บรรวณ. (2557). ความหลากหลายทางเพศกับพหุวัฒนธรรมในสังคมไทย: การสำรวจองค์ความรู้. *วารสารสังคมศาสตร์คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 44(2), 51-53.
- ปิยะลักษณ์ โพธิวรรณ. (2554). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนข้ามเพศ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัยขอนแก่น, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาสังคมวิทยา. ขอนแก่น.
- ประกาส ปันตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริคเบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- ประกาสสิริ สุริวงษ์ และรณภูมิ สามัคคีคารมย์. (2565). ทศนคติ และความต้องการจำเป็นต่อร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตของกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต. *วารสารสหศาสตร์*, 22(1), 106-122.
- ประสพสุข บุญเดช. (2563). กฎหมายครอบครัวในปีครอบครัวสากล. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 9(26), 33-43.
- เพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย. (2562). ความเสมอภาคทางเพศในทัศนะของมิเชลฟูโกต์: เพศวิถี. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 3(3), 179-188.
- ภคพล เส้นขาว. (2560) แนวทางในการชีวิตคู่อย่างยั่งยืนของคู่รักเพศเดียวกันในสังคมไทย. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 2(1), 90-105.

มณีมัย ทองอยู่. (2557). *แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่าด้วยขบวนการทางสังคม*. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพลักษณ์
ลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สิริวัฒน์ มาเทศ. (2564). การสื่อสารและความหมายการสมรสของคนเพศเดียวกันในสังคมไทย. *วารสารศาสตร์*,
14(3), 143-143.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2552). *คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์: จากวาทกรรมของอัตบุคคลถึงจุดเปลี่ยนของ
อัตตา*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาอังกฤษ

Bernstein, M. (1997). Celebration and Suppression: The Strategic Uses of Identity by The Lesbian
and Gay Movement. *American Journal of Sociology*, 103(3), 531-565.

Blumer, H. (1969). Collective Behavior. In A. M. Lee (Ed.), *Principles of Sociology* (p. 67). New York:
Barnes & Noble.

Blumer, H. (1992). Social Movement. In S.M Lyman (Ed.), *Social Movements -Critiques, Concepts,
Case-studies* (p. 63). Houndmills: Macmillan.

Buechler, S. M. (1995). New Social Movement Theories. *Sociological Quarterly*, 36(3), 441-464.

Crossley, N. (2002). *Making Sense of Social Movements* (pp. 9-22). Buckingham and Philadelphia:
Open University Press.

Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience* (p. 308). New York:
Harper Colophon Books.

Letourneau, L. (2020). Lisa M Stulberg, LGBTQ Social Movements. *Sexualities*, 23(1-2), 111-113.

Simon, W. (2003). The Postmodernization of Sex. In Weeks, J., Holland, J., & Waites, M. (Eds.),
Sexualities and Society (pp. 22-32). Cambridge: Polity Press.

มิติเพศสภาพกับเสียงที่หล่นหายของเพศหลากหลาย ในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้

Gender Perspectives and the Missing Voices in LGBTIQ+ within the
Peacebuilding Process in the Southern Border Provinces

ทวีลักษณ์ พลราชม *

Taweeluck Pollachom **

วิลาลินี โสภาพล ***

Wilasinie Sopapol ****

บทความนี้

Received

6 มิถุนายน 2566

Revised

18 กรกฎาคม 2566

Accepted

15 สิงหาคม 2566

บทคัดย่อ

มิติของเพศสภาพถูกเน้นย้ำในวาระสันติภาพและความมั่นคงในสหประชาชาติ ในขณะที่เดียวกันกระแส พหุวัฒนธรรมนิยมก็ส่งผลให้แนวทางความมั่นคงของประเทศไทยเกิดการเปิดพื้นที่กลางเพื่ออยู่ร่วมกันท่ามกลางความต่างทางศาสนา และวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ชายแดนใต้ บทความนี้มีวัตถุประสงค์นำเสนอให้เห็นถึงที่ทางของเพศหลากหลายในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้ ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มเพศหลากหลาย จำนวน 6 คน ที่ทำงานในจังหวัดยะลา แต่มีภูมิหลังที่หลากหลายในพื้นที่ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส และทบทวนเอกสารและข่าวที่เกี่ยวข้องกับเพศหลากหลายในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ผลจากการศึกษาพบว่า ประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศนั้นเป็นประเด็นที่อ่อนไหวในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่คนส่วนใหญ่เป็นชนมลายูมุสลิม การขับเคลื่อนงานสันติภาพของกลุ่มเพศหลากหลายถูกขับเคลื่อนในประเด็นเฉพาะ เช่น การส่งเสริมและพัฒนาความเท่าเทียมทางเพศ การเยียวยากันและกัน ความเท่าเทียมทางการศึกษา เป็นต้น แต่บทบาทในกระบวนการสันติภาพที่เป็นทางการกลับพบว่าคนกลุ่มนี้ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทั้งบนโต๊ะเจรจาพูดคุยสันติภาพ/

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สำนักวิชาพหุภาษาและศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (ดร.)

** Assistant Professor, School of Languages and General Education, Walailak University (Ph.D)

*** นักวิชาการ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

**** Academic, Office of Peace and Governance, King Prajadhipok's Institute

สันติสุข หรือแม้แต่การให้ข้อมูลในนโยบายพหุวัฒนธรรมที่นำไปใช้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้ ยังพบว่ากระบวนการสันติภาพที่เป็นทางการยังมีกรอบการมองเพศแบบทวิลักษณ์ (binary) ทำให้กลุ่มเพศหลากหลายไม่ได้ถูกนับรวม

คำสำคัญ: สันติภาพ, การบริหารความขัดแย้ง, ไทย (ภาคใต้)--ปัญหาและข้อพิพาท, ปัญหาชายแดน, ความหลากหลายทางเพศ, เพศสภาพ, พหุวัฒนธรรม

Abstract

The UN's focus on gender issues in its peace and security agenda recognizes the vital role of women and gender perspectives in all conflict-handling phases. Similarly, Thailand's adoption of multiculturalism in its southern border regions as part of its national security strategy demonstrates its awareness of embracing different religions and cultures. This article illustrates the facets of gender diversity in the peacebuilding process within the southern border provinces. The study utilizes in-depth interviews and focus group discussions with gender-diverse groups in three southern border provinces, involving six participants. Additionally, it includes a review of relevant documents and news on gender diversity in the three southern border provinces. The findings highlight the sensitivity of gender diversity issues among the predominantly Malay-Muslim population of the region. The promotion of peacebuilding by gender-diverse groups encompasses various specific areas, such as the promotion and development of gender equality, mutual support and healing, and educational equity. However, the official engagement of gender-diverse groups in the peacebuilding process, particularly their involvement in peace and/or well-being dialogues and contributions to cultural policies implemented in the southern border provinces, remains drastically limited. It is important to note that the formal peacebuilding process continues to adhere to a binary gender framework, thus excluding the inclusion of gender-diverse groups.

Keyword : Peace Process, Conflict management, Thailand (Southern), Deep South, Boundary disputes, LGBTIQ+, Gender, Multiculturalism

บทนำ

นักสตรีนิยมได้พยายามนำกรอบคิดของเพศสภาพ (gender) มาใช้เพื่อทำความเข้าใจอำนาจและความรุนแรงในการเมืองระดับหลากหลายระดับ จวบจนปัจจุบันก็นับว่าเป็นระยะเวลาที่มากกว่าสองทศวรรษแล้ว นับเวลาจากเมื่อใดถึงเมื่อใด โดยใคร ควรมีหลักฐานอ้างอิง นับจากทศวรรษที่ 1990

ที่นักวิชาการด้านสตรีนิยมได้สนใจมิติเพศสภาพในการสร้างสันติภาพ แต่จำนวนน้อยเท่านั้นที่มุ่งความสนใจไปยังกลุ่มทรานส์ (trans-gender) เควียร์ (queer) เพศวิถี (sexuality) (Hagen, 2021, p. 1) เพศสภาพไม่ใช่เรื่องที่หยุดนิ่งหรือตายตัว แต่มีอยู่เป็นอยู่ หรือปรากฏอยู่ โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีพลวัต (อรัญญา เพ็ญยุระ, 2560, น. 17-29) ปัจจุบันคนในสังคมได้มีการแสดงออกถึงตัวตนและอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลาย รวมถึงการเรียกร้องความเท่าเทียมในมิติต่างๆ แต่ในหลายพื้นที่ผู้คนเหล่านี้ยังต้องใช้ชีวิตท่ามกลางการแบ่งแยกที่คนยังไม่ยอมรับความแตกต่างที่มาจากเหตุของรสนิยมทางเพศ (sexual orientation) อัตลักษณ์ทางเพศ (gender identity) การแสดงออกทางเพศ (gender expression) ทำให้พวกเขาเหล่านี้ต่างประสบพบเจอกับประสบการณ์ที่ไม่ค่อยน่าพึงใจนักเมื่อต้องแสดงออกอัตลักษณ์ทางเพศอย่างเปิดเผย หลายคนถูกดูถูก ล้อเลียน โดยคำพูดจาที่ถากถาง หรือบางรายอาจโดนรังแก ไปจนถึงโดนปฏิเสธไม่รับเข้าทำงาน หรือไม่ได้รับสิทธิการรักษาสภาพที่เหมาะสม การถูกปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมมิให้เห็นมากมายและรุนแรงหลายระดับแตกต่างกันไป ซึ่งกลุ่มเพศหลากหลายในบทความนี้หมายถึง เลสเบี้ยน เกย์ ไบเซ็กชวล ทรานส์เจนเดอร์ อินเทอร์เซ็กส์ เควียร์ และเพศอื่นๆ (LGBTIQ+) ที่อยู่นอกกรอบเพศแบบทวิลักษณ์ (binary) จากความรุนแรงดังกล่าวทำให้องค์กรระหว่างประเทศและนักวิชาการหลายคน

ได้ตระหนัก และพยายามป้องกันผ่านการสร้างความรู้เพื่อยุติการใช้ภาษาเกลียดชังและพฤติกรรมระรานบนโลกออนไลน์ต่อคนหลากหลายทางเพศ (สุชาติ ทวีสิทธิ์ และคณะ, 2564, น. 51)

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นคนมลายูมุสลิมนั้นเป็นเรื่องยากที่จะกล่าวถึงเรื่องความหลากหลายทางเพศได้อย่างเปิดเผย เพราะภายใต้กรอบของศาสนาอิสลามที่ระบุว่าพระเจ้ากำหนดเพศมาเพียงสองเพศคือ เพศหญิง และเพศชาย โดยหะดีษต่างๆ ซึ่งเป็นเอกสารรวบรวมวัตรปฏิบัติและวจนบทของท่านนบีมุฮัมมัดที่สนับสนุนให้ยึดถือและปฏิบัติเป็นแบบแผนชีวิต ได้มีการกล่าวอ้างถึงการกระทำที่ไม่ตรงตามเพศกำเนิดว่าเป็นเรื่องที่ผิดและไม่เหมาะสม เช่น ในวจนของท่านศาสนานบีมุฮัมมัดในตอนหนึ่งกล่าวว่า “ท่านรอซูลฯ ได้สาปแช่งบรรดาผู้ชายที่ทำตัวเป็นกระเทยและบรรดาผู้หญิงที่ทำตัวเป็นผู้ชาย” (สมิคร กอเซ็ม, 2560, น. 178-179) เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์ของสมฤดี สงวนแก้ว ได้เล่าถึงประสบการณ์ของกลุ่มกระเทยในสังคมมุสลิมในชายแดนใต้ถึงการถูกตีตราในสังคมมุสลิมว่าพวกเขาต้องเผชิญ ปะทะ สังสรรค์ ระหว่างวิถีชีวิตและหลักการทางศาสนา โดยผู้มีความหลากหลายทางเพศต่างพยายามต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ของตนด้วยการรวมกลุ่ม ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อทำงานขับเคลื่อนสันติภาพในระดับกลุ่ม ผ่านมิติของการพัฒนาสังคม การเยียวยา การศึกษา โดยกระจัดกระจายอยู่ในหลายกลุ่มด้วยกัน เช่น กลุ่มลูกเหรียญ กลุ่มลูกสาวใต้ (Look South Peace) เป็นต้น

การขับเคลื่อนสันติภาพที่ผ่านมา เมื่อพูดถึงมิติทางเพศสภาพ (gender) มักจะเป็นเรื่องของเพศหญิงเพียงอย่างเดียว ยังมองว่าผู้หญิงคือเหยื่อของความขัดแย้งรุนแรงในมิติต่างๆ จากเหยื่อมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ย จากเหยื่อมาทำงานด้านการเยียวยาหรือปกป้องความรุนแรง เป็นต้น ซึ่งขาดการพิจารณาในประเด็นเพศสภาพให้

ครอบคลุมทุกกลุ่ม โดยเฉพาะในเรื่องของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งหากมองในกรอบของสันติภาพต่อคนกลุ่มนี้ พบว่ามีข้อจำกัดในการสะท้อนย้อนคิดในกระบวนการสันติภาพ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เนื่องจากยังถูกจำกัดบทบาทไว้เพียงผู้เหยี่ยวตา ผู้ให้กำลังใจของคนกลุ่มเดียวกันเสียมากกว่า (Hagen, 2021, pp. 1-5)

ขณะเดียวกันนโยบายพหุวัฒนธรรมของรัฐที่ถูกเขียนขึ้นโดยสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาตินั้นได้ถูกนำมาปรับประยุกต์ใช้ในสามจังหวัดชายแดนใต้ ได้มีแผนปฏิบัติการเรื่องการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ในประเทศ แต่ก็พบว่ากรอบคิดพหุวัฒนธรรมในนโยบายกลับไม่ได้ให้ความสำคัญกับมิติของเพศสภาพนัก มักเน้นไปยังความหลากหลายทางศาสนาเป็นหลัก ทำให้มิติทางเพศไม่ได้ถูกนับเป็นส่วนหนึ่งในนโยบายพหุวัฒนธรรม (วิลาสินี โสภภาพล, 2565, น. 110) โดยบทบาทของกลุ่มหลากหลายทางเพศจึงทำได้เพียงการเผยแพร่ประสบการณ์อันประหลาดเจ็บปวดจากการได้รับผลกระทบในเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือการร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อเหยี่ยวตา (community) ของตนเองในพื้นที่ ดังเช่นบทบาทหน้าที่ของกลุ่มภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนประเด็นนี้ในพื้นที่ เช่น ลูกเหรียง ลูกสาวใต้ เป็นต้น บทความนี้จึงต้องการสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมที่ขาดหายไปของกลุ่มเพศหลากหลายในกระบวนการสันติภาพทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผ่านการสะท้อนประสบการณ์ ความคิดเห็น และประสบการณ์ต่อกระบวนการสันติภาพที่เป็นทางการของรัฐ เช่น กระบวนการพูดคุยบนโต๊ะเจรจา การมีส่วนร่วมในนโยบายพหุวัฒนธรรมที่รัฐนำมาใช้ในพื้นที่ เป็นต้น อันจะแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดในบทบาทของกลุ่มเพศหลากหลาย และสะท้อนย้อนกลับไปยังมุมมองเรื่อง

เพศสภาพต่อประเด็นความขัดแย้งรุนแรงและสันติภาพภายใต้กรอบการแบ่งแยกความเป็นหญิงชายแบบขั้วตรงข้าม (binary opposition) ที่ทำให้เกิดการสร้างภาพเหมารวม (stereotypes) ความเป็นชาย/ชายและความเป็นหญิง/หญิง แทนความซับซ้อนของประสบการณ์ของเพศหลากหลาย (LGBTQ+) และการตระหนักถึงตัวตน การดำรงอยู่ในสังคม และอัตลักษณ์ทางเพศของพวกเขาในกระบวนการสันติภาพในชายแดนใต้ ซึ่งกระบวนการนี้จำเป็นต้องดึงการมีส่วนร่วมจากคนทุกกลุ่มให้เข้ามามีร่วมสนทนาและแลกเปลี่ยนมุมมองเพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นร่วมกันโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงปรากฏการณ์และประสบการณ์ของเพศหลากหลายในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้
2. เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มเพศหลากหลายในกระบวนการสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเอกสาร (documentary research) และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การวิจัยเอกสาร เป็นการค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลจากข่าวและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเพศหลากหลายในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ทั้งเชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้มีความหลากหลายทางเพศในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 6 คน ที่ทำงานขับเคลื่อนประเด็นเพศสภาพในชายแดนใต้ ในจังหวัดยะลา โดยบทความนี้ดึงข้อมูลบางส่วนของผู้ให้ข้อมูลมาจากรายงานวิจัยเชิงคุณภาพของโครงการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพ

ชายแดนใต้ (Peace Survey) และการสร้างความไว้วางใจด้วยนโยบายพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ระยะที่ 2) ที่ได้เดินทางไปสัมภาษณ์กลุ่มเพศหลากหลายในพื้นที่ชายแดนใต้ โดยใช้แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (semi-structure) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่ร่วมสนทนาได้มีโอกาสในการเล่าเรื่องอย่างละเอียด โดยรายชื่อของผู้ให้ข้อมูลที่ปรากฏในบทความนี้เป็นนามสมมติที่นักวิจัยตั้งขึ้นมาเพื่อใช้ในการเขียนบทความเท่านั้น

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

แนวคิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพ (Participation in Peace Process)

การมีส่วนร่วมของคนกลุ่มต่างๆ มีความสำคัญมากในกระบวนการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนเพราะปัญหาความขัดแย้งมีผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมากและปัญหาส่วนใหญ่มีความสลับซับซ้อนยากที่จะค้นหาสาเหตุความขัดแย้งที่แท้จริง ซึ่งนอร์เบิร์ต โรเปอร์ส (2554, น. 2) ได้เสนอรูปแบบการวิเคราะห์ความขัดแย้งเชิงลึก อันประกอบไปด้วย 8 องค์ประกอบ ซึ่งหนึ่งในองค์ประกอบคือการวิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ เป็นการวิเคราะห์ว่าใครเกี่ยวข้องในความขัดแย้งนั้นๆ บ้างและความสัมพันธ์กันอย่างไรทั้งในเชิงความขัดแย้งและความร่วมมือ ทำให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนต่างๆ มีความสำคัญเพื่อให้สามารถวิเคราะห์ความขัดแย้งได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนมากกว่าอีกตัวแบบหนึ่งที่ได้รับการนิยามในการใช้เป็น แนวทางการสร้างสันติภาพก็คือ พีระมิดของ John Paul Lederach (1998, p. 39) ที่แสดงให้เห็นภาวะผู้นำของตัวแสดงระดับต่างๆ พร้อมวิธีการสร้างสันติภาพและของตัวแสดงเหล่านั้น พีระมิดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำในระดับต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อประชากร

ยิ่งเรามุ่งไปที่ผู้นำในระดับล่างเท่าไรผลกระทบต่อประชาชนก็จะยิ่งมีมากเท่านั้น อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าประชาชนในทุกระดับมีความสำคัญในกระบวนการสร้างสันติภาพไม่น้อยไปกว่ากัน กล่าวคือวิธีการสร้างสันติภาพจำเป็นต้องใช้ผู้นำหลาย ระดับเพื่อให้เกิดสันติภาพอย่างยั่งยืน

ในบทความเรื่อง Owing the Process: Mechanisms for Political Participation of the Public in Peacemaking โดย Catherine Barnes (2002, pp. 8-9) ได้กล่าวว่ากระบวนการสันติภาพเป็นโอกาสที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างสังคม และการเมือง โดยพบว่าในพื้นที่ความขัดแย้ง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจนั้นยังต่ำอยู่ในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพทางการเมือง ซึ่งหากมองไปยังแนวทางของการสร้างกระบวนการสันติภาพจะต้องนำเสียงของประชาชนเข้ามาพิจารณา เพราะเสียงเหล่านั้นจะนำไปสู่การพูดถึงปัญหา ความต้องการพื้นฐาน ที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่สันติภาพได้อย่างยั่งยืน โดยสามารถที่จะสร้างพื้นที่ผ่านการสานเสวนาทางการเมือง การแก้ไขปัญหา และการสร้างความต้องการที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในระดับประเทศมากขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสันติภาพจะสามารถแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งได้ และสร้างฉันทมติที่เอื้อให้คนจากหลากหลายกลุ่มได้เข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาในระดับที่กว้างขวางมากขึ้นด้วย เช่น การมีส่วนร่วมของผู้หญิงในไอร์แลนด์เหนือ การปรึกษาหารือในหลากหลายระดับของกัวเตมาลา เป็นต้น

ในงานของนอร์เบิร์ต โรเปอร์ส (2558, น. 2-10) เรื่องการมีส่วนร่วมสาธารณะในกระบวนการสันติภาพและการพัฒนา Common Space นั้นกล่าวว่าเมื่อเกิดการเจรจาสันติภาพขึ้น ประชาชน องค์กรภาคประชาสังคม และสาธารณะชนในวงกว้างจำเป็นต้อง

คุยกันถึงวิธีการต่างๆ ที่ประชาชนจะสามารถเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการต่างๆ โดยเขาได้เสนอ 10 โมเดลที่สาธารณะจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในความพยายามสร้างสันติภาพของโลกในระดับบน ได้แก่ การเป็นตัวแทนทางตรง เช่น ในเยเมน, ผู้สังเกตการณ์, ฟอรัมที่ปรึกษาอย่างเป็นทางการ, คู่ขัดแย้งเชิงเป็นที่ปรึกษา, การสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกัน, การตัดสินใจสาธารณะหรือทำประชามติ, กลไกการตั้งฝ่ายอื่นๆ ให้มีส่วนร่วมหลังมีข้อตกลง, การริเริ่มของกลุ่มประชาสังคมในระดับบน, เวทีรับฟังความเห็นสาธารณะหรือโพลสันติภาพ และปฏิบัติการของมวลชน โดยในงานของเขามุ่งอธิบายการสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกัน หรือ Common Space ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับการสร้างความเข้าใจและหาฉันทมติร่วมกัน ผ่านการหารือระหว่างกันบนฐานของความรู้ และค่อยๆ พัฒนาเป็นพื้นที่ที่ทุกฝ่ายสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างปลอดภัย ทั้งยังมุ่งหมายที่จะสร้างสะพานเชื่อมระหว่างความเข้าใจในการสร้างสันติภาพในระดับแรก 1 ซึ่งเป็นผู้กำกับนโยบาย เข้ากับแทรก 2 ซึ่งเป็นภาคประชาสังคม ผู้นำความคิด และแทรก 3 อันได้แก่ประชาชนฐานรากในพื้นที่ ทรานส์แอตที่พื้นที่การทำงานร่วมกัน (Common Space) ยังเป็นพื้นที่ที่ให้การหาทางออกของความขัดแย้งได้อย่างอิสระปลอดภัย มันก็จะกลายเป็นตาข่ายรองรับที่ปลอดภัย (safety net) ที่หนุนเสริมกระบวนการสันติภาพต่อไป

ทบทวนสันติภาพผ่านมิติเพศสภาพ ในวาระผู้หญิง สันติภาพ และ ความมั่นคง (WPS)

วาระ 1325 หรือวาระผู้หญิง สันติภาพ และความมั่นคง (Women, Peace and Security-WPS) ได้รับการประกาศเป็นมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ 1325 (Un Security Council

Resolution 1325-UNSCR-1325) เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 2000 ทำให้กลายเป็นวาระที่มีการผลักดันในหลายประเทศทั่วโลก โดยหลักใหญ่ของวาระ WPS เน้นไปที่การเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในทุกๆ การตัดสินใจ การปกป้องเด็กหญิง และเด็กผู้หญิงจากความขัดแย้งรุนแรง รวมถึงการส่งเสริมให้มีการผนวคมุมมองเพศสภาพเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างสันติภาพ ซึ่งคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเห็นร่วมกันในเรื่องการที่ต้องนำมุมมองเรื่องเพศสภาพ (gender) เข้าไปในวาระสันติภาพและความมั่นคง และในสองทศวรรษต่อมาก็ถูกนำไปใช้ในสากล ใน 4 เสาหลักของวาระเพื่อ 1) มีส่วนร่วมและเป็นตัวแทนในการสร้างสันติภาพ 2) ป้องกันความขัดแย้ง 3) การป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง 4) การบรรเทาและเยียวยาหลังความขัดแย้ง (United Nation Security Council, 2000, online)

หลายประเทศที่เป็นสมาชิกของสหประชาชาติได้ประกาศสัญญาประชาคมผ่านการร่าง “แผนปฏิบัติการแห่งชาติ” (National Action Plan-NAP) ขึ้นมา โดยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีสองประเทศที่มี WPS-NAP คือ ประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ ในประเทศไทยมีการดำเนินการโดยภาครัฐแต่ยังขาดพลังต้องมีภาคอื่นๆ เข้ามามีบทบาทร่วมด้วยจึงจะเกิดพลัง (อัมพร หมายเต็น และคณะ, 2565, น. 4)

ในงานศึกษาหลายชิ้นได้กล่าวว่ามีมุมมองต่อ WPS มุมมองต่อเพศสภาพ (gender) เน้นนิยามเป็นเพียงผู้หญิง และภายใต้กรอบความสัมพันธ์ทางเพศแบบชาย-หญิง เป็นกรอบคิดแบบทวิลักษณ์ (dichotomy) (Ritholtz et al., 2023, pp. 3-22) ที่มีกันบวบรวมผู้หญิงเพียงอย่างเดียว และในกรณีประเทศไทยเด็กถูกนับเข้ามาาร่วมด้วย และมีความเข้าใจว่าการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นนั้น คือ มีผู้หญิงก็เพียงพอแล้ว ในการแสดงถึงการมีส่วนร่วมวาระ 1325 ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญ

ที่สอดแทรกมุมมองเรื่องเพศสภาพใน security forum ที่เรียกให้ทุกตัวละคร (actors) เข้ามามีส่วนรวมเมื่อต้องต่อรองและดำเนินการ (implement) เกี่ยวกับข้อตกลงกระบวนการสันติภาพที่จะรับเอามุมมองเพศสภาพไปปฏิบัติ แต่มุมมองเพศสภาพ (gender perspective) ที่ปรากฏที่มีเพียงผู้หญิงอย่างเดียวนั้นไม่ถูกต้องและรอบด้านเพียงพอ จะต้องขยายมุมมองเรื่องเพศสภาพที่พิจารณาความทับซ้อนของตัวตน อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคม ซึ่งไม่ใช่เพียงการให้คำนึงถึงความโหดร้ายในอดีตที่กระทำโดยระบอบการปกครองที่กดขี่ แต่ต้องพิจารณามิติเพศสภาพที่ถูกควบคุมผ่านความรุนแรงโดยระบอบการปกครองเหล่านั้นด้วย แต่กระบวนการสันติภาพที่เป็นทางการจำนวนมากมักมองข้ามมิติทางเพศและเพศวิถี

ในประเด็นดังกล่าวนี้ งานของ Hagen (2016, online) ในบทความเรื่อง Did sexual orientation and gender identity play a role in the rejection of the Colombian peace deal? ใน The LSE Women, Peace and Security blog ได้ชี้ให้เห็นการคำนึงถึงมิติเพศสภาพในกระบวนการสร้างสันติภาพของประเทศโคลอมเบีย ซึ่งเป็นประเทศแรกที่ทำให้มีความสำคัญในการมีข้อตกลงสันติภาพที่สนับสนุนสิทธิ LGBTQ โดยใช้ชื่อว่า The Colombian Final Peace Agreement was negotiated between the Government and the guerrilla group Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC) ที่มีการเซ็นสัญญาขึ้นในเดือนกันยายน ค.ศ. 2016 ทำให้ประเด็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มเพศหลากหลายได้นำเข้าสู่ระดับสากล กรณีของโคลอมเบียจึงเป็นตัวอย่างให้กลุ่มเคลื่อนไหว LGBTQ ในกระบวนการสันติภาพที่ถูกกีดกัน เพราะการที่คนเหล่านี้ถูกนับรวมให้เข้าร่วมอย่างเป็นทางการ ทำให้มีการเสนอความต้องการและประสบการณ์เฉพาะของกลุ่มเพศที่หลากหลายนี้ด้วย

ตัวอย่างเช่น การเจรจาระหว่างกลุ่ม LGBTQ และกองกำลังติดอาวุธได้ส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติที่เพศและกลุ่มชนกลุ่มน้อยทางเพศเผชิญ ภายใต้การดำเนินงานนี้มาจากการนิยามเพศสภาพที่ขยายไปสู่ประสบการณ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งมีผลสำคัญต่อการจัดการสันติภาพหลังความขัดแย้ง เป็นรูปแบบความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน (transitional justice) โดยกระบวนการสันติภาพที่โคลอมเบียได้นำเสนอข้อมูลเชิงลึกที่มีความสำคัญต่อการรวบรวมข้อมูลและมุมมองของ LGBTQ ไว้ในงานสร้างสันติภาพหลังความขัดแย้งโดยมีการปฏิรูปกฎหมายของประเทศอย่างจริงจัง และองค์กร LGBTQ ได้เข้าร่วมการสนทนาเกี่ยวกับมิติทางเพศของความขัดแย้งในระหว่างกระบวนการสันติภาพ ซึ่งรวมถึงการให้ความใส่ใจต่อผู้ที่ตกเป็นเป้าหมายอย่างรุนแรงที่มาจากกรณีทางเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศที่อยู่นอกบรรทัดฐานที่สังคมยอมรับ หรือแม้แต่บุคคลและตัวตนที่ไม่ตรงตามคุณลักษณะที่สังคมยอมรับ เช่น การแต่งกาย ด้วยเหตุนี้ ในบางชุมชนจึงไม่ปลอดภัยสำหรับบุคคล LGBTQ ที่แสดงออกอย่างเปิดเผย เพราะกลัวว่าจะมีการตอบโต้จากชุมชนหรือได้รับความรุนแรงที่มาจากรัฐ (Hagen, 2021, pp. 1-5) โดยเรื่องเพศเป็นมิติหนึ่งของอัตลักษณ์ที่ถูกควบคุมอย่างเข้มงวดมากขึ้นในช่วงเวลาที่เกิดความขัดแย้ง (Amar, 2014, pp. 1-26)

ในกรณีอื่น แม้ในบริบทสังคมไม่เอื้อให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ชัดเจน แต่กลุ่มเพศทางเลือกก็มีการใช้สื่อออนไลน์เพื่อสื่อสารสถานการณ์สิทธิมนุษยชนต่อบุคคลภายนอก การใช้สื่อสังคมออนไลน์ยังช่วยให้กลุ่มสามารถสร้างชุมชนและเปิดโอกาสให้มีการแสดงออกทางออนไลน์เมื่อทำเช่นนั้นในชุมชนท้องถิ่นของพวกเขาทำให้พวกเขามีความเสี่ยงเพิ่มขึ้น โดยช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงหลังความขัดแย้งอาจส่งผลให้เกิดการตอบโต้ต่อกรณีทางเพศ หรืออัตลักษณ์ทางเพศที่เป็นชนกลุ่มน้อยพร้อมกับความเกลียดกลัวคนรัก

เพศเดียวกันที่เพิ่มขึ้น (Serrano - Amaya, 2018, pp. 1-5)

ในบทความ LGBTQ Perspectives in Peacebuilding โดย Jamie J. Hagen ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของเสียงที่หลากหลายของ LGBTQ เพื่อเป็นข้อมูลในช่วงหลังความขัดแย้งทำให้เราสามารถขยายวิธีการ (approach) เพื่อทำความเข้าใจอะไรคือความไม่มั่นคงทางเพศสภาพ (gender insecurities) และอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดที่จะตอบสนองต่อสิ่งเหล่านี้ ซึ่งช่วยในการพัฒนากระบวนการสันติภาพที่เคลื่อนออกจากอำนาจปิตาธิปไตยแบบค่านิยมการแบ่งเพศแบบดั้งเดิม (heteronormative patriarchal power) ซึ่งเป็นพลวัตที่ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งมาแต่อดีตโดยมุมมองของ LGBTQ ในการสร้างสันติภาพ ชี้ให้เห็นเสียงที่เป็นชายขอบ ความพยายามที่จะนำมุมมองเรื่องเพศไปสู่สันติภาพและการทำงานเพื่อสันติภาพ เป็นการริเริ่มทำงานของสตรีนิยมในความประสานร่วมมือกันในการเผชิญหน้าความรุนแรง แม้ว่าบ่อยครั้งที่องค์กร LGBTQ จะไม่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมการเจรจาสันติภาพ แต่เมื่อได้รับโอกาส พวกเขาสามารถเสนอวิธีการใหม่ๆ ในการทำความเข้าใจสันติภาพและสร้างสังคมหลังความขัดแย้งที่ได้รับจากความต้องการในแต่ละวันที่ชุมชนเพศทางเลือกต้องเผชิญ การนำมุมมอง LGBTQ ในกระบวนการสร้างสันติภาพจะทำให้เกิดการครอบคลุมประสบการณ์ของผู้คนที่หลากหลายในสังคมและข้ามพันครอบครัวภาพเหมารวมทางเพศแบบชั่วคราวข้ามทำให้เกิดการวิเคราะห์เพศสภาพที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในการสร้างสันติภาพ และยังเป็นการตระหนักถึงความหลากหลายของเพศวิถีและอัตลักษณ์ที่แตกต่างของผู้คนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมพหุวัฒนธรรมที่เป็นประเด็นหลักในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการให้เป็นคุณค่าหลักในการอยู่ร่วมกันในสังคมยุคปัจจุบันนี้

การสร้างสันติภาพเข้ามาแทนที่กลยุทธ์การแก้ปัญหา

ความขัดแย้ง หลายครั้งถูกจำกัดอยู่เพียงการเจรจาระหว่างฝ่ายที่มีอำนาจหรือความมั่นคงทางทหาร แทนที่จะสนับสนุนความมุ่งมั่นในการสร้างเงื่อนไขระยะยาวและยั่งยืนเพื่อสันติภาพผ่านการปฏิรูปโครงสร้างกระบวนการสร้างสันติภาพที่ห่างไกลจากประชาชน เช่นนี้จึงทำให้คนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มองว่ากระบวนการสร้างสันติภาพเป็นเรื่องไกลตัว ไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา เป็นเรื่องของรัฐบาลกับผู้ก่อการ เป็นความคิดที่เกิดขึ้นที่มาจากมุมมองว่าคนที่แก้คือผู้มีอำนาจในส่วนบนหรือไม่ แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าผลกระทบของความรุนแรงนั้นเกี่ยวข้องกับทุกคน (เครือข่ายวิชาการ Peace Survey, 2564, น. 114-123) แม้ไม่ใช่ความรุนแรงโดยตรง แต่บรรยากาศความกลัวปกคลุมถึงทุกคน เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ ความมั่นคงปลอดภัย เสรีภาพ ความสัมพันธ์ของผู้คน ทุกส่วนล้วนเกี่ยวข้องกัน การมองสันติภาพจากท้องถิ่น (local) จากตำแหน่งแห่งที่ จากประสบการณ์ของกลุ่มคนที่หลากหลาย จะนำไปสู่การขยายประเด็นสันติภาพที่กว้างขึ้น และเชื่อมโยงกับผู้คนในชีวิตจริงมากขึ้น

จากปรากฏการณ์ถึงประสบการณ์ของเพศหลากหลายในชายแดนใต้ และข้อถกเถียง

ในเดือนกุมภาพันธ์ 2560 ได้มีประเด็นร้อนเกิดขึ้นที่ชายแดนใต้ เมื่อสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ในรายการสารคดี(ล)างเมือง ตอน ห้องเรียนเพศวิถี ที่ได้นำเสนอความเป็นมาของห้องเรียนเพศวิถี ทศนคติและชีวิตส่วนตัวของผู้ก่อตั้งออก และนำเสนอฟุตบอลคลับทำให้เกิดประเด็นการถกเถียงอย่างร้อนแรงในกลุ่มส่งผลสะท้อนเป็นวงกว้าง ประเด็นความหลากหลายทางเพศในชายแดนใต้ถูกกล่าวถึงในพื้นที่สาธารณะอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน พร้อมกับปรากฏการณ์นี้ก็คือการโจมตี

ต่อห้องเรียนเพศวิถีและฟุตบอลคลับว่าทำลายศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมอันดีของชายแดนใต้/ปาตานี ก็เป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อการทำงานด้านสิทธิมนุษยชนและสันติภาพในชายแดนใต้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังเป็นครั้งแรกที่มีความพยายามทำความเข้าใจปรากฏการณ์นี้ในเชิงวิชาการด้วย โดยที่ อันวินา แสงชัย (2560, น. 209-268) หนึ่งในผู้ก่อตั้งห้องเรียนเพศวิถีและร้านหนังสือบุค และเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีในขณะนั้น ได้เขียนบทความชื่อ กรณีห้องเรียนเพศวิถี: สิทธิความหลากหลายทางเพศกับชายแดนใต้/ปาตานี เผยแพร่ในวารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ฉบับเดือนมกราคม-มิถุนายน 2560 โดยผู้เขียนได้ทำการวิจัยเก็บข้อมูลสืบค้นออนไลน์ที่มีการเผยแพร่ข้อคิดเห็น ข้อวิจารณ์เกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวระหว่างวันที่ 8 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2560 เพื่อเก็บข้อมูล ปรากฏว่ามีการเผยแพร่ข่าวตีพิมพ์ในเว็บไซต์รวม 27 เรื่อง โดย 22 เรื่องเผยแพร่ในช่วงเวลาเพียงหนึ่งสัปดาห์ คือ ระหว่างวันที่ 8 ถึง 14 กุมภาพันธ์ 2560 มีการเผยแพร่ซ้ำในเว็บไซต์ต่างๆ 38 ครั้ง นอกจากนี้ยังมีการรายงานข่าวในสำนักข่าวออนไลน์ 7 ครั้ง โดยเป็นการนำเสนอจดหมายเปิดผนึก การสัมภาษณ์ Facebook live ก(ล)างเมืองและโทรทัศน์ Youtube ช่อง Jom Voice รวม 3 คลิป ในวันที่ 27 มีนาคม 2560 พบว่ามียอดการอ่านข้อเขียน 83,155 ครั้ง มียอดชม Facebook live และรายการโทรทัศน์ออนไลน์รวมกันมากกว่า 27,000 ครั้ง ซึ่งไม่รวมความเคลื่อนไหวข้อคิดเห็นในเฟซบุ๊กของนักวิชาการ นักกิจกรรม สื่อสารมวลชน นักศึกษา ประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่อีกด้วย โดยกรณีนี้ ห้องเรียนเพศวิถีเป็นความเคลื่อนไหวที่สำคัญของขบวนการสิทธิความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย โดยเฉพาะส่งผลสะท้อนต่อสันติภาพและสิทธิมนุษยชน รวมถึง

การถกเถียงในประเด็นเพศวิถีในพื้นที่แห่งนี้เป็นอย่างมาก ผู้เขียนบทความได้มีการตั้งคำถามต่อการต่อสู้ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้บนฐานของสันติภาพและการเรียกร้องสิทธิมนุษยชน และชูนโยบายการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสันติวิธี แต่กลับเป็นกลุ่มที่โจมตีห้องเรียนเพศวิถีเสียเอง การทำงานด้านสันติภาพชายแดนใต้จึงไม่อาจจะเลยมิติของเพศวิถีและสิทธิมนุษยชนที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ปรากฏการณ์นี้มีความพยายามส่งต่อภาพของผู้ที่ปรากฏในสารคดีทางไลน์ (LINE) เพื่อช่วยกันสืบหาชื่อ ที่อยู่ ของบุคคลเหล่านี้ด้วย ซึ่งส่งผลต่อบรรยากาศความหวาดกลัว และความเคลื่อนไหวของคนภายนอกสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ติดตามปรากฏการณ์นี้ได้มีการตอบโต้โจมตีผู้ที่โจมตีห้องเรียนเพศวิถีโดยการใช้ข้อความเหยียดศาสนาและคนชายแดนใต้

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เกิดคำถามกับนิยามความหมายของคำว่าสันติภาพและสังคมพหุวัฒนธรรมในกลุ่มนักวิชาการและคนทำงานประชาสังคมในพื้นที่แห่งนี้เป็นอย่างมาก แม้ข้อถกเถียงดังกล่าวจะคลี่คลายลงไป แต่ก็พบว่าสารคดีเรื่องนี้ก็ถูกถอดออกจากรายการโดยไม่มีคำชี้แจง ห้องเรียนเพศวิถีไม่มีต่อไป และร้านหนังสือบุคก็ปิดตัวลง และผู้ก่อตั้งทั้งสองคน ได้ย้ายตัวเองออกจากพื้นที่ ประเด็นเพศที่หลากหลายในสามจังหวัดกลายเป็นความเจ็บที่ไม่มีใครพูดถึงและเลยไว้ในฐานที่เข้าใจว่าทำไมกล่าวถึงไม่ได้

นักวิชาการมีความพยายามทำงานในประเด็นเหล่านี้ เช่น งานของสมักร์ กอเซ็ม (2561, ออนไลน์) ที่นำเสนอภายใต้รูปแบบผสมผสานในรูปแบบงานวิชาการและงานศิลปะ บทความเรื่องความเคียวร์ไม่เคยเคลียร์: ศิลปะว่าด้วย ‘เคียวร์มุสลิม’ ในสามจังหวัดภาคใต้ สะท้อนให้เห็นของการดำรงอยู่ของกลุ่ม เคียวร์ในพื้นที่ชายแดนใต้ แต่อย่างไรก็ตามตัวละครที่งานศิลปะก็ไม่ได้

ใช้ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนใต้จริง แต่เป็นเควีร์ที่เป็นคนสามจังหวัดที่ไปอยู่พื้นที่อื่น สะท้อนให้เห็นว่าหากกลุ่มเพศหลากหลายเหล่านี้ต้องการแสดงตัวตนก็ต้องไปอยู่ในพื้นที่อื่น หากจะอยู่ได้ก็ต้องเรียนรู้ในการปรับตัวของตนเองให้เข้ากับสังคมที่ตัวเองอยู่อาศัย ดังเช่นที่กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ของสมฤติ สงวนแก้ว (2546, น. 1-5) เรื่อง “กระบวนการพัฒนาและธำรงอัตลักษณ์ “กระเทย” ในสังคมมุสลิม” ที่พบว่าเพศทางเลือกในพื้นที่สามจังหวัดก็เช่นเดียวกับพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศไทยและของโลกที่เมื่อเร็วๆ นี้ที่มีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่คนรุ่นใหม่ในพื้นที่ที่มีการแสดงออกของตัวตนมากยิ่งขึ้น ภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้งระลอกใหม่ที่ปะทุขึ้นในปี 2547 ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าพวกเขาคือคนหนุ่มสาวที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความขัดแย้งในพื้นที่ สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการเติบโตและสร้างตัวตนของพวกเขา

นอกจากการศึกษาในเชิงวิชาการแล้ว ก็ได้มีภาพยนตร์สารคดีที่นำเสนอถึงชีวิตของเพศหลากหลายในพื้นที่ชายแดนใต้ด้วย เรื่อง 18 years ความทรงจำ ความฝัน ความรุนแรง ภาพยนตร์ที่ถูกฉายในปี 2565 โดย ผู้กำกับ เปรมปภัทร ผลิตผลการพิมพ์ ที่สะท้อนชีวิตของวัยรุ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ต้องเผชิญกับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ แม้ไม่ได้เป็นความรุนแรงทางตรง แต่พวกเขาเติบโตภายใต้บรรยากาศความไม่ปลอดภัยในพื้นที่ และอคติที่คนนอกพื้นที่ที่มีต่อพวกเขา โดยตัวตนของกลุ่มเพศหลากหลายได้สะท้อนความฝันความหวังของพวกเขาที่ไม่ต่างจากวัยรุ่นทั่วไปในสังคม โดยตัวตนที่หลากหลายนี้ได้สะท้อนอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างของน้องผู้หญิงคนหนึ่ง ที่กล้าเปิดเผยเล่าเรื่องราวของตัวเองว่าเป็นหญิงรักหญิง ซึ่งกล้าเผชิญกับกรอบคิดทางศาสนาและครอบครัว และยังยืนยันตัวตนและการดำรงอยู่ของเพศหลากหลายในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปสัมภาษณ์กลุ่มเพศหลากหลาย

ในพื้นที่ชายแดนใต้ จำนวน 6 คน ซึ่งแต่ละคนนั้นเป็นกลุ่มเพศหลากหลายที่นับถือศาสนาอิสลาม โดยหลายคนรู้สึกไม่ได้รับการยอมรับในพื้นที่ แต่ละคนได้สะท้อนประสบการณ์ของเขาให้ทางผู้วิจัยได้ฟังว่า

“คนหลายๆ คนก็พูดแต่เท่าเทียมๆ แต่เขากำลังทำให้มันไม่เท่าเทียม เอาจริงๆ ก็เป็นบางกลุ่ม คือเราได้ยินหลายครั้งว่ายอมรับคนๆ นี้ คือ ยอมรับในบางอย่างที่คุณนี้เป็น แต่ไม่ยอมรับในบางอย่างที่คุณนี้เป็น ยกตัวอย่างเช่นคนนี้เก่งจังเลย คนนี้เป็นครูสอนศาสนาได้ แต่การแต่งตัวของเขาใส่ขาสั้น คุณไม่ยอมรับในสิ่งที่เขาเป็น แต่อย่างอื่นคุณยอมรับในความเก่งของเขา คุณยอมรับในความสามารถของเขา แต่คุณไม่ยอมรับในการแต่งตัวของเขาอัตลักษณ์ของเขาคุณยังไม่ยอมรับเลย”

(แบตี (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 2565, 24 กันยายน)

“ผมก็เป็นครูสอนศาสนาด้วย เราอยากเป็นตัวของตัวเองด้วย และก็อยากอยู่ในกรอบของศาสนาด้วย ผมก็สอนนะวันเสาร์ อาทิตย์ ส่วนวันปกติผมก็จะใส่ขาสั้นออกไปเล่นกีฬาโดยไม่ต้องปกปิด จริงอยู่ว่าใส่ใส่สร้าง แต่ใส่ขาสั้นข้างใน พออยู่ในบิมน้ำมันก็ถอดตลอด มันคือความสุขของผม แต่เขาก็จะมาล้อเรา ไม่ได้บูลลี่แค่เรา แต่เหมือนจะไปบอกเด็กนักเรียนว่าผมเป็นกระเทย แล้วเด็กก็จะมาล้อเรา”

(แบยา (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 2565, 24 กันยายน)

“โดยส่วนตัว อยากได้รับการยอมรับโดยไม่ต้องพิสูจน์อะไร เรารู้สึกว่าเราเป็นแบบนี้เราต้องพิสูจน์ตัวเองเยอะมาก คือเราอยากเป็นเหมือนคนอื่นๆ อย่างเคสเรา เราเป็นเด็กเก่ง เป็นหน้าเป็นตาของโรงเรียน เป็นพิธีกร เหมือนเลือกปฏิบัติ มีข้อแม้ในการยอมรับ อย่างเราใส่กางเกงขาสั้นเราโดนทำโทษนะ บอกจะไม่ให้จับ แต่ก็ผู้ชายใส่กางเกงขาสั้นทำไมเขาไม่โดนเหมือนเรา”

(วุตติ (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 2565, 24 กันยายน)

“เราเคยคุยกับเด็กๆ ที่เป็นแบบเรา หลายคน มีประสบการณ์ชุดเดียวกันในพื้นที่ แบบคนจะถามว่า รู้สึกบาปไหมที่เป็นแบบนี้ หลายๆ คนรู้สึกว่าฉันไม่ได้ผิด มันใจเลยนะ แต่มีความรู้สึกกลัวๆ อยู่เหมือนกัน คือบางคนมาด่าเรา ด่าถึงพ่อแม่ เราว่าพ่อแม่เอาตุตกันแน่เลย ถึงได้ออกลูกมาเป็นแบบนี้ อันนี้คือแรงมากนะ พ่อแม่เราผิดอะไร มันคือตัวเราไง หลังๆ มาเราได้ตอบเลยว่าขอคุยกับพระเจ้าเอง ให้พระเจ้าเป็นคนพิพากษาฉันเอง เขาค่อยจะอุกคิดได้ว่ากำลังพิพากษาเราแทนพระเจ้าอยู่”

(นุดดิน (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 2565, 24 กันยายน)

จะเห็นได้ว่าจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไปจนถึงประสบการณ์ของกลุ่มเพศหลากหลายก็ได้สะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมทางเพศที่พวกเขาได้พบเจอประสบการณ์เหล่านั้นทำให้กลุ่มเพศหลากหลายต้องต่อสู้ ต่อรองตนเองในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ต้องไม่แสดงออกเยอะจนเกินไปในพื้นที่สาธารณะ แต่อย่างไรก็ตามจากการสอบถามผู้วิจัยได้พบว่าสถานการณ์ที่พวกเขาประสบพบเจอนั้นเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน เช่น มีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมในเรื่องความเท่าเทียมทางเพศได้มากกว่าเมื่อก่อนอยู่มาก สถานการณ์ในการยอมรับตัวตนของเพศหลากหลายเหล่านี้แม้จะพบว่ามีข้อจำกัดหลายข้อในพื้นที่ แต่พวกเขาก็พยายามส่งเสียงความต้องการผลักดันและขับเคลื่อนสันติภาพชายแดนใต้อยู่ตลอดเวลาทั้งผ่านเรื่องของการศึกษา ผ่านการเยียวยากัน และผ่านเรื่องพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เป็นต้น การมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพจึงเป็นสิ่งที่ดึงคนเหล่านี้เข้ามาร่วม เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากการรับฟังเสียงทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

เสียงของเพศหลากหลายกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้

กระบวนการสันติภาพถูกท้าทายมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่

ทศวรรษ 1990s เมื่อการสร้างสันติภาพ (peace building) ทั้งหลายถูกกำหนดจากข้างบน (from above) มีการวิพากษ์วิจารณ์และนำไปสู่การมุ่งเน้นไปที่กลยุทธ์ที่ดีขึ้นรวมถึงการมีส่วนร่วมของสังคมเน้นแนวทางแบบครอบคลุม (Inclusive approaches) มาใช้เพื่อเปิดให้กลุ่มต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมซึ่งกระบวนการ สร้างสันติภาพที่เป็นอยู่มีลักษณะจากบนลงล่าง (top down) (Cóbar et al., 2018, pp. 1-32) การเข้ามามีส่วนร่วมของเพศหลากหลายในกระบวนการสันติภาพจึงเป็นการทำให้สันติภาพนั้นยั่งยืนและถาวร

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกบริหารจัดการภายใต้กฎหมายความมั่นคง ได้แก่ กฎอัยการศึก, พ.ร.ก. ฉุกเฉินฯ และ พ.ร.บ.ความมั่นคงฯ มาเป็นเวลานานกว่าสิบกว่าปีแล้ว ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อรุนแรงได้กระทบมิติต่างๆ ของ ผู้คนในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจปากท้อง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงทางสังคมที่ค่อยๆ ถูกกัดกร่อน เกิดเป็นความหวาดระแวงและความห่างเหินระหว่างกลุ่มทางสังคมในพื้นที่ ตลอดจนความ รู้สึกปลอดภัยในการใช้ชีวิตประจำวัน ความขัดแย้งถึงตายที่ยืดเยื้อจึงทำให้ทั้งผู้หญิงลุกขึ้นมาเพื่อหวังจะสร้างความเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่เพียงผู้หญิงเท่านั้นแต่รวมถึงการรวมกลุ่มของผู้มีความหลากหลายทางเพศในการขับเคลื่อนงานสันติภาพในชายแดนใต้ด้วย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องขยายกรอบคิดเรื่องความมั่นคงในการทำงานกับความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ เพราะผู้หญิง ผู้ชาย และเพศหลากหลายต่างมีประสบการณ์และได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งแตกต่างกัน กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ที่มีมิติเพศสภาพเป็นเงื่อนไขสำคัญเบื้องต้นในการจะสร้างความเป็นธรรมทาง สังคม เสถียรภาพเชิงโครงสร้างและสันติภาพที่ยั่งยืน เพราะสังคมที่มีความสงบสันติได้จะต้องสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงที่ทุกเสียงมีความหมายและทุกเสียงของกลุ่มทางสังคม (ดวงหทัย บุรณเจริณกิจ, 2561, น. 11 -12) และ

แน่นอนว่าแม้การพูดคุยสันติภาพ (peace talks) ไม่ใช่ทางเดียวในการแสวงหาทางออกสู่สันติภาพ แต่ก็ เป็นกระบวนการที่เปิดพื้นที่ให้คู่ขัดแย้งได้เข้ามาพูดคุย สร้างข้อตกลงร่วมกันได้ แต่กลับพบว่าไม่มีเสียงของ กลุ่มเพศหลากหลายบนการพูดคุยเจรจาสันติภาพ/ สันติสุขเลย

เสียงที่หล่นหายในกระบวนการพูดคุยสันติภาพที่เป็นทางการ

การริเริ่มพูดคุยสันติภาพชายแดนใต้อย่าง “เป็นทางการ” ระหว่างรัฐบาลไทยกับกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ เกิดขึ้นในช่วงปี 2556 โดยรัฐบาลยังลักษณะ ชินวัตร นับเป็นจุดเปลี่ยนในเชิงนโยบายที่สำคัญส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพลวัตความขัดแย้งยึดถือชายแดนใต้/ ปาตานีก็จริง แต่ต้องเผชิญกับอุปสรรคและความล้มเหลวหลายต่อหลายครั้ง แม้จะมีการวางเป้าหมายไปยัง “สันติภาพเชิงลบ” (Negative Peace) ลดความรุนแรง ลดการก่อเหตุการณ์ แต่ก็พบว่าแม้พูดคุยไปแต่ก็ไม่บรรลุผล จนนำไปสู่ความเบื่อหน่ายของประชาชน และความจริงใจของทั้งสองฝ่ายว่าประชาชนอยู่ตรงไหนของ กระบวนการเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของ เพศหลากหลายที่นับเป็นกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ที่ทั้ง รัฐบาลไทยและฝ่ายขบวนการผู้เห็นต่างแทบไม่ได้นับรวม เขาเหล่านี้ให้อยู่ในกระบวนการสันติภาพอยู่แล้ว โดยการเจรจาพูดคุยสันติภาพมักเน้นไปที่ฝ่ายที่มีอำนาจหรือ ความมั่นคงทางทหาร แทนที่จะสนับสนุนความมุ่งมั่นใน การสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนในระยะยาวผ่านการปฏิรูป โครงการ เน้นภาคประชาสังคมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่เน้นค้นหาความปรองดอง และสร้างความเท่าเทียมทาง เพศเพื่อแก้ไขรากเหง้าแห่งปัญหา (Ritholtz et al., 2023, pp. 3-22)

เมื่อเป็นเช่นนั้น จะเห็นว่าเพศหลากหลายไม่ได้ถูกให้ความสำคัญในกระบวนการสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัด ชายแดนใต้มากนัก เสียงเหล่านี้สะท้อนผ่านการพูดคุย

กับนักกิจกรรมที่เป็นเพศหลากหลายในพื้นที่ชายแดนใต้ ที่ออกตัวกับผู้วิจัยว่า “จะคุยกับเราเรื่องอะไรบ้าง ถ้าเป็น เรื่องกระบวนการสันติภาพไม่ค่อยรู้เรื่องนะ ส่วนใหญ่ เราจะทำงานพัฒนา ทำงานการศึกษา และการเยียวยา มากกว่า” ทั้งๆ ที่หลายคนทีมาจากกลุ่มเพศหลากหลาย นี้ต่างเชื่อมั่นในการเจรจาพูดคุยสันติภาพ/สันติสุขที่เป็น ทางการอยู่อย่างแต่กลับพบว่าพวกเขาไม่ได้มีส่วนร่วมบน กระบวนการสันติภาพที่เป็นทางการเลย

“จริงๆ คนที่มีความหลากหลายมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การสร้างสันติภาพนะ แต่คนในพื้นที่ก็จะมองว่าคนที่เป็นกลุ่มหลากหลายทางเพศคือคนนอกกริด นอกกรอบ จารีตทางศาสนาที่ได้มีการกำหนดเอาไว้” (พู่อาด (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 2566, 29 พฤษภาคม)

“อย่างการรวมตัวเปอมุตอ (กลุ่มเยาวชนชาย ที่มีอุดมการณ์และโซว์อัตลักษณ์ความเป็นมลายูมุสลิม - นักวิจัย) เปอมุตี (กลุ่มเยาวชนหญิง ที่มีอุดมการณ์ และโซว์อัตลักษณ์ความเป็นมลายูมุสลิม - นักวิจัย) ตามหลักการคือเขาก็เคร่งนะ กลุ่มเราก่อนข้างยาก ในการเข้าไปในกลุ่มนี้ ขนาดเราอยู่ข้างนอกมองไป ตรงนั้นยังรู้สึกด้านเลย ถึงฉันจะไปอยู่ตรงนั้นคำตอบ ที่ได้ฉันจะต้องเป็นคนยังไง เรารู้เลยว่ามันไม่ใช่ เราจะ ไปตะโกนเมอเดก้า (เอกราช - นักวิจัย) แม้ว่าจะ รวมตัวกันในสิ่งที่เราทำอยู่ก็เป็นสิ่งที่ยากในพื้นที่ มันจะต้องกลายเป็นสายแพชั่น เป็นอะไรไป เราคิดนะ แต่เราพูดไม่ได้ เพราะเราเป็นกลุ่มเพศหลากหลาย เพราะคำพูดของเราไม่ได้มีความน่าเชื่อถือในพื้นที่ คนในพื้นที่เขาไม่ฟัง เช่นจริงๆ เราอยากเสนอเรื่อง การศึกษานะ การพูดถึงอัตลักษณ์ อะไรแบบนี้” (พู่อาด (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 2566, 29 พฤษภาคม)

“เราเชื่อว่าหลายๆ กลุ่มที่เขาออกมาแสดงตัวตน เช่น ที่สายบุรีการแสดงออกเขาก็ต้องการบอกรัฐ นั้นแหละ ว่ายอมรับในอัตลักษณ์ของเรา จะไม่ดีหรือ ถ้ารัฐดึงคนเหล่านี้เข้าไปบนโต๊ะเจรจาด้วย เราแสดง

ออกเรื่อยๆ แต่การแสดงออกมันก็ถูกตีกลับตลอด เหมือนกัน เหมือนลึๆ เราเองก็รู้ที่อยู่ในใจว่าเราเป็นอิสลาม อยู่ภายใต้กรอบอิสลาม จะพูดหรือผลึกประเด็นนี้มันก็ยากในพื้นที่ แต่เรารู้สึกว่ามันถูกผลึกเพดานขึ้นบ้าง แต่อยู่ในกรอบของเพศวิถีของตัวเอง ไม่สุดโต่งจนเกินไป”

(ฟูอาตี (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 2566, 29 พฤษภาคม)

เสียงที่หล่นหายในนโยบายพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้

นอกจากการไม่ได้ถูกนับเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสันติภาพแล้ว การเป็นตัวแทนของคนในพื้นที่เพื่อเป็นกระบอกเสียงก็อยู่ห่างไกลออกไป เนื่องจากคนในพื้นที่ไม่ได้ให้ความไว้วางใจเนื่องจากเหตุแห่งเพศ ความพยายามในสร้างสันติภาพจากทุกภาคส่วน ทำให้ภาครัฐได้มีแนวทางออกแผนปฏิบัติการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมนพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ทางสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติได้ร่างไว้เพื่อนำไปสร้างบรรยากาศการอยู่ร่วมกันของผู้คนที่มีความแตกต่างกันในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในนโยบายก็พบว่าเรื่องของพหุวัฒนธรรมนั้นเน้นไปที่เรื่องของศาสนาเป็นหลัก ให้ไม่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางเพศ ซึ่งเป็นหนึ่งสเปคตรัมในหลักการของพหุวัฒนธรรมด้วย โดยหากคลี่แนวคิดที่ถูกวางมาเป็นกรอบหลักของแนวนโยบายนี้จะพบว่า เป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงกรอบแนวคิดว่าด้วยความหลากหลาย การมีส่วนร่วม และความมั่นคงของมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีและเท่าเทียมกัน ภายใต้กรอบสากลของโลก เช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยี

ศักดิ์ศรี อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ โดยกรอบแนวคิดและตราสารระหว่างประเทศที่ถูกนำมาพิจารณาในการจัดทำแผนปฏิบัติการนั้นถูกเขียนไว้อย่างชัดเจนในแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม (2566 - 2570) โดยสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งแผนปฏิบัติการส่งเสริมพหุวัฒนธรรมที่เน้นในพื้นที่ชายแดนใต้ จะแตกต่างออกไปโดยมีแนวทางการดำเนินงาน คือ 1) ส่งเสริมวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ และบทบาทของประชาชนในพื้นที่ชายแดนใต้ บนพื้นฐานของการให้คุณค่าความหลากหลายอย่างเสมอภาค เท่าเทียม และไม่เลือกปฏิบัติ 2) การส่งเสริมให้ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน และภาคประชาสังคม มีความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม เคารพซึ่งกันและกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหา 3) ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 4) มีการบริหารจัดการความขัดแย้งบนพื้นฐานของความหลากหลายทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามงานวิจัยของวิลาสินี โสภภาพ (2565, น. 110) ได้กล่าวถึงนักวิชาการคนหนึ่งที่ได้สะท้อนถึงนโยบายพหุวัฒนธรรมในชายแดนใต้ว่า

“นโยบายพหุวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นยังมองวัฒนธรรมแค่วัฒนธรรมในมิติศาสนามิติเดียว ซึ่งอาจเป็นมิติที่รัฐมองว่าเป็นปัญหา แต่จริงๆ แล้วหากนำแนวคิดพหุวัฒนธรรมมาประยุกต์ในฐานนโยบายจะต้องครอบคลุมประเด็นเรื่องวัฒนธรรมทั้งหมด เช่น มิติด้านเพศสภาพที่ปัจจุบันผู้คนมีความหลากหลายทางเพศ เช่น กลุ่มเพศทางเลือก Lesbian, Gay, Bisexual, Trans-Gender, Queer และอื่นๆ รวมถึงความหลากหลายทางศาสนามีมากขึ้น ไม่ได้มีแค่เพียงศาสนาพุทธ และอิสลาม พหุวัฒนธรรมที่โอบรับคนไม่มีศาสนายังไม่ได้ปรากฏในนโยบาย”

เนื่องจากวัฒนธรรมปรับเปลี่ยนไปตามบริบทที่เป็นสมัยใหม่มากขึ้น ซึ่งหากภาครัฐยืนยันในหลักการของพหุวัฒนธรรมที่โอบรับคนทุกคนในพื้นที่ อาจจะต้องนำเรื่องของเพศหลากหลายในฐานะมิติหนึ่งของพหุวัฒนธรรมเข้ามาพิจารณาด้วย เนื่องจากกลุ่มเพศหลากหลายเองก็ได้สะท้อนว่าไม่มีตัวแทนของกลุ่มของตัวเองเข้าไปร่วมในการพูดคุยปรึกษาหารือหรือให้ความเห็นในนโยบายนี้ส่วนใหญ่ในการจัดเพื่อรับฟังความเห็นก่อนจะนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการ จะมีเพียงการรับฟังเสียงของผู้นำศาสนา หรือนักวิชาการ และภาคประชาสังคมเท่านั้น ซึ่งกลุ่มเพศหลากหลายจำนวนหนึ่งก็ทำงานขับเคลื่อนสันติภาพในภาคประชาสังคมด้วย แต่กลับไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว จนนำไปสู่คำถามที่ตัวแทนของเพศหลากหลายคนหนึ่งกล่าวว่า

“พหุวัฒนธรรมของรัฐคืออะไร ในเมื่อคนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบทุกคนคือผู้รู้ และพหุวัฒนธรรมไม่ควรมุ่งไปแค่เรื่องศาสนาเท่านั้น การเป็นตัวตนของเราก็เป็นวัฒนธรรมหนึ่งเช่นกัน”

สรุปและข้อเสนอแนะบางประการ

บทความเรื่อง “มิติเพศสภาพกับเสียงที่หล่นหายของเพศหลากหลายในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้” สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการสันติภาพที่เป็นทางการจำนวนมากยังมองข้ามมิติทางเพศและเพศสภาพ แม้สหประชาชาติจะให้ความสำคัญต่อประเด็นเพศสภาพ (gender) ในวาระสันติภาพและความมั่นคง แต่มุมมองเรื่องเพศสภาพในกระบวนการสันติภาพก็ยังมองภายใต้กรอบความสัมพันธ์แบบชายหญิงอยู่ค่อนข้างมาก จนทำให้กลุ่มเพศหลากหลายในพื้นที่ความขัดแย้งหลายประเทศไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพ ที่เป็นทางการมากนัก มีให้เห็นเพียงกระบวนการสันติภาพในโคลอมเบียที่กลุ่มเพศหลากหลายถูกนับรวมอย่างเป็นทางการ

ในกรณีของพื้นที่ความขัดแย้งของไทยในชายแดนใต้นั้น บริบทของความขัดแย้งที่ทำให้การพูดคุยเรื่องเพศสภาพเป็นสิ่งประหลาดและไม่เหมาะสม โดยเฉพาะเงื่อนไขทางศาสนานั้น ทำให้กลุ่มเพศหลากหลายในพื้นที่รู้สึกไม่ได้รับการยอมรับผ่านการนำเสนออัตลักษณ์ทางเพศของตน แม้จะเป็นกลุ่มที่ผลักดันวาระสันติภาพในพื้นที่ก็ตาม ซึ่งในกระบวนการสันติภาพที่เป็นทางการยังไม่ครอบคลุมถึงเสียงของเพศหลากหลายในฐานะส่วนหนึ่งของกระบวนการสันติภาพได้ รวมถึงนโยบายที่ส่งเสริมพหุวัฒนธรรมที่นำไปใช้ในพื้นที่ชายแดนใต้นั้น ได้ถูกขบขันไปยังมิติของศาสนาและวัฒนธรรมเท่านั้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงมิติทางเพศและเพศสภาพ ยังไม่ได้ถูกนับรวมในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้

กระบวนการสันติภาพเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาใช้เพียงจะเกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น ต้องใช้ความอดทนและความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีบางกระบวนการสันติภาพที่ประสบความสำเร็จ และจำนวนนับไม่ถ้วนที่ไม่สำเร็จ ซึ่งหากมองไปยังแนวทางของการสร้างกระบวนการสันติภาพจะต้องนำเสียงของประชาชนเข้ามาพิจารณา เพราะเสียงเหล่านี้จะนำไปสู่การพูดถึงปัญหา ความต้องการพื้นฐาน ที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่สันติภาพได้อย่างยั่งยืน โดยสามารถที่จะสร้างพื้นที่ผ่านการสานเสวนาทางการเมือง การแก้ไขปัญหา และการสร้างความต้องการที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในระดับประเทศมากขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสันติภาพจะสามารถแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งได้ และสร้างฉันทมติที่เอื้อให้คนจากหลากหลายกลุ่มได้เข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาในระดับที่กว้างขวางมากขึ้นด้วย

กระบวนการสันติภาพเป็นโอกาสสำคัญที่จะสร้างความเป็นธรรมทางเพศและความเป็นธรรมทางสังคมให้เกิดขึ้น แต่ในกระบวนการสันติภาพของไทยในพื้นที่ชายแดนใต้ กลับยังไม่ได้เป็นถึงการสร้างความเป็นธรรม

ทั้งทางสังคมและทางเพศไปด้วยกัน กระบวนการ
สันติภาพยังยึดโยงกรอบคุณค่าแบบทวิลักษณ์
ในลักษณะที่เป็นหญิง/ชาย, สันติภาพ/ขัดแย้ง เป็นต้น
ซึ่งภายใต้ความหลากหลายในทางสังคมที่มีหลากหลาย
กลุ่ม หลากหลายเพศสภาพ จำเป็นต้องมีการสร้าง
บรรทัดฐานใหม่เรื่องแบบแผนปฏิบัติที่ต้องมีมิติของ
เพศสภาพเข้ามาร่วมในกระบวนการพูดคุย-เจรจา
สันติภาพ อันจะเป็นโอกาสในการสร้างการเปลี่ยนแปลง
รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์อันจะเกิดขึ้นภายหลัง
เหตุการณ์ความขัดแย้งด้วย ดังนั้นการขับเคลื่อนขยาย
ประเด็นเพศสภาพที่มีความเข้าใจความทับซ้อนของ
อัตลักษณ์ทางเพศอย่างชัดเจน ด้วยเหตุที่ว่าประสบการณ์

และผลกระทบของแต่ละคนมีความแตกต่าง ซึ่งเกี่ยวข้องกับอายุ ชนชั้นชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ภูมิภาค และศาสนา
ต้องตระหนักถึงลักษณะที่แตกต่างทางเพศสภาพของ
ประสบการณ์ของผู้หญิง ผู้ชาย เพศหลากหลาย และ
ความเหลื่อม/ซ้อนของอัตลักษณ์ ซึ่งเรียกว่าการทับซ้อน
(intersectionality) สามารถช่วยชี้ให้เห็นได้ว่า
ประสบการณ์แห่งความขัดแย้งถูกหล่อหลอมเพิ่มเติมโดย
อัตลักษณ์ที่หลากหลายของคนๆ หนึ่งได้และการมองมิติ
เพศสภาพและดึงกลุ่มคนที่หลากหลายเข้ามาพูดคุย/สาน
เสวนาร่วมกัน จะทำให้หาทางออกไปสู่สันติภาพได้โดย
ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- เครือข่ายวิชาการ Peace Survey. (2564). รายงานผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.
- ดวงหทัย บุรณะเจริญกิจ. (2561). ผู้หญิงกับกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้. กรุงเทพฯ: ศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ.
- นุดดิน (นามสมมติ). ตัวแทนเพศหลากหลายจากกลุ่มลูกเหริยง. (2565, 24 กันยายน). สัมภาษณ์.
- แบดี (นามสมมติ). ตัวแทนเพศหลากหลายจากกลุ่มลูกสาวใต้. (2565, 24 กันยายน). สัมภาษณ์.
- แบยา (นามสมมติ). ตัวแทนเพศหลากหลายจากกลุ่มลูกเหริยง. (2565, 24 กันยายน). สัมภาษณ์.
- พูอาด (นามสมมติ). ตัวแทนเพศหลากหลายจากกลุ่มลูกเหริยง. (2566, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.
- พูอาดี (นามสมมติ). ตัวแทนเพศหลากหลายจากกลุ่มลูกเหริยง. (2566, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.
- โรเปอร์ส, นอร์เบิร์ต. (2554). การวิเคราะห์ความขัดแย้ง: แรงขับที่ทำให้ยึดเชื้อ (Drivers). กรุงเทพฯ: ศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ.
- โรเปอร์ส, นอร์เบิร์ต. (2558). การมีส่วนร่วมสาธารณะในกระบวนการสันติภาพและการพัฒนา Common Space. กรุงเทพฯ: ศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ.
- วุดดี (นามสมมติ). ตัวแทนเพศหลากหลายจากกลุ่มลูกสาวใต้. (2565, 24 กันยายน). สัมภาษณ์.
- วิลาสินี โสภากุล. (2565). สำรวจพหุวัฒนธรรมในมิติความมั่นคงชายแดนใต้ต่อการสร้างบรรยากาศการอยู่ร่วมกันด้วยความไว้วางใจ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สมฤดี สงวนแก้ว. (2546). กระบวนการพัฒนาและธำรงอัตลักษณ์กะเทยในสังคมมุสลิม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ.
- สมักร์ กอเซ็ม. (2560). ปอเนได้ปอเนาะ: ชาติพันธุ์รณายอนมองดูตัวเองของ “เคเวียร์มุสลิม” และความทรงจำวัยเด็กในโรงเรียนสอนศาสนา. วารสารประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์, 4(1), 160-206.
- สมักร์ กอเซ็ม. (2561). ความเคเวียร์ไม่เคยเคลียร์: ศิลปะว่าด้วย ‘เคเวียร์มุสลิม’ ในสามจังหวัดภาคใต้. สืบค้นจาก <https://themomentum.co/queer-muslim-samak-kosem/>
- สุชาติา ทวีสิทธิ์ และคณะ. (2564). ชุดความรู้เพื่อยุติการใช้ภาษาเกลียดชังและพฤติกรรมระรานบนโลกออนไลน์ต่อคนหลากหลายทางเพศ สำหรับ ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อรทัย เพ็ญยุระ. (2561). วรรณกรรมกับเพศภาวะ. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.
- อันธิมา แสงชัย. (2560). กรณีห้องเรียนเพศวิถี: สิทธิความหลากหลายทางเพศกับชายแดนใต้/ปาตานี. วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์, 4(1), 209-268.

อัมพร หมดเดิ่น และคณะ. (2565). *วาระผู้หญิง สันติภาพ และความมั่นคง: ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาแผนปฏิบัติการระดับชาติ*. สงขลา: สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ภาษาอังกฤษ

Amar, P. (2014). *The Security Archipelago: Human Security States, Sexuality Politics, and the End of Neoliberalism*. Durham/London: Duke University Press.

Barnes, Catherine. (2002). Owing the Process: Mechanisms for Political Participation of the Public in Peacemaking. In *An Accord Programme Joint Analysis Workshop Report*. UK: Conciliation Resources.

Cóbar, José Alvarado et al. (2018). Assessing Gender Perspectives in Peace Processes with Application to the Cases of Colombia and Minanao. *SIPRI Insights on Peace and Security*, 6, 1-32.

Hagen, Jamie J. (2016). *Did Sexual Orientation and Gender Identity Play a Role in the Rejection of the Colombian Peace Deal?*. Retrieved from <https://blogs.lse.ac.uk/wps/2016/12/19/did-sexual-orientation-and-gender-identity-play-a-role-in-the-rejection-of-the-colombian-peace-deal/>

Hagen, Jamie J. (2021). LGBTQ Perspectives in Peacebuilding. *The Palgrave Encyclopedia of Peace and Conflict Studies*, 1-5.

Lederach, John P. (1998). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. USA: United State Institute of Peace.

Ritholtz, Samuel et al. (2023). Under Construction: Toward a Theory and Praxis of Queer Peacebuilding. *Revista de Estudios Sociales*, 83, 3-22.

Serrano - Amaya, J. F. (2018). *Homophobic Violence in Armed Conflict and Political Transition*. London: Palgrave Macmillan.

United Nation Security Council. (2000). *Resolution 1325*. Retrived from <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1325>

อัตลักษณ์และสิทธิทางการเมืองของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา

Identity and Political Rights of LGBTQ in Myanmar

อัจจิมา แสงรัตน์*

Atchima Sangrat**

บทความนี้

Received

18 เมษายน 2566

Revised

22 พฤษภาคม 2566

Accepted

21 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

เมียนมามีความพยายามในการปฏิรูปการเมืองมาตั้งแต่ปี 2011 เพื่อให้ประเทศเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ในทศวรรษ 2010 เมียนมามีความก้าวหน้าในหลายด้าน รวมถึงสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ที่มีพื้นที่และตัวตนมากขึ้น แต่ในปี 2021 กองทัพเมียนมาได้ทำการยึดอำนาจ ทำให้ประเทศเมียนมาต้องหวนกลับไปสู่การเป็นรัฐเผด็จการทหารอีกครั้ง การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำนิยาม บทบาทการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม LGBTQ ในประเทศในเมียนมาพร้อมทบทวนการเคลื่อนไหวของกลุ่ม LGBTQ ในไทย ซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์บทบาท สิทธิ และตัวตน ของกลุ่ม LGBTQ พร้อมทั้งการเรียกร้องสิทธิของกลุ่มที่มาพร้อมกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของประเทศ โดยพบว่าความเป็นประชาธิปไตยของเมียนมาระยะสั้นๆ นั้นเป็นบริบทที่ทำให้บทบาท สิทธิและตัวตนของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาชัดเจนมากขึ้น กลุ่ม LGBTQ มีความพยายามเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายและบทบาททางการเมือง ดังนั้นเมื่อเมียนมากลับมาเป็นเผด็จการอีกครั้ง กลุ่ม LGBTQ จึงเป็นกลุ่มหนึ่งที่ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยให้เกิดแก่สังคมเมียนมา

คำสำคัญ: เผด็จการ, เมียนมา--การเมืองและการปกครอง, ทหาร--กิจกรรมทางการเมือง, สิทธิทางการเมือง, สิทธิทางเพศ, การเลือกปฏิบัติทางเพศ, กลุ่ม LGBTQ, นิตกะต่อว์

* นักวิชาการ สำนักส่งเสริมวิชาการรัฐสภา สถาบันพระปกเกล้า

** Academic, Parliamentary Academic Support Office, King Prajadhipok's Institute

Abstract

Myanmar has been attempting political reforms since 2011 to become a democratic country. During the 2010s, Myanmar has embarked on many aspects, including the rights of LGBTQ with more space and identity. However, in 2020, the Myanmar army seized power, causing Myanmar to return to a military dictatorship. This study is a documentary research that aims to study the definition and the role of LGBTQ and their political movements. It also seeks to analyze the rights and identities of the LGBTQ community in Thailand and the group's rights advocacy, accompanying the country's fight for democracy. The short-term period of the democratic process in Myanmar has shown clearly the role, rights, and identities of LGBTQ. Therefore, they call for amendments to the law and their role in politics. So, Myanmar has become a dictatorship again; the LGBTQ groups will stand up to fight for democracy in Myanmar.

Keyword : Dictators, Myanmar--Politic and government, Soldiers--Political activity, Political rights, Sexual rights, Sex discrimination, LGBTQ Group, Nat Kadaw

บทนำ

เมียนมา คือ รัฐเสนาธิปไตย ที่ทหารมีอำนาจทางการเมืองมาตลอดตั้งแต่ปี 1962 จนเกิดการปฏิรูปการเมืองครั้งใหญ่ในปี 2011 ที่ดูเหมือนว่าทหารจะลดบทบาทลง แต่ในภาพรวม กองทัพก็ยังสามารถกุมอำนาจหลักในโครงสร้างรัฐอยู่เสมอ หากมองย้อนกลับไปจะเห็นได้ว่าทหารเมียนมาเป็นกองทัพที่ครองอำนาจยาวนานที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแม้ว่าจะมีการเลือกตั้งอันเป็นการวางพื้นฐานไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย แต่ทว่าในปี 2021 กองทัพได้ทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนและไม่ยอมรับผลการเลือกตั้ง แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลทางการเมืองของฝ่ายทหารในเมียนมา ก็ยังคงดำรงอยู่อย่างเข้มข้น และต่อเนืองยาวนาน นอกจากบทบาทในฐานะผู้นำประเทศแล้วนั้น ทหารยังเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการบริหารหน่วยงานราชการ เศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศในทุกด้าน เป็นผู้กุมบังเหียนคนสำคัญของประเทศเมียนมาแทบเท่าปัจจุบัน แม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ ที่เมียนมามีการใช้ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือเป็นโอกาสที่ดีในทางการเมืองและการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ รวมทั้งกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ หรือ LGBTQ (LGBTQ เป็นคำที่หมายถึง กลุ่มเพศทางเลือก ไม่ว่าจะเป็นหญิงรักหญิง (Lesbian) ชายรักชาย (Gay) ไบเซ็กชวล หรือคนที่ชอบทั้งผู้ชายและผู้หญิง (Bisexual) ทรานเจนเดอร์ หรือคนข้ามเพศ (Transgender) เคเวียร์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตามเพศสภาพ (Queer) โดยในบทความนี้จะใช้คำว่า “LGBTQ” ที่หมายรวมถึงกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ) ที่มีโอกาสได้แสดงตัวตนในพื้นที่สาธารณะ มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น การพูดในพื้นที่สาธารณะ รวมไปถึงการเรียกร้องสิทธิในการแสดงออกถึงตัวตน ยิ่งกว่านั้นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศยังเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ออกมาเรียกร้องประชาธิปไตยให้กับเมียนมาหลังจากกองทัพทำการรัฐประหารในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ปี 2021 ดังนั้นการต่อสู้

ของกลุ่ม LGBTQ ที่ออกมาต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในเมียนมาจึงเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์การต่อสู้ของเมียนมา กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังป้องกันประชาชน (The People’s Defense Forces : PDF) และเข้าร่วมต่อสู้ร่วมกับรัฐบาลเอกภาพแห่งชาติ (National Unity Government : NUG) (Rappaport & Burrows, 2023, online) การเข้าร่วมต่อสู้ในครั้งนี้ของกลุ่ม LGBTQ เพื่อความเป็นประชาธิปไตยในสังคมเมียนมา ในห้วงเวลาสั้นๆ ที่เมียนมาเป็นประชาธิปไตยได้ ทำให้ตัวตนของกลุ่ม LGBTQ ชัดเจนมากขึ้น มีการยอมรับ สนับสนุน และเคารพในสิทธิความเท่าเทียมต่อกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศนับว่าเป็นพัฒนาการที่ดี แม้ว่าการเป็น LGBTQ จะเป็นสิ่งที่ผิดทั้งทางกฎหมายและทางศาสนาซึ่งจะนำไปสู่การรับโทษขั้นรุนแรงได้ สำหรับตัวบทกฎหมายที่บังคับใช้ในเมียนมาเป็นมรดกตกทอดมาจากอาณานิคมอังกฤษตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 ที่ไม่ยอมรับกลุ่มรักเพศเดียวกัน แต่จะเห็นได้ว่ามีความพยายามในการแก้ไขกฎหมายและเรียกร้องให้มีการยกเลิกการเลือกปฏิบัติ การเกลียดชัง รวมไปถึงการสร้างภาพลักษณ์เชิงลบให้กับกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ ด้วยเหตุนี้การศึกษาในครั้งนี้จะเป็นการวิเคราะห์ถึงค่านิยมและความเป็นมาของกลุ่ม LGBTQ รวมถึงบทบาทการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในเมียนมาในช่วงหลังปี 2021 เป็นต้นมา ซึ่งจะทำให้ตัวตนของพวกเขาและเธอชัดเจนมากขึ้นหากเมียนมากลับมามีการปกครองแบบประชาธิปไตยอีกครั้ง

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาค่านิยมและความเป็นมาของกลุ่ม LGBTQ ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของสังคมเมียนมา

2. เพื่อศึกษาบทบาทการเคลื่อนไหวของกลุ่ม LGBTQ ในการเรียกร้องประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในประเทศไทยเมียนมา

3. เพื่อทบทวนการเคลื่อนไหวของกลุ่ม LGBTQ ในไทย โดยเปรียบกับการเคลื่อนไหวของเมียนมา

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยการค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลจากงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาและพัฒนาการทางการเมืองของประเทศเมียนมา ทั้งงานวิชาการ ข่าวและบทความที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษจากหนังสือวิชาการ บทความ และวารสาร หนังสือพิมพ์ต่างๆ รวมทั้งการสัมภาษณ์กลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาที่ผู้วิจัยรู้จักเป็นการส่วนตัว

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางการเมืองของเมียนมาตั้งแต่ปี 1947 จนกระทั่งปัจจุบัน การปฏิรูปทางการเมืองของประเทศเมียนมาที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในหลายด้าน รวมถึงสิทธิ บทบาทและตัวตนของกลุ่ม LGBTQ ที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิ ทั้งของตนเองและความเป็นประชาธิปไตยในสังคมเมียนมาที่เริ่มต้นในปี 2001 เป็นต้นมา

ผลการศึกษา

พบว่าตั้งแต่ประเทศเมียนมาได้รับเอกราชจากอังกฤษนั้นมีความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในสังคมเมียนมา โดยเฉพาะระบบการเมืองการปกครอง สิ่งหนึ่งที่ถือว่าเป็นมรดกตกทอดที่เมียนมายังถือปฏิบัติมาตลอดไม่ว่าจะ

เปลี่ยนรูปแบบการปกครองเป็นรูปแบบใดก็ตาม คือกฎหมายอาญามาตรา 377 อันเป็นมรดกกฎหมายจากอังกฤษที่ว่าด้วยความหลากหลายทางเพศที่บัญญัติให้เป็นเรื่องผิดกฎหมาย (ดูเพิ่มเติมใน https://www.burmalibrary.org/docs6/MYANMAR_PENAL_CODE-corr.1.pdf) ในช่วงปี 2001 ที่ประชาธิปไตยเริ่มเบ่งบานในเมียนมาความหลากหลายทางเพศก็เปิดกว้างมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นสื่อภาพยนตร์ การจัดงานแสดงต่างๆ รวมถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนแรกในประวัติศาสตร์การเมืองเมียนมาที่มาร่วมพร้อมความหวังเต็มเปี่ยมในการปรับแก้กฎหมายที่กดขี่ความไม่เท่าเทียมเพศ แต่ความหวังทั้งหลายต้องถูกเก็บไว้หลังเกิดรัฐประหารในปี 2021 อยากรู้ก็ติดตามการรัฐประหารในครั้งนั้นได้ทำให้เห็นพลังการต่อสู้ของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาที่ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยให้เกิดแก่สังคมเมียนมา เพราะความเป็นประชาธิปไตยเป็นบริบทหนึ่งที่จะทำให้สิทธิและตัวตนของพวกเขาและเธอมีมากขึ้น ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาถึงค่านิยม และความเป็นมาของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จนนำไปสู่บทบาทการต่อสู้ต่อรองของกลุ่ม LGBTQ ในพื้นที่สาธารณะเพื่อเรียกร้องและทำให้สังคมยอมรับในตัวของพวกเขาและเธอ

พัฒนาการทางการเมืองในเมียนมา

หากมองย้อนดูปูมหลังทางการเมืองของเมียนมานั้นพบว่าในอดีตการเมืองการปกครองของเมียนมามีรากฐานจากสถาบันกษัตริย์ ใช้รูปแบบการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ต่อมาเมื่ออังกฤษเข้ายึดครองเป็นอาณานิคม กษัตริย์ถูกลดบทบาทลงจนนำไปสู่การยกเลิกระบอบกษัตริย์ในที่สุด อีกทั้งอังกฤษยังใช้นโยบายแบ่งแยกและปกครอง (Divide and Rule) ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้มีการแบ่งชาวพม่าแท้กับ

กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ออกจากกัน อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งทางเชื้อชาติมาจนกระทั่งปัจจุบัน (ลือชา การณ์เมือง, 2560, น. 1100-1111) หลังจากเมียนมาประกาศเอกราชในปี 1947 เมียนมามีช่วงระยะเวลาสั้นๆ ที่ใช้ระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา มีรัฐบาลพลเรือนทำหน้าที่บริหารประเทศ โดยในช่วง 14 ปีแรกที่ได้รับเอกราช การเมืองพม่ามีความผันผวน เพราะสถานการณ์การเมืองภายในประเทศมีความสับสนเสี่ยงต่อความมั่นคงและความไม่เป็นเอกภาพ จึงเปิดทางให้กองทัพพม่าเข้ามายึดอำนาจกลายเป็นรัฐเผด็จการทหาร

ในปี 1962 เกิดการรัฐประหารโดยกองทัพ เนื่องจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่าง ปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ การสะสมของปัญหาต่างๆ เป็นต้น หลังจากนั้นรัฐบาลทหารได้ดำเนินนโยบายปิดประเทศพร้อมกับดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างระมัดระวังที่สุดเป็นห้วงเวลาที่กองทัพมีบทบาทนำทางการเมือง ระบบการเมืองเปลี่ยนจากประชาธิปไตยแบบรัฐสภามาสู่เผด็จการทหารภายใต้อำนาจของนายพลเนวินที่ได้สถาปนาให้เป็นระบอบการเมืองแบบ “สังคมนิยมแบบพม่า” โดยมีการสร้างพรรคการเมือง (BSPP หรือ Burmese Socialist Programme Party) เป็นการผสมผสานระหว่างระบอบทหารและระบอบพรรคการเมืองเดียว แต่อำนาจหลักยังคงเป็นของกองทัพ (ดุษฎีภาค ปรีชารัชช, 2563, น. 15-18) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา เมียนมามีระบบการเมืองแบบชาตินิยมและจัดตั้งสถาปนาวิถีที่เป็นพรรคสังคมนิยมพม่าแบบพรรคการเมืองพรรคเดียว

จนกระทั่งในปี 1988 เกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่า 8888 ซึ่งมีสาเหตุมาจากสภาวะการถูกกดขี่และการต้องเผชิญกับสภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจมาเป็นระยะเวลาหลายสิบปี ประชาชนชาวเมียนมา นักศึกษาและพระสงฆ์ได้ลุกขึ้นมาต่อต้านรัฐบาลทหาร โดยมี

จุดประสงค์หลักเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย ถือว่าเป็นการเรียกร้องประชาธิปไตยครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองของเมียนมา การเคลื่อนไหวระดับชาติเพื่อปฏิรูปทางการเมืองดังกล่าวนั้น กองทัพชาตินิยมพม่า (Tatmadaw) สามารถปราบปรามการจลาจลและรักษาอำนาจทางการเมืองเอาไว้ได้อย่างเบ็ดเสร็จ พร้อมทั้งก่อตั้ง “สภาฟื้นฟูและระเบียบแห่งรัฐ (The State Law and Order Restoration Council : SLORC)” ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็น “สภาสันติภาพและการพัฒนา (SPDC)” เพื่อควบคุมกิจการภายในประเทศ รัฐบาลทหารมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นเพื่อให้กองทัพสามารถอยู่ในอำนาจได้ภายใต้ความเป็นประชาธิปไตยแบบเมียนมา กองทัพเมียนมายังคงรักษาฐานอำนาจของตนไว้ได้ และยังคงครองแบบเข้มงวดเป็นระบอบเผด็จการเต็มรูปแบบจากเหตุการณ์ดังกล่าวนั้นเป็นการตอกย้ำถึงอำนาจอันแข็งแกร่งของระบบทหารในสังคมเมียนมา เป็นการประกาศยุคใหม่ที่อยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จของเผด็จการทหาร เป็นเวลากว่า 50 ปีที่เมียนมาตกอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร ดังนั้นภาพการเมืองเมียนมาจึงอยู่ภายใต้อำนาจของเผด็จการทหารมาโดยตลอด

ด้วยกระแสการเรียกร้องประชาธิปไตยทำให้กองทัพต้องพัฒนาแนวทางในการบริหารประเทศให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยในปี 1990 รัฐบาลทหารได้จัดให้มีการเลือกตั้งเพื่อเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือต่อประชาคมโลก ขณะเดียวกันพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (National League for Democracy : NLD) ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งเมื่อ 24 กันยายน ปี 1988 เป็นพรรคการเมืองที่ใหญ่ที่สุดและมีอิทธิพลสูงสุด ความนิยมในพรรค NLD เกิดขึ้นเพราะออง ซาน ซูจี ผู้เป็นบุตรสาวของนายพล ออง ซาน บิดาแห่งเอกราชของเมียนมา ซึ่งในการเลือกตั้งครั้งนี้ทำให้นางอองซาน ซูจี ชนะการเลือกตั้งอย่างท่วมท้น

แต่สุดท้ายแล้วรัฐบาลทหารก็ปฏิเสธผลการเลือกตั้งดังกล่าว เป็นผลให้นางออง ซาน ซูจีถูกจับกุมขังในบ้าน (Chua & Gilbert, 2015, p. 4) การที่รัฐบาลทหารไม่ยอมถ่ายโอนอำนาจการบริหารบ้านเมืองให้แก่พรรค NLD และทำการยึดอำนาจปกครองประเทศกลับไปอีกครั้ง เป็นการแสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับอำนาจการบริหารของรัฐบาลพลเรือน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกระแสกดดันจากนานาประเทศทั่วโลก จึงทำให้รัฐบาลทหารเมียนมาต้องปรับตัว มีความพยายามสร้างชาติให้มีเสถียรภาพควบคู่ไปกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ในปี 2003 นายพลชวิน ยุ้นได้ประกาศก้องให้สังคมรับรู้ถึงการมีอำนาจอันชอบธรรมของกองทัพผ่านการประกาศโรดแมปสู่ประชาธิปไตยหรือ “เส้นทางสันติภาพสู่ประชาธิปไตย” (Roadmap to Democracy) เป็นแผนการสร้างประชาธิปไตยใน 7 ขั้นตอน และนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จจนเกิดเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบมีวินัย (Disciplined Democracy) แนวคิดดังกล่าวของนายพลชวิน ยุ้นเป็นการเน้นย้ำถึงการขยายอำนาจการควบคุมประชาชน เอกภาพของชาติ อธิปไตยของชาติ สิทธิในการบริหารกิจการของทหารและงบประมาณของทหาร รวมถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เอื้อต่อทหารและกองทัพ ซึ่งกองทัพมีแนวคิดหลักคือ “กองทัพต้องนำการเมือง” และ “ประชาชนจะขาดกองทัพไม่ได้” (วีริช นิยมธรรม, 2555, น. 25-35) พร้อมกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อออกแบบให้รัฐมีรูปแบบการเมืองที่มีหลายพรรคการเมืองภายใต้การกำกับดูแลของกองทัพ โดยเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาธิปไตยแบบมีวินัยที่ผ่านประชามติในปี 2008 ซึ่งริเริ่มมาตั้งแต่ปี 1993 เพื่อให้สภาสามารถประกาศให้มีการเลือกตั้งตามที่กำหนดไว้ภายในปี 2010 โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เป็นประเทศที่เฟื่องฟูประชาธิปไตยอย่างสันติ ทันสมัย พัฒนา และมีวินัย (วีริช นิยมธรรม, 2555, น. 25-35)

กระบวนการสร้างประชาธิปไตยแบบเมียนมาตามแนวคิดของทหาร เป็นการควบคุมประชาชนให้อยู่ภายใต้การปกครองอย่างเบ็ดเสร็จ เพราะทหารเมียนมาจัดให้ประชาชนเป็นชนชั้นล่างสุดของสังคม เป็นเพียงชนชั้นผู้ถูกปกครอง กองทัพเมียนมาเป็นกองทัพหนึ่งที่มีแสนยานุภาพไม่ว่าจะเป็นจำนวนทหาร อาวุธ ยุทโธปกรณ์ ยิ่งเป็นการตอกย้ำความยิ่งใหญ่ของกองทัพเมียนมา การมีกองทัพขนาดใหญ่ย่อมเป็นเครื่องค้ำประกันการมีอำนาจของชนชั้นนำเผด็จการและเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการต่อสู้กับกองกำลังประชาชน หากจะลุกขึ้นมาต่อต้านหรือตั้งคำถามกับการมีอยู่ของกองทัพ จะเห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองต่างๆ ในหลายทศวรรษที่ผ่านมาของเมียนมาล้วนมาจากการผลักดันหรือเป็นนโยบายที่ทหารอยากให้เกิดแทบทั้งสิ้น เพราะทหารถือเป็นชนชั้นนำแห่งอำนาจในระบบการเมืองการปกครองของเมียนมา วาทกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งกล่าวอ้างของกองทัพมาตลอดเพื่อรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศ และยิ่งอ้างว่าเป็นเป้าหมายทางการเมืองที่นำไปสู่ความทันสมัยภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยกำหนดให้กองทัพมีส่วนในกิจกรรมทางการเมืองตั้งแต่ระดับชาติไปจนถึงระดับท้องถิ่น กระแสความกดดันต่างๆ ได้ถาโถมเข้ามาสู่รัฐบาลทหาร จนในที่สุดรัฐบาลได้ประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกในรอบ 20 ปี โดยพรรคเอกภาพและพัฒนาแห่งสหภาพ (USDP-Union Solidarity and Development Party) เป็นพรรคการเมืองที่ผิ้นตัวมาจากสมาคมเอกภาพและพัฒนาแห่งสหภาพ (USDA-Union Solidarity and Development Association) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นประชาชนและข้าราชการที่สนับสนุนรัฐบาลทหารสามารถชนะการเลือกตั้งในครั้งนั้นได้ โดยมีนายพลเต็ง เส่ง ดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีและจัดตั้งรัฐบาล (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2554, น. 8) ในห้วงเวลานี้ถือว่าระบอบการเมืองในเมียนมาเป็นระบอบการเมือง

ผสมแบบกึ่งประชาธิปไตยกึ่งเผด็จการ (ดูลยภาค ปรีชารัชช, 2563, น. 18-24) แต่ก็ยังเป็นจุดเริ่มต้นให้เมียนมามีกระบวนการสร้างประชาธิปไตย พร้อมทั้งความพยายามผลักดันให้มีการปฏิรูปประเทศในด้านต่างๆ ทั้งการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ รวมถึงการออกกฎหมายที่จำกัดบทบาทและอำนาจของรัฐบาลทหาร จะเห็นได้ว่าบทบาทของรัฐบาลทหารเมียนมาในการเมืองเริ่มลดลง เช่น ตำแหน่งในรัฐสภาที่เปิดให้ฝ่ายพลเรือนมากขึ้น ขณะเดียวกันรัฐบาลพลเรือนที่มาพร้อมกับความเป็นประชาธิปไตยเริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีความพยายามในการเจรจาสันติภาพกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ (วิรัช นิยมธรรม, 2555, น. 25-35) แม้ว่าการปฏิรูปการเมืองในปี 2011 จะถูกมองว่าเป็นประชาธิปไตยเพียงแคครั้งไบนเท่านั้น แต่ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่เห็นถึงความพยายามของกองทัพที่ต้องการให้มีการปฏิรูปการเมือง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าตั้งแต่เมียนมาเริ่มมีการปฏิรูปการเมืองจากเผด็จการทหารมาสู่การเป็นประชาธิปไตย เป็นการส่งสัญญาณที่ดีในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ด้วยเช่นกัน

จนกระทั่งในปี 2015 ถือว่าเป็นปีแห่งการสร้างประชาธิปไตยของเมียนมา เพราะพรรค NLD ของ ออง ซาน ซูจี ชนะการเลือกตั้งและสามารถก่อตั้งรัฐบาลพลเรือนเป็นครั้งแรกโดยมี ถิ่น จอ เป็นประธานาธิบดี และเป็นรัฐบาลพลเรือนครั้งแรกในรอบหลายทศวรรษ ก่อนหน้านั้นรัฐบาลทหารมีการแก้รัฐธรรมนูญ ให้ 25% ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาต้องมาจากการแต่งตั้งของทหารซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่ทหารเริ่มลดบทบาททางการเมืองลง เมื่อปี 2020 ครบวาระ 5 ปี การดำรงตำแหน่งของพรรค NLD ในฐานะพรรครัฐบาลจึงได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป และพรรค NLD ก็ชนะการเลือกตั้งอีกครั้ง ได้ที่นั่งในสภา 396 ที่นั่ง ส่วนพรรค USDP ของทหารได้ที่นั่งในสภาเพียง 33 จาก 476 ที่นั่ง จึงเป็นเหตุให้กองทัพนำโดย

นายพลมิน อ่อง หล่าย ใช้อ้างเพื่อเข้ายึดอำนาจและประกาศภาวะฉุกเฉินโดยเหตุผลเรื่องของการเลือกตั้ง” เป็นการปิดฉากระบอบประชาธิปไตยในเมียนมาอีกครั้ง ทว่าการรัฐประหารในครั้งนี้ไม่ได้ง่ายเหมือนที่ผ่านมา กองทัพต้องเผชิญกับการประท้วงต่อต้านจากขบวนการนักศึกษา ประชาชน และกลุ่มเคลื่อนไหวต่างๆ ตั้งแต่ ปี 2021 เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน อีกทั้งยังมีการจัดตั้งรัฐบาลเอกภาพแห่งชาติ (National Unity Government : NUG) ประกาศยุทธศาสตร์ป้องกันประชาชนและให้มีการทำสงครามประชาชนล้มรัฐบาลทหาร อันเป็นความพยายามในการที่จะรักษาไว้ซึ่งอำนาจของรัฐบาลพลเรือนที่ถูกกองทัพยึดอำนาจ สมาชิกส่วนใหญ่เป็นคณะรัฐบาลที่ชนะการเลือกตั้งประกอบกับผู้แทนจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การจัดตั้งรัฐบาลเอกภาพแห่งชาติเป็นความพยายามเพื่อแสดงให้ประชาชนภายในประเทศและนานาชาติเห็นว่าพวกเขาต่างหากเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองที่ถูกต้อง และชอบธรรม

จะเห็นได้ว่า ห้วงเวลาที่มีการเปลี่ยนผ่านจากระบบทหารสู่การเป็นรัฐบาลที่มีพลเรือนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ทำให้กลุ่มคนชายขอบมีสิทธิมีเสียงที่สามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์และตัวตนได้มากขึ้น ก่อนหน้านี้อีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกกดทับความเป็นมนุษย์ภายใต้กฎหมายและจารีตประเพณี อาทิ กลุ่ม LGBTQ ไม่สามารถเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงให้ครอบครัวหรือสังคมรับรู้ บางคนถูกบังคับให้แต่งงานเพราะเชื่อว่าจะกลับมาเป็นผู้หญิงผู้ชายตามเพศสถานะ เป็นที่น่าสังเกตว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาเกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของประเทศ สถาบันทางการเมืองและกฎหมายในเมียนมาเริ่มมีการเคลื่อนไหวมากขึ้นหลังปี 2010 ที่รัฐบาลทหารจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป มีหลายพรรคการเมืองเข้าร่วม ความเป็นอิสระทางการเมืองเป็นโอกาสที่ดีของการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของกลุ่ม LGBTQ

และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เห็นได้จากการเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็น สิทธิทางการเมือง การพูดในพื้นที่สาธารณะ การเรียกร้องสิทธิในการแสดงออก และการจัดตั้งองค์กรเพื่อสิทธิเสรีภาพของกลุ่ม LGBTQ อีกทั้งในห้วงเวลาแห่งประชาธิปไตยสั้นๆ ในเมียนมานั้น ได้มีองค์กรเคลื่อนไหวของท้องถิ่นอย่าง Colors Rainbow ก็มีความพยายามในการรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ และองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนที่เป็นเครือข่ายระหว่างประเทศ อย่าง Outright Action International ก็พยายามทำงานขับเคลื่อนสิทธิให้แก่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ มีบทบาทเพื่อพัฒนาสิทธิของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ หรือ ILGA เป็นองค์กรภาคเอกชนที่เคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของกลุ่ม LGBTQ และพบว่ากลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในเมียนมาถูกจับในข้อหาต่างๆ จำนวนมากโดยไม่ชอบธรรม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการเป็นประชาธิปไตยเพียงช่วงสั้นๆ ได้ทำให้สิทธิและตัวตนของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในเมียนมาเบ่งบานขึ้นมาก มีความพยายามในการสร้างตัวตน เรียกร้องให้มีการยกเลิกกฎหมายมาตรา 377 มีการจัดทำรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนออกสู่สายตานานาชาติ ดังนั้น การต่อสู้ทางการเมืองในเมียนมาหลังจากการยึดอำนาจของทหารในปี 2021 จึงเป็นการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของกลุ่มชายขอบต่างๆ รวมทั้งกลุ่ม LGBTQ ควบคู่ไปกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยเป็นหนทางในการเปิดเสรีภาพในการแสดงออกและตัวตนของพวกเขาและเธอ (Chua & Gilbert, 2015, pp. 1-28)

ค่านิยมและสถานะของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา

หากกล่าวถึงการเมืองของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศนั้น พบว่าในปัจจุบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีเพียง 4 ประเทศเท่านั้นที่มีกฎหมายระบุชัดเจนว่า

การเป็นรักเพศเดียวกันเป็นเรื่องผิดกฎหมาย คือ สิงคโปร์ มาเลเซีย เมียนมา และบรูไน การที่ประเทศดังกล่าวซึ่งมีศาสนาและวัฒนธรรมแตกต่างกัน มีการใช้กฎหมายเพื่อกีดกันคนรักเพศเดียวกันนั้น ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าศาสนาไม่ได้เป็นปัจจัยหลักหรือเงื่อนไขในการกีดกัน แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือทั้ง 4 ประเทศข้างต้นได้รับมรดกกฎหมายต่อต้านคนรักเพศเดียวกันจากเจ้าอาณานิคมอังกฤษ แม้ว่าหลังจากประกาศเอกราชจะยกเลิกกฎหมายดังกล่าว แต่ทั้ง 4 ประเทศก็ยังไม่มีการยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายดังกล่าว ประเด็นดังกล่าวสามารถอธิบายถึงกรอบคิดจารีตประเพณีเกี่ยวกับครอบครัวและการผสมผสานความคิดเข้ากับลัทธิการสร้างชาติและระบอบเผด็จการที่พยายามลดพื้นที่สิทธิเสรีภาพภายในประเทศได้ (Thant, 2017, pp. 14-16)

เมียนมาเป็นประเทศที่มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ไม่นอนุญาตให้ผู้ชายไม่แท้บวชเป็นพระ จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อคนพม่าตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ดังนั้นจึงมองผู้ชายที่ไม่ใช่ชายว่าเป็นคนป่วยต้องได้รับการรักษา การเป็นสังคมนักพุทธศาสนาที่เคร่งครัดและมีความเชื่อในเรื่องกรรมและการกลับชาติมาเกิด การเป็นรักเพศเดียวกันจึงถูกมองว่าเป็นเพียงกรรมหนึ่งของชีวิต เป็นเพียงความผิดปกติก่เกิดจากกรรมของชาติที่แล้ว กล่าวได้ว่า พฤติกรรมทางเพศเป็นสิ่งที่เกิดจากความบกพร่องตั้งแต่เกิด โดยปัจจุบันนี้สังคมนีเมียนมาได้มีการจัดกลุ่ม LGBTQ ออกเป็น 3 ประเภทคือ 1) กลุ่มเปิด (open - apwint) เป็นกลุ่มที่แสดงตัวตนต่อสาธารณะเป็นผู้ชาย แต่จิตใจภายในเป็นผู้หญิง ซึ่งคำว่า apwint เป็นการอธิบายถึงกลุ่มคนที่เป็นเพศชายแต่กำเนิด และชอบทำตัวเป็นผู้หญิง หากเปรียบเทียบกับไทยน่าจะหมายถึงกลุ่มกะเทยที่นิยมแต่งกายเป็นหญิงอย่างเปิดเผย 2) กลุ่มปิด (hidiers - apon) ร่างกายเป็นชายแต่มีอัตลักษณ์ทางเพศเป็นหญิงแต่แสดงออกเป็นชาย หากเปรียบเทียบกับไทยน่าจะ

หมายถึงกลุ่มเกย์ (gay) และ 3) กลุ่ม guy (thu nge) ร่างกายเป็นชาย แต่สามารถมีความสัมพันธ์ทางเพศกับกลุ่ม open และ hidars รวมทั้งผู้หญิง หมายถึงกลุ่มที่มีรสนิยมชื่นชอบทั้งเพศหญิงและชาย หรือกลุ่มไบเซ็กชวล (Bisexual) (Rappaport & Burrows, 2023, online) นอกจากนี้ยังมีคำเรียกอย่าง “achau” เป็นคำเรียกผู้หญิงข้ามเพศ เกย์ รวมไปถึงกลุ่ม LGBTQ ในภาษาพม่า คำดังกล่าวแปลว่า “แห้ง” โดยใช้อธิบายบางอย่างที่ถูกทำให้แห้ง เช่น ผมเปียกหลังอาบน้ำ หรือการทำให้ปลาแห้ง แต่เมื่อนำมาใช้เรียกคน ความแห้งนั้นแสดงให้เห็นถึงการขาดแคลนความหล่อลื่น ซึ่งรวมไปถึงการมีเพศสัมพันธ์ทางทวารหนัก หรืออาจหมายถึงความแห้งของสเปิร์ม ซึ่งแสดงถึงความไม่เป็นเพศชายที่สมบูรณ์ (Thant, 2017, pp. 4- 6) แต่ปัจจุบันสังคมเมืองของเมียนมา เริ่มมีการใช้คำว่า “homo” มากขึ้น และได้รับความนิยมนำมาใช้ โดยใช้เรียกกลุ่มชายรักชาย เป็นคำที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อสมัยใหม่ แต่ยังคงจำกัดความนิยามเฉพาะคนในเขตเมือง (Chua & Gilbert, 2015, pp. 1-28) จากคำจำกัดความต่างๆ ที่ถูกนิยามให้แก่กลุ่มรักเพศเดียวกันในเมียนมานั้นแสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับตัวตนที่แท้จริง เป็นการเยาะเย้ยถากถางถึงอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่ม LGBTQ ดังนั้นจึงเห็นถึงการต่อสู้ของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาตลอดในเรื่องของคำเรียกพวกเขาและเธอ ซึ่งองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิเสรีภาพคือ กลุ่ม Colors Rainbow เป็นองค์กรแรกที่เคลื่อนไหวเพื่อสิทธิกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา แรกเริ่มคือ องค์กรเพื่อให้ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน (Human Rights Education Institute of Burma) ต่อมาในปี 2007 ได้เติบโตจนกลายเป็นองค์กรที่เคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ภารกิจหลักคือการสร้างความตระหนัก ทางการศึกษา การปฏิรูปกฎหมาย และการคุ้มครองทางกฎหมายให้เกิดแก่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ หลังจากทหารยึดอำนาจทำให้

องค์กรเพื่อสิทธิมนุษยชนต่างๆ ต้องย้ายไปทำงานที่ประเทศไทย รวมถึงกลุ่ม Colors Rainbow ด้วยเช่นกัน ในปี 2016 สหรัฐอเมริกาได้จัดงานไพรด์ (Pride) จึงได้เชิญตัวแทนจากกลุ่ม Colors Rainbow ซึ่งตัวแทนของกลุ่มบอกว่าไม่ต้องการจะแปลคำว่า LGBTQ เป็นภาษาพม่า เพราะคำในภาษาพม่ามีแต่ความก้าวร้าวและสร้างความเจ็บปวดให้แก่กลุ่ม LGBTQ จึงยินดีที่จะใช้คำว่า LGBTQ ในภาษาอังกฤษต่อไปในการนิยามตัวตนของพวกเขาและเธอ (Thant, 2017, pp. 13 - 29) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแม้แต่คำนิยามถึงตัวตนของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศยังเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงและคำเรียกส่วนใหญ่เต็มไปด้วยการเยาะเย้ยถากถางไม่ได้ยอมรับตัวตนที่แท้จริงของกลุ่ม จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในเมียนมาต้องลุกขึ้นมาต่อสู้ตั้งแต่คำนิยามไปจนถึงสิทธิในเรื่องต่างๆ (Naujoks & Ko, 2018, online)

อัตลักษณ์ทางสังคมและการเมืองของกลุ่ม LGBTQ

เป็นที่ทราบกันว่า เมียนมามีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ภายใต้ร่มเงาของพุทธศาสนานั้น คนเมียนมายังมีความเชื่อเรื่องผี หรือที่รู้จักกันในชื่อ “นัด” คนเมียนมามีความเชื่อว่านัดจะช่วยปกป้องและรักษาความเจ็บป่วย และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนเมียนมาตั้งแต่เกิด แต่งาน ทำงาน ไปจนถึงตาย เมลฟอร์ด สไปโร (Melford Spiro) (ปราณี วงศ์เทศ, 2562, น. 95-101) นักมานุษยวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับเมียนมา ได้อธิบายว่า ผีนัด คืออำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ นัดเป็นผีที่มีฐานะกึ่งเทพกึ่งผี แต่สูงกว่าผีทั่วไป ทั้งชายและหญิงชาวเมียนมายอมรับว่า ผู้หญิงและกลุ่ม LGBTQ จะเกี่ยวข้องกับผีนัด โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศค่อนข้างจะมีบทบาทในการทำหน้าที่เป็นร่างทรงเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับนัด ซึ่งเป็นพื้นที่เดียวในเมียนมาที่กลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศได้รับการยอมรับ ซึ่งชาวเมียนมา

อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ว่า กลุ่มความหลากหลายทางเพศจะมีพลังที่เหนือกว่าคนปกติทั่วไป

แม้ว่าสถานะของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาจะไม่ถูกยอมรับ ถูกทำให้ไม่มีตัวตนในสังคม มีการปรากฏตัวน้อยมากในพื้นที่สาธารณะ เพราะถูกมองว่าผิดจารีตประเพณี แต่กลับมีสถานะเดียวที่ได้รับการยอมรับคือ สถานะร่างทรงเจ้า หรือที่เรียกว่า “นัตกะดอว์” (Nat Kadaws) โดยทุกปีจะมีเทศกาลทรงเจ้าของเมืองต้องปะโยง โดยสมาชิกเกินกว่า 90% เป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศโดยเฉพาะกลุ่มหญิงข้ามเพศและกลุ่มเกย์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นคนทรงเจ้า จนถูกขนานนามว่า “เทศกาลชาวเกย์” เพราะคนเมียนมาเชื่อว่าร่างทรงที่เป็นกลุ่มเพศทางเลือกจะมีพลังสูงกว่าเพศหญิงหรือชาย เนื่องจากกลุ่มเพศทางเลือกไม่ใช่หญิงและชาย จึงทำให้ร่างทรงที่เป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา (กฤติธิ์ ศรีเกตุ, 2564, น. 1820 - 1839)

นัตกะดอว์ถือว่าเป็นร่างทรงที่ได้รับการเคารพนับถือ และยังสร้างความบันเทิงโดยทำหน้าที่ในการส่งสารระหว่างเทพและมนุษย์ ภาพของนัตกะดอว์ มักเป็นกะเทยหรือผู้หญิงข้ามเพศ เพราะคนพม่าเชื่อว่าพลังอำนาจมากกว่าคนปกติทั่วไป ตำแหน่งนัตกะดอว์เป็นตำแหน่งของอำนาจและศักดิ์ศรีที่ได้รับการยอมรับในสังคม ทุกปีจะมีการเฉลิมฉลองของกลุ่มนัตกะดอว์ ดังนั้นพื้นที่ของนัตกะดอว์จึงกลายเป็นพื้นที่ที่แสดงตัวตนของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาที่ยิ่งใหญ่และได้รับการยอมรับจากสังคม บทบาทของนัตกะดอว์ได้ข้ามผ่านเส้นเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่สะท้อนถึงหลักการประชาธิปไตยที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคมเมียนมาที่เกิดจากพื้นที่เล็กๆ ของสังคมผ่านความเชื่อดั้งเดิม ความเชื่อเรื่องนัตในเมียนมามีมาก่อนการเข้ามาของศาสนาพุทธ เพราะศาสนาพุทธเข้ามาเมื่ออิทธิพลใน

เมียนมาตั้งแต่ปี 1056 ดังนั้นความเชื่อเรื่องนัตจึงยังคงฝังแน่นในความเชื่อของคนพม่า ก่อนหน้านี้ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นร่างทรงติดต่อกันระหว่างเทพกับมนุษย์ คือผู้หญิง แต่ต่อมากลายเป็นกลุ่มผู้หญิงข้ามเพศและกลุ่มกะเทย เพราะเชื่อว่ามีพลังอำนาจมากกว่าเพศหญิง และคนส่วนใหญ่มีความศรัทธาในนัตกะดอว์ที่เป็นผู้หญิงข้ามเพศและกลุ่มกะเทยมากกว่า จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ร่างทรงที่เป็นคนข้ามเพศได้รับความนิยม (Thant, 2017, pp. 23-25) ดังนั้นพื้นที่ของความเชื่อเรื่องนัตในเมียนมา จึงเป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในฐานะพื้นที่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ผ่านกระบวนการต่อสู้ต่อรองโดยกลุ่มนัตกะดอว์ได้สร้างพลังศรัทธาให้เกิดขึ้นในตัวคนที่แท้จริงของพวกเขาและเธอโดยผ่านการทำหน้าที่เป็นนัตกะดอว์ จนทำให้ผู้คนยอมรับในตัวพวกเขาและเธอ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนหลักการของระบอบประชาธิปไตยที่เน้นเรื่องของการยอมรับความแตกต่างหลากหลายภายในสังคมโดยเฉพาะกลุ่ม LGBTQ ที่มีตัวตนในพื้นที่ของการทำหน้าที่เป็นนัตกะดอว์

วัฒนธรรมการกดขี่และกีดกันกลุ่ม LGBTQ ในสังคมเมียนมามีมากกว่า 50 ปีภายใต้การปกครองของเผด็จการทหารผ่านการใช้กฎหมาย เพราะปัจจุบันเมียนมายังมีการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 377 เป็นสิ่งที่ตกทอดมาตั้งแต่ยุคอาณานิคมอังกฤษ โดยมีการบังคับใช้ครั้งแรกในปี 1861 ระบุว่ากระทำความสัมพันธ์ทางเพศแบบผิดธรรมชาติเป็นการก่อกวนอาชญากรรมและผู้ที่ทำให้เกิดความผิดจะถูกลงโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี กฎหมายมาตราดังกล่าวเปิดช่องให้ตำรวจสามารถจับกุม คุกคามและข่มขู่ จึงทำให้กลุ่ม LGBTQ ถูกทำทารุณผ่านการใช้กฎหมายของรัฐ และไม่ได้รับการปกป้องจากระบบยุติธรรม

มาตรา 377 แห่งประมวลกฎหมายอาญาห้ามมิให้มีการเล่นสวาทไม่ว่าเพศตรงข้ามหรือรักเพศเดียวกัน นอกจากต้องจ่ายค่าปรับแล้วนั้น โทษที่กำหนดยังมี

โทษจำคุกสิบปีถึงตลอดชีวิต (ใจ อึ้งภากรณ์, 2552, น. 243-249) แม้ว่าไม่ได้บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดก็ตาม%๐แต่ในปี 2001 กลุ่มผู้พลัดถิ่นแนวร่วมประชาธิปไตยนักเรียนพม่าทั้งหมดได้ลงมติให้ยกเลิกกฎหมายดังกล่าว แม้ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในขณะนั้นเนื่องจากบรรยากาศทางการเมืองที่คุกรุ่นมีการต่อต้านรัฐบาลทหาร จนกระทั่งในปี 2013 อองซานซูจี ผู้นำฝ่ายค้านในขณะนั้นได้เรียกร้องให้คนในประเทศยุติการเกลียดกลัวกลุ่มรักเพศเดียวกัน โดยระบุว่าว่าการเกลียดกลัวกลุ่มรักเพศเดียวกันถือเป็นการขัดขวางความพยายามในการต่อสู้กับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในเมียนมา แต่หลังจากที่พรรคของอองซานซูจี เข้ามามีอำนาจบริหารประเทศในปี 2015 ก็ไม่ได้ดำเนินการเพื่อปรับแก้ไขหรือยกเลิกกฎหมายฉบับดังกล่าว กลุ่ม LGBTQ ยังคงตกเป็นเป้าหมายการกดขี่ภายใต้สิ่งที่เรียกว่า “กฎหมายเงา” หรือ “กฎหมายความมืด” ในมาตรา 35(c) ของพระราชบัญญัติตำรวจ ซึ่งอนุญาตให้ตำรวจสามารถกักตัวใครก็ตามที่พวกเขาพิจารณาว่ามีพฤติกรรมน่าสงสัยหลังพระอาทิตย์ตกดิน

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติอื่นๆ ของประมวลกฎหมายอาญาที่สามารถใช้กับกลุ่ม LGBTQ ได้เช่นกัน อาทิ

มาตรา 269 และ 270 กำหนดให้บุคคลที่ทำการแพร่โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์โดยประมาทถือเป็นความผิดทางอาญา

มาตรา 292, 293 และ 294 การทำ ชาย หรือ แยกจ่ายเนื้อหาหรือเพลงที่มีเนื้อหาลามกอนาจารแก่ผู้ใหญ่หรือผู้เยาว์ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการกระทำที่ลามกอนาจารในที่สาธารณะถือเป็นอาชญากรรม

มาตรา 372 ห้ามซื้อหรือขายโสเภณีที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี

มาตรา 377 ห้ามมีเพศสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชาย

ผู้หญิง หรือสัตว์ใดๆ จะมีโทษจำคุกไม่ต่ำกว่า 2 ปี และอาจขยายได้ถึง 10 ปี และต้องระวางโทษปรับไม่น้อยกว่าสิริอยู่ปี และอาจขยายได้ถึงหนึ่งพันรูปี (สกุลเงินเป็นรูปี เนื่องจากเป็นกฎหมายที่ใช้มาตั้งแต่ยุคอาณานิคมอังกฤษ เจ้าอาณานิคมอังกฤษริเริ่มใช้กฎหมายดังกล่าวในอินเดียในขณะนั้นมีสกุลเงินเป็นรูปี และหลังจากนั้นนำมาใช้ในประเทศเมียนมา จึงทำให้บทบัญญัติในกฎหมายยังยึดแบบฉบับเดิม)

มาตรา 469 ห้ามมิให้ประกอบพิธีสมรสใดๆ ที่มีใช้การสมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา 5(j) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยเหตุฉุกเฉิน ห้ามกระทำการใดๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อศีลธรรมของบุคคล สังคม หรือสาธารณชนในทางลบ (Hlaing & Fishbein, 2021, online)

กฎหมายและสิทธิมนุษยชนในเรื่องรสนิยมทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศยังมีอิทธิพลในหลายประเทศทั่วโลก เมียนมาเป็นประเทศหนึ่งที่ยังมีกฎหมายควบคุมเรื่องรสนิยมทางเพศ การละเมิดสิทธิมนุษยชนในนามของศาสนาและกฎหมายยังปรากฏให้เห็นในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่องความ

ไม่เท่าเทียมทางเพศ การลงโทษคนรักเพศเดียวกันในหลายประเทศที่เคร่งศาสนาด้วยการเขียน จำคุก กระทบกระทั่งประหารชีวิต ล้วนแต่เป็นการแสดงออกในนามศาสนาที่มีมาตรฐานทางศีลธรรมต่ำกว่าหลักสิทธิมนุษยชนทั้งสิ้น วิถีทางเพศ (sexual orientation) และอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) เป็นส่วนสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพศ (sex) เดิมถูกเข้าใจว่าเป็นเรื่องชีวภาพเท่านั้น แต่เมื่อมนุษย์มีความรู้สึกหรืออัตลักษณ์หรือความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่เหมือนกับเพศกำเนิด จึงเกิดคำว่า “เพศสถานะ” (gender) และมีแนวความคิดที่เอื้อต่อความหลากหลายทางเพศมากขึ้น จึงเกิดคำว่า “ทางเลือกหรือวิถีทางเพศ” (sexual orientation)

กล่าวคือ บุคคลอาจมีความสนใจทางเพศต่อเพศเดียวกัน (homosexual) หรือต่างเพศ (heterosexual) ก็ได้ (เกษดา ว. เพิ่มพูล, พลัฎฐ์ ศุภาหาร และกันตพัฒน์ วงศ์สินอุดม, 2563, น. 101-110) ดังนั้นแม้ว่าประเทศไทยมีบทบัญญัติทางกฎหมายที่ต่อต้านความสัมพันธ์ของคนเพศเดียวกันซึ่งได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายอังกฤษเดิมซึ่งเป็นมรดกตกทอดแต่กฎหมายดังกล่าวถูกนำมาใช้โดยรัฐบาลพม่าเองโดยอ้างอิงหลักศาสนาและจารีตวัฒนธรรมในการต่อต้านการมีอยู่ของกลุ่ม LGBTQ ในสังคม

เรื่องเพศวิถี หรือรสนิยมทางเพศมักถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่จริงๆ แล้วรัฐได้เข้ามามีส่วนควบคุมกำหนดกฎเกณฑ์เรื่องเพศวิถี อัตลักษณ์ทางเพศของปัจเจกในทุกมิติ กฎหมายที่ให้การคุ้มครองสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ล้วนมาจากสังคมประชาธิปไตย จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้กลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาออกมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย เพราะเป้าหมายของประชาธิปไตย คือ ความเท่าเทียมและสิทธิความหลากหลายทางเพศก็เป็นส่วนหนึ่งของความเท่าเทียมในสังคมประชาธิปไตย เพราะเหตุนี้การเป็นประชาธิปไตยจึงมีความสำคัญต่อกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมา เพราะประชาธิปไตยคือ เครื่องมือที่ดีที่สุดของการก่อร่างสร้างสิทธิให้แก่กลุ่ม LGBTQ ทั้งในระบบศาลระบบพรรคการเมือง การถูกยอมรับ การใช้ชีวิตได้อย่างเปิดเผยต่ออัตลักษณ์ทางเพศที่เลือกแล้ว

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม LGBTQ

ความเท่าเทียมทางเพศในเมียนมาสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการเมือง เช่น ค่านิยมแบบจารีต อำนาจนิยม และประชาธิปไตย เมียนมายังพบปัญหาเรื่องสิทธิของผู้หญิงและเพศสถานะที่เท่าเทียมกัน การเลือกตั้งในปี 2010 ทำให้เกิดกระแสประชาธิปไตยและความหวัง

ของนักวิชาการ นักกิจกรรมที่ต้องการพัฒนาและความก้าวหน้าของสิทธิต่างๆ การขึ้นมาใช้อำนาจขององซาน ซูจี ถือว่าเป็นความหวังในเรื่องของสิทธิผู้หญิงและเพศสถานะอื่นๆ เนื่องจากก่อนหน้านี้สิทธิของผู้หญิงและกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาค่อนข้างต่ำ เมียนมาเป็นสังคมชายเป็นใหญ่ทั้งในบริบทครอบครัว การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ผสมรวมกับความเชื่อทางศาสนาและยังเป็นสังคมที่มีความเชื่อเรื่องพุทธศาสนาที่ค่อนข้างเข้มแข็ง จนกระทั่งเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี 2010 ทำให้เกิดความก้าวหน้าทางเพศสถานะ เพราะความเชื่อมโยงระหว่างความเท่าเทียมทางเพศและประชาธิปไตยเป็นสิ่งเดียวกัน (Htun & Jensenius, 2020, pp. 1-37) ดังนั้นการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองสู่ความเป็นประชาธิปไตยได้ก้าวไปสู่ความเท่าเทียมทางเพศที่มากขึ้นในสังคมเมียนมาด้วยเช่นกันเพราะทำให้สถานะของกลุ่ม LGBTQ ดีขึ้น จึงเป็นการยืนยันว่า บทบาททางเพศแบบจารีตนิยมที่ถูกกดทับอยู่นั้นเป็นผลจากความอ่อนแอของการเป็นประชาธิปไตยในประเทศที่นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมทางเพศด้วยเช่นกัน

จากแนวคิดที่มองว่าผู้หญิงกับผู้ชายไม่เท่าเทียมกัน มาจากความคิดที่มองว่าผู้ชายมีสิ่งที่เรียกว่า “hpon” หรือ จิตวิญญาณที่มีพลัง แต่ผู้หญิงไม่มีสิ่งนี้ จึงถูกจัดให้มีสถานะที่ด้อยกว่า คนพม่าส่วนใหญ่เชื่อเรื่องจิตวิญญาณผู้หญิงไม่สามารถมีจิตวิญญาณที่มีพลังได้เนื่องจากผู้หญิงมีประจำเดือนและต้องให้กำเนิดเด็ก ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงจึงถูกจัดให้มีสถานะที่ต่ำกว่าผู้ชาย จะเห็นได้ว่าการต่อสู้ทางการเมืองของคนเมียนมาหลังเกิดการรัฐประหารในปี 2021 คือ การที่ประชาชนนำผ้าถุงผู้หญิงมาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับกองทัพเมียนมา เพราะผู้ชายเมียนมาเชื่อว่าของใช้ของผู้หญิงโดยเฉพาะผ้าถุงเป็นสิ่งต่ำ อาจทำให้จิตวิญญาณของผู้ชายเสื่อมได้ (ลาราวี ไอเวน, 2564, ออนไลน์)

สำหรับกรณีของกลุ่ม LGBTQ เริ่มมีตัวตนมากขึ้น

หลังการปฏิรูปทางการเมืองในปี 2011 มีการอนุญาตให้มีการจัดทำนิตยสาร 3 เดือนครั้ง โดยนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มหลากหลายทางเพศและการดูแลสุขภาพเป็นต้น ภายใต้การดูแลขององค์กร Colors Rainbow จะเห็นได้ว่าการปรากฏตัวของกลุ่ม LGBTQ ในพื้นที่สาธารณะเริ่มชัดเจนมากขึ้นหลังรัฐบาลทหารยินยอมให้มีการปฏิรูปการเมืองเป็นประชาธิปไตยในช่วงปี 2011 เป็นต้นมา แม้จะมีความผิดทางอาญาที่ยังบังคับใช้กับกลุ่ม LGBTQ แต่เมื่อมีการปฏิรูปทางการเมือง กลุ่ม LGBTQ ก็สามารถแสดงตัวตนได้อย่างอิสระมากขึ้น โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ เช่น ย่างกุ้งและมัณฑะเลย์ แม้ว่า จะไม่ได้รับอนุญาตอย่างถูกต้องตามกฎหมายที่จะแต่งงาน แต่เสรีภาพของสื่อที่เพิ่มขึ้นช่วยให้เรื่องราวของชุมชนของกลุ่มรักเพศเดียวกันเป็นที่รับรู้ในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น

ในปี 2013 รัฐบาลได้อนุญาตให้มีการจัดงานวันยุติ การเกลียดกลัวรักเพศเดียวกันเป็นครั้งแรก ถือเป็นสัญญาณอันดีถึงการเป็นอิสระเสรีและการมีตัวตนของกลุ่ม LGBTQ ในพื้นที่สาธารณะ ในปี 2014 มีการแต่งงานของคู่รักเพศเดียวกันชายชายเกิดขึ้น ครั้งแรกในเมียนมา นอกจากนี้การเปิดเสรีด้านสื่อทำให้เกิดชุมชน LGBTQ และมีคูรักร้อยกันอย่างอิสระมากขึ้น ยิ่งกว่านั้นคือการมีภาพยนตร์ LGBTQ ครั้งแรก คือเรื่อง The Gemini ในปี 2016 ถือเป็นสัญญาณที่ดีที่มาพร้อมกับพัฒนาการทางประชาธิปไตยในเมียนมา

ปรากฏการณ์ที่สำคัญเกิดขึ้นในการเลือกตั้งปี 2020 มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นเกย์ครั้งแรก คือ “มโย มิน ทุน” สมาชิกพรรค PPP (People’s Pioneer Party) ซึ่งเป็นพรรคใหม่ที่มาจากกลุ่มคนที่แยกตัวออกจากพรรคสันนิบาตชาติเพื่อประชาธิปไตยขององซานซูจีซึ่งเป็นพรรครัฐบาลในขณะนั้น พรรค PPP เป็นพรรคการเมืองใหม่ที่เพิ่งประกาศก่อตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2019 โดยเป็นพรรคการเมืองที่นำโดย เตตเตตคาย (Thet Thet Khine) นักการเมือง

หญิงและนักธุรกิจผู้มีอิทธิพลคนหนึ่งเป็นเจ้าของบริษัททองและเพชรพลอยหลายบริษัท โดยมีการส่งตัวแทนลงเลือกตั้งในครั้งนี้นี้น่ากว่า 200 เขต ทั้งในส่วนกลางและในระดับท้องถิ่น ซึ่งมโย มิน ทุนก็เป็นหนึ่งในนั้น มโย มิน ทุนบอกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับพวกเขาไม่เป็นไปตามกระบวนการกฎหมายและเขามองว่าการที่จะเข้าไปเป็นผู้แทนที่เป็นชาว LGBTQ ในรัฐสภาจะสามารถปกป้องกลุ่มรักเพศเดียวกันได้โดยไม่ต้องพึ่งพาแค่คนมีอำนาจเพียงคนเดียว (ประชาไท, 2563, ออนไลน์)

มโย มิน ทุนมีเป้าหมายเพื่อต้องการชิงที่นั่งสภาจากเขตมัณฑะเลย์ซึ่งเป็นเมืองใหญ่อันดับสองรองจากย่างกุ้ง มีประชาชน 1.2 ล้านคน มโย มิน ทุนมีอาชีพเป็นนักจัดดอกไม้และผู้ดูแลจัดงานแต่งงาน ประเด็นที่เขาต้องการนำเสนอ คือการคุ้มครองสิทธิของชุมชนชาว LGBTQ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนรักเพศเดียวกันหรือคนข้ามเพศ ในเมียนมายังคงมีปัญหาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังจับกุมอย่างไม่มีเหตุให้ต้องจับกุมและใช้กำลังทำร้ายร่างกายบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศเหล่านี้ นอกจากนี้พรรค PPP ของเตตเตตคายแล้วนั้น ยังมีอีกหลายพรรคการเมืองที่มีการนำเสนอนโยบายเกี่ยวกับ LGBTQ รวมทั้งพรรค NLD และพรรค USDP ด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้กลุ่ม LGBTQ จึงคาดหวังถึงตัวตนของพวกเขาและเธอในพื้นที่สาธารณะที่มากขึ้น พร้อมกับสิทธิทางกฎหมาย และการยกเลิกมาตรา 377 แต่กลับกลายเป็นว่าการรัฐประหารโดยกองทัพในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ปี 2021 เป็นการทำลายความหวังของกลุ่มผู้เรียกร้องประชาธิปไตยและเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนลงอย่างสิ้นเชิง เมียนมากลับไปสู่มหาอำนาจระบอบเผด็จการทหารเข้ามาบริหารประเทศอีกครั้ง แต่การรัฐประหารในครั้งนี้นี้ไม่ได้ย่ำดั่งที่กองทัพคาดหวัง เพราะประชาชนจำนวนมากเข้าร่วมการประท้วงต่อต้านการยึดอำนาจรวมทั้งกลุ่ม LGBTQ ด้วยเช่นกัน (ประชาไท, 2558, ออนไลน์)

จากการรัฐประหารของกองทัพในปี 2021 ปรากฏว่ามีกลุ่ม LGBTQ ได้เข้าร่วมประท้วงที่อย่างกึ่ง มืดทะเลย์และเมืองต่างๆ การประท้วงของกลุ่ม LGBTQ ไม่ได้แยกสิทธิทางการเมืองกับสิทธิของกลุ่มออกจากกัน เนื่องจากกลุ่มผู้ประท้วงที่เป็น LGBTQ มองว่าการเรียกร้องความเท่าเทียมในสังคมประชาธิปไตย จะต้องไม่ลืมคนชายขอบของสังคม ซึ่งการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ทำให้ได้ยินเสียงของกลุ่ม LGBTQ หลากหลายด้วยกัน เช่น “พวกเราเป็นกลุ่มเดียวกัน พวกเราไม่ได้แตกต่าง พวกเราจะเป็นหมุดหมายสำคัญของรุ่นต่อไป” “พวกเราเป็นมนุษย์และพวกเราเป็นพลเมือง แม้ว่าพวกเราไม่เคยถูกละเลยในระบบแต่พวกเรากำลังพยายามทำให้ได้รับการยอมรับอย่างถูกต้อง” “เมื่อประชาธิปไตยหวนคืนสู่เมียนมา พวกเราจะได้รับรางวัลสำหรับการร่วมประท้วง โดยได้รับการยอมรับมากขึ้น แต่หากไม่เป็นเช่นนั้น พวกเราก็พร้อมที่จะต่อสู้เพื่อสิทธิของพวกเราต่อไป” “เราไม่ได้เรียกร้องสิทธิของ LGBTQ ในสถานการณ์ตอนนี้ เราแค่ต้องการแสดงให้เห็นว่าเรามีเป้าหมายเดียวเหมือนผู้ประท้วงคนอื่น” จากเสียงของกลุ่ม LGBTQ ข้างต้นแสดงให้เห็นว่ารัฐประหาร คือ การแซ่แซ่ความก้าวหน้าของทุกสิทธิมนุษยชน เหมือนไฟของความหวังว่าสิทธิมนุษยชนของทุกคนอย่างไม่เลือกเพศ กำลังเติบโตไปพร้อมกับกระบวนการเติบโตของประชาธิปไตย แต่ทหารกลับทำลายมันลงอีกครั้ง สิทธิของกลุ่ม LGBTQ เริ่มเบ่งบานมากขึ้นในช่วงที่เมียนมามีระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยในช่วงปี 2011 – 2015 ซึ่งทำให้กลุ่ม LGBTQ มีตัวตนมากขึ้นในสังคม แม้ว่าต้องเผชิญกับความท้าทายทางกฎหมายและทางสังคมที่กลุ่มอื่นไม่เคยประสบ อัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐ แต่การเปลี่ยนไปสู่ระบอบประชาธิปไตยในปี 2011 ทำให้ประชาชนมีเสรีภาพมากขึ้น กลุ่ม LGBTQ ได้รับการมองเห็นและการสนับสนุนจากคนในประเทศมากขึ้นซึ่งเป็นหมุดหมายที่ดี (Htun & Jensenius, 2020, pp. 1-37)

การเปรียบเทียบกับ การต่อสู้ของ LGBTQ ในไทย

จากการต่อสู้เพื่อสิทธิของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในเมียนมานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องย้อนกลับมาพิจารณาการต่อสู้ของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศหรือ กลุ่ม LGBTQ ในประเทศไทยเพราะมีประเด็นในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและสิทธิของกลุ่ม LGBTQ เช่นเดียวกัน พบว่ากลุ่ม LGBTQ ในไทยก็มีการลุกขึ้นมาต่อสู้ และแสดงตัวตนออกมาอย่างภาคภูมิใจว่าพวกเขาและเธอก็มีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกับคนอื่น การต่อสู้เพื่อสิทธิ LGBTQ ในไทยไม่ใช่การต่อสู้อย่างโดดเดี่ยว แต่เป็นการต่อสู้ร่วมกันกับการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองอื่นๆ ร่วมอยู่ด้วย จะเห็นได้ว่าการต่อสู้ทางการเมืองในปัจจุบันนั้น มีกลุ่ม LGBTQ เข้าร่วมเรียกร้องทั้งสิทธิทางการเมืองที่ต้องเป็นประชาธิปไตย และสิทธิการยอมรับตัวตนของพวกเขาและเธอโดยการเสนอร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม เพราะการได้มาซึ่งกฎหมายนั้นไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของสิทธิเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน การออกกฎหมายที่แยกออกมาหมายความว่ารัฐพยายามจะแบ่งแยกความสัมพันธ์ของชายหญิง ออกจากความสัมพันธ์ของคนรักเพศเดียวกัน ดังนั้นจึงไม่เป็นการสมควรที่จะเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะความแตกต่างเรื่องเพศ กลุ่ม LGBTQ เริ่มขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวทั้งบริบททางการเมือง สังคม รวมทั้งกฎหมายมาโดยตลอด แม้ว่าไทยจะไม่มีกฎหมายลงโทษเช่นเดียวกับในเมียนมา แต่กฎหมายที่ยอมรับวิถีทางเพศก็ยังคงมีพัฒนาการในระดับต้นเท่านั้น จำเป็นที่จะต้องมีการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศผ่านกฎหมาย ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีพัฒนาการด้านกฎหมาย ส่งผลให้บทบัญญัติที่มีการเลือกปฏิบัติทางเพศได้รับการทบทวนแก้ไขเพื่อส่งเสริมการคุ้มครองกลุ่มคนที่มีความหลากหลายเพศ

ประเทศไทยอาจเปิดกว้างเรื่องความหลากหลายทางเพศมากกว่าเมียนมา เห็นได้จากพลังสังคมที่เรียกร้องให้มีกฎหมายการสมรสเท่าเทียม ให้สิทธิต่อคู่ชีวิตเพศเดียวกัน และให้การรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวอย่างเท่าเทียมในทุกเพศสถานะ อีกทั้งกลุ่ม LGBTQ ก็สามารถแสดงตัวตนในพื้นที่สาธารณะ โดยไม่มีบทลงโทษทางกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามการผ่านกฎหมายเพื่ออนุญาตให้มีการสมรสของเพศเดียวกันก็ยังไม่ได้รับการพิจารณา หากในทางกฎหมายยังไม่ยอมรับการคุ้มครองปกป้องสิทธิของกลุ่มรักเพศเดียวกันก็ยังคงจำกัดอยู่เช่นเดียวกัน เพราะกฎหมายเป็นสิ่งที่กำหนดแนวปฏิบัติและทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงคนในสังคมด้วยเช่นกัน การที่ไทยไม่มีกฎหมายกำหนดว่าการเป็นผู้มีความหลากหลายทางเพศเป็นความผิดทางอาญาเช่นเดียวกับเมียนมา แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไทยเปิดกว้างได้อย่างเต็มภาคภูมิ เพราะกฎหมายในการรับรองสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ก็ยังไม่อย่างชัดเจนยังเกิดกรณีการไม่ยอมรับกลุ่ม LGBTQ ให้เข้าทำงานในบางอาชีพ คู่รักเพศเดียวกันไม่ได้รับการรับรองสิทธิตามกฎหมาย ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยยังไม่ได้เปิดกว้างอย่างเต็มที่ แต่ปัญหาต่างๆ เหล่านี้จะสิ้นสุดลงหากมีกฎหมายออกมารองรับสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ในประเทศไทย

นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางการเมืองซึ่งเป็นอีกหนึ่งปัจจัยหลักที่ทำให้ความก้าวหน้าของสิทธิกลุ่ม LGBTQ ไม่เบ่งบานเต็มที่ กลุ่ม LGBTQ ในไทยจึงไม่อาจรอให้ประเทศไทยมีความเป็นประชาธิปไตยเต็มใบก่อนที่จะลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิ การขับเคลื่อนสิทธิของตนจึงต้องดำเนินการทันทีไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลประชาธิปไตยหรือรัฐบาลเผด็จการ ซึ่งคล้ายคลึงกับกรณีของเมียนมา แม้ว่ากลุ่มการเคลื่อนไหวในไทยจะแตกออกเป็นฝ่ายต่างๆ แอบอิงตามแนวคิดทางการเมือง แต่ทุกฝ่ายก็มีเป้าหมายเดียวกันในเรื่องสิทธิตามกฎหมายที่พึงได้รับ การออกมาต่อสู้ร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของ

กลุ่ม LGBTQ ทั้งไทยและเมียนมา แสดงให้เห็นชัดเจนว่าพวกเขาและเธอเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นส่วนหนึ่งของพลังขับเคลื่อนทางการเมือง อีกทั้งการต่อสู้ของกลุ่ม LGBTQ ก็ไม่ได้เป็นการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองเท่านั้น แต่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อความเป็นประชาธิปไตยที่จะทำให้มีพลังในการต่อสู้มากขึ้น

สรุปผลและอภิปรายผล

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์และสิทธิทางการเมืองของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาที่ปรากฏในพื้นที่ต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

ประการแรก อัตลักษณ์ที่ปรากฏชัดในความเชื่อเรื่องนัตกะดอร์ เป็นพื้นที่แรกและพื้นที่เดียวที่กลุ่ม LGBTQ ในเมียนมามีตัวตนและเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง ทั้งนี้เป็นเพราะคนพม่ามีความเชื่อเรื่องนัตในการช่วยปกป้องและรักษาความเจ็บป่วย อีกทั้งนัตยังมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนเมียนมาตั้งแต่เกิด ดำรงชีวิตไปจนถึงตาย ทั้งนี้บทบาทของ LGBTQ ในฐานะร่างทรงของนัตที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับนัตกลายเป็นพื้นที่เดียวที่ทำให้คนพม่ายอมรับตัวตนของกลุ่ม LGBTQ จะเห็นได้ว่าพื้นที่สาธารณะที่กลุ่ม LGBTQ สามารถแสดงตัวตนได้มีน้อยมาก สิ่งหนึ่งที่ปรากฏชัดเจนว่าเป็นอุปสรรคในการแสดงตัวตนและสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาคือ กฎหมายมาตรา 377 ที่เป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่ยุคอาณานิคมอังกฤษ รวมถึงการปกครองของเผด็จการทหารยิ่งทำให้การบังคับใช้กฎหมายที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนมีความรุนแรงมากขึ้น กฎหมายดังกล่าวได้เปิดช่องให้ตำรวจสามารถจับกุมคุกคามและข่มขู่ จึงเป็นเหตุให้กลุ่ม LGBTQ ถูกทำทารุณผ่านการใช้กฎหมายของรัฐและไม่ได้รับการปกป้องจากระบบยุติธรรม แม้ว่าหลักสิทธิมนุษยชนเป็นหลักการพื้นฐานของมนุษย์ในการดำรงชีวิต ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสระที่เท่าเทียมกัน ในปัจจุบันความคุ้มครองตามหลักสิทธิมนุษยชนจะมีความครอบคลุมและขยายไปถึง

ทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย รวมถึงกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ แต่ทว่าในสถานการณ์จริงที่เกิดการต่อต้านกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศยังเกิดขึ้นในหลายประเทศรวมทั้งเมียนมาที่ยังพบการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศในรูปแบบต่างๆ แม้แต่คำนิยามหรือคำเรียกกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาเองก็ยังไม่เป็นที่ถกเถียง และเต็มไปด้วยคำถากถางเยาะเย้ย คนในสังคมยังไม่ยอมรับ และมองว่ากลุ่มดังกล่าวเป็นพวกผิดปกติ ผิดขนบธรรมเนียมปฏิบัติ ด้วยเหตุผลต่างๆ เหล่านี้ได้นำไปสู่การละเมิดสิทธิการแสดงออกถึงตัวตนของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมเมียนมา

ประการที่สอง บทบาทการเคลื่อนไหวของกลุ่ม LGBTQ ในเมียนมาพร้อมกับกระแสความเป็นประชาธิปไตยที่เบ่งบานในสังคมเมียนมาตั้งแต่ปี 2015 เป็นต้นมาซึ่งช่วงปี 2015 ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของกลุ่ม LGBTQ ที่มีบทบาทและตัวตนชัดเจนมากขึ้น เพราะการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองมาเป็นรัฐบาลพลเรือนทำให้สิทธิต่างๆ ของกลุ่ม LGBTQ ชัดเจนและเป็นที่รับรู้ในวงกว้าง พบปรากฏการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ที่นำเสนอเรื่อง LGBTQ เป็นครั้งแรก การจัดงานความหลากหลายทางเพศ และที่สำคัญการมีผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนของกลุ่ม LGBTQ เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองพม่าซึ่งมาพร้อมกับความหวังเต็มเปี่ยมที่จะแก้ไขกฎหมายอันเป็นมรดกตกทอดในยุคอาณานิคมอังกฤษ ปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าความเป็นประชาธิปไตยได้เปิดพื้นที่ให้กลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศได้แสดงตัวตน แม้ว่าสุดท้ายแล้วนั้นความหวังจะพังทลายลงพร้อมกับการที่เมียนมาหวนกลับไปเป็นรัฐเผด็จการทหารอีกครั้ง แต่อย่างไรก็ตามการต่อสู้ทางการเมืองของคนพม่าในครั้งนี้ ถือว่าเป็นปรากฏการณ์สำคัญเพราะมีกลุ่ม LGBTQ เข้าร่วมการประท้วงและเรียกร้องประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับสังคม

เมียนมา ซึ่งมาพร้อมกับแสดงตัวตนชัดเจนว่าพวกเขาและเธอเป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ต้องการประชาธิปไตย เพราะการเป็นประชาธิปไตยในห้วงเวลาสั้นๆ ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าเป็นสังคมที่เปิดกว้าง และทำให้ตัวตนของพวกเขาและเธอชัดเจนมากขึ้น

ประการที่สาม จากการทบทวนการต่อสู้ของกลุ่ม LGBTQ ในไทยที่เริ่มเติบโตมาพร้อมกับกระแสการเรียกร้องประชาธิปไตยจะเห็นได้ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับการต่อสู้ในเมียนมา แต่พบว่า ประเทศไทยมีความก้าวหน้ากว่าเมียนมาในเรื่องของการแสดงตัวตนในพื้นที่สาธารณะที่ได้รับการยอมรับ สำหรับในส่วนของกฎหมาย แม้ว่าไทยจะมีกฎหมายที่ให้การคุ้มครองสิทธิแต่ยังคงจำกัดไม่ได้เปิดกว้างและยอมรับสิทธิและตัวตนที่แท้จริง ดังนั้นจึงเห็นภาพการต่อสู้ของกลุ่ม LGBTQ ในไทยที่ออกมาเคลื่อนไหวในสิทธิทางกฎหมายและสิทธิอื่นๆ ที่พึงได้รับมากขึ้น พร้อมกับการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้เกิดประชาธิปไตยเต็มใบในสังคมไทยเช่นเดียวกับเมียนมา

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสังคมเมียนมาในยุคประชาธิปไตยเบ่งบานช่วงปี 2011-2015 ได้ทำให้กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศมีพื้นที่ได้แสดงออกมากขึ้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะในฐานะร่างทรงของนิต แต่กลับมีพื้นที่ให้แสดงออกในพื้นที่ต่างๆ ทั้งสื่อภาพยนตร์อย่างเรื่อง The Gemini การจัดงานแสดง (Pride Parade) อย่างยิ่งใหญ่ในเมืองย่างกุ้ง รวมทั้งพื้นที่ทางการเมืองที่มีตัวแทนผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยมีความหวังเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ผ่านการแก้ไขกฎหมายมาตรา 377 อีกทั้งการหาเสียงของพรรคการเมืองหลายพรรคในปี 2020 ที่พยายามชูนโยบายความเท่าเทียมทางเพศไปถึงสิทธิของกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศในด้านต่างๆ ให้ถูกต้องตามกฎหมาย จึงกล่าวได้ว่าในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย สิทธิความเท่าเทียมทาง

เพศก็กำลังก้าวไปข้างหน้าพร้อมกันความเป็น
 ประชาธิปไตย แม้ว่าจะมีการต่อสู้ทางความคิดระหว่าง
 กลุ่มอนุรักษนิยมและพวกเกย์ดกแล้วแต่สำหรับ
 กลุ่ม LGBTQ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีมีความหวังว่า
 ที่ทำให้ตัวตนชัดเจนมากขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการมี
 ตัวตนในพื้นที่สาธารณะของกลุ่มที่มีความหลากหลาย
 ทางเพศในเชียงใหม่แม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ แต่กลับ
 ทำให้ตัวตนของพวกเขาหรือเธอชัดเจนมากขึ้น กลุ่มคน
 ที่มีความหลากหลายทางเพศในเชียงใหม่ต้องเผชิญกับ

การดูถูก การไม่ยอมรับ และการใช้กฎหมายบังคับให้
 พวกเขาหรือเธอมีความผิด เหตุผลเพียงเพราะค่านิยม
 ของคนเชียงใหม่ที่ไม่อาจยอมรับผู้ที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ
 ที่ไม่ตรงกับขนบธรรมเนียม ประกอบกับการมีกฎหมาย
 ที่มีการกำหนดบทลงโทษต่อคนกลุ่มนี้ การต่อสู้เพื่อ
 ประชาธิปไตยของกลุ่ม LGBTQ ในเชียงใหม่จึงถือเป็น
 ปรากฏการณ์ใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเรียกร้อง
 ประชาธิปไตยและการมีอิสระเสรีภาพในการแสดงตัวตน
 ในพื้นที่สาธารณะ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤติธี ศรีเกตุ. (2564). นวัตกรรมกับการเมืองวัฒนธรรม : ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมือง วัฒนธรรมในพื้นที่ ความเชื่อเรื่องนัตในประเทศเมียนมา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(5), 1820-1839.
- เกษดาว เพิ่มพูล, พลัฎฐ์ ศุภาหาร และกันตพัฒน์ วงศ์สินอุดม. (2563). ปัญหาการรับรองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ บทสัมภาษณ์ศาสตราจารย์กิตติคุณวิทิต มันทาภรณ์. *วารสารกฎหมายสิทธิมนุษยชน*, 1(2), 101-110.
- ใจ อึ้งภากรณ์. (2552). *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ข้อถกเถียงทางการเมือง*. ม.ป.พ.
- ดุลยภาค ปรีชารัชช. (2554). *จับกระแส : ยุทธศาสตร์การเมืองพม่า*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดุลยภาค ปรีชารัชช. (2563). *เมียนมา การเมืองการปกครองระยะเปลี่ยนผ่าน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประชาไท. (2558). *พูดคุยกับนักกิจกรรมความหลากหลายทางเพศ ว่าด้วย ความท้าทายของกลุ่ม LGBT ในพม่า*. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2015/06/59845>
- ประชาไท. (2563). *พม่ามีผู้สมัคร ส.ส. เกย์คนแรก ชูประเด็น LGBTQ+ ในรัฐอำนาจนิยมแฝง*. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2020/09/89737>
- ปราณี วงศ์เทศ. (2562). *เพศภาวะในสุวรรณภูมิ (อุษาคเนย์)*. กรุงเทพฯ: นานาแฮก.
- ลารา โอเวน. (2564). *รัฐประหารเมียนมา : ทำไมสตรีเมียนมาจึงใช้ผ้าถุงสู้กับเผด็จการ*. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/international-56346614>
- ลือชา การณ์เมือง. (2560). พัฒนาการการปฏิรูปทางการเมืองของประเทศพม่าในช่วงปี ค.ศ. 2008 – 2014. *Veridian E-Journal ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(3), 1100-1111.
- วิรัช นิยมธรรม. (2555). มโนทัศน์ทางการเมืองของรัฐทหารพม่า. *จุลสารความมั่นคงศึกษา*. 113, 25-35.

ภาษาอังกฤษ

- Chua, Lynette J. & Gilbert, David. (2015). Sexual Orientation and Gender Identity Minorities in Transition : LGBT Rights and Activism in Myanmar. *Human Rights Quarterly*, 37, 1-28.
- Hlaaing, Kyaw Hsan & Fishbein Emily. (2021). *We are Like One Group, How Myanmar's Pro-Democracy Protests are Giving a Voice to LEGTQ+People*. Retrieved from <https://time.com/5944407/myanmar-democracy-protests-lgbtq/>
- Htun, Mala & Jensenius, Francesca R. (2020). Political Change, Women's Rights, and Public Opinion on Gender Equality in Myanmar. *The European Journal of Development Research*, 32(17), 1-37.

- Naujoks, Jana & Ko, Myat Thandar. (2018). *Behind the Masks: Masculinities, Gender, Peace and Security in Myanmar*. Retrieved from <https://www.international-alert.org/wp-content/uploads/2021/08/Myanmar-Masculinities-Gender-Peace-Security-EN-2018.pdf?fbclid=IwAR2bHLL8m1sNYC247puG34aV9dFhNlHgHtAhdBBYR9kGvz4Xb07reEcSERQ>
- Rappaport, Cassidy & Burrows, Katherine. (2023). *Myanmar LGBTI Resources*. Retrieved from <https://amerainternational.org/myanmar-lgbti-resources/>
- Thant, Aye Min. (2017). *Choosing to be LGBT: Gender and Sexuality Activism in Contemporary Myanmar*. (Master's thesis) Cornell University, Faculty of the Graduate School. New York.

นักปฏิวัติหญิงแห่งเขตงานกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช
(พ.ศ. 2515-2525)*

Female Revolutionaries of Krungching Area,
Nakhon Si Thammarat Province (1972-1982)

วิทยา อารporn^{***}
Vithaya Arporn^{***}

บทความนี้

Received

12 เมษายน 2566

Revised

9 พฤษภาคม 2566

Accepted

12 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการทำความเข้าใจถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงเข้าร่วมขบวนการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ในเขตกรุงชิงในช่วง พ.ศ. 2515-2525 ศึกษาถึงบทบาทของผู้หญิงในขณะที่อยู่ในขบวนการปฏิวัติและหลังจากออกมาจากขบวนการปฏิวัติแล้ว วิธีการศึกษาคือการสำรวจเอกสาร การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นรายบุคคล และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า ก่อนการเข้าร่วมขบวนการ ผู้หญิงที่เข้าร่วมมีทั้งชาวบ้านที่บางส่วนได้รับการศึกษาจากสหายมาก่อน และบางส่วนถูกคุกคามจากเจ้าหน้าที่รัฐ และมีนักศึกษาที่ตื่นตัวทางการเมืองมาก่อน ผู้ชายจะปฏิบัติกับผู้หญิงด้วยความเคารพในความเท่าเทียมกันตามแนวคิดและระเบียบวินัยของ พคท. ในระหว่างการเข้าร่วมขบวนการผู้หญิงจะมีบทบาทอย่างมาก โดยแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่อยู่ในหมู่บ้านหรือมวลชน กับกลุ่มที่ขึ้นไปอยู่ในค่าย บทบาทของผู้หญิงในขบวนการ พคท. ในกรุงชิงเกิดขึ้นท่ามกลางปัจจัยหลายประการคือ เป็นการต่อสู้ในระยะเวลาสั้น เป็นการต่อสู้ในช่วงที่ พคท. ถูกรุกในเชิงยุทธศาสตร์ทั้งจากรัฐไทยและระดับสากล เป็นการต่อสู้ในช่วงที่มีการแตกแยกในขบวนการของค่ายคอมมิวนิสต์ระดับสากล และเป็นการปฏิวัติที่ไม่สำเร็จ พคท. ในเขตกรุงชิงสามารถตั้งรับการปราบปรามของเจ้าหน้าที่รัฐอยู่ได้ถึง พ.ศ. 2525

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การศึกษาประวัติศาสตร์กรุงชิงเพื่อพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืน สนับสนุนโดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2566

** หัวหน้าศูนย์ความเป็นเลิศด้านผู้หญิงและความมั่นคงทางสังคม/ผู้ช่วยศาสตราจารย์สำนักวิชาพหุภาษาและการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (ดร.)

*** Head of the Center of Excellence on Women and Social Security and Assistant Professor, School of Languages and General Education, Walailak University. (Ph.D)

ผู้ที่เข้าร่วมขบวนการก็ออกมามอบตัวจำนวนมาก ต่อมาหลังจากการเข้าร่วมขบวนการปฏิวัติสิ้นสุดลงก็พบว่าผู้หญิงที่เคยผ่านการเข้าร่วมกับขบวนการ พคท. กรุงชิงก็เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ทั้งยังได้นำประสบการณ์และบทเรียนมาปรับใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน

คำสำคัญ: สตรี--กิจกรรมทางการเมือง, นักปฏิรูปสังคมสตรี, บทบาทของผู้หญิง, ขบวนการปฏิวัติ, พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

Abstract

This article examines the factors that led women to join the revolutionary movement of the Communist Party of Thailand (CPT) in Krung Ching, Nakhon Si Thammarat province, Thailand, between 1972 and 1982. It investigates the roles played by women within the movement and their experiences after leaving the revolutionary struggle. The study employs document surveys, in-person interviews, and group interviews to gather primary data. The findings reveal that women who joined the movement came from diverse backgrounds, including villagers who received education from CPT members. These individuals faced harassment from government officials and politically conscious students. Within the CPT, women were treated with respect and equality, following the party's principles and guidelines. During their involvement in the movement, women assumed significant roles, which can be classified into two categories: those operating within the village or among the masses and those situated in the camps. Several factors contributed to women's participation in the movement, including engaging in short-term battles, confronting strategic offensives by both the Thai state and international entities, navigating conflicts within the international communist movements, and experiencing the challenges of a failed revolution. The CPT in Krung Ching managed to withstand state repression until 1982 when many participants chose to surrender to the state. Subsequently, women who had been part of the CPT movement in Krung Ching found acceptance within their communities and were able to transfer their acquired experiences and lessons to contemporary societal contexts. Their involvement in the revolutionary struggle provided them with a unique perspective that remains relevant today. This study contributes to a better understanding of women's motivations for joining revolutionary movements, the roles they assume within such movements, and the long-term implications of their participation in post-revolutionary settings.

Keywords: Women--Political activity, Women social reformers, roles of women, revolutionary movement, Communist Party of Thailand

บทนำ

ผู้หญิงมีบทบาทอยู่ในขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไข ปัญหาทางสังคมต่างๆ เช่น สมัชชาคนจน การรักษาป่าไม้ ที่ดิน สิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจของครอบครัวและ ชุมชน หรือในการณรงค์ทางการเมืองในปัจจุบันผู้หญิง ก็มีบทบาทอย่างเด่นชัด เช่น กลุ่มคณะราษฎร เยาวชน ปลดแอก เป็นต้น ในขบวนการปฏิวัติทางสังคมที่สำคัญ ในอดีตคือพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ก็พบว่าผู้หญิงได้มีบทบาทสำคัญทั้งช่วงก่อนเข้าร่วม ขบวนการซึ่งหลายคนเคยร่วมรณรงค์ทางการเมืองอยู่ใน เมืองในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หรือ 6 ตุลาคม 2519 ต่อมาผู้หญิงจำนวนมากก็เข้าร่วมกับ พคท. และ หลังจากยุติการต่อสู้ร่วมกับ พคท. แล้วผู้หญิงเหล่านี้ หลายคนก็ยังคงมีบทบาทในด้านสังคมและการเมือง สมัยใหม่ทั้งในระบบและนอกระบบ ทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ จนถึงระดับนานาชาติมาจนถึง ปัจจุบัน เช่น เป็นนักกิจกรรมทางสังคม เป็นกรรมการ สิทธิมนุษยชน (ศิริพร โคตะวินนธ์, 2543, น. 127, 140; จิระนันท์ พิตรปรีชา, 2549, น. 48; ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2544, น. 3; ฤดี เรืองชัย, 2539, น. 140, 282; สุชีลา ตันชัยนันท์, 2546, น. 80; สุนี ไชยรส, 2554, น. 85, 196, 319) ผู้หญิงเหล่านี้มีจำนวนมากที่เคยผ่าน ประสบการณ์การเข้าร่วมกับ พคท. หรือได้รับแรงบันดาลใจ หรือเคยเรียนในด้านแนวคิดและวิธีการ ขับเคลื่อนขบวนการทางสังคมจากคนที่เคยอยู่ใน ขบวนการ พคท.

ปฏิเสธไม่ได้ว่า พคท. เป็นขบวนการปฏิวัติที่สำคัญ และส่งผลอย่างกว้างขวางต่อสังคมไทย ที่ผ่านมามีงาน ศึกษาเกี่ยว พคท. ออกมามากมายแต่ก็พบว่ามีการศึกษา ถึงบทบาทของผู้หญิงใน พคท. โดยตรงน้อยมากทั้งที่ พคท. ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้หญิง ดังจะ พบว่า พคท. ได้กำหนดแนวทางทั่วไปเกี่ยวกับผู้หญิงไว้ เช่น ในวันที่ 1 มกราคม 2511 ซึ่งเป็นช่วงที่ พคท. ได้ใช้

แนวทางการเคลื่อนไหวแบบป่าล้อมเมืองและได้เข้ามา เคลื่อนไหวในเขตป่าแถบจังหวัดสุราษฎร์ธานีและ นครศรีธรรมราชรวมถึงเขตกรุงชิงซึ่งจะได้ยกมาศึกษา ในบทความชิ้นนี้แล้ว พคท. ได้ออกแถลงการณ์ ประกาศนโยบาย 10 ประการ วินัย 10 ข้อ และคำสั่ง กองบัญชาการสูงสุด ทปท. ได้มีกำหนดนโยบายเฉพาะ หน้าเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงไว้ในข้อที่ 9 ไว้ว่า “หญิง มีสิทธิเท่าเทียมชายทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา และการทำงาน ส่งเสริมบทบาท ของหญิงในการเคลื่อนไหวปฏิวัติและการผลิต ประกัน สวัสดิภาพของหญิงและเด็ก” หรือวินัย 10 ของกองทัพ ปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทย (ทปท.) ก็กำหนดไว้ ในข้อ 8 ว่า “ไม่ลวนลามสตรี” (เขาว์ พงษ์พิชิต, 2565, น. 390-391)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาถึงบทบาทของผู้หญิง โดยพิจารณาเพียงคำแถลงการณ์หรือนโยบายที่กำหนด ขึ้นมาใช้ทั่วไปทั้งขบวนการก็คงไม่เพียงพอที่จะทำ ความเข้าใจถึงรายละเอียดของบทบาทผู้หญิง ในขบวนการ พคท. ได้อย่างทั่วถึงเพราะ พคท. ในแต่ละ เขตงานทั่วประเทศคงจะมีลักษณะไม่เหมือนกันทำให้ บทบาทของผู้หญิงในแต่ละเขตงานคงจะมีลักษณะเฉพาะ ที่แตกต่างกันไป แต่จากการสำรวจพบว่า การศึกษา บทบาทของผู้หญิงที่เข้าร่วมกับขบวนการ พคท. ยังมีอยู่ น้อย ดังนั้นบทความนี้จึงต้องการศึกษาบทบาทผู้หญิง ในพื้นที่แห่งหนึ่งของ พคท. คือในเขตงานกรุงชิง จังหวัด นครศรีธรรมราช อันจะทำให้สามารถเข้าใจถึงลักษณะ เฉพาะและลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิง ในขบวนการ พคท. ได้เพราะจากการสำรวจเบื้องต้น พบว่ากรุงชิงเป็นเขตงานที่มีข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของ ผู้หญิงมากพอที่จะตอบคำถามการศึกษารั้งนี้ได้ อีกทั้ง ยังมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากเขตงานอื่นทั้งใน จังหวัดนครศรีธรรมราช ในภาคใต้ และในไทยซึ่งจะ กล่าวอย่างละเอียดต่อไปอันจะทำให้เข้าใจถึงบทบาทของ ผู้หญิงในเขตงานอื่นที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างออกไป

จากนี้ถ้าจะมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น
ในอนาคต

วิธีการศึกษา แนวคิดและวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้อง

บทความนี้ผู้เขียนต้องการตอบคำถาม 3 ประการคือ
อะไรที่เป็นสาเหตุให้ผู้หญิงเลือกที่จะต่อสู้โดยต้องเผชิญ
กับการเสี่ยงชีวิตด้วยการเข้าร่วมขบวนการปฏิวัติของ
พคท. บทบาทของผู้หญิงเมื่ออยู่ในขบวนการปฏิวัติ
เป็นอย่างไร และหลังจากออกมาจากขบวนการปฏิวัติ
แล้วผู้หญิงได้ปรับตัวเพื่อให้อยู่ร่วมอย่างกลมกลืนกับ
สังคมอย่างไร วิธีการศึกษาจะใช้การสำรวจงานเขียน
และงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในการต่อสู้ทาง
สังคม โดยเฉพาะที่เป็นขบวนการปฏิวัติและในพรรค
คอมมิวนิสต์ทั้งต่างประเทศและในประเทศไทย และ
ใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นรายบุคคล และ
การสนทนากลุ่ม ขั้นตอนการสัมภาษณ์ได้เริ่มขึ้น
เมื่อปลายปี 2565 โดยผู้เขียนได้เก็บข้อมูลเบื้องต้น
จากแหล่งข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 4 เขตงานตาม
การเคลื่อนไหวของ พคท. ในจังหวัดนครศรีธรรมราช
ในอดีต คือ เขต 31, เขต 32, เขต 33 และเขต 34
รวมทั้งเขตงานที่ขยายออกไปภายหลังในพื้นที่จังหวัด
กระบี่เขตงานละ 1-3 ครั้ง ครั้งละประมาณ 3-10 คน
ผลจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นทำให้พบว่า แต่ละเขตงาน
มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน ผู้เขียนจึงได้เลือกเขตงาน
31, 32 และ 33 ซึ่งเรียกรวมๆ ว่าเขตกรุงชิงมาเป็นพื้นที่
ศึกษาเพราะเป็นเขตงานที่ใหญ่และมีบทบาทชัดเจนกว่า
เขตงานอื่น จากนั้นผู้เขียนได้ออกแบบการสัมภาษณ์แบบ
มีโครงสร้าง และคัดเลือกบุคคลที่จะเป็นแหล่งข้อมูลหลัก
ในเชิงลึกจำนวน 7 คน โดยให้ครอบคลุมทั้งผู้หญิง
และผู้ชาย เลือกผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านและขึ้นไปอยู่ในค่าย
เลือกผู้ที่เป็นชาวนาและนักศึกษา และเลือกผู้ที่กลับ
ลงมาแล้วมีบทบาทในงานสาธารณะและผู้ที่มีบทบาท
สร้างครอบครัวเป็นหลัก ผู้เขียนได้สัมภาษณ์แหล่งข้อมูล

หลักเป็นรายบุคคล หลังจากที่ถูกผู้เขียนได้ยกร่างบทความ
แล้วนำกลับไปตรวจสอบข้อมูลกับแหล่งข้อมูลจาก
เขตงานต่างๆ อีกครั้งหนึ่งโดยการสนทนากลุ่มในเดือน
พฤษภาคม 2566 ดังนั้นข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ใช้ใน
บทความนี้ส่วนใหญ่จึงมาจากการตรวจสอบหลายครั้ง
ตามที่ปรากฏในรายการอ้างอิงท้ายบทความ
อนึ่งในการอ้างอิงจะใช้คำว่า “ประมวลจากข้อมูล
การสัมภาษณ์” นอกจากข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลที่มี
ลักษณะเฉพาะชัดเจน ผู้เขียนจะเรียบเรียงคำ
ให้สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเป็นคำบรรยายแทน
การยกคำพูดมานำเสนอโดยตรงเพื่อให้เนื้อหาระชับ

ส่วนในด้านการการสำรวจวรรณกรรมพบว่า มีงาน
ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในขบวนการปฏิวัติ
โดยเฉพาะที่เป็นพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศต่างๆ
ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีบทบาทอย่างสำคัญ แต่ละ
ประเทศก็มีจุดเน้นความสำคัญแตกต่างกัน เช่น ในคิวบา
ซึ่งเคยผ่านการต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมมาก่อนอย่างน้อย
ตั้งแต่ พ.ศ.2435 ที่มีการตั้งพรรคปฏิวัติคิวบาเพื่อต่อสู้
กับสเปน Chase (2015, p. 10) ได้ศึกษาเรื่อง
Revolution within the Revolution: Women and
Gender Politics in Cuba, 1952-1962 เน้นตั้งแต่
ช่วงที่คิวบาถูกแทรกแซงโดยอเมริกาใน พ.ศ. 2495
ที่นายพลฟูลเคนเซียว บาติสตาได้ยึดอำนาจแล้วการ
ปกครองแบบเผด็จการโดยมืออเมริกาหนุนหลัง ทำให้
ฟิเดล คาสโตรได้ตั้งขบวนการ 26 กรกฎาคมขึ้นมา
ต่อต้าน ต่อมาก็ได้ตั้งกองกำลังปฏิวัติขึ้น ในช่วงแรก
การต่อต้านจะอยู่ในเมืองเป็นหลัก ช่วงนี้ผู้หญิงมีบทบาทนำ
ในการต่อสู้อย่างมาก ต่อมาเมื่อถูกทางการปราบปราม
หนักขึ้นพื้นที่ต่อสู้ก็ย้ายไปในเขตชนบท ช่วงนี้ผู้หญิง
ชาวนาที่เข้าร่วมต่อสู้ต้องอยู่ในระเบียบวินัยของกองทัพ
ที่มีลักษณะของความเป็นผู้ชายในขบวนการนำสูง ต่อมา
เมื่อนายพลบาติสตาพ่ายแพ้คาสโตรก็ปกครองคิวบา
ด้วยระบอบสังคมนิยมโดยอิงอยู่กับโซเวียต ในช่วงนี้ได้มี
แนวคิดเกี่ยวกับสตรีที่เสนอมาจาก 2 กลุ่มคือคือแนวคิด

ของขบวนการ 26 กรกฎาคม และแนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งคิวบาที่ได้กลายมาเป็นกลไกทางการเมืองของรัฐ

ทางด้านประเทศอินเดียซึ่งมีการต่อสู้ตั้งแต่การเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษอย่างยาวนาน Roy (2012, pp. 21, 30) ได้ศึกษาเรื่อง Remembering Revolution: Gender, Violence, and Subjectivity in India's Naxalbari Movement ถึงการต่อสู้ของฝ่ายซ้ายในอินเดียที่มีอยู่หลายกลุ่มทั้งสังคมนิยมแบบเนรุห์ มีพรรคคอมมิวนิสต์อินเดียที่เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ.2464 ต่อมาก็ได้แตกแยกย่อยเป็นหลายกลุ่มทั้งสายมาร์กซิสต์, มาร์กซิสต์-เลนินนิสต์, เหมาอิสต์ และยังมีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น ขบวนการนาซอลบาร์ (Naxalbari) ในแคว้นเบงกอลที่ได้รับอิทธิพลมาจากฝ่ายซ้ายหลายๆ แนวในการหนุนการปฏิวัติของชาวนายากจนในการแก้ปัญหาที่ดินกลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีผู้หญิงร่วมต่อสู้

ขณะที่ในเวียดนามซึ่งมีการต่อสู้อย่างยาวนานมาตั้งแต่การเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศส การต่อสู้กับอเมริกา อย่างไรก็ตาม Judge (2020, p. 153) ซึ่งศึกษาเรื่อง Women in the Early Vietnamese Communist Movement: Sex, Lies, and Liberation พบว่าในช่วงแรกของการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามที่เริ่มมาตั้งแต่กลางทศวรรษ 1920 ก็ยังมีการนำคุณค่าแบบลัทธิขงจื้อเข้ามาผสมกับแนวคิดมาร์กซิสต์ซึ่งจะส่งผลให้ผู้หญิงต้องปฏิบัติตามด้วย เช่น ในการจัดลำดับอาวุโส ผู้หญิงจะต้องปฏิบัติตามแนวคิดเชิงศีลธรรมที่เน้นการอดทนต่อความยากลำบาก (Stoicism) และการเสียสละชีวิตส่วนตัวให้แก่พรรคเป็นหลัก

ส่วน Khoo (2020, p. 195) ซึ่งศึกษาเรื่อง Women Guerrillas of the Communist Party of Malaya: Nationalist Struggle with an Internationalist Experience ก็พบว่าในพรรค

คอมมิวนิสต์มลายาซึ่งก่อตั้งขึ้น ใน พ.ศ. 2473 นั้นแม้ว่าผู้หญิงจะตระหนักถึงสิทธิของผู้หญิงแต่ก็ต้องประนีประนอมกับด้านอื่นๆ คือ การจงรักภักดีต่อพรรคและการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น ทำให้ผู้หญิงต้องประสพกับการรวบอำนาจและการจัดลำดับชั้นภายในพรรค

สำหรับในประเทศฟิลิปปินส์ที่มีการต่อสู้กับสเปน อเมริกา โดยมีองค์กรนำอย่าง Huk และพรรคคอมมิวนิสต์ฟิลิปปินส์ Lanza (2020, pp. 200, 203, 213) ได้ศึกษาเรื่อง Love and Sex in Time of War and Revolution: Women Warriors in Vietnam and the Philippines พบว่าขบวนการ Huk ซึ่งเป็นการรวมตัวของชาวนาที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดแบบคอมมิวนิสต์ได้เริ่มต่อสู้เมื่อ พ.ศ. 2485 เพื่อต่อต้านการยึดครองของญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาก็ต่อสู้กับรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง ผู้ที่เข้าร่วมมีทั้งหญิงและชาย แต่ผู้หญิงมักจะยุติการต่อสู้หลังจากการแต่งงาน ขณะที่ผู้ชายจะต่อสู้ได้ต่อเนื่อง ผู้หญิงจะได้รับการแบ่งหน้าที่ให้เป็นผู้รับผิดชอบครอบครัว ขบวนการ Huk เห็นว่าปัญหาทางด้านเพศเป็นปัญหาทางการเมืองมากกว่าปัญหาด้านจริยธรรมจึงได้ออกข้อกำหนดให้ผู้ชายสามารถมีภรรยาคนใหม่ได้ โดยเรียกว่าภรรยาป่า (forest wife)

ส่วนในกรณีของจีน ที่มีการต่อสู้กับอังกฤษ การล้มราชวงศ์ชิงเพื่อสถาปนาสาธารณรัฐ และการร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนเพื่อสร้างรัฐสังคมนิยม Roberts (2010, pp. 28, 257, 259-265) ได้ศึกษาเรื่อง Maoist Model Theatre: The Semiotics of Gender and Sexuality in the Chinese Cultural Revolution (1966-1976) ซึ่งเป็นช่วงที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้รับชัยชนะ จนได้ปกครองประเทศมานานพอสมควร และจะต้องสร้างความมั่นคงให้กับการปกครองของตน พบว่าการตีความและนำเสนอเกี่ยวกับความเท่าเทียมของหญิงชายที่ปรากฏอยู่ใน

ศิลปะการแสดงนี้ยังคงเป็นวาทกรรม (discourses) ที่มีการปรับเปลี่ยนไปมาอยู่ตลอดเวลาว่าควรจะกำหนดอย่างไรระหว่างกาเปิดโอกาสให้ตีความอย่างเสรี เปิดกว้างแบบทันสมัย (modern) กับการลบการตีความในด้านบทบาทหญิงชายออกไป หรือการจำกัดการตีความให้เป็นไปตามขนบเดิม (tradition) ซึ่งในช่วงของการปฏิวัติวัฒนธรรมของจีนมักจะใช้วิธีการหลังนี้เป็นหลัก ทั้งนี้เพราะการยกประเด็นความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายมากล่าวถึงอาจส่งผลทั้งด้านที่เป็นคุณและเป็นการต่อต้านการปฏิวัติได้พอๆ กัน อย่างไรก็ตามในการแสดงบัลเลต์ที่ Roberts ยกมาศึกษาก็พบว่าการซ้อนทับกันระหว่างรูปแบบและอุดมการณ์หลายชั้น และซับซ้อนซ้อนอยู่อันมีนัยถึงการพร้อมที่จะถูกตีความไปได้หลายทางต่อไป

สำหรับในประเทศไทยนั้นยังไม่พบว่ามีการศึกษาวิจัยถึงบทบาทของผู้หญิงในขบวนการปฏิวัติมากนัก ส่วนมากมักจะเป็นการเขียนในเชิงชีวประวัติของผู้หญิงเหล่านั้น เช่น ฤดี เรืองชัย, 2539, น. 1-303; ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2544, น. 1-159; สุชีลา ตันชัยนันท์, 2546, น. 1-188; จิระนันท์ พิตรปรีชา, 2549, น. 1-303; สุนี ไชยรส, 2554, น. 1-433 เป็นต้น ล่าสุด อธิกานต์ ศรีนารา (2564, น. 1-238) ได้ศึกษาเรื่องรักและ-การปฏิวัติ: การเมืองวัฒนธรรมว่าด้วยความรักของปัญญาชนฝ่ายซ้ายไทยยุคสงครามเย็น โดยเสนอว่าในยุคสงครามเย็นปัญญาชนฝ่ายซ้ายได้สร้างมโนทัศน์ “ความรักที่ก้าวหน้า” ขึ้นมาเพื่อหักล้างกับมโนทัศน์ความรักแบบเก่าของชนชั้นศักดินาและชนชั้นกลาง กระฎุมพี ความรักที่ก้าวหน้ามีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาโดยอธิกานต์ ศรีนาราได้แบ่งออกเป็นช่วงที่หนึ่ง การแตกหักกับทัศนคติความรักแบบผู้ดีในอดีตของปัญญาชนฝ่ายซ้ายหลังการปฏิวัติ 2475 ช่วงที่สอง ความรักตามแนวคิดกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินาของ พคท. ในทศวรรษ

2490 ช่วงที่สาม ความรักที่ก้าวหน้าหลัง 14 ตุลาฯ และช่วงที่ 4 ความรักและการปฏิวัติในเขตป่าเขาหลัง 6 ตุลาฯ ต่อมาเมื่อขบวนการปฏิวัติของ พคท. หดบทบาทลงก็มาถึงการสร้างความรักในรูปแบบใหม่ ภายใต้ทุนนิยมโลกในปัจจุบัน

จากการสำรวจวรรณกรรมข้างต้นพบว่า บทบาทของผู้หญิงในขบวนการปฏิวัติจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละแห่ง ปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดบทบาทของผู้หญิงที่พบจากการสำรวจวรรณกรรมมี 7 ประการ ได้แก่ ลักษณะของพื้นที่การเคลื่อนไหว เช่น Lanzona (2020, p. 222) เห็นว่าขบวนการ Huk ในฟิลิปปินส์มีความยืดหยุ่นในการกำหนดบทบาทของผู้หญิงในขบวนการมากกว่าพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามที่เคร่งครัดกว่าเนื่องจากเวียดนามอยู่ใกล้จีนและได้รับอิทธิพลแนวคิดแบบขงจื้อของจีนมาด้วย ขณะที่ขบวนการ Huk มีพื้นฐานมาจากคาทอลิก เป็นต้น, ประสบการณ์ส่วนตัวและวัฒนธรรมเดิมของสังคม, ระยะเวลาและความต่อเนื่องของการปฏิวัติ, ความหลากหลายในการปะทะกันของแนวคิดที่มีอยู่ในขบวนการหรือในพื้นที่, บทบาทของรัฐ โดยเฉพาะความเข้มข้นของการล้อมปราบ, ระบบการบริหารจัดการของขบวนการปฏิวัติ, และขั้นตอนของการปฏิวัติ เช่น ในช่วงเริ่มต้น ช่วงกลาง หรือช่วงหลังที่บางขบวนการพ่ายแพ้ บางขบวนการสามารถขึ้นครองนำของรัฐได้ เป็นต้น สำหรับบทความนี้ผู้ศึกษามีสมมุติฐานว่าบทบาทของผู้หญิงในขบวนการ พคท.เขตกรุงชิงจะมีลักษณะเฉพาะตามบริบทของตนเช่นกัน ซึ่งอาจแตกต่างกันแม้แต่กับในพื้นที่อื่นในภาคใต้หรือต่างภาคในประเทศไทยที่อยู่ในการ พคท. ด้วยกัน ดังนั้นบทความนี้จะเริ่มจากการสำรวจภาพรวมของขบวนการ พคท. ทั่วประเทศ จากนั้นจะพิจารณาถึงขอบเขตของ “กรุงชิง” และวิเคราะห์ถึงบทบาทของผู้หญิงตามลำดับ

สังเขปการเคลื่อนไหวของ พคท. ในไทย

ช่วงแรกการเคลื่อนไหวของ พคท. จะอยู่ในเขตเมือง โดยชาวเวียดนามและชาวจีนเป็นหลัก เริ่มจากใน พ.ศ. 2452 ซึ่งเป็นช่วงก่อนการก่อตั้ง พคท. พบว่าเริ่มมีชาวเวียดนามเข้ามาปฏิบัติการในสยาม (สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ, 2562, น. 177) ต่อมาในวันที่ 1 ธันวาคม 2485 ได้มีการจัดประชุมสมัชชาครั้งที่ 1 และก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ไทยขึ้นมีศูนย์กลางที่กรุงเทพฯ มีเป้าหมายเพื่อปฏิวัติประเทศไทย มีการเคลื่อนไหวในเขตเมืองและพื้นที่ที่มีกรรมกรผู้ใช้แรงงานทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัดเป็นหลัก โดยมีการทำงานในชนบทบ้างที่บ้านคุชอด จังหวัดศรีสะเกษ ใน พ.ศ. 2491 ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ 2495 พคท. ได้เปิดประชุมสมัชชาครั้งที่ 2 มีมติให้ใช้วิธีการต่อสู้โดยปลุกระดมชนชั้นกรรมกร และเริ่มสนใจชนบทมากขึ้น เพื่อจัดตั้งขบวนการ หลังจากนั้นฝ่ายรัฐบาลก็คุกคาม ขัดขวางการเคลื่อนไหว มีการจับกุมประชาชนด้วยข้อหา คอมมิวนิสต์และจำคุกหลายปีโดยไม่มีการไต่สวน ทำให้การเคลื่อนไหวในกรุงเทพฯและในเมืองของ พคท. ทำได้ลำบาก

ใน พ.ศ. 2504 พคท. ได้จัดประชุมสมัชชาครั้งที่ 3 ที่ประชุมมีมติยอมรับความคิดเห็นมาเจ็ดข้อที่ใช้แนวทางชนบทล้อมเมือง ปลุกระดมขบวนการเตรียมการจับอาวุธขึ้นสู้แบบเดียวกับลาวและเวียดนาม ใน พ.ศ. 2505 พคท. ได้ย้ายศูนย์กลางของ พคท. จากกรุงเทพฯไปอยู่ที่เขตภูพานในภาคอีสาน และมีการตั้งสถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย (ส.ป.ท.) จนวันที่ 7 สิงหาคม 2508 ก็เกิดเหตุการณ์เสียงปืนแตกที่บ้านนาบัว ตำบลเรณู อำเภอธัญพนม จังหวัดนครพนม

การขยายตัวของต่อสู้ในชนบทของ พคท. ได้ทำให้รัฐบาลยกระดับการปราบปรามโดยจัดตั้งกองกำลังผสมระหว่างทหาร ตำรวจและพลเรือน ได้แก่กองอำนวยการป้องกันการทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค.) ขึ้นใน

พ.ศ. 2508 ในขณะที่ พคท. ได้จัดตั้งกองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทย (ทปท.) ขึ้นใน พ.ศ. 2512 พ.ศ. 2515 พคท. ได้ย้ายศูนย์กลางจากภาคอีสานไปที่จังหวัดน่าน ขณะนั้นเขตน่านและเขตสามจังหวัดประสบความสำเร็จในการสร้างฐานที่มั่นในเขตป่าเขาอันเป็นเขตปลดปล่อยของฝ่ายปฏิวัติที่ฝ่ายรัฐบาลไม่มีอำนาจเหนือเขตนั้นอีกต่อไป แต่เขตงานภาคอีสานและภาคใต้ยังถือว่าเป็นเขตจรรยา เพราะมีเพียงที่มั่นทางทหารในเขตป่าเขา แต่ไม่มีเขตปลดปล่อยหรือหมู่บ้านปลดปล่อย ซึ่งเป็นพื้นที่อำนาจรัฐใหม่อย่างเปิดเผย

ตั้งแต่ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมาเป็นช่วงที่ พคท. มีบทบาทลดลงอันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการคือ ใน พ.ศ. 2520 รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียรได้ใช้กำลังทหารปราบปรามอย่างหนักอีกครั้งหนึ่งโดยเน้นให้ทหารยึดกุมพื้นที่เขตแทรกซึมรอบนอก แล้วใช้กำลังทหารกวาดล้าง พคท. ในเขตป่าเขา ใน พ.ศ. 2521-2522 ได้เกิดความขัดแย้งในขบวนการคอมมิวนิสต์สากล โดย พคท. อยู่ฝ่ายเดียวกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจีนและกัมพูชาทำให้ขัดแย้งกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยลาว และโซเวียต แต่ต่อมาจีนก็ได้ขอให้ สปท. ไม่ออกอากาศโจมตีรัฐบาลไทยทำให้ พคท. ปิด สปท. ลงใน พ.ศ. 2522 หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2523 พคท. ได้ย้ายศูนย์กลางจากจังหวัดน่านไปอยู่ที่รอยต่อระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราช เพราะพื้นที่จังหวัดน่านไม่ปลอดภัยเนื่องจาก พคท. ขัดแย้งกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยยังได้มีนโยบายเชิงรุกโดยใช้การเมืองนำการทหารด้วยการออกนโยบาย 66/2523 ใน พ.ศ. 2525 พคท. ได้จัดประชุมสมัชชาครั้งที่ 4 ขึ้น แต่ทำให้เกิดความขัดแย้งภายในขึ้นอย่างหนักจนมีผู้ที่เข้าร่วมต่อสู้กับ พคท. ออกมาอบตัวจำนวนมาก ช่วง พ.ศ. 2525-2526 พคท. ได้ย้ายศูนย์กลางพรรคไปยังจังหวัดชุมพร ต่อมาเกิดการเสียลับจึงย้ายไปอยู่ที่จังหวัดระนอง ต่อมาคณะกรรมกลางพรรคได้ถูก

จับกุมจำนวนมากในช่วง พ.ศ. 2527 และ 2530 หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2530-2537 ศูนย์การนำของ พคท. ได้ย้ายไปอยู่ในป่าลึก ซึ่งเป็นศูนย์การนำใหม่ในตะนาวศรี เขตเหนืออันเป็นรอยต่อจังหวัดเพชรบุรี-ราชบุรี จากปัญหานานัปการเหล่านี้ทำให้ใน พ.ศ. 2537 ธง แจ่มศรี เลขาธิการ พคท. ได้ออกจากป่ามาอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และเข้ากรุงเทพใน พ.ศ. 2538 นับเป็นการยุติการต่อสู้ของ พคท. ตั้งแต่นั้นมา (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ, 2562, น. 453)

พื้นที่ เวลา และบทบาทของผู้หญิงของ พคท. ในเขตกรุงชิง

การเคลื่อนไหวของ พคท. ในกรุงชิง หรืออำเภอกรุงชิง เริ่มขึ้นในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานีก่อนจากนั้นก็ได้ขยายมาสู่กรุงชิงในภายหลัง ขอบเขตการเคลื่อนไหวของ พคท. กรุงชิงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าเขาและชนบทอันเป็นผลมาจากสมัชชาของ พคท. ครั้งที่ 3 ที่ปรับมาใช้แนวทางป่าล้อมเมือง ประมาณ พ.ศ. 2499 ได้เริ่มมีการเคลื่อนไหวในตลาดบ้านส้อง ตำบลเวียงสระ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วขยายไปที่ตำบลพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อทางการเริ่มเฝ้าติดตามจึงมีคนหลบไปอยู่ในป่าบ้างแล้ว (ส.สมพร ปี.3, 2542, น. 18-19)

ช่วงก่อน พ.ศ. 2514 การเคลื่อนไหวของ พคท. ในจังหวัดนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่ยังอยู่ในพื้นที่อำเภอพิปูนและอำเภอฉวางโดยยังไม่เคลื่อนไหวในเขตกรุงชิง ในวันที่ 8 ตุลาคม 2508 ได้เกิดเสียงปืนตกที่สุราษฎร์ธานีขึ้นเป็นครั้งแรก (ส.สมพร ปี.3, 2542, น. 19) ทางการได้เริ่มปราบปราม พคท. ในภาคใต้ครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2508 ขณะนั้นต่างฝ่ายต่างไม่มีบทเรียน ดังนั้นแม้ว่ากองกำลังของ พคท. จะมีจำนวนน้อย แต่การปราบปรามของเจ้าหน้าที่ก็ไม่ก่อความเสียหายให้กับ พคท. มากนัก พื้นที่การต่อสู้ของ พคท. ในภาคใต้ได้ขยายไปยังพัทลุง ตรัง นครศรีธรรมราช

ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี และราชบุรี (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ, 2562, น. 24) ต่อมามีการปราบปรามครั้งใหญ่ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2513-2514 สมัยจอมพลถนอม กิตติขจรที่มีการใช้ความรุนแรงซึ่งเรียกว่า 3 เรียบ คือ “ปล้นเรียบ เผาเรียบ และฆ่าเรียบ” (ส.สมพร ปี.3, 2542, น. 151) หรือแนวทาง “สืบให้ทราบ ค้นให้พบ ฆ่าให้เรียบ” (บัญชา ขวาลศิลป์, 2546, น. 216) จนทำให้เกิดเหตุการณ์ถล่มเขาเผาลงถึงแดง ส่งผลให้ชาวบ้านเดือดร้อนและยังทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมกับ พคท. มากขึ้น

การปราบปรามอย่างหนักของรัฐใน พ.ศ. 2514-2515 นี้เองที่ได้ทำให้คนในอำเภอพิปูนและอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสุราษฎร์ธานีหลบหนีขึ้นร่วมกับ พคท. ในเขตป่าเขาจำนวนมากจนในที่สุดก็ได้ขยายเข้ามาบุกเบิกพื้นที่อำเภอกรุงชิงซึ่งอยู่คนละฟากสันเขากันเป็นเขตงานใหม่ใช้เป็นที่มั่นทางทหารเพื่อรับมือกับฝ่ายรัฐบาล (สุรัชย์ แซ่ด่าน, 2541, น. 170) จากนั้นก็ได้ขยายตัวโดยใช้เทือกเขาหลวงเป็นหลักจนกลายเป็นเขตของ พคท. ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

พื้นที่ของกรุงชิงนั้นสุรัชย์ แซ่ด่าน (2541, น. 170) ได้บรรยายไว้ว่า “... “กรุงชิง” เป็นเทือกเขาที่อาจจะเรียกได้ว่าใหญ่ที่สุดของจังหวัดนครศรีธรรมราชก็ได้ เพราะมีอาณาบริเวณคลุมกว้างไปจรดอำเภอพรหมคีรี อำเภอฉวาง อำเภอพิปูน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเวียงสระ และอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานีทีเดียว แต่ใจกลางของเทือกเขากรุงชิงนั้นอยู่ในเขตอำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีคลองยาวเหยียดไหลคดเคี้ยวไปตามที่ราบบนเทือกเขาเรียกว่า “คลองกรุงชิง”...”

ปัจจุบันกรุงชิงเป็นชื่ออย่างเป็นทางการของตำบลหนึ่งในอำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วยพื้นที่ 11 หมู่บ้าน แต่ขอบเขต

การเคลื่อนไหวของ พคท. ในพื้นที่ที่เรียกว่ากรุงชิงนั้น กว้างมากและมีข้อมูลที่แตกต่างกัน เช่น สุรชัย แซ่ด่าน (2541, น. 174) ประจวบ อัมพะเสวต (2546, น. 106) เชาวน์ พงษ์พิชิต (2565, น. 382-383) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่การเคลื่อนไหวของ พคท. ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราชยังต้องตรวจสอบให้ชัดเจนมากขึ้น ผู้เขียนพบว่าความลำบากในการตรวจสอบข้อมูลมาจากหลายสาเหตุคือ การที่ พคท. ในเขตนี้ปรับตัวอยู่เสมอการแบ่งพื้นที่รวมทั้งจำนวนของผู้เข้าร่วมจึงอาจแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา การที่ พคท. มีระบบการจัดตั้งที่สมาชิกแต่ละคนจะต้องรู้เฉพาะส่วนของตัวเอง (cells) เท่านั้นทำให้แต่ละคนไม่ทราบภาพรวมทั้งหมด และเกิดจากการอ้างอิงข้อมูลของข้อเขียนชิ้นหลังๆ ที่อาจไม่ได้ตรวจสอบข้อมูลอย่างละเอียด

จากการตรวจสอบข้อมูลเอกสารร่วมกับการประมวลจากข้อมูลการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาพบว่าในปี 2519 ซึ่ง พคท. มีผู้เข้าร่วมมากที่สุดอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ที่มีการปราบปรามนักศึกษาขึ้นการแบ่งพื้นที่ของ พคท. ในกรุงชิงใกล้เคียงกับที่สุรชัย แซ่ด่าน (2541, น. 170) ซึ่งเขาเข้าร่วมใน พ.ศ. 2519 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้วสรุปได้ว่า พคท. ในนครศรีธรรมราชโดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2519 ที่สุรชัย แซ่ด่านและแหล่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์หลายคนเข้าร่วมนั้นแบ่งเป็น 4 เขต คือ เขต 31, 32, 33, 34 นอกจากนี้พบว่า แม้ในเวลาเดียวกัน แต่การแบ่งตามพื้นที่ของแต่ละเขตในจังหวัดเดียวกันหรือระหว่างเขตจังหวัดก็อาจซ้อนทับกัน เนื่องจากการขยายงานไปตามเครือข่ายความสัมพันธ์เดิมของคนหรือความสัมพันธ์เชิงเครือญาติที่อาจอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตอื่น อันสอดคล้องกับการศึกษาของสารูป ฤทธิ์ชู และสุนีย์ ทองไซร์ (2543, น. 161) ในกรณีการขยายงานในเขตสุราษฎร์ธานีเช่นกัน เช่น พบว่าผู้ปฏิบัติงานมวลชนในเขต 34 ของจังหวัดนครศรีธรรมราชบางคน

มีสายสัมพันธ์กับคนในเขต 31 จนสามารถตั้งเป็นหน่วยของพรรคที่สังกัดเขต 34 ขึ้นได้ (ประมวลจากข้อมูลการสัมภาษณ์) หรือใน พ.ศ. 2519 ค่าย 511 ของ พคท. เขตงานสุราษฎร์ธานีได้รับผิดชอบมาถึงพื้นที่ตำบลกรุงชิง กิ่งอำเภอหนองพิบัติ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราชด้วย (ส.สมพร ปี.3, 2542, น. 31) ขณะเดียวกันการซ้อนทับกันของพื้นที่ยังเกิดจากบางช่วงเวลา พคท. ได้ปรับการแบ่งเขตใหม่ เช่น ในเขตอำเภอชะอวดปัจจุบันบางช่วงก็จัดให้รวมอยู่กับการเคลื่อนไหวของกลุ่มจังหวัดตรัง-พัทลุง-สตูล บางช่วงก็กำหนดให้เขตอำเภอชะอวดและอำเภอร่อนพิบูลย์ไปร่วมกับเขตนครศรีธรรมราช (กลุ่มภูบรรทัด, 2544, น. 551, 758) เป็นต้น

ในบทความนี้จึงขอกำหนดการแบ่งพื้นที่การเคลื่อนไหวของ พคท.ในนครศรีธรรมราชออกเป็น 4 เขตกว้างๆ คือ เขต 31 มีค่ายหลักอยู่ในป่าอ่าวกรุงชิง (ธงชัย นครศิลป์, 2546, น. 80) พื้นที่การปฏิบัติงานหลักครอบคลุมเขตอำเภอขนอม อำเภอสิชล อำเภอท่าศาลา อำเภอพรหมคีรี เขต 32 มีค่ายหลักอยู่ในป่าศาลาแฝด พื้นที่การปฏิบัติงานหลักครอบคลุมอำเภอฉวาง อำเภอพิปูน เขต 33 มีค่ายหลักอยู่ในป่าอ่าอลานสกา พื้นที่การปฏิบัติงานหลักครอบคลุมอำเภอ ลานสกา อำเภอร่อนพิบูลย์ เขต 34 มีค่ายหลักอยู่ในป่าอ่าวศรีเมือง พื้นที่ปฏิบัติงานครอบคลุมอำเภอ จุฬาภรณ์ในปัจจุบัน (ขณะนั้นยังไม่แยกอำเภอออกจากอำเภอชะอวด) และบางส่วนของอำเภอทุ่งสง นำสังเกตว่าในจำนวนทั้งหมด 4 เขตมีถึง 3 เขตที่ถูกนับว่าเป็นเขตกรุงชิงคือเขต 31, 32, 33 ส่วนเขต 34 คือเขตอ่าวศรีเมือง อยู่ในอำเภอจุฬาภรณ์ ในบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะเขต 31, 32 และ 33

ในด้านช่วงเวลาในการเคลื่อนไหวของ พคท. ในเขตกรุงชิงเริ่มขึ้นในประมาณ พ.ศ. 2514-2515 จากการที่มีสหยาจากฝั่งอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช และ

จังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งอยู่ในทางฝั่งตะวันตกของ เขาหลวงได้หลบหนีการปราบปรามของทางการมาตั้ง ที่มั่นในอำเภอกรุงชิงทางฝั่งตะวันออก ต่อมาก็ได้ทำงาน ขยายงานมวลชนกับคนที่รู้จักในหมู่บ้านด้านล่างของ ฝั่งตะวันออกจนมีคนตื่นตัวและเข้าร่วมหรือเป็นมวลชน ของ พคท. คนเหล่านี้แบ่งได้เป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 กลุ่มคนที่เมื่อตัดสินใจเข้าร่วมกับขบวนการ พคท. แล้ว ก็ได้ขึ้นไปตั้งเป็นค่ายอยู่ในป่ามีการแบ่งหน้าที่กัน ทำงานด้านต่างๆ รวมทั้งเป็นทหารสังกัด ทพท. ในช่วง พ.ศ. 2519 คนกลุ่มนี้มีจำนวนรวมกันประมาณ 600-800 คน (ประจวบ อัมพะเสวต, 2546, น. 106; ประมวลจากข้อมูลการสัมภาษณ์) ส่วนที่ 2 เป็นกลุ่มคนที่ยังอยู่ในหมู่บ้าน โดยมีการจัดระบบเป็นกลุ่มจัดตั้ง มีการตั้งเป็นทหารบ้านอยู่ตามหมู่บ้าน มีหน้าที่คอย ขยายสมาชิก คอยหาข่าว และส่งเสบียงแก่ส่วนที่อยู่ใน ค่ายหรือในป่า คนส่วนนี้มีจำนวนมากหลายพันคน “มวลชนเหล่านี้เป็นเหมือนดั่งผนังทองแดงกำแพงเหล็ก” ให้กับค่ายที่อยู่ศูนย์กลาง

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมาการเคลื่อนไหวของ พคท. ในเขตกรุงชิงก็ลดลงเช่นเดียวกับกระแสที่เกิดขึ้น ในพื้นที่อื่นๆ ทั่วประเทศ มีการออกมามอบตัวกับ ทางการหรือยุติการต่อสู้และกลับลงมาอยู่ในหมู่บ้าน เหมือนเดิมแทบหมดสิ้นในช่วงประมาณ พ.ศ. 2525 ที่ยังเหลืออยู่บ้างก็เป็นส่วนของกองกำลังทหารที่มีความคล่องตัวในการเคลื่อนไหว ฝ่ายนำและทหารของ พคท. บางคนจึงได้ปรับการต่อสู้เหลือเพียงงานด้าน ทหารเป็นหลัก เช่น การจับตัวผู้ที่เป็นภัยต่อประชาชน การลอบสังหารผู้นำ เป็นต้น (กลุ่มภูบรรทัด, 2544, น. 763) ส่วนงานด้านอื่นโดยเฉพาะงานขยายมวลชนได้ ยุติลงเนื่องจากไม่มีเงื่อนไขสนับสนุนเหมือนก่อนหน้านี้ ต่อมาในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 ได้มีการจัดงาน ดับไฟใต้ที่ศาลากลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีผู้ร่วมพัฒนา ชาติไทยเข้าร่วม 250 คน พร้อมกับมอบอาวุธจำนวนมากให้กับทางการ จึงถือว่า พ.ศ. 2535 เป็นปีที่สิ้นสุด

การต่อสู้ด้วยอาวุธของ พคท. ในภาคใต้ (บัญชาธ ราชศิลป์, 2546, น. 433-440; ประมวลจากข้อมูล การสัมภาษณ์)

จากที่กล่าวมาข้างต้นก็เพื่อกำหนดกรอบการพิจารณา ถึงบทบาทของผู้หญิงที่เข้าร่วมกับ พคท. ขบวนการปฏิวัติ ในเขตกรุงชิง ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ในด้านเวลา การต่อสู้ ของ พคท. ในกรุงชิงที่ผู้หญิงมีบทบาทนั้นอยู่ในช่วง พ.ศ. 2514-2525 เป็นหลัก ส่วนช่วงเวลาหลังจากนั้น เป็นเพียงการต่อสู้ในทางการทหารกลุ่มเล็กๆ ในด้าน พื้นที่ เขตกรุงชิงประกอบด้วยเขต 31, 32, และ 33 ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ในอำเภอพิปูน ฉวาง ร่อนพิบูลย์ ลานสกา พรหมคีรี ท่าศาลา ลีลล และขนอม แต่ละเขต จะแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วนคือส่วนที่เป็นที่มั่นหรือค่าย ในเขตอำเภอกรุงชิงในเขต 31 รวมทั้งเขต 32 และเขต 33 ที่มีการเคลื่อนไหวร่วมกันอย่างใกล้ชิดจนถึงถือว่าทั้ง 3 เขต นี้คือเขตกรุงชิง และส่วนของหมู่บ้านต่างๆ ในแต่ละเขต ซึ่งอยู่ด้านล่างรอบๆ ที่มั่นหรือค่าย การเคลื่อนไหว ทั้งหมดนี้ จะเห็นถึงบทบาทของผู้หญิงที่มีบทบาทใน ลักษณะต่างๆ

ในระหว่าง พ.ศ. 2514-2525 ที่มีการต่อสู้ของ พคท. ในเขตกรุงชิงอย่างเข้มข้นนั้นอาจแบ่งได้เป็น 2 ช่วงคือ ช่วงแรก พ.ศ. 2514-2518 เป็นช่วง 5 ปีที่เริ่มขยายงาน มวลชนตามหมู่บ้าน เริ่มมีการตั้งที่มั่นในเขตป่า ที่เรียกว่าค่าย ยังมีสมาชิกไม่มากนัก ดังที่กล่าวแล้วว่ การเคลื่อนไหวของ พคท. ในกรุงชิงเริ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2514-2515 ที่ทางการเริ่มปราบปราม พคท. อย่างหนักในเขตอำเภอพิปูนทำให้สหายจากอำเภอพิปูน ได้เข้ามาตั้งที่มั่นในเขตป่ากรุงชิง พร้อมทั้งเริ่มขยาย มวลชนตามเครือข่ายของเครือข่ายหรือคนที่รู้จักไปยัง หมู่บ้านในเขตเชิงเขา เขตที่ราบ จนถึงเขตชายทะเล จนสามารถแบ่งเป็นเขตงาน 31, 32, 33 ระยะเวลาแรกยังมี จำนวนคนที่ขึ้นไปอยู่บนค่ายไม่มากนัก ผู้ที่ “ขึ้นเขา” ในช่วงนี้ส่วนใหญ่จะเป็นชวนา ต่อมาเมื่อทางการ

ปราบปรามอย่างรุนแรงด้วยนโยบาย 3 เรียบก็ทำให้ชาวบ้านหรือมวลชนยกครอบครัวขึ้นไปอยู่บนค่ายมากขึ้น จึงมีการแบ่งเป็นฝ่ายงานต่างๆ ขณะที่ชาวบ้านซึ่งเป็นมวลชนของ พคท. ก็ยังอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ต่อมาในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2519-2525 เป็นช่วง 7 ปีที่มีการเพิ่มขึ้นของสมาชิกอย่างรวดเร็วเพราะมีนักศึกษาเข้ามาร่วมขบวนการเป็นจำนวนมากอันเป็นผลมาจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นักศึกษาเหล่านี้ได้ขึ้นไปอยู่บนค่าย มีการแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบซึ่งมีทั้งงานในค่ายและนอกค่าย ก่อนที่จะหมดบทบาทลงใน พ.ศ. 2525

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงบทบาทของผู้หญิงที่ได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับ พคท. ในเขตกรุงชิงโดยพิจารณาถึงพัฒนาการของแต่ละรายบุคคลร่วมกับสภาพการเคลื่อนไหวโดยรวมของขบวนการโดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะใหญ่ๆ คือ ระยะก่อนการเข้าร่วมขบวนการ ระยะระหว่างการเข้าร่วมขบวนการ และระยะหลังการเข้าร่วมขบวนการ ดังนี้

ระยะที่ 1 บทบาทของผู้หญิงช่วงก่อนการเข้าร่วมขบวนการปฏิวัติ

ช่วง พ.ศ. 2514-2518 การเข้าร่วมกับ พคท. ในเขตกรุงชิงซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในหมู่บ้านที่ได้รับการชักชวนจากเครือข่ายของเครือข่ายหรือคนที่รู้จักกันจากสหายทางฝั่งอำเภอพิปูนซึ่งมักเป็นสหายผู้ชายที่เข้ามาทำงานความคิดกับคนในชุมชนซึ่งมักจะเป็นผู้ชายด้วยกันเพราะมีความสะดวกคล่องตัว และสอดคล้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น เนื้อหาที่สหายใช้ทำงานความคิดกับชาวบ้านได้แก่การพูดถึงความเดือดร้อนที่ชาวบ้านประสบอยู่ เช่น ราคาพืชผล การขาดแคลนสาธารณูปโภค การที่รัฐอุดหนุนนายทุนมากกว่า หรือการข่มขู่คุกคามที่รัฐทำกับประชาชนโดยขณะนั้นรัฐบาลกำลังใช้นโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์ด้วยความรุนแรงพร้อมทั้งเสนอสังคมในฝันที่ทุกคนเท่าเทียมกัน แต่ก็ไม่ได้ศึกษาถึงลัทธิมาร์กซ์อย่างลึกซึ้ง เมื่อเห็นว่าชาวบ้าน

กลุ่มแรกๆ สุกงอมทางด้านความคิดก็จะเข้าร่วมกับ พคท. ไปอยู่บนที่มั่นหรือในค่าย บางส่วนก็เป็น “มวลชน” ของ พคท. ที่อยู่ในหมู่บ้านต่อไปโดยจะจัดระบบให้อยู่ในชุมชนมีหน้าที่ขยายมวลชน หาข่าวหรือเป็นทหารบ้านคอยคุ้มครองกันเอง กลุ่มเป้าหมายกลุ่มต่อมาหลังจากนั้นจะเริ่มมีผู้หญิงเข้าร่วมมากขึ้น การให้การศึกษาาก็ไม่ได้มุ่งเน้นหนักถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหญิงชายโดยตรงมากนัก แต่จะใช้คำรวมๆ ว่า “ความเท่าเทียมกัน” “ความเป็นธรรม” และผู้ชายที่เข้าร่วมกับ พคท. จะปฏิบัติกับผู้หญิงด้วยความเคารพในความเท่าเทียมกันตามแนวคิดและระเบียบวินัยของ พคท. แตกต่างจากผู้ชายทั่วไป สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการเตรียมความคิดของผู้หญิงชาวบ้านในหมู่บ้านก่อนเข้าร่วมกับ พคท.

ขณะเดียวกันก็มีผู้หญิงที่อาจยังไม่ได้สุกงอมทางด้านความคิดก่อนที่จะเข้าร่วมกับ พคท. แต่ตัดสินใจเข้าร่วมเพราะถูกรัฐข่มขู่ หรือปราบปรามจนต้องหนีขึ้นไปอยู่บนค่ายของ พคท. ผู้หญิงเหล่านี้มักจะเข้าไปพร้อมกับพ่อแม่หรือลูกเป็นครอบครัว เมื่อเข้าไปแล้วก็ต้องปฏิบัติตามแนวคิดและระเบียบการของ พคท. รวมทั้ง พคท. จะจัดให้การศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นบนค่าย (คุณเรือง, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม) สอดคล้องกับความเห็นของกองบรรณาธิการสำนักพิมพ์ไฟลามทุ่งที่ว่า “สภาพชาวชนบทในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา (ว่า) ถูกบีบคั้นโดยนโยบายรัฐบาล ทั้งๆ ที่ความเป็นจริงแล้วชาวบ้านเหล่านั้นไม่ได้รู้เรื่องเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์เลยแม้แต่หน่อย การเติบโตของ พคท. ภาคใต้จึงเกิดจากการกระทำของรัฐบาลโดยแท้” (ธงชัย นครศิลป์, 2546, น. 1)

อย่างไรก็ตาม พบว่ามีสหายชาวนาที่ตื่นตัวในการศึกษาเรียนรู้แนวคิดมาก่อนจนเป็นสิ่งกระตุ้นให้ต้องการเข้าร่วมกับ พคท. เช่นกันไม่ใช่เข้าป่าเพราะ

แรงกดดันโดยตรงจากการถูกข่มขู่คุกคามจากรัฐ สหายหญิงชาวบ้านคนหนึ่งที่ยื่นหนังสือในกรุงชิง จบระดับประถมศึกษา 4 เล่าว่าเธอมีความกระตือรือร้นที่จะติดตามข่าวสารบ้านเมืองมาตั้งแต่เด็ก เธอเป็นคนเดียวในหมู่บ้านที่เมื่อเข้าเมืองจะซื้อหนังสือมาอ่านตลอด และบ่อยครั้งที่เธอส่งซื้อหนังสือที่ต้องการจากร้านขายหนังสือเจ้าประจำ (คุณภักดี, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม) สหายหญิงอีกคนหนึ่งซึ่งอยู่ในเขตที่ราบเล่าว่าเธอตื่นตัวที่จะติดตามข่าวสารแม้จะไม่ได้ศึกษาถึงแนวคิดมาร์กซิสต์อย่างเป็นทางการอย่างเป็นระบบจนเธอมีจิตสำนึกในเรื่องความเท่าเทียม และเกลียดการกดขี่ซึ่งเป็นสิ่งที่พบได้ทั่วไปในสังคมขณะนั้นแม้ว่าเธอจะไม่ได้รับความเดือดร้อนโดยตรง เธอกับญาติซึ่งเป็นผู้ชายที่เป็นคนร่นราวคราวเดียวกันได้ซื้อของใช้ในการดำรงชีพในป่าสะสมเตรียมไว้เพราะต้องการเข้าร่วมกับ พคท. ต่อมาเธอเมื่อได้พบกับผู้ปฏิบัติงานของ พคท. ที่มาทำงานมวลชนในหมู่บ้านเธอก็ได้เข้าป่าในที่สุด (คุณอรทัย, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม)

แต่หลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ก็มีผู้หญิงที่เป็นนักศึกษาเข้าร่วมกับ พคท. เป็นจำนวนมาก เขตนครศรีธรรมราชมีนักศึกษาเข้าร่วมน้อยกว่าเขตสุราษฎร์ธานี โดยมีทั้งนักศึกษาจากกรุงเทพ นักการเมือง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นนักศึกษาจากวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช (คุณเสี้ยว, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม) นักศึกษาหญิงเหล่านี้ได้เคยศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีทางการเมืองมาก่อนที่จะเข้าป่าโดยเฉพาะเรื่องชนชั้น ความเป็นธรรมในสังคมเรื่องความเท่าเทียม บทบาทหญิงชายซึ่งเป็นกระแสและร่วมต่อสู้ทางการเมืองซึ่งเป็นกระแสของนักศึกษาที่ก้าวหน้าในเมือง ผู้ปฏิบัติงานของ พคท. จะเข้าจัดตั้งให้การศึกษาแก่นักศึกษา ขณะนั้นมีสื่อสิ่งพิมพ์ที่จำหน่ายทั่วไปหรือเอกสารภายในกลุ่มจัดตั้งให้ศึกษา เช่น ชีวิตกับความไฝฝัน ชีวิตศรัทธาเยาวชน ผีกฝนเบื้องต้น เสริมทฤษฎีปรัชญาชาวบ้าน เป็นต้น หนังสือเหล่านี้มักจะมีเนื้อหา

เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความเท่าเทียมกันของหญิงชายอยู่ด้วย นักศึกษาเหล่านี้จึงมีความตื่นตัวทางการเมืองรวมทั้งได้ขัดเกลาพฤติกรรมให้สอดคล้องกับแนวคิดเหล่านั้นมาก่อน (ประมวลจากข้อมูลการสัมภาษณ์) ธงชัย นครศิลป์ ซึ่งเป็นสหายชาวนาได้บันทึกความแตกต่างของสหายชาวนาับนักศึกษาไว้ว่า “พวกเขาเป็นคนดีมีเหตุผล ให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนแนวคิดใหม่ มีความแจ่มชัดในทิศทางทางการเมือง ก่อนหน้านี้พวกเราชาวนามีเพียงความตื่นตัวทางชนชั้นกันเสียเป็นส่วนใหญ่... เราเพียงแต่ต้องการจัดตั้งกองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทยให้ใหญ่โต เข้มแข็งขึ้นเพื่อโค่นล้มสังคมเก่าเพียงกำลังอาวุธเท่านั้น ต่อจากนั้นจะมีอะไรเกิดขึ้นก็มีอาชญากรรมได้” (ธงชัย นครศิลป์, 2546, น. 92-93)

ระยะที่ 2 บทบาทของผู้หญิงช่วงระหว่างการเข้าร่วมขบวนการปฏิวัติ

การเข้าร่วมกับ พคท. ในเขตกรุงชิงจะแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่อยู่ในหมู่บ้าน กับกลุ่มที่ขึ้นไปอยู่ในค่าย

๑ กลุ่มที่อยู่ในหมู่บ้าน

กลุ่มนี้จะเป็นกำลังพื้นฐานที่กระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ที่ผู้ปฏิบัติงาน พคท. สามารถเข้าไปทำงานความคิดจนคนเหล่านี้เข้าร่วมกับ พคท. กลุ่มนี้จะถูกเรียกว่าเป็น “มวลชน” คนกลุ่มนี้มีจำนวนมากว่าผู้ที่ขึ้นไปอยู่บนที่มั่นหรือค่ายในป่า ยังสามารถขยายมวลชนได้มากและกว้างขวางก็จะต้องทำให้ที่มั่นหรือค่ายซึ่งอยู่ในเขตป่าเขามีความมั่นคงขึ้นเท่านั้น คนกลุ่มนี้จะจับกลุ่มกันตามระบบการจัดตั้งเพื่อประชุมปรึกษาและร่วมกันศึกษาอย่างต่อเนื่อง ตามปกติผู้หญิงซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคนกลุ่มนี้จะทำมาหากินอยู่ในหมู่บ้านเหมือนคนทั่วไป (ประมวลจากข้อมูลการสัมภาษณ์) แต่ผู้หญิงเหล่านี้ก็จะมีภารกิจที่สำคัญในการหนุนเสริมการเคลื่อนไหวของ พคท. อย่างน้อย 7 ประการ คือ

1) การขยายสมาชิกผู้เข้าร่วมขบวนการ โดยขยายออกไปตามเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งในหมู่บ้านเดียวกันหรือในหมู่บ้านอื่น

2) การหาข่าว เพื่อส่งให้แก่จัดตั้งที่สูงขึ้นไปจนถึงในค่ายที่อยู่ในป่าในการหาข่าวที่ล่อแหลมบางสถานการณ์ เช่น การหาข่าวจากบริเวณค่ายทหารของรัฐ หรือจากบุคคลเป้าหมายนั้นผู้หญิงจะเป็นผู้หาข่าวด้วยวิธีการต่างๆ ได้ดี เช่น ทำทีว่าเป็นไปขายของการเข้าไปตีสนิทและชวนคุย ซึ่งผู้หญิงจะทำได้ง่ายกว่าการใช้ผู้ชายเข้าไปหาข่าว (คุณปราณี, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม)

3) การหาเลี้ยงครอบครัว โดยเฉพาะครอบครัวที่ผู้ชายเข้าป่า ภาระในการหาเลี้ยงครอบครัวอยู่ในหมู่บ้านจะตกเป็นของผู้หญิง ดังกรณีของผู้หญิงที่ตื่นตัวศึกษาด้วยตนเองที่ได้กล่าวไปแล้วเธอเธอเล่าว่าเธอเป็นผู้หนุนให้สามีเข้าป่าโดยเธอต้องเลี้ยงลูกถึง 4 คนด้วยตัวเองจนสามารถส่งเสียลูกๆ ให้เรียนได้ตามที่ต้องการทุกคน พร้อมทั้งที่ได้ทำหน้าที่อื่นๆ เพื่อหนุนพรรคไปด้วย (คุณภักดี, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม)

4) การปกป้องครอบครัว ผู้หญิงต้องเอาตัวรอดจากการเข้ามาคุกคามของเจ้าหน้าที่รัฐที่มักจะเข้ามาถามข่าวและต้องการบีบเอาข้อมูล ผู้หญิงคนดังกล่าวได้เล่าว่าผู้ปฏิบัติงาน พคท. ซึ่งเป็นผู้ชายได้สอนวิธีการใช้การ “ใช้ความเป็นผู้หญิง” รับมือกับการคุกคามจากเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยการแสดงให้เห็นว่าเธอไม่ทราบและเรียกร้องความสงสารจากเจ้าหน้าที่โดยแสดงให้เห็นว่าเธอต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวจนเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเป็นผู้ชายใจอ่อน เธอกล่าวว่าการทำเช่นนี้ของผู้หญิงจะทำได้ง่ายกว่าผู้ชาย (คุณภักดี, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม)

5) การจัดหาสิ่งของให้กับกองทัพ ทั้งอาหารและสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่างๆ บางครั้งต้องซื้อของจำนวนมาก โดยต้องค่อยๆ ทายอซื้อของสะสมไว้เพราะทางการจะจำกัดปริมาณการซื้อของในหมู่บ้านที่ถูกจัดให้

เป็นเขตเคลื่อนไหวของ พคท. เมื่อได้ครบแล้วก็จะนำไปซุกซ่อนไว้ตามจุดที่กำหนดนัด หน้าที่นี้เหล่านี้ผู้หญิงก็สามารถทำได้ดีกว่าผู้ชายเช่นกัน (คุณปราณี, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม)

6) การปฏิบัติตามระบบการจัดตั้ง โดยผู้หญิงซึ่งเป็นสมาชิกของหน่วยพื้นฐานต้องร่วมประชุม ศึกษา รายงาน และสรุปภารกิจพร้อมกับกำหนดภารกิจใหม่ร่วมกับสมาชิกในกลุ่มจัดตั้งอยู่เสมอ

7) การปฏิบัติตามวิถีปกติของคนในชุมชน เช่น การร่วมงานประเพณีต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น

๑) กลุ่มที่ขึ้นไปอยู่ในค่าย

ผู้หญิงผู้ขึ้นไปอยู่บนค่ายมีอยู่ 3 กลุ่มคือ

1) ผู้หญิงที่สูงงอมทางความคิดจนต้องการเข้าร่วมกับกองกำลังในป่า

2) มวลชนที่เสียลับจนเจ้าหน้าที่รัฐทราบว่าเป็นผู้ร่วมขบวนการแล้ว

3) คนทั่วไปที่ถูกเจ้าหน้าที่รัฐคุกคามจนไม่ปลอดภัยที่จะอยู่ในหมู่บ้านอีกต่อไปซึ่งอาจเข้าไปคนเดียวหรือเข้าไปทั้งครอบครัวก็ได้ การเข้าไปอยู่ในค่ายในป่าถ้ามีคนมากเกินไปโดยที่ไม่มีมวลชนในหมู่บ้านรอบนอกสนับสนุนมากพอ หรือไม่มีระบบและสิ่งอำนวยความสะดวกบนค่ายมากพอก็จะกลายเป็นปัญหามากกว่าจะเป็นประโยชน์ต่อขบวนการซึ่งขณะนั้นได้ใช้แนวทางการต่อสู้ด้วยอาวุธแบบป่าล้อมเมือง อย่างไรก็ตามเมื่อมีคนเข้าร่วมอยู่ในค่ายจำนวนมากโดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ก็ทำให้ พคท. ต้องมีการจัดระบบแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบอย่างเข้มงวดพบว่าผู้หญิงได้มีบทบาทในภารกิจบนค่ายอย่างสำคัญ

พัฒนาการของการตั้งค่ายในเขตเขาหลวง ผังตะวันตกในอำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งเกิดขึ้นมาก่อนนั้นค่ายจะเกิดจาก

การที่คนหลบหนีเข้าป่าไปตั้งเป็นกองกำลังเล็กๆ เมื่อมีจำนวนกองกำลังมากขึ้นจึงรวมกันตั้งเป็นค่ายใหญ่ภายหลัง (ส.สมพร ปี.3, 2542, น. 24-25) แต่การเกิดค่ายในเขตกรุงชิงซึ่งเริ่มจากการที่กองกำลังจากค่ายใหญ่ในภาคตะวันตกของเขาลงหลบหนีการปราบปรามของรัฐเข้ามาจึงเริ่มจากการตั้งค่ายก่อนแล้วส่งผู้ปฏิบัติงานไปขยายมวลชนและมีผู้ขึ้นมาอยู่บนค่ายมากขึ้นภายหลัง ค่ายเหล่านี้จะมีการเคลื่อนย้ายไปที่อื่นเมื่อเสียลับ หรือเมื่อถูกทางการปราบปรามก็อาจแตกย่อยเป็นกองกำลังขนาดเล็กหน่วยละไม่เกิน 10 คนกระจายกันออกไปเพื่อใช้รูปแบบจรยุทธ์ เมื่อการปราบปรามสิ้นสุดลงก็จะกลับมารวมกันใหม่ (ส.สมพร ปี.3, 2542, น. 152; ประมวลจากข้อมูลการสัมภาษณ์) ดังนั้นการตั้งค่ายและที่อยู่ของหน่วยต่างๆ อาจเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาต่างๆ ที่ตั้งของค่ายมักจะอยู่ริมสายน้ำ มีทางเข้าออกสองทางเพื่อสะดวกในการรักษาความปลอดภัย การจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยในค่ายและการแบ่งหน้าที่ของแต่ละค่ายจะแตกต่างกันไปตามความจำเป็นโดยส่วนใหญ่แล้วการตั้งค่ายแต่ละแห่งจะมีอาคารที่เป็นโรงอาหาร มีสนามกีฬา มีโรงนอนหรือบริเวณที่พัก รวมทั้งที่อาบน้ำซึ่งจะแยกกันชัดเจนระหว่างหญิงกับชาย มีการแบ่งเป็นเขตของผู้ที่มีครอบครัวที่เป็นกระท่อมแยกกันกับเขตของคนโสดซึ่งมักเป็นโรงนอนรวม

บนค่ายจะมีการแบ่งหน่วยงานกันรับผิดชอบเป็นฝ่ายต่างๆ ตามความจำเป็นซึ่งอาจแตกต่างกันในแต่ละค่าย จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่าฝ่ายงานต่างๆ บนค่ายอาจแบ่งเป็น 12 ด้าน คือ

1) งานด้านการทหาร มีทั้งการรักษาความปลอดภัยในบริเวณค่าย การตั้งแนวปกป้องค่าย ผู้ที่ขึ้นไปอยู่บนค่ายทุกคนจะต้องฝึกฝนการใช้อาวุธเบื้องต้น (คุณบัญชา, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม) โดยผู้ที่จะเป็นกองกำลังซึ่งจัดออกไปรบนอกค่ายหรือไปโจมตีข้าศึก จะได้รับการฝึกเป็นพิเศษ ผู้หญิงก็ถูกฝึกให้ร่วมออกรบ

กับผู้ชายเช่นกัน ผู้ให้สัมภาษณ์เล่าว่า “เมื่อผู้หญิงออกรบจะเก็บผมและแต่งเครื่องแบบเช่นเดียวกับผู้ชาย จนดูภายนอกแยกไม่ออกว่าใครเป็นหญิงหรือชาย” (คุณแดง, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม) ในขณะที่ธงชัย นครศิลป์ (2546, น. 97) เล่าถึงการรบเคียงบ่าเคียงไหล่ของผู้หญิงผู้ชายว่า “...พวกเรามีแผนจู่โจมฐานปฏิบัติการของศัตรูแห่งหนึ่ง...พวกเราใช้กำลังประมาณ 45 คน มีสหยาหญิงร่วมด้วยหลายคนทีเดียว..” หรือ “..บรรยากาศการสู้รบ...ในขณะที่เกิดการชิงไหวชิงพริบกับซุลมุนในสนามรบที่กำลังเอาเป็นเอาตายอยู่นั้นอาวุธปืนของคุณสำเนียง (หน่วยรบของคุณสุขชัยหน่วยนี้มีนักรบหญิงเข้าร่วมด้วย 2 คนคือคุณสำเนียงกับคุณแดง) เกิดติดขัดในขณะที่เพิ่งจะยิงออกไปเพียงแค่ชุดเดียว คุณสำเนียงก็ถึงหลบกระสุนของศัตรูไป 2-3 รอบหลังการเปิดเป้าแก่ศัตรูและเพื่อที่จะแก้ไขการติดขัดของอาวุธปืน...” (ธงชัย นครศิลป์, 2546, น. 105)

2) งานเทคนิค คืองานด้านการผลิตวัตถุระเบิด ซึ่งผู้ปฏิบัติงานต้องฝึกฝนทักษะเฉพาะ งานด้านนี้สำคัญมากขึ้นหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ที่มีนักศึกษาเข้าป่ามากขึ้น พคท. ได้เตรียมความพร้อมในการรบเชิงรุกจึงได้ฝึกอบรมคนเพื่อผลิตระเบิดชนิดต่างๆ ให้เกิดความชำนาญเป็นพิเศษ ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้ทำงานด้านนี้เป็นนักศึกษาผู้ชายเป็นหลัก แต่ก็มีผู้หญิงอยู่ในฝ่ายนี้ด้วย

3) งานด้านการผลิต ได้แก่งานด้านการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ ผู้ที่มีบทบาทจะมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

4) งานด้านการขนส่งหรือเป็ของ เป็นการแบกขนส่งของจากที่ต่างๆ มายังค่าย ผู้ที่ไปขนส่งจะมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

5) งานด้านพลากิการ ได้แก่การทำอาหารประจำวันเลี้ยงคนในค่าย รวมทั้งการเก็บสำรองเสบียงไว้ ผู้ที่มี

บทบาทจะมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

6) งานเย็บปักถักร้อยและซ่อมแซมเสื้อผ้า หรือ เครื่องมือเครื่องใช้ ผู้หญิงมักจะมีบทบาทหลัก

7) งานด้านการแพทย์ พศท. จะฝึกอบรมผู้ที่จะเป็นแพทย์ทั้งหญิงและชายจำนวนเท่าๆ กันให้เป็นแพทย์ที่รักษาอาการไข้เบื้องต้นของคนในค่ายทั้งแพทย์แผนตะวันตกและแผนจีน มีการพัฒนาความเชี่ยวชาญจนสามารถรักษาอาการที่ยากขึ้น เช่น การผ่าตัด หน่วยแพทย์ยังได้ออกไปทำงานนอกค่ายร่วมกับฝ่ายงานมวลชนเพื่อรักษาไข้ให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านเป้าหมาย หรือออกไปร่วมกับกองทหารในการโจมตีข้าศึกศึกษา โดยแพทย์จะอยู่แนวหลัง

8) งานด้านการศึกษา เป็นการออกแบบจัดการศึกษาให้กับสมาชิกในค่ายทุกวัน งานด้านการศึกษา จะทำให้สมาชิกมีความเข้าใจถึงแนวคิดที่สัมพันธ์กับกฎระเบียบและแผนงานต่างๆ รวมทั้งแนวคิดความเสมอภาคของหญิงและชาย ก่อนหน้าที่สมาชิกจะเข้าป่าแต่ละคนอาจจะมีระดับการรับรู้ทางแนวคิดที่แตกต่างกัน งานด้านนี้จึงสำคัญมากเพราะจะทำให้เกิดความเป็นเอกภาพของทฤษฎีแนวคิดและการปฏิบัติ และเกิดความเป็นหนึ่งเดียวของคนในค่าย ผู้ที่มีบทบาทในงานด้านการศึกษา มีทั้งหญิงและชาย

9) งานด้านศิลปะวัฒนธรรม คืองานด้านการแสดงเพื่อความผ่อนคลายและเพื่อตอกย้ำแนวคิดอุดมการณ์ของ พศท. เช่น การแสดงละคร ดนตรี รำวง เป็นต้น เขต 31 จะมีงานใหญ่ประจำปีในวันที่ 1 ธันวาคมอันเป็นวันก่อตั้ง พศท. ในงานดังกล่าวจะมีผู้เข้าร่วมทั้งจากเขต 32, 33 และชาวบ้านทั่วไปจำนวนมาก ผู้ที่มีบทบาทในงานด้านศิลปะวัฒนธรรมมีทั้งหญิงและชาย

10) งานด้านการติดต่อสื่อสาร ได้แก่การนำสารจากค่ายไปยังที่อื่น เช่น ไปยังค่ายอื่น เขตอื่น หรือจังหวัด

อื่น หรือจากค่ายในป่าไปยังตัวเมือง รวมทั้งไปยังกรุงเทพฯ หรือภาคอื่นๆ ผู้นำสารจะต้องไปด้วยตัวเองโดยต้องรักษาเวลาในการนัดหมายอย่างเคร่งครัดมิฉะนั้นจะล้มเหลว จึงจะเห็นได้ว่าแม้ พศท. จะตั้งค่ายอยู่ในป่ากรุงชิง แต่ก็มีความสัมพันธ์กับพื้นที่อื่นอย่างกว้างขวาง ผู้ปฏิบัติงานด้านนี้มักจะทำคนเดียว ต้องเป็นผู้ที่มีไหวพริบปรับตัวให้ได้ดีเพราะอาจต้องพบเจอกับสถานการณ์ที่คาดเดาไม่ได้ เช่น อาจต้องเดินเท้าออกจากป่าไปยังทางหลวงที่อยู่ใกล้และไม่มีเจ้าหน้าที่รัฐปิดกั้น จากนั้นก็จะเดินทางต่อไปด้วยรถโดยสารประจำทางหรือรถไฟ (ธงชัย นครศิลป์, 2546, น. 85) ผู้ที่มีบทบาทในงานด้านการติดต่อสื่อสารมักจะเป็นผู้ชายแต่ก็มีผู้หญิงปฏิบัติหน้าที่นี้ด้วย

11) งานมวลชน เป็นงานที่ต้องออกจากค่ายไปทำงานขยายความคิดในหมู่บ้านที่อยู่ด้านล่าง โดยรวมกันเป็นหน่วยที่อาจมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ถ้ามีผู้หญิงไปด้วยก็ต้องมีไม่น้อยกว่า 1 คน บางครั้งก็มีแพทย์ร่วมด้วยเพื่อรักษาคนไข้ หมู่บ้านเป้าหมายมักจะมีมวลชนอยู่แล้ว ในตอนกลางวันหน่วยงานมวลชนจะไปตั้งอยู่นอกหมู่บ้าน อาจจะใช้เวลาในการพักผ่อนเตรียมการ หรือจัดการศึกษาให้กับมวลชน หรือช่วยเหลืองานชาวบ้านเพื่อสร้างความสัมพันธ์ และจะไปหมู่บ้านในตอนกลางคืนเพื่อให้การศึกษาหรือพบปะประชุมกับชาวบ้าน สอบถามข้อมูลข่าวสารจากชาวบ้าน การลงไปทำงานมวลชนแต่ละครั้งจะต้องวางแผนแบบมีโครงการ ระยะเวลาที่ลงไปทำงานมวลชนแต่ละครั้งอาจไม่เท่ากัน แต่จะต้องมีตัวแทนจากหน่วยขึ้นมาประชุมและรายงานผลการปฏิบัติงานบนค่ายตามเวลาที่กำหนด

12) งานด้านเศรษฐกิจ พศท. ในภาคใต้รวมทั้งในเขตกรุงชิงไม่มีเขตแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์ที่จะคอยช่วยเหลือได้เหมือนภาคเหนือหรือภาคอีสาน ดังนั้นจึงต้องช่วยเหลือตัวเองเป็นหลัก รวมทั้ง

ด้านเศรษฐกิจ การพึ่งตัวเองของ พคท. ในเขตกรุงชิงมีทั้ง การหนุนช่วยจากมวลชนในหมู่บ้านหรือจากเจ้าของกิจการในเมืองที่เห็นด้วยกับการต่อสู้ของ พคท. มีการตั้งหน่วยการผลิตเองบนกองทัพ มีการยึดอาวุธจากศัตรูมาใช้เอง แหล่งรายได้สำคัญอย่างหนึ่งคือการเรียกเก็บภาษีจากนายทุนที่เข้ามาประกอบกิจการหรือได้รับสัมปทานจนมีผลประโยชน์จำนวนมากในเขตอิทธิพลของ พคท. เช่น เหมืองแร่ การทำไม้ ตีผึ้ง โรงโม่หิน เป็นต้น รายได้เหล่านี้จะถูกนำมาใช้ในงานทุกฝ่ายของพรรค เช่น เสื้อผ้า ยา ของอุปโภคบริโภค เป็นต้น โดยปกติแล้วแต่ละคนมักจะไม่ได้ใช้เงิน เพราะอยู่ในป่าและมีของกองกลางที่ใช้ร่วมกันอยู่แล้ว พคท. ในเขตกรุงชิงอาจจะจ่ายเงินให้กับหน่วยงานที่ต้องไปปฏิบัติงานเช่นงานมวลชนหน่วยละ 5-7 คนครั้งละประมาณ 1 เดือนโดยจ่ายให้ครั้งละประมาณ 70-80 บาทต่อหน่วย รวมทั้งอาจมอบเงินให้กับผู้ที่กลับไปเยี่ยมบ้านเพื่อให้ใช้ซื้อของฝากแก่ครอบครัวแม้จะไม่ใช้จำนวนมากก็ตาม ผู้ที่ทำหน้าที่ไปประสานงานกับนายทุนเพื่อเก็บภาษีมักจะเป็นผู้ชาย

ส่วนข้อปฏิบัติและข้อห้ามที่ผู้หญิงจะต้องทำเมื่ออยู่ในค่ายก็มีหลายประการ ซึ่งผู้ศึกษาประมวลจากข้อมูลการสัมภาษณ์ได้ดังนี้

1) ผู้หญิง (และผู้ชาย) ทุกคนต้องตัดผมสั้น เพื่อให้สะดวกในการรักษาความสะอาด เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน บนค่ายจะมีกรรไกรตัดผมไว้ ผู้ที่สามารถตัดผมได้จะตัดผมให้กับผู้อื่นโดยไม่มี การตั้งผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามผู้หญิงบางคนก็ชอบไว้ผมยาวถึงกับร้องให้ที่ต้องถูกตัดผมในครั้งแรกก็มี

2) ผู้หญิง (และผู้ชาย) ทุกคนต้องไม่ใช่เครื่องสำอาง ไม่ทาแป้ง ไม่ใช้น้ำหอม โดยเห็นว่าเป็นของสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น และอาจทำให้เสียลับได้เพราะกลิ่นของเครื่องหอมจะกระจายออกไปจนในบางสถานการณ์อาจทำให้ฝ่ายศัตรูรู้และเป็นอันตรายกับส่วนรวม

อย่างไรก็ตามผู้หญิง (และผู้ชาย) มักจะหาทางเอาสบู่ไปซุกไว้ในที่เก็บเสื้อผ้าของตนเพื่อให้กลิ่นหอมของสบู่ติดอยู่กับเสื้อผ้าและมีกลิ่นหอมเวลาสวมใส่

3) ผู้หญิง (และผู้ชาย) จะต้องพูดคุยกันอย่าง ให้เกียรติและสุภาพ สรรพนามที่ใช้ได้มีเพียง 3 คำคือ คุณ ฉัน ผม จะต้องลงท้ายด้วยคำว่า ครับ ค่ะ ห้ามพูดคำหยาบ เช่น มึง กู ไอ้ อี ฉาน

4) ห้ามผู้หญิงกับผู้ชายอยู่กันสองต่อสอง ถ้าผู้หญิงจำเป็นต้องมีการกิจไปกับผู้ชายเป็นกลุ่มจะต้องมีผู้หญิงไปด้วยอย่างน้อย 2 คน ไม่ให้ผู้หญิงไปเพียงคนเดียว

5) ในการร่างเมื่อมีงานรื่นเริง ผู้หญิงกับผู้ชายจะต้องสลับรอบรำลัดเปลี่ยนกันไป โดยไม่ร่างร่วมในรอบเดียวกัน (ธงชัย นครศิลป์, 2546, น. 96)

6) ในบางกรณีจะมีการแบ่งเขตพื้นที่ของผู้หญิงผู้ชายกันอย่างชัดเจน เช่น บริเวณที่อาบน้ำ บริเวณเรือนนอนหรือที่พักของผู้หญิงกับผู้ชายจะแยกกัน ยกเว้นผู้ที่อยู่แบบครอบครัว

7) ในด้านการใช้ชีวิตของผู้หญิงและชาย ทุกคนจะยึดหลักแนวคิด “3 ซ้ำ” ซึ่งเป็นแนวทางที่ยอมรับกันในขบวนการ พคท. ในช่วงนั้น คือถ้ายังไม่มีคนรักก็อย่ารีบมี ถ้ามีคนรักแล้วก็อย่ารีบแต่งงาน ถ้าแต่งงานแล้วก็อย่ารีบมีลูก อย่างไรก็ตามผู้ที่อยู่บนค่ายถ้ามีการชอบพอกันจะต้องติดต่อบอกผ่านทางผู้ที่เป็น “จัดตั้ง” ของผู้ชายและผู้หญิงคู่ นั้น โดยผู้ชายต้องมีอายุ 25 ปีขึ้นไป ผู้หญิงต้องมีอายุ 22 ปีขึ้นไป ถ้าผู้หญิงตกกลางรับรักก็จะกลายเป็นคู่รักกันอย่างเป็นทางการ ถ้าทั้งคู่ตกลงว่าจะแต่งงานกันก็จะต้องรอให้มีหลายคู่แล้วจัดงานแต่งงานพร้อมกัน อย่างไรก็ตาม บางครั้งผู้ชายก็ถือโอกาสบอกรักผู้หญิงโดยตรงก่อนบอกผ่านผู้ที่เป็นจัดตั้ง ดังเช่นกรณีของธงชัย นครศิลป์ (2546, น. 86, 91-92) ต่อมาเมื่อผู้ที่เป็นจัดตั้งของทั้งคู่ทราบเรื่อง

ก็จะเรียกทั้งคู่มาพบและบอกว่า ความสัมพันธ์ของทั้งคู่ อยู่ในสายตาของผู้ที่เป็นจัดตั้งมาโดยตลอด หลังจากนั้น ทั้งสองก็ได้เป็นคู่รักกันอย่างเป็นทางการ แต่ก็ยังคงต้อง แยกกันทำภารกิจของตนต่อไป และจะต้องระมัดระวัง ท่าทีของความสัมพันธ์ โดยต้องทำทีเห็นห่างกัน มากกว่าเดิม เหมือนกับคนไม่รู้จักกันเพื่อให้เป็นแบบ อย่างที่ดีให้กับคนอื่นในค่าย เมื่อผู้หญิงผู้ชายแต่งงานกัน แล้วก็จะแยกไปอยู่ที่เดียวกันในเขตของคนที่มีการครอบครั วโดยพยายามไม่ให้มีลูก แต่ก็มีบางกรณีที่เกิดตั้งครรภ์จาก ความไม่พร้อมใจของผู้ที่เป็นสามีหรือภรรยาจนภรรยา ต้องทำแท้ง แต่ถ้าทั้งคู่พร้อมที่จะมีลูกเมื่อคลอดแล้ว จะต้องส่งลูกไปอยู่นอกค่ายให้ญาติที่อยู่ในหมู่บ้านเลี้ยง ส่วนทั้งคู่ก็จะกลับขึ้นมาอยู่ในค่ายต่อไป (คุณเรือง, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม)

8) สำหรับท่าทีที่น่าสนใจของความสัมพันธ์ โดยทั่วไปของผู้หญิงกับผู้ชายในขบวนการ พคท. โดยเฉพาะเมื่ออยู่ในค่ายหรือเมื่อต้องปฏิบัติภารกิจ ที่ได้รับมอบหมายนั้นผู้ชายจะให้เกียรติผู้หญิง เช่น ผู้ชาย จะให้ผู้หญิงให้ตักข้าวก่อน หรือผู้ชายจะแบกของที่มี น้ำหนักมากแทนผู้หญิงโดยเห็นว่าผู้หญิงแข็งแรงน้อยกว่า ผู้ชาย อย่างไรก็ตามก็มีบางกรณีที่สหายหญิงบางคน ไม่ยอมรับความช่วยเหลือโดยให้เหตุผลว่าหญิงชาย เท่าเทียมกัน จากการสัมภาษณ์ก็พบว่าสหายหญิงจะรู้สึก ดีกับท่าทีการให้เกียรติเช่นนี้ของสหายชาย อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติอย่างให้เกียรติหรือทำงานแทนผู้หญิงนั้น จะต้องไม่แสดงออกมากเกินไปจนถึงขั้นเป็นการเอาอก เอาใจผู้หญิงเพราะผู้ชายจะถูกวิจารณ์มากกว่ามีท่าทีเชิง ชู้สาว และน่าสังเกตว่าสหายชายจากเขตงานอื่นจะเห็น ว่าลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของเขตกรุงชิงคือการที่มี สหายหญิงสวย สหายชายที่สัมภาษณ์บางคนกล่าวว่า “สหายชายจากเขตอื่นจะดีใจถ้าถูกมอบหมายให้มา ปฏิบัติงานในกรุงชิง เพราะมีสหายหญิงสวยเยอะ” (คุณเสี้ยว, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม) อย่างไรก็ตาม สหายบางคนกลับเห็นต่างออกไปว่าการที่สหายชาย

เห็นว่าสหายหญิงมีหน้าตาสวยงามนั้นเกิดขึ้นในเขตงาน อื่นเช่นกันไม่ใช่เฉพาะในเขตงานกรุงชิง ซึ่งอาจจะเป็น เพราะสหายมักจะอยู่ในวัยหนุ่มสาว รวมทั้งการที่ หนุ่มสาวได้ทำงานใช้แรงร่วมกันจึงก่อให้เกิด ความประทับใจกันก็ได้ (ประมวลจากข้อมูล การสัมภาษณ์) อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ของผู้หญิง ผู้ชายก็มีกรอบปฏิบัติทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็น ทางการอยู่มาก โดยเห็นว่าการกระทำใดๆ จะต้องเป็นไป เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ถ้าใครไม่ถือปฏิบัติจะถูก วิเคราะห์ว่าเป็นพวก “เสรี”

ในด้านการเลื่อนสถานะในขบวนการของผู้หญิง พบว่าผู้หญิงสามารถจะได้รับบทบาทนำในงานด้าน ต่างๆ ตามที่กล่าวไปแล้ว ดังจะเห็นได้ทั่วไปว่า ผู้หญิง สามารถเป็นหัวหน้าของแต่ละด้านโดยเฉพาะในระดับ หัวหน้าหมู่ซึ่งอาจมีสมาชิกเป็นทั้งผู้หญิงและผู้ชายได้ เช่น หัวหน้าหน่วยแพทย์ การศึกษา พลานุการ เป็นต้น ทั้งนี้มีงานบางด้านที่ผู้หญิงไม่มีบทบาทหรือมีบทบาทน้อย เช่น งานด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการประสานงาน ในการเก็บภาษีจากนายทุนในพื้นที่ หรืองานด้าน การทหารที่ผู้นำในงานด้านนี้จะมีแต่ผู้ชายเพราะเห็นว่า ผู้ชายจะมีความแข็งแรง คล่องตัว และมีความเด็ดขาด ในการตัดสินใจมากกว่า เป็นต้น (ประมวลจากข้อมูล การสัมภาษณ์)

ส่วนสิ่งที่ทำให้ผู้หญิงอึดอัดใจในช่วงที่อยู่ในค่าย ได้แก่ความเป็นประชาธิปไตยที่บางครั้งผู้หญิงเห็นว่า ส่วนนำรวบอำนาจมากเกินไป บางครั้งสมาชิกก็ไม่ปฏิบัติตาม บางครั้งก็ไม่สามารถเสนอความต้องการจากข้างล่าง ขึ้นไป บางครั้งสมาชิกก็รู้สึกว่าไม่สามารถควบคุมทิศทาง ของขบวนการได้ และบางครั้งก็อาจเห็นว่าผู้นำ มีพฤติกรรมส่วนตัวที่สมาชิกไม่ชอบใจแต่ไม่สามารถ วิเคราะห์หรือตรวจสอบได้ จึงเกิดความไม่โปร่งใสและเกิด การวิจารณ์ลับหลังโดยไม่สามารถสรุปได้ว่าข้อเท็จจริง เป็นอย่างไร เช่น การที่ผู้นำในเขตงานกรุงชิงมักจะมา

จากเครือญาติตระกูลเดียวกัน ทำให้ถูกมองว่ามีอิทธิพล จนมีการตั้งฉายาว่าเป็นเหมือนราชวงศ์ (สุรัชย์ แซ่दान, 2541, น. 168) บางครั้งก็เกิดข่าวลือถึงการปฏิบัติตัวของผู้นำหรือการมีผลประโยชน์ของผู้นำบางคนว่าไม่เหมาะสม ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่าสิ่งเหล่านี้แม้ว่าจะมีวิธีการตรวจสอบภายใน เช่น การสามัคคี-วิจารณ์-สามัคคี แต่ในภาวะของการต่อสู้บางครั้งก็ทำให้วิธีการเหล่านั้นไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างเต็มรูปแบบ ทำให้ปัญหาบางเรื่องจบลงด้วยการพยายามทำความเข้าใจและอดกลั้นของสมาชิก แต่บางปัญหาก็กังคังคลุมเครือ ผู้หญิงจะพยายามทำความเข้าใจถึงข้อจำกัดของ พคท. โดยเห็นว่าข้อดีของ พคท. มีมากกว่าสิ่งที่ทำให้เกิดความอึดอัดใจ ผู้หญิงจึงมักใช้ความอดทนและยกปัญหาขึ้นมาอภิปรายเมื่อโอกาสอำนวยมากกว่าที่จะวิจารณ์อย่างแตกหักในครั้งเดียว

ระยะที่ 3 บทบาทของผู้หญิงช่วงหลังการเข้าร่วมขบวนการปฏิวัติ

บทบาทของผู้หญิงในการเคลื่อนไหวร่วมกับ พคท. เขตกรุงชิงทั้งผู้ที่ขึ้นไปอยู่บนค่ายในป่าและผู้ที่เป็นมวลชนอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ก็ได้จบสิ้นลงในช่วงประมาณ พ.ศ. 2525 เป็นต้นมาที่กระแสการปฏิวัติอยู่ในภาวะตกต่ำลงอย่างหนักซึ่งเกิดขึ้นเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ในประเทศไทย ผู้หญิงเหล่านั้นหลังจากยุติการต่อสู้แล้วก็กลับไปอยู่ในหมู่บ้านแบบเดิมหรือกลับไปใช้ชีวิตในสังคมแบบเดิม ผู้หญิงเหล่านั้นทุกคนที่ให้สัมภาษณ์จะกล่าวตรงกันว่าประทับใจกับช่วงชีวิตที่ร่วมขบวนการ พคท. เพราะเป็นการต่อสู้เพื่อสร้างสังคมที่ดั่งงามอันเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ทุกคนจะประทับใจกับการอยู่ร่วมกัน การมีวินัย ความเท่าเทียม การให้เกียรติกัน การเห็นแก่ส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ของตน บางคนเล่าถึงสิ่งที่สหายหญิงได้รับติดตัวมาจนปัจจุบันคือ สำนึกของการเรียกร้องต่อตนเองมากกว่าในขณะที่ผ่อนปรนกับคนอื่น หลังจากกลับลงมาอยู่ในหมู่บ้านใหม่ๆ สหายหญิง

บางคนเล่าว่าตนเองต้องใช้เวลานับปีจึงจะเคยชินกับวิถีชีวิตในหมู่บ้าน กับการนอนในบ้านที่มิดชิดเพราะยังคงเคยชินกับการนอนในป่าที่อากาศถ่ายเทเปิดโล่ง บางคนเล่าว่าตนเองจะรับไม่ได้อยู่นานเมื่อได้ยืมการพูดคำที่ไม่สุภาพแก่กันของคนในหมู่บ้าน เพราะคนในขบวนการ พคท. จะพูดกันเฉพาะคำว่า “ผม ฉันทุณ ครับ คะ” เท่านั้น (คุณอรทัย, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม) ต่อมาผู้หญิงเหล่านั้นก็ปรับตัวและเริ่มชินกับสังคมที่เป็นอยู่มากขึ้น ผู้ศึกษาสังเกตเห็นว่าทุกคนที่ให้สัมภาษณ์จะพูดและแสดงออกแก่ผู้อื่นอย่างสุภาพมีท่าทีให้เกียรติผู้อื่นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในหมู่ของผู้ที่เคยร่วมขบวนการ พคท. ด้วยกันมาก่อน

หลังจากออกมาจากขบวนการ พคท. ใน พ.ศ. 2525 จนถึงปัจจุบันบทบาทของผู้หญิงเหล่านี้แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบคือ

รูปแบบที่ 1 การวางตัวอยู่เฉยๆ สหายหญิงซึ่งเป็นคนบ้านเล่าว่าเมื่อกลับมาอยู่ในหมู่บ้านที่คนส่วนใหญ่จะไม่ใช้ผู้ที่เข้าร่วมขบวนการ พคท. อย่างชัดเจน ดังนั้นคนที่เคยเข้าร่วมขบวนการและได้ขัดเกลาในด้านแนวคิดและวินัยของ พคท. อย่างเข้มข้นจะเป็นคนส่วนน้อยในหมู่บ้าน เมื่อเวลาผ่านไปแม้ว่าผู้ที่เป็นสหายหญิงจะยังคงยึดถือแนวคิดและมีพฤติกรรมแบบเดิมแต่คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านก็มีพฤติกรรมที่สหายหญิงเห็นว่าไม่ถูกต้อง เช่น การเห็นแก่ตัว การปฏิบัติต่อกันอย่างไม่ให้เกียรติรวมทั้งคนรุ่นหลังจำนวนมากที่ติดยาเสพติด ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายจนเป็นหนี้สิน เป็นต้น สหายหญิงเหล่านี้บางคนกล่าวว่าตนเองทำได้เพียงพยายามทำครอบครัวของตนให้ดีโดยไม่สามารถแก้ไขสิ่งที่ตนเองเห็นว่าเป็นปัญหาในหมู่บ้านได้เลยเพราะเป็นคนส่วนน้อย และมีสหายหญิงบางคนที่มีแม่แต่ลูกหลานของตนก็ปฏิบัติตัวไปในทางที่ไม่ดีโดยที่ตนเองก็ทำอะไรไม่ได้มากเช่นกัน คนกลุ่มนี้จึงทำได้เพียงการวางตัวอยู่เฉยๆ

รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน ชาวบ้านทั่วไปมักเชื่อถือในตัวของสหายหญิงเนื่องจากเป็นผู้ที่มีภูมิหลังที่เคยต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมมาก่อน มีความคิดที่เป็นระบบ มีพฤติกรรมที่เคารพความเสมอภาคและให้เกียรติผู้อื่น ดังนั้นจึงมีสหายหญิงจำนวนมากที่ยังคงมีบทบาทหลักในกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นต้น หรือสหายหญิงที่ได้ฝึกฝนวิชาเฉพาะในช่วงที่ยังอยู่ในค่ายมาก่อน เช่น อยู่ในหน่วยแพทย์เมื่อกลับมาอยู่ในหมู่บ้านก็ได้เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สหายหญิงคนหนึ่งได้เป็นแพทย์ประจำตำบลอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2542 จนหมดวาระตามกำหนดของหน่วยงานใน พ.ศ. 2563 หลังจากนั้นก็ยังีมีบทบาทในชุมชนและท้องถิ่นมาจนปัจจุบัน (คุณอรทัย, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม)

รูปแบบที่ 3 การร่วมรณรงค์ในประเด็นทางสังคม การเมือง สหายหญิงบางคนยังคงติดตามสถานการณ์ทางสังคมอย่างใกล้ชิด และยังมีกิจกรรมทางการเมืองทั้งที่เป็นทางการ เช่น การสมัครเข้าเป็นตัวแทนของชาวบ้านในระดับต่างๆ การเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง บางคนก็เป็นผู้ประสานของกลไกระดับท้องถิ่นของพรรคการเมือง ส่วนใหญ่สหายหญิงจะสนับสนุนพรรคที่เห็นว่าอยู่ฝ่ายประชาธิปไตยที่ก้าวหน้า อย่างไรก็ตามการตีความถึงคำว่าประชาธิปไตยหรือก้าวหน้าที่แตกต่างกันก็ทำให้สหายหญิงอาจเลือกสนับสนุนคนละพรรคการเมืองแตกต่างกันก็ได้ ดังเช่นในช่วงการเคลื่อนไหวของกลุ่มเสื้อเหลืองเสื้อแดงก็พบว่าทั้งสองฝ่ายต่างก็มีสหายหญิงที่สนับสนุน โดยเห็นว่าฝ่ายที่ตนเองสนับสนุนเป็นฝ่ายถูกต้อง (คุณวิจารณ์, สัมภาษณ์, 2566, 21 มีนาคม)

อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลเห็นตรงกันว่า สหายหญิงที่มีบทบาททั้ง 3 รูปแบบข้างต้นส่วนใหญ่ก็ยังยึดมั่นหรือมีแนวคิดและพฤติกรรมที่ถูกขัดเกลามาจากช่วงที่ร่วม

ขบวนการ พคท. แม้ว่าจะอยู่ท่ามกลางบริบทใหม่ ในหมู่บ้านปัจจุบันที่แตกต่างไปจากบริบทที่อยู่ในค่ายหรือในขบวนการ พคท. แบบในอดีตแล้วก็ตาม จากการสัมภาษณ์สังเกตได้ว่าสหายหญิงจะเล่าเหตุการณ์ในอดีตโดยกล่าวถึงบรรดาเพื่อนสหายที่เคยร่วมต่อสู้กันมาอย่างภาคภูมิใจ ปัจจุบันสหายเหล่านั้นก็ยังติดตามข่าวสารของกันและกันแม้ว่าจะอยู่ต่างหมู่บ้านไกลกันและไม่ค่อยได้พบเจอกันก็ตาม แต่คนเหล่านี้ก็ยังเป็นเหมือนเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ต่างก็ยึดถือกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานในการคิดและการปฏิบัติที่ติดตัวมาจากช่วงที่ร่วมขบวนการ ความรู้สึกเช่นนี้ได้ทำให้สหายหญิงยังคงรักษาลักษณะที่ตนเองเห็นว่าก้าวหน้าไว้ได้แม้จะอยู่ท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และไม่เอื้อให้ปฏิบัติตัวเช่นเดิมเหมือนในอดีตก็ตาม

สรุป

เมื่อเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของผู้หญิงที่เข้าร่วมกับขบวนการปฏิวัติในประเทศอื่นและในภาคอื่นของไทย ดังที่ได้กล่าวถึงในการสำรวจวรรณกรรมอันทำให้ได้ข้อสมมุติฐานเบื้องต้นว่าบทบาทของผู้หญิงในขบวนการปฏิวัติแต่ละแห่งจะมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปตามปัจจัยที่สำคัญ 7 ประการพบว่า บทบาทของผู้หญิงในเขตงานกรุงชิงของ พคท. ช่วง พ.ศ. 2515-2525 ก็เป็นไปตามปัจจัยเหล่านั้นเช่นกันโดยมีรายละเอียดที่อาจเหมือนหรือแตกต่างไปจากพื้นที่อื่นๆ และมีข้อที่แตกต่างจากประเทศอื่นคือขบวนการในเขตงานกรุงชิงจบลงด้วยการปฏิวัติที่ไม่สำเร็จทำให้หลังจากออกจากขบวนการผู้หญิงเหล่านั้นก็กลับมาอยู่ในสังคมแบบเดิมในที่นี้จึงขอสรุปปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของผู้หญิงในเขตงานกรุงชิงโดยแบ่งออกเป็น 8 ประการคือ

1) ลักษณะของพื้นที่การเคลื่อนไหว

เมื่อเทียบกับ พคท. เขตงานอื่นในจังหวัด นครศรีธรรมราช เขตงานกรุงชิงมีพื้นที่กว้างกว่า

มีเขตป่าเขาที่ง่ายต่อปฏิบัติการแบบป่าล้อมเมือง และมีอาณาเขตติดต่อกับเขตงานจังหวัดสุราษฎร์ธานีทำให้การเคลื่อนไหวปลอดภัยและคล่องตัวกว่า จึงสามารถตั้งเป็นค่ายขนาดใหญ่กว่า มีผู้เข้าร่วมจำนวนมากกว่า และมีบทบาทเด่นกว่าเขตงานอื่น พคท. เขตงานกรุงชิงสามารถขยายพื้นที่การเคลื่อนไหวตั้งแต่ป่าเขา ที่ราบจนถึงชายฝั่งทะเล รวมทั้งในเขตเมือง ลักษณะเช่นนี้ทำให้บทบาทของผู้หญิงสามารถแสดงออกได้กว้างและเด่นชัดกว่าในเขตงานที่มีขนาดเล็กกว่า อย่างไรก็ตามเนื่องจากพื้นที่กรุงชิงซึ่งเป็นเขตงานในภาคใต้ที่ไม่มีพื้นที่กว้างและไม่มีเขตแดนที่ติดต่อกับประเทศอื่นคอยหนุนช่วยเหมือนเขตงานในภาคเหนือและอีสาน การเคลื่อนไหวจึงทำได้จำกัดกว่าในภาคอื่นโดยเฉพาะในภาคเหนือที่บางพื้นที่สามารถสร้างเขตปลอดภัยได้

2) ประสบการณ์ส่วนตัวและวัฒนธรรมเดิมของสังคมนัก

กลุ่มเป้าหมายของการเคลื่อนไหวในเขตกรุงชิงถือว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายใหม่ของ พคท. คือชวานาภาคใต้ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ด้านล่างของหุบเขากรุงชิงไปจนถึงชายทะเลอ่าวไทย ชวานากลุ่มนี้มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากชวานาในเขตภาคอีสานและภาคเหนือที่ พคท. ได้ปฏิบัติการมาก่อน สหายที่เข้าร่วมกับ พคท. ในเขตกรุงชิงมี 2 ส่วนคือ สหายชาวบ้านและสหายนักศึกษาที่แต่ละคนมีพื้นหลังเกี่ยวกับความคิดเรื่องบทบาทหญิงชายแตกต่างกัน ทั้งยังมีประสบการณ์ที่เป็นสาเหตุของการเข้าร่วมที่แตกต่างกัน เช่น บางคนเข้าร่วมเพราะถูกคุกคามจากเจ้าหน้าที่รัฐ บางคนเข้าร่วมเพราะการเรียนรู้ความคิดที่ก้าวหน้าด้วยตัวเองหรือจากการให้การศึกษาของผู้ปฏิบัติงานของพรรค เป็นต้น นอกจากนี้ประสบการณ์ส่วนตัวของผู้หญิงยังแยกไม่ออกจากสิ่งซึ่งเรียกว่าวัฒนธรรมรวมทั้งวัฒนธรรมที่ถือผู้ชายเป็นใหญ่ที่ได้หล่อหลอมความคิดของผู้หญิงเหล่านั้นจนเป็นสิ่งที่ติดตัวมาก่อนที่จะเข้าร่วมขบวนการ

เมื่อสหายทั้งหญิงและชายขึ้นไปอยู่ร่วมกันในค่ายก็จะจัดการให้การศึกษาในด้านต่างๆ รวมไปถึงเรื่องบทบาทหญิงชายเพื่อให้สมาชิกในค่ายมีเอกภาพทางความคิดและการปฏิบัติโดยยึดหลักแนวคิดทฤษฎีมาร์กซิสต์ที่ให้ความสำคัญกับความขัดแย้งทางชนชั้น จากนั้นก็เชื่อมโยงถึงความไม่เป็นธรรม ความทุกข์ยากเดือดร้อนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปราบปรามของเจ้าหน้าที่รัฐที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงที่ทั้งสหายชวานาและนักศึกษาเคยประสบมา มีการต่อย้ำถึงความจำเป็นของการสร้างสังคมใหม่ที่มีความเท่าเทียมกันในทุกด้านโดยเห็นว่าปัญหาหลักของสังคมนวมทั้งการที่ผู้หญิงถูกกดขี่มาจากความขัดแย้งทางชนชั้น ดังนั้นทั้งหญิงและชายต้องรู้เท่าทันและร่วมกันปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมใหม่ที่เท่าเทียมรวมทั้งในด้านการบทบาทหญิงชาย และนำไปสู่การปฏิบัติตามกฎระเบียบและการแบ่งบทบาทหน้าที่กันของสหายในค่าย ดังนั้นแม้ว่าก่อนหน้านี้ผู้หญิงจะมีประสบการณ์ส่วนตัวที่แตกต่างกันและอยู่ในวัฒนธรรมแบบผู้ชายเป็นใหญ่มาก่อนแต่ก็จะถูกขัดเกลาและเปลี่ยนความคิดจนสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันแทน อย่างไรก็ตามก็พบว่าในการแบ่งบทบาทหน้าที่ทำงานและการออกกฎระเบียบ ก็ยังคงมีความแตกต่างกันระหว่างหญิงชายอยู่ด้วย เช่น การเป็นผู้นำทางการเมือง งานด้านสื่อสาร มักจะเป็นของผู้ชาย ขณะที่งานเย็บผ้ามักเป็นผู้หญิง และมีกฎระเบียบที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายหลายอย่างที่เข้มงวดตามกรอบของวัฒนธรรมเดิม เป็นต้น จึงจะพบได้ถึงสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ที่ดำรงอยู่ด้วยกันและยังขัดแย้งกันอยู่ เช่น การให้เกียรติต่อผู้ชายต่อผู้หญิงในขบวนการที่อาจถูกตีความได้ว่าทำได้เพียงใดจึงจะเหมาะสมและเป็นความสัมพันธ์ตามแนวคิดใหม่หรือตามแบบวัฒนธรรมเดิมกันแน่

3) ระยะเวลาและความต่อเนื่องของการปฏิบัติ

การเคลื่อนไหวของ พคท. ในกรุงชิงมีแนวคิดพื้นฐานอยู่บนการปฏิบัติสังคมตามแนวทางของมาร์กซิสต์ คาร์ล มาร์กซ์ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้หญิงที่ถูกกดขี่ทางชนชั้นว่าเกิดมาจากการขยายตัวของทุนนิยมที่ทำให้ผู้หญิงต้องเป็นผู้รับภาระรับผิดชอบดูแลครอบครัวเพื่อให้ชายทุนมีแรงงานไปตอบสนองการผลิตแบบทุนนิยมได้ ต่อมาเมื่อขบวนการคอมมิวนิสต์ได้ขยายตัวมาเคลื่อนไหวในไทยเมื่อประมาณทศวรรษ 2450 จนถึงหลังจากที่มีการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2484 รวมทั้งหลังการประชุมสมัชชาครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2495 จะพบว่า พคท. ได้ทำงานกับกรรมกรในโรงงาน รวมไปถึงกับปัญญาชน และคนทั่วไปในพื้นที่เขตเมืองเป็นหลัก และผู้หญิงได้มีบทบาทในการเคลื่อนไหวในโรงงานและในเมืองอย่างมาก (เช่น อิจิอิ มูราซึมา, 2555, น. 104, 107, 112, 141, 210; เซาว์ พงษ์พิชิต, 2565, น. 100-103, 201) แต่เมื่อทางการได้ปราบปรามอย่างหนักจน พคท. ต้องเปลี่ยนพื้นที่หลักในการต่อสู้จากในเมืองไปเป็น ในชนบทตามแนวทางของเหมาเจ๋อตุงแทนตั้งแต่ พ.ศ. 2505 จนหมดบทบาทลงใน พ.ศ. 2525 ดังนั้นจึงจะเห็นว่า พคท. ได้เคยต่อสู้ในเมืองในเชิงรุกมาไม่น้อยกว่า 50 ปี ก่อนที่จะเปลี่ยนไปต่อสู้ในชนบทประมาณ 20 ปีโดยในช่วงท้ายๆ คือตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา พคท. ต้องสู้ในเชิงตั้งรับเป็นหลัก ในขณะที่การต่อสู้อย่างเข้มของ พคท. ในกรุงชิงเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2515-2525 รวมเวลาประมาณ 10 ปี ในช่วงนี้เองที่ผู้หญิงได้แสดงบทบาทในขบวนการ พคท. ทั้งผู้หญิงที่เป็นมวลชนตั้งมั่นอยู่ในหมู่บ้าน และผู้หญิงที่ขึ้นไปอยู่บนค่ายในเขตป่าช่วงที่ผู้หญิงเข้าร่วมเป็นจำนวนมากคือหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 หรือประมาณ 6-7 ปีก่อนที่จะหมดบทบาทลง ซึ่งนับว่าการมีบทบาทของผู้หญิงในเขตงานกรุงชิงเป็นระยะเวลาที่สั้นและไม่ต่อเนื่อง การปฏิบัติงานต่างๆ จึงเน้นหนักที่การทำตามกฎระเบียบที่มีมาก่อน

โดยไม่มีเวลามากพอที่จะสรุปบทเรียนและจัดปรับให้เหมาะสมยิ่งขึ้นการต่อสู้ก็ยุติลงเสียก่อน

4) ความหลากหลายในการปะทะกันของแนวคิดที่มีอยู่ในขบวนการหรือในพื้นที่

บทบาทของผู้หญิงในขบวนการ พคท. กรุงชิงทำให้เห็นถึงการปรับในการต่อสู้ของฝ่ายแนวคิดมาร์กซิสต์ในบริบทต่างๆ ที่เริ่มต้นโดยคาร์ล มาร์กซ์ ซึ่งเสนอให้ต่อสู้ในเขตเมืองและในโรงงานเป็นหลักจนมาสู่การต่อสู้ในแนวทางที่เรียกว่า ปาล้อมเมืองแบบเหมาเจ๋อตุง ด้วยพัฒนาการของแนวคิดที่มีมายาวนานและถูกปรับใช้ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกทำให้แนวคิดได้ถูกตีความไปสู่การปฏิบัติหลากหลายแนวทาง จากการสำรวจวรรณกรรมข้างต้นพบว่า ในพื้นที่การต่อสู้ที่มีหลายแนวคิดปรากฏอยู่รวมทั้งการมีเวลาต่อสู้ที่ยาวนานจะทำให้เกิดการถกเถียงด้านแนวคิดกันอย่างกว้างขวางและขบวนการจะมีทางเลือกที่จะปรับปรุงวิธีการต่อสู้ได้หลายทาง เช่นที่เกิดขึ้นในอินเดีย คิวบา ฟิลิปปินส์ เป็นต้น อันจะทำให้เห็นถึงการถกเถียงและปรับบทบาทของผู้หญิงในขบวนการแต่ละพื้นที่ได้ชัด แต่สำหรับในเขตกรุงชิงซึ่งได้ประยุกต์แนวคิดของมาร์กซ์มาใช้ในช่วง พ.ศ. 2515-2525 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สั้นจึงทำให้เกิดกระบวนการถกเถียง การสรุปบทเรียน และการปรับใช้ให้สอดคล้องกับการต่อสู้ได้มากพอ นอกจากนี้ พคท. ในภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ต้องพึ่งพาตัวเองมากกว่าในภาคอื่นจึงมักจะมีการถกเถียงทางความคิดทฤษฎีน้อยกว่าที่เกิดขึ้นในภาคอื่น (กลุ่มอุบรรัต, 2544, น. 749)

อย่างไรก็ตาม พบว่าในเขตกรุงชิงได้มีการให้ความสำคัญกับเรื่องบทบาทหญิงชายรวมถึงระบบการบริหารจัดการเช่นกัน และบางเรื่องก็แสดงถึงความก้าวหน้าของจิตความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในเขตกรุงชิง เช่น สหายหญิงสามารถเสนอต่อจัดตั้งว่าตนเองชอบพอต่อสหายชายได้ เป็นต้น ขณะที่ในเขตงาน

อื่นที่มีการทำงานต่อเนื่องมายาวนานกว่าและมีพื้นที่ติดต่อกับประเทศคอมมิวนิสต์อื่นดังกรณีในภาคอีสาน ทั้งเขตภูพาน หรือเขตภูสระดอกบัว หรือแม้แต่ในเขตสุราษฎร์ธานีซึ่งอยู่คนละฟากภูเขากับกรุงชิงแต่มีสหายนักศึกษาเข้าร่วมจำนวนมากว่า ผู้หญิงมักจะไม่แสดงออกเช่นนี้ได้ (สุนี ไชยรส, 2554, น. 230-232, 255; สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2558, น. 53, 149, 155, 171; ประมวลจากข้อมูลการสัมภาษณ์)

5) บทบาทของรัฐ

การเคลื่อนไหวของ พคท. ในเขตกรุงชิงเกิดขึ้นในช่วงที่ พคท. โดยรวมถูกรุกในเชิงยุทธศาสตร์ทั้งจากรัฐไทยและระดับสากลโดยสหรัฐเป็นผู้นำในช่วงสงครามเย็น บทบาทของรัฐไทยความเข้มข้นของการล้อมปราบโดยรัฐมีความสำคัญต่อการกำหนดลักษณะการเคลื่อนไหวของ พคท. รวมทั้งต่อบทบาทของผู้หญิงในขบวนการ การถูกปราบปรามจากรัฐอย่างหนักทำให้ผู้หญิงมีเวลาในการปรับตัวอยู่ในองค์กรและการพัฒนาภาวะเปียบขององค์กรเกี่ยวกับผู้หญิงด้วยการใช้ประสบการณ์ระดับพื้นที่ได้น้อย เน้นการทำตามภาวะเปียบที่กำหนดมาใช้โดยทั่วไปเป็นด้านหลัก ในขณะที่การต่อสู้ของผู้หญิงในขบวนการปฏิวัติในบางประเทศจะมีความต่อเนื่องยาวนานมาตั้งแต่การต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมอย่างเข้มข้น แม้จะถูกรัฐปราบปรามอย่างหนักแต่หลายแห่งก็ประสบความสำเร็จสูงสุดในที่สุด เช่น คิวบา จีน เวียดนาม ในขณะที่รัฐไทยได้เปลี่ยนนโยบายจากการปราบปรามอย่างรุนแรงมาเป็นการใช้การเมืองนำการทหารดังที่ปรากฏในนโยบาย 66/2523 จนทำให้ พคท. เหลือเพียงพลั่วและบทบาทของผู้หญิงในเขตงานกรุงชิงก็หมดบทบาทลงตั้งแต่ พ.ศ. 2525

6) ระบบการบริหารจัดการของขบวนการปฏิวัติ

เนื่องจากการเคลื่อนไหวของ พคท. ในเขตงานกรุงชิงเป็นการต่อสู้ในช่วงที่มีการแตกแยกในขบวนการของ

ค่ายคอมมิวนิสต์ระดับสากลทำให้ พคท. รวมทั้งในเขตกรุงชิงขาดปัจจัยจากภายนอกที่จะสนับสนุน ต้องพึ่งตนเองอย่างมาก ในภาวะเช่นนี้ทำให้การต่อสู้ของ พคท. ในกรุงชิงในช่วง พ.ศ. 2515-2525 ต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่รุมล้อมเข้ามาอย่างมาก โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับด้านการทหาร พคท. ได้พยายามนำบทเรียนของความสำเร็จจากที่อื่นมาใช้โดยเฉพาะจากประสบการณ์การต่อสู้แบบป่าล้อมเมืองของประเทศจีนที่ขณะนั้นกำลังอยู่ในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางทำให้มีการปรับจากการต่อสู้ในเมืองมาต่อสู้ในเขตชนบทแบบป่าล้อมเมือง แต่ก็จะมีข้อจำกัดในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งภายในขบวนการอย่างเต็มที่ ทั้งด้านการพัฒนาแนวคิด และการสร้างกลไกการปฏิบัติ พคท. จำเป็นต้องปฏิบัติเท่าที่ทำได้ในสถานการณ์ที่ถูกบีบคั้น ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดกฎระเบียบนโยบาย และการบริหารจัดการของ พคท. และส่งผลต่อการพัฒนาบทบาทของผู้หญิงในขบวนการไม่สามารถทำได้เต็มที่

7) ขั้นตอนของการปฏิวัติ

แม้ว่า พคท. จะเริ่มเคลื่อนไหวในไทยอย่างน้อยตั้งแต่ทศวรรษ 2450 โดยปฏิบัติการในช่วงแรกจะอยู่ในเมืองจนมีแนวทางการทำงานและผู้ปฏิบัติงานในเมืองมาโดยตลอด จนต่อมาใน พ.ศ. 2505 อันเป็นระยะกลางของการต่อสู้ก็ได้เน้นการปฏิบัติการในเขตชนบท แต่การต่อสู้ในเขตกรุงชิงก็ถือได้ว่าเป็นช่วงปลายๆ ของการเคลื่อนไหวของ พคท. ที่มีระยะเวลาสั้นเพียง 5-10 ปี โดยเริ่มต้นประมาณ พ.ศ. 2515 และจบลงใน พ.ศ. 2525 กล่าวได้ว่าเวลาที่ผู้หญิงเข้าร่วมต่อสู้กับ พคท. ในเขตกรุงชิงไม่ประสบผลสำเร็จเพราะไม่สามารถยึดอำนาจรัฐได้ ซึ่งแตกต่างจากผู้หญิงที่เข้าร่วมขบวนการปฏิวัติในหลายประเทศที่ได้รับชัยชนะ ช่วงที่อยู่ในป่าของผู้หญิงในเขตกรุงชิงจึงเป็นเหมือนการอยู่ในสภาวะของการสร้างสังคมในฝันให้ปรากฏเป็นจริง ผู้หญิงเหล่านี้

ได้รับการขัดเกลาความคิด การฝึกฝนให้มีวินัยต่อตนเอง ผ่อนปรนต่อผู้อื่น และเห็นแก่ส่วนรวมในสถานการณ์ที่บีบคั้น บทบาทของผู้หญิงในช่วงที่ร่วมอยู่ในขบวนการซึ่งเป็นระยะท้ายๆ ของ พคท. จะมีทั้งที่เป็นมวลชนในหมู่บ้านและที่ขึ้นไปอยู่บนค่ายที่มีบทบาทภายในค่ายเป็นหมอ จนถึงเป็นทหารออกรบร่วมกับผู้ชาย และปฏิบัติตามวินัยของ พคท. เป็นหลัก ซึ่งก็เกิดผลดีคือสามารถยันการปราบปรามจากฝ่ายรัฐได้ โดยเฉพาะการปรับการตั้งค่ายใหญ่เป็นกองกำลังจรรยาที่พลิกแพลงยุทธวิธีได้ตลอดเวลาเมื่อทางการระดมกำลังเข้าปราบปราม และสามารถรวมตัวกันใหม่เมื่อการปราบปรามผ่านไป พร้อมทั้งขยายมวลชนลึกลงไปอีกจนถึงจังหวัดกระบุรี (เขาวี พงษ์พิชิต, 2565, น. 414; ประมวลจากข้อมูลการสัมภาษณ์) ด้วยวิธีการเช่นนี้ทำให้ พคท. ในเขตกรุงชิงสามารถตั้งรับการปราบปรามของเจ้าหน้าที่รัฐอยู่ได้จนถึง พ.ศ. 2525 จนกระทั่งเกิดความแตกแยกในขบวนการคอมมิวนิสต์สากล และความขัดแย้งภายใน พคท. หลังจากการประชุมสมัชชาครั้งที่ 4 ใน พ.ศ. 2525 จึงทำให้มีการออกไปมอบตัวกับทางการอันนำไปสู่การยุติการต่อสู้ของ พคท. ในกรุงชิงต่อมา

8) บทบาทของผู้หญิงหลังออกจากขบวนการ

เนื่องจากการปฏิวัติไม่ประสบผลสำเร็จทำให้แนวคิดบทบาทหญิงชายที่ได้รับการฝึกฝนในช่วงการต่อสู้ไปใช้

หลังจากนั้นของผู้หญิงในเขตงานกรุงชิงไม่ได้ถูกนำไปใช้ในรัฐแบบใหม่ที่มุ่งหวังไว้แต่แรก แต่ก็พบว่าเมื่อกลับมาอยู่ในหมู่บ้านหลังจากการต่อสู้ยุติลงแล้วผู้หญิงที่เคยผ่านการเข้าร่วมกับขบวนการ พคท. ในเขตกรุงชิงมักเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ทั้งยังได้นำประสบการณ์และบทเรียนมาปรับใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบันซึ่งยังเป็นสังคมที่ไม่ได้เปลี่ยนไปตามที่ผู้หญิงเหล่านั้นเคยมุ่งหวัง เนื่องจากการปฏิวัติครั้งนั้นไม่ประสบความสำเร็จ

อนึ่ง บทบาทความขึ้นนี้เน้นการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์โดยไม่เน้นการถกเถียงในเชิงทฤษฎีใดลงลึกเป็นการเฉพาะ อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจวรรณกรรมก็พบว่าการศึกษาบทบาทผู้หญิงในขบวนการปฏิวัติมีแนวคิดน่าสนใจที่มักใช้คำกว้างๆ ซึ่งอาจกำหนดขอบเขตให้แคบยิ่งขึ้นได้ และควรที่จะศึกษาโดยเน้นการถกเถียงทางทฤษฎีให้ลึกซึ้งขึ้นต่อไป เช่น Gender (Chase, 2015, pp. 2-3; Lanzona, 2020, p. 200; Roberts, 2010, p. 15), Woman and nationalism (Khuo, 2020, pp. 173-174), Memory Politics (Roy, 2012, pp. 2-9) เป็นต้น นอกจากนี้ในการศึกษานี้ผู้เขียนต้องการทำความเข้าใจถึงบทบาทของผู้หญิงในเขตงานกรุงชิงเป็นหลัก ต่อไปจึงควรศึกษาถึงพื้นที่อื่นที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม รวมทั้งศึกษาขบวนการต่อต้านอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและภาคใต้ อันจะทำให้เข้าใจถึงภาพรวมได้มากขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กลุ่มภูบรรทัด. (2544). *บนเส้นทางภูบรรทัด ตำนานการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของประชาชน*. กรุงเทพฯ: อาร์ต เอจ กราฟฟิค.
- คุณแดง (อดีตสหายหญิง-ชื่อสมมุติ). พิปูน นครศรีธรรมราช. 2556, 21 มีนาคม. สัมภาษณ์.
- คุณบัญชา (อดีตสหายชาย-ชื่อสมมุติ). กรุงชิง นครศรีธรรมราช. 2556, 21 มีนาคม. สัมภาษณ์.
- คุณปราณี (อดีตสหายหญิง-ชื่อสมมุติ). กรุงชิง นครศรีธรรมราช. 2556, 21 มีนาคม. สัมภาษณ์.
- คุณภักดี (อดีตสหายหญิง-ชื่อสมมุติ). กรุงชิง นครศรีธรรมราช. 2556, 21 มีนาคม. สัมภาษณ์.
- คุณเรือง (อดีตสหายหญิง-ชื่อสมมุติ). กรุงชิง นครศรีธรรมราช. 2556, 21 มีนาคม. สัมภาษณ์.
- คุณวิจารณ์ (อดีตสหายชาย-ชื่อสมมุติ). กรุงชิง นครศรีธรรมราช. 2556, 21 มีนาคม. สัมภาษณ์.
- คุณเสี้ยว (อดีตสหายชาย-ชื่อสมมุติ). ท่าศาลา นครศรีธรรมราช. 2556, 21 มีนาคม. สัมภาษณ์.
- คุณอรทัย (อดีตสหายหญิง-ชื่อสมมุติ). ท่าศาลา นครศรีธรรมราช. 2556, 21 มีนาคม. สัมภาษณ์.
- จิระนันท์ พิตรปรีชา. (2549). *อีกหนึ่งฟางฝัน บันทึกกรรมทางของชีวิต*. กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์.
- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. (2544). *กรีดแผลกลัดหนอง กรองความจริงโดยผู้หญิง 6 ตุลาฯ*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519.
- เชาว์ พงษ์พิชิต. (2565). *ประวัติพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ธงชัย นครศิลป์. (2546). *สมรภูมิลือตกรุงชิง*. นนทบุรี: โฟลามทุ่ง.
- ธิกานต์ ศรีนารา. (2564). *รัก-และ-การปฏิวัติ: การเมืองวัฒนธรรมว่าด้วยความรักของปัญญาชนฝ่ายซ้ายไทยยุคสงครามเย็น*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- บัญชา ขวาลศิลป์. (2546). *ดับไฟใต้*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ประจวบ อัมพะเสวต. (2546). *พลิกแผ่นดินตอน ขบวนการสังคมนิยมในไทย*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ฤดี เรืองชัย. (2539). *หยดหนึ่งในกระแสดาร*. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร.
- ศิริพร โคตะวินนทร์. (2543). *ผู้หญิงในขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนชายขอบ: กรณีศึกษาฝ่ายราชินีไกล หมู่บ้านแม่มน่มั่นยืน 2 และ 3*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ.
- ส.สมพร ปี. 3. (สารานุกรม). (2542). *ประกายไฟลามทุ่ง อนุสรณ์สถานช่องช้าง สุราษฎร์ธานี*. ม.ป.พ..
- สารูบ ฤทธิชู และสุนีย์ ทองไซ้. (2543). *ตามรอยช้างแลใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุชีลา ตันชัยนันท์. (2546). *เปิดบันทึกนักโทษหญิง 6 ตุลา*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519.

- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2558). *น้ำป่า: บันทึกการต่อสู้ในเขตป่าเทือกเขาบรรทัด*. กรุงเทพฯ: อ่าน.
- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ. (2562). *ใต้ธงปฏิวัติ ประวัติศาสตร์พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจากคำบอกเล่าของธง แจ่มศรี และสหาย (พ.ศ. 2464-2537). ใน ธง แจ่มศรี, ใต้ธงปฏิวัติ: หนังสือที่ระลึกธง แจ่มศรี นักปฏิวัติกรรมมาชีพ ผู้ยึดมั่นแนวทางที่ถูกต้องจนสิ้นใจ*. ม.ป.พ..
- สุณี ไชยรส. (2554). *เฟมินิสต์ ประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน: การต่อสู้บนเส้นทางแห่งความเสมอภาค*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- สุรัชย์ แซ่ด่าน. (2541). *นักโทษประหารคนที่ 310*. กรุงเทพฯ: บี.เจ. เพลท โปรเซสเซอร์.
- เออิจิ มูราชิม่า. (2555). *กำเนิดพรรคคอมมิวนิสต์สยาม (พ.ศ. 2473-2479)*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ภาษาอังกฤษ

- Chase, M. (2015). *Revolution within the Revolution: Women and Gender Politics in Cuba, 1952-1962*. USA: University of North Carolina Press.
- Judge, SQ. (2020). Women in the Early Vietnamese Communist Movement: Sex, Lies, and Liberation. In Lanzona, VA & Rettig, F (Eds.), *Women Warriors in Southeast Asia* (pp. 136-157). New York: Routledge.
- Khoo, A. (2020). Women Guerrillas of the Communist Party of Malaya: Nationalist Struggle with an Internationalist Experience. In Lanzona, VA & Rettig, F (Eds.), *Women Warriors in Southeast Asia* (pp. 173-199). New York: Routledge.
- Lanzona, VA. (2020). Love and Sex in Time of War and Revolution: Women Warriors in Vietnam and the Philippines. In Lanzona, VA & Rettig, F (Eds.), *Women Warriors in Southeast Asia* (pp. 200-226). New York: Routledge.
- Roberts, RA. (2010). *Maoist Model Theatre: The Semiotics of Gender and Sexuality in the Chinese Cultural Revolution (1966-1976)*. Boston: Brill.
- Roy, S. (2012). *Remembering Revolution: Gender, Violence, and Subjectivity in India's Naxalbari Movement*. India: Oxford University Press.

ภัยพิบัติ กฎหมาย และนโยบาย สิ่งที่เกิดทำให้เกิดคนจนข้ามรุ่น ในกลุ่มสตรีประมงขนาดเล็กปัตตานี

Disaster Laws and Policies, Suppressing Intergenerational
Transmission of Women in Small-Scale Fishing in Patani

อลิสา หะสาเมาะ*
Alisa Hasamoh**

บทความนี้

Received

1 พฤษภาคม 2566

Revised

29 พฤษภาคม 2566

Accepted

5 กรกฎาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะคนจนข้ามรุ่นของผู้หญิงชาวประมงขนาดเล็กในบริบทสถานการณ์ภัยพิบัติ โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้หญิงในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลบางตาอา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานีจำนวน 10 คน ใช้วิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์แนววงศาวินิจฉัย (genealogy) เรื่องเล่า (story telling) การจัดทำเส้นประวัติศาสตร์ชีวิต และพหุภาษาครอบครัวของครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น เครื่องมือวิจัย คือ การศึกษาเอกสารด้านนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติว่าด้วยความยากจน แบบสอบถาม กิ่งโครงสร้างและแบบเจาะลึก การสังเกต วิเคราะห์โดยใช้หลักการนำข้อมูลพิจารณาสร้างประเด็นหลักแล้วมาวิเคราะห์รวมกัน ข้อถกเถียงหลักของบทความวิจัยนี้ คือ แม้ภัยพิบัติจะเป็น “เหตุการณ์” ที่ทำให้ชาวบ้านประสบกับความยากลำบากในการดำรงชีวิต ในบางกรณีกลายเป็นเงื่อนไขไปสู่ความยากจนข้ามรุ่นของผู้หญิงในหมู่บ้านแห่งนี้ ภัยพิบัติในงานวิจัยชิ้นนี้ไม่ได้ศึกษาประเภทกับชุมชนเท่านั้น แต่ยังมี “ภัยพิบัติเชิงโครงสร้าง” คือ ผลของกระทบของภัยพิบัติต่อชีวิตของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐกับพลเมือง ผ่านในรูปแบบของกฎหมายป่าชายเลนและกฎหมายประมงที่สร้างข้อจำกัดและกดทับชุมชน โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับชาวบ้านกับการแย่งชิงทรัพยากรประมง และการปฏิบัติต่อพลเมืองมาลาญมุสลิมในพื้นที่ ต่อผู้หญิงกลุ่มที่ศึกษา ทำให้เหตุการณ์ภัยพิบัติ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (ดร.)

** Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus. (Ph.D.)

กลายเป็นภัยพิบัติถาวร การสร้างกรอบคิดในการวิจัยมาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความยากจนข้ามรุ่นกับภัยพิบัติ เนื่องด้วยชุมชนประมงแห่งนี้มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับทะเลและชายฝั่ง ชาวบ้านมีประสบการณ์ภัยพิบัติจากการกัดเซาะชายฝั่งมาตลอด 70 ปี จนต้องถอยร่นเข้ามาลี้ภัยในชายฝั่งป่าชายเลน แต่ภายหลังเมื่อบ้านใหม่ถูกประกาศให้เป็นเขตป่าสงวน ส่งผลให้ชาวประมงขาดโอกาสทางสังคมเนื่องจากไม่สามารถนำบ้านและที่ดินไปจำหน่ายหรือจำนอง หรือต่อยอดทางธุรกิจในรูปแบบอื่นได้ ครัวเรือนศึกษาทั้งหมดต้องทำงานหนักตั้งแต่เด็ก เมื่อผู้หญิงเข้าสู่ช่วงต้นของวัยชราจึงประสบกับปัญหาสุขภาพ ได้แก่ กระดูกสันหลังทับเส้นประสาท ลูกก็มีการศึกษาน้อยเช่นเดียวกับรุ่นพ่อแม่และแม่ ทำให้รุ่นลูกขาดโอกาสในการทำงาน ขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะทางอาชีพ แต่ลูกต้องดูแลแม่ที่ป่วยและเริ่มเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ เนื่องจากระบบการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานเข้าไม่ถึง กลายเป็นวัฏจักรความยากจนข้ามรุ่นซ้ำซากที่ยากจะหลุดพ้น

คำสำคัญ: สตรี, ความจน, ประมงพื้นบ้าน, ภัยพิบัติ, ความยากจนข้ามรุ่น

Abstract

This research article aims to study poverty's intergenerational transmission (IGT) on women in small-scale fishermen in disaster situations in Moo. 1 Tamboon Bangtawa, Ampour Nong Chik, Pattani Province. There was a group of 10 informants. This qualitative research used the historical method of genealogy, narrative (storytelling), life history lines and family plants of poor households across generations. The research tools are the study of policies and national economic social development plans on poverty, semi-structured and in-depth questionnaires, observations, and analysis using data consideration principles to create the main points and analyse them together. This research paper has the main argument that although the disaster is an "event" that causes the villagers to experience difficulties in their lives. It becomes a condition that leads to poverty across generations of women in this village. In this research, "Structural disaster" is not just an event. It relates to the structure and power of relations between the state and its citizens. It can pass laws and actions to Malay Muslim citizens in the area, particularly villagers in small fishing groups in the village. These are causing a catastrophic event, and it becomes a permanent disaster. Moreover, there are mangrove and fishery laws that limit and oppress communities. The structure of relations between capital and villagers was in a battle for fishery resources. The researcher conceptualized the research framework from literature reviews on cross-generational poverty and disasters. The fisherman's community

has a way of life-related to the sea and the coast. Also, villagers have experienced coastal erosion disasters for the past 70 years until they had to retreat deep into the mangrove forest coast. Later, when the new house was declared a reserved forest area. As a result, the fishermen lacked social opportunities because they could not pledge or mortgage their homes and land or expand their business in other ways. Since childhood, all case studies have been hard work. When women enter the early stages of old age, they encounter health problems such as spinal nerve compression. Children have little education like their father and mother generation. They are causing the generation of children to lack opportunities to work and develop professional skills. However, the child has to take care of the mother, who is sick and starts to enter the elderly age because the primary health care system is inaccessible. Therefore, it has become a recurring cycle of poverty across generations that is difficult to escape.

Keywords: Women, Poverty, Traditional fishing, Disaster, Intergenerational transmission (IGT)

บทนำ

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้กรณีศึกษา ผู้หญิงในพื้นที่ภัยพิบัติ ในหมู่ 1 บางตาว่า จังหวัดปัตตานี เพื่อเป็นตัวอย่างเชิงรูปธรรมสำหรับการทำความเข้าใจคนจนข้ามรุ่นที่เป็นผลมาจากภัยพิบัติและการพัฒนา ส่วนคำว่า “คนจนข้ามรุ่น” เป็นคำใหม่ที่อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ซึ่งมาจากการค้นพบว่า ช่องว่างในการแก้ปัญหาความยากจนในอดีตและตัวชี้วัดด้วยสัดส่วนและจำนวนแบบเดิมไม่สามารถทำให้เข้าใจ และสามารถแก้ปัญหาความยากจนและคนจนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ผู้หญิงยังมีความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่มีเงื่อนไขมาจากสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้ผู้หญิง เด็กชายและเด็กหญิง กลายเป็นกลุ่มเปราะบางและกลุ่มเสี่ยงจากการเสียชีวิตในสถานการณ์ภัยพิบัติ (World Health Organization, 2002, online) ผลกระทบจากภัยพิบัติในที่นี้คือ การกัดเซาะชายฝั่งที่ชุมชนแห่งนี้ต้องเผชิญมาเป็นเวลา 70 ปี และต้องถอยร่นเข้ามาอยู่ในพื้นที่ชายฝั่ง จนกลายเป็นผู้บุกรุกป่าสงวน เพราะถิ่นฐานใหม่ถูกประกาศให้เป็นป่าสงวน ชุมชนแห่งนี้มีประสบการณ์ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ได้แก่ คลื่นพายุซัดฝั่ง เมื่อปี พ.ศ. 2553 พายุปาปิก พ.ศ. 2562 และยังมีภัยพิบัติที่มาเป็นประจำทุกปี ได้แก่ อุทกภัย ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมยังมีบทบาทสำคัญ ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ที่มีต่อคนกลุ่มเปราะบาง เช่นการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ได้แก่ การตัดไม้ทำลายป่า การทำลายสิ่งกีดขวางทางธรรมชาติ (Bagley et al., 2014; Epule, et al. 2014; Ibararán et al. 2009; Roberts & Parks, 2007 as cited in Austin & McKinney, 2016, pp. 355-380)

จากระบบฐานข้อมูลสถานการณ์ความยากจนในจังหวัดปัตตานี หรือ ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and

Analytics Plat form -TPMAP) พ.ศ. 2565 พบว่า จังหวัดปัตตานีมีความยากจนมากที่สุดในประเทศไทย และอำเภอหนองจิกอยู่ในอันดับที่ 4 ของจังหวัดปัตตานี (อันดับ 1,2,3 คือ ยะบี เกาะเปาะ และคลองตันหยง ตามลำดับ) อำเภอนี้มีคนจนจำนวน 3,908 คน จากประชากรสำรวจ 51,642 คน โดยตำบลบางตาว่า อยู่ในอันดับที่ 4 ของอำเภอหนองจิก มีจำนวนคนจน 291 คน คิดเป็น 11.25% (Thai People Map and Analytics Platform, 2565, online) หมู่บ้านบางตาวา ม.1 แห่งนี้อยู่จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความยากจนรุนแรงและเรื้อรัง ตลอดระยะเวลายาวนาน 10 ปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม, 2561, ออนไลน์) พื้นที่แห่งนี้ยังอยู่ในบริบทของสถานการณ์ความไม่สงบตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ (Bradley, 2015, pp. 1-19) จวบจนเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 (ชาการียา บินยูซุฟ, 2560, น. 25) ซึ่งถูกวิเคราะห์ว่า มีสาเหตุมาจากความยากจนที่สะสมต่อเนื่อง ความแตกต่างทางด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ศาสนา จากชนกลุ่มใหญ่ หากแต่ความเข้าใจดังกล่าวไม่ได้มีมิติเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำ” หรือ “ถูกทำให้ยากจน” จากโครงสร้างทางสังคม และประวัติศาสตร์ที่ถูกกดทับจากประวัติศาสตร์กระแสหลักที่มาจากกรุงเทพฯ รวมทั้งการพัฒนาแบบรวมศูนย์อำนาจมาเนิ่นนานเช่นกัน

การวิเคราะห์ปัญหาจึงจะพิจารณา บริบทสถานการณ์ภัยพิบัติในชุมชนประมงพื้นบ้านชายแดนใต้ เครือข่ายทางสังคมและวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย รวมทั้งลักษณะความซับซ้อนที่ก่อร่างสร้างชีวิตของคนจนข้ามรุ่นและครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นในพื้นที่ศึกษา ทั้งนี้ธนาคารโลกและรายงานวิจัยหลายชิ้นได้ข้อสรุปไปในทิศทางเดียวกันว่า ภัยพิบัติมักส่งผลกระทบต่อคนจนมากที่สุด ทั้งยังทำให้ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศในสังคมจากเดิม

ที่มีอยู่แล้วกลับมีมากขึ้น โดยวัดจากอัตราการเสียชีวิตของสตรีจากภัยพิบัติมีแนวโน้มสูงขึ้นเมื่อเทียบกับผู้ชายในประเทศที่ผู้หญิงมีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำกว่า (The World Bank, 2021, online; Fothergill & Peek, 2004, pp. 130-146; Demetriades, & Esplen, 2010, pp. 133-143) ในทางสถิติยังพบว่าผู้หญิงและเด็กชายและเด็กหญิงมีโอกาสเสียชีวิตมากกว่าผู้ชาย 14 เท่า (The United Nations Office for Disaster Risk Reduction, n.d., online) นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการชื่อ Austin, K. F., & McKinney, L. A. (2016, pp. 355-380) เขียนเกี่ยวกับ Disaster Devastation in Poor Nations: The Direct and Indirect Effects of Gender Equality, Ecological Losses, and Development ศึกษาผลกระทบของภัยพิบัติ ใน 85 ประเทศทั่วโลก พบประเด็นสำคัญว่า ภัยพิบัติ สัมพันธ์กับประเด็นเศรษฐกิจ การเมือง ระบบนิเวศ สุขภาพ และความเชื่อมโยงกับปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อประชากรที่เป็นกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพศหญิง อันเนื่องมาจากความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ และผลของการพัฒนาที่เหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะประเทศที่มีการพัฒนาน้อยกว่าที่อื่น จากแนวคิดของ Austin, K. F., & McKinney, L. A. ในบทความชิ้นนี้ จึงมุ่งเน้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภัยพิบัติ ความยากจนข้ามรุ่น ที่มีอยู่ในพื้นที่ หมู่ 1 บางตาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี โดยเฉพาะกลุ่มสตรี เพราะหมู่บ้านแห่งนี้ นอกจากจะต้องเผชิญกับ ปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติและภัยพิบัติที่เกิดขึ้นจากน้ำมือของมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ชุมชนแห่งนี้ยังต้องเผชิญกับภัยพิบัติเชิงโครงสร้าง อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม ประกอบร่างสร้างให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะความยากจนข้ามรุ่น ตลอดกาลจนยากที่จะหลุดพ้น

ระเบียบวิธีวิจัย

นอกจากการศึกษาเอกสารและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย ความยากจน การพัฒนา และภัยพิบัติแล้ว ระเบียบวิธีวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาภัยพิบัติ จะต้องถูกออกแบบใหม่ให้เหมาะสมกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ สังคม และภัยพิบัติ นักสังคมวิทยาภัยพิบัติมีความเห็นพ้องต้องกันว่า ระเบียบวิธีวิจัยจะต้องเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งและรับรู้ได้ถึงความซับซ้อนระหว่างผู้หญิง ความยากจน และภัยพิบัติ เนื่องจากภัยพิบัติมีลักษณะสำคัญ คือ คาดการณ์ไม่ได้ มีพลวัต อ่อนไหว มีความสามารถทำให้สังคมหยุดชะงัก (Drabek, 1970, pp. 331-343; Stallings, 2003, pp. 21-44) เครื่องมือวิจัยที่ใช้จึงได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ตัวต่อตัว การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ที่เหมาะสมกับการศึกษาผู้หญิงในสถานการณ์ภัยพิบัติ (Dickson-Swift, James, Kippen, & Liamputtong, 2007, pp. 327-353; Enarson, Fothergill & Peek, 2007, pp. 130-146) โดยเฉพาะการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย และความเปราะบาง (Enarson & Phillips, 2008, pp. 41-74) ในงานวิจัยนี้ใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงจากผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้หญิงจำนวน 10 คน ที่พบความยากจนข้ามรุ่นในพื้นที่ศึกษา คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามนิยามของสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติข้างต้น คือ 1) ไม่มีเงินออม 2) การศึกษาต่ำกว่าภาคบังคับ 9 ปี 3) มีอัตราการพึ่งพิงสูง 4) มีสามีและหัวหน้าครอบครัวประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านหรือรับจ้างทั่วไป

จากวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะคนจนข้ามรุ่นของผู้หญิงชาวประมงขนาดเล็กในบริบทสถานการณ์ภัยพิบัติแบ่งการวิเคราะห์ ในประเด็นสำคัญ ดังนี้ ภาววิทยาความยากจนข้ามรุ่นในบริบทสถานการณ์ภัยพิบัติ โดยอธิบายคนยากจนข้ามรุ่น ความสัมพันธ์ระหว่าง

ผู้หญิงกับภัยพิบัติ ภัยพิบัติเชิงโครงสร้างกับความยากจนข้ามรุ่น พัฒนามาจากรอบแนวคิดสำคัญ 3 แนวคือ 1) แนวคิดภัยพิบัติกับการพัฒนาที่ยั่งยืนกับความยากจนข้ามรุ่น 2) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการจัดการภัยพิบัติ 3) ประวัติศาสตร์ปาตานี ผู้หญิง และความยากจนข้ามรุ่นในพื้นที่ภัยพิบัติ นอกจากนี้ยังศึกษาความสัมพันธ์ของนโยบายและกฎหมายของรัฐต่อกลุ่มคนยากจนข้ามรุ่นในพื้นที่ภัยพิบัติ ได้แก่ นโยบายแก้ปัญหาความยากจน นโยบายการจัดการพื้นที่ทะเลและชายฝั่ง นโยบายการจัดการภัยพิบัติ กฎหมายที่ส่งผลให้เกิดความยากจนข้ามรุ่น เช่น กฎหมายป่าสงวน กฎหมายบ้านมั่นคง กฎหมายประมง กฎหมายด้านภัยพิบัติ กฎหมายด้านสาธารณสุข กฎอัยการศึก และกฎหมายความมั่นคง ในบริบทของชุมชนบางตาวา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ที่เป็นเงื่อนไขทำให้เกิดคนจนข้ามรุ่น

ภววิทยาความยากจนข้ามรุ่น ในบริบทสถานการณ์ภัยพิบัติ

นิยามคนยากจนข้ามรุ่น

คำว่า “คนจนข้ามรุ่น” ปรากฏอยู่ใน (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564, ออนไลน์) มีนัยยะสำคัญสำหรับทิศทางการพัฒนาประเทศของไทยในอนาคต เนื่องจากเห็นช่องว่างของการพัฒนาที่ผ่านมา และเริ่มตระหนักว่าความยากจนไม่ควรดูจากสัดส่วนคนจนในเชิงสถิติและตัวเลขเพียงอย่างเดียว เนื้อหาของร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ได้วิเคราะห์นโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนในอดีตของประเทศไทย พบว่ามีช่องว่างในการแก้ปัญหาคความยากจน และกลับมาทบทวนว่า ตัวชี้วัดความยากจนที่ใช้ ด้วยการวัดด้วยสัดส่วนและจำนวนแบบเดิมนั้น อาจไม่ทำให้เข้าใจและแก้ปัญหา “ความยากจน” และ “คนจน” อย่างแท้จริง นอกจากนี้ประเด็นความยากจน

แล้ว การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่จำกัดโครงสร้างพื้นฐานที่ย่ำแย่ และการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกัน จะถูกนำมาเน้นย้ำเพื่ออธิบายความเปราะบางที่ทำให้ เป็นเงื่อนไขเกิดความยากจนข้ามรุ่น เพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ภัยพิบัติ (Kahn 2005; Raschky 2008; Roberts & Parks, 2007; Tierney, 2012 as cited in Austin, & McKinney, 2016, pp. 355-380) สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงให้นิยาม “ความยากจนข้ามรุ่น” ว่าหมายถึง คนจนจำนวนหนึ่งที่เกิดอยู่ในกับดักความยากจนมาเป็นเวลานาน โดยขาดโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และต้องส่งต่อความยากจนไปสู่ลูกหลาน จนกลายเป็น “ครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น” ดังนั้นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นอย่างน้อยอย่างใดอย่างหนึ่งจาก 4 มิติ ดังนี้ ดังนี้

มิติที่ 1 มิติด้านสุขภาพ คือ เด็กแรกเกิด มีน้ำหนักไม่ถึง 2,500 กรัม หรือเด็กอายุ 0-12 ปี ได้รับวัคซีนไม่ครบ ครัวเรือนทานอาหารไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่ปลอดภัยและไม่ได้มาตรฐาน ครัวเรือนเข้าไม่ถึงยาเพื่อใช้ในการบำบัด บรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นอย่างเหมาะสม คนอายุ 6 ปี ขึ้นไป ออกกำลังกายน้อยกว่าสัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 30 นาที

มิติที่ 2 มิติด้านสภาพแวดล้อม คือ ไม่มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยหรือขาดแคลนน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคน้อยกว่า 5 ลิตรต่อวัน ครัวเรือนมีน้ำใช้ไม่เพียงพอตลอดปี น้อยกว่าคนละ 45 ลิตรต่อวัน และครัวเรือนมีการจัดการบ้านเรือนไม่เป็นระเบียบ ขาดสุขลักษณะ

มิติที่ 3 มิติด้านการศึกษา เด็กอายุ 3-5 ปี ขาดการเตรียมพร้อมก่อนวัยเรียน เด็กอายุ 6-14 ปี ไม่ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี หรือไม่ได้เรียนต่อชั้น ม.4 คนในครัวเรือนอายุ 15-59 ปี ไม่มีงานทำ ไม่ได้รับการฝึกอาชีพ หรือขาดทักษะในการอ่านเขียน และคิดเลขอย่างง่าย

มิติที่ 4 มิติด้านความมั่นคงทางการเงิน คือ รายได้ครัวเรือนต่ำกว่า 38,000 ต่อคน/ต่อปี หรือไม่มีเงินออม โดยในปี 2562 พบว่า มีจำนวนถึง 512,600 ครัวเรือนหรือร้อยละ 13.5 ของครัวเรือนที่มีเด็กและเยาวชนเป็นสมาชิก โดยกว่าร้อยละ 30 ของครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นอยู่ในภาคใต้

ผู้หญิงกับภัยพิบัติ

การวิจัยทางสังคมวิทยาที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับภัยพิบัติในอดีต มักจะเน้นมุมมองที่ผู้หญิงมีความอ่อนแอกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะสตรีระหว่างตั้งครรภ์ จึงทำให้ผู้หญิงมีความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตจากภัยพิบัติมากกว่าผู้ชาย (Pittaway, Bartolomei & Rees, 2007, pp. 307-319; Yumarni & Amaratunga, 2015, online) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายในแนวคิดวิถีชีวิตลักษณะแบบชั่วคราวข้าม (Fothergill, 1996, pp. 33-56) แต่อย่างไรก็ตามผลการวิจัยจำนวนไม่น้อยที่ชี้ให้เห็นว่า ในบริบทของภัยพิบัติผู้หญิงมีปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมอื่นๆ ได้แก่ (1) การเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันทั้งก่อนและหลังภัยพิบัติ (2) การแบ่งงานตามเพศ โดยสตรีมีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแล เด็ก คนชรา และคนพิการ (3) การเปิดเผยความรุนแรงในครอบครัวและ/หรือทางเพศ และ (4) อื่นๆ อันเป็นที่มาของความบอบช้ำหรือความทุกข์ยากของสตรีเหล่านั้นซึ่งสัมพันธ์กับบทบาทของผู้หญิงและครอบครัว (Amaratunga, Haigh, Ginige, Amaratunga & Haigh, 2009, pp. 23-34; Felten-Biermann, 2006, pp. 82-86) องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002, online) ชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงมีความเสี่ยงจากภัยพิบัติอันเนื่องจากปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่นอกเหนือไปจากลักษณะของภัยและสรีระร่างกายเพียงอย่างเดียว นั้นหมายถึง ความสัมพันธ์ของสังคมต่อความเสี่ยงของผู้หญิงในสถานการณ์ภัยพิบัติ จะต้อง

ศึกษาประเด็น สังคมและเศรษฐกิจ ความรุนแรงในครอบครัวและทางเพศ จิตวิทยา การวางแผนและการส่งมอบบริการบรรเทาทุกข์ให้กับผู้หญิงเหล่านี้ด้วย และการค้นพบดังกล่าวได้นำไปสู่การที่ต้องตอกย้ำให้สังคมเข้าใจมากขึ้นว่าในการบรรเทาสาธารณภัยจะต้องเกี่ยวกับการเพิ่มขีดความสามารถของผู้หญิงอย่างไร (Amaratunga, Haigh, Ginige, Amaratunga & Haigh, 2009, pp. 23-34) ในขณะที่วิธีการทางสังคมวิทยาเชิงลึก จะช่วยให้ทราบกระบวนการสร้างความรู้เกี่ยวกับเพศต่อประสบการณ์ภัยพิบัติ โดยการสำรวจบทบาทหญิงชาย เพื่อให้เข้าใจประเด็นความเปราะบางในทุกแง่มุม ดังที่ Connell (Connell, 1998, pp. 3-23; Connell, 2005, pp. 1-311) ให้เหตุผลว่า ความเป็นผู้หญิงและความเป็นชายนั้นมีความหลากหลาย ซับซ้อน และขัดแย้งกันได้ นอกจากนี้ ผู้หญิงยังมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ในการสร้างผู้ชายและเด็กผู้ชาย ดังนั้นการก่อสร้างความแตกต่างทางเพศผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบทภัยพิบัติและความยากจนข้ามรุ่นควรได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นในงานวิจัยชิ้นนี้

ภัยพิบัติเชิงโครงสร้างกับความยากจนข้ามรุ่น

ภัยพิบัติเชิงโครงสร้างกับความยากจนข้ามรุ่นในงานวิจัยนี้ คือ ภัยพิบัติที่กว้างกว่าคำจำกัดความเฉพาะ ได้แก่ ประเภทของภัยพิบัติ ผลกระทบของภัยพิบัติทางกายภาพและจิตใจ การรับรู้ของสังคมในภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติ หรือเหตุการณ์ที่ทำให้ภาวะทางสังคมหยุดชะงัก (Quarantelli, 1981, online; Hasamoh, 2017, pp. 1-222) เท่านั้น แต่คำว่าภัยพิบัติเชิงโครงสร้างในที่นี้คือ ความสัมพันธ์ระหว่าง ภัยพิบัติมนุษย์ โครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐกับพลเมือง ผ่านในรูปแบบของกฎหมายและการปฏิบัติต่อพลเมืองมาลายูมุสลิมในพื้นที่ โดยเฉพาะชาวบ้านในกลุ่มประมงขนาดเล็กในหมู่บ้าน

โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับชาวบ้านกับการแข่งขันทรัพยากรประมง โดยมีกฎหมายป่าชายเลนและกฎหมายประมงที่สร้างข้อจำกัดและกีดกันชุมชนทำให้เหตุการณ์ภัยพิบัติกลายเป็นภัยพิบัติถาวร ภัยพิบัติเชิงโครงสร้างกับความยากจนข้ามรุ่นพัฒนาจากกรอบแนวคิดสำคัญ 3 แนวคิด คือ 1) แนวคิดภัยพิบัติกับการพัฒนาที่ยั่งยืนกับความยากจนข้ามรุ่น 2) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการจัดการภัยพิบัติ 3) ประวัติศาสตร์ปาตานี ผู้หญิง และความยากจนข้ามรุ่นในพื้นที่ภัยพิบัติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) แนวคิดภัยพิบัติกับการพัฒนาที่ยั่งยืนกับความยากจนข้ามรุ่น

เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations, n.d., online) เป้าหมายที่ 13 มีมุมมองว่าการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (Disaster Risk Reduction [DRR]) เป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจ และจำเป็นอย่างไรหากการพัฒนาจะยั่งยืนในอนาคต นอกจากนี้ ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการและการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ รวมทั้งการจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2558 เพื่อพัฒนาระบบการป้องกัน การเตรียมความพร้อม การสร้างภูมิคุ้มกัน ตลอดจนการลดความเสี่ยงจากสาธารณภัยตั้งแต่ก่อนเกิดภัย ขณะเกิดภัย และหลังเกิดภัย รวมทั้งกำกับการดำเนินการขับเคลื่อนให้เป็นไปตามกรอบพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.ก, online) และแนวคิดนี้ได้รับการยอมรับในระดับโลกโดยมีเอกสารหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติตามยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการของโยโกฮามาเพื่อโลกที่ปลอดภัยยิ่งขึ้น (1994) ซึ่งเป็นกรอบการทำงานระหว่างประเทศที่สำคัญฉบับแรกสำหรับการลดความเสี่ยงจาก

ภัยพิบัติ มีการใช้กรอบงานเซนไดในการประชุมระดับโลกขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (Sendai, 14-18 มีนาคม 2015) และเป็นเครื่องมือที่สืบทอดต่อจาก Hyogo Framework for Action เป็นระยะเวลา 15 ปี โดยสมัครใจ ไม่ใช่ข้อตกลงที่มีผลผูกพัน จึงนับว่าเป็นเรื่องท้าทายอย่างยิ่งที่แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลังจะสร้างโลกที่ปลอดภัยสำหรับคนจนข้ามรุ่นได้อย่างไร

2) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการจัดการภัยพิบัติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติในอดีตที่ผ่านมา กล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงและชายในสถานการณ์ภัยพิบัติ และสามารถจำแนกได้ 9 ประเด็นสำคัญ (Fothergill, 1996, pp.33-56; 1998, pp. 11-25) ดังนี้ 1) ความล่อแหลมต่อภัยพิบัติ ได้แก่ ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศสภาพ บทบาททางสังคม ในฐานะที่เป็นผู้ดูแลกลุ่มเปราะบาง และการเคลื่อนย้าย 2) การรับรู้ความเสี่ยง ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม ทัศนคติทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคม 3) พฤติกรรมการเตรียมพร้อม ได้แก่ เส้นทางในการอพยพที่หลบภัย อุปกรณ์ฉุกเฉิน การฝึกการเตรียมพร้อมสมาชิกในองค์กร การศึกษาของสมาชิกในครอบครัว 4) ระบบการสื่อสารเตือนภัยและการตอบสนอง ได้แก่ สัญญาณไซเรน วิหุญ ซึ่งผู้หญิงมีลักษณะของการรับ การสื่อสารข้อมูลแตกต่างจากผู้ชาย และเผชิญกับความไม่เหมือนกับผู้ชาย เนื่องจากมีเครือข่ายทางสังคมที่แตกต่างกัน และการตอบสนองต่อการอพยพเคลื่อนย้ายที่แตกต่างจากผู้ชาย เช่น ผู้หญิงมักจะฟังกลุ่มคนใกล้ชิดมากกว่า เช่น สามี ญาติพี่น้อง เพื่อน และเพื่อนบ้าน 5) ผลกระทบด้านกายภาพ ส่วนใหญ่งานศึกษาที่ผ่านมาออกมาในรูปแบบของ โครตาย โครบาดเจ็บ จากภัยประเภทต่างๆ มากกว่ากัน ในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ สัมพันธ์กับความยากจน การเลือกปฏิบัติ ความรับผิดชอบต่อ

เด็กและกลุ่มเปราะบาง รวมทั้งความรุนแรงในครอบครัว

6) ผลกระทบด้านจิตใจจากภัยพิบัติก่อนให้เกิดความเครียดและบาดแผลทางใจจากประสบการณ์ของการสูญเสียในช่วงของภัยพิบัติ (Hasamoh, 2017, pp. 1-222) การตอบสนองต่อภาวะฉุกเฉิน เกี่ยวข้องกับรูปแบบทางสังคม บทบาท กระบวนการและพฤติกรรม โดยเฉพาะในช่วงชั่วโมงแรกหรือวันแรกๆ ที่ได้รับผลกระทบ 8) การฟื้นฟูได้แก่ บทบาทระหว่างหญิงและชายในช่วงของการฟื้นฟูชีวิต และชดเชยทรัพยากรที่สูญเสียไป และ 9) การสร้างใหม่ ได้แก่ การมองภัยพิบัติเป็นวัฏจักรวงรอบชั่วอายุคน ประเด็นภัยพิบัติกับความเปราะบางระหว่างเพศหญิงและเพศชายยังพบในงานเขียนของ Rahman, M. S. (2013, pp. 72-82) ศึกษาภัยพิบัติในประเทศบังคลาเทศ แนวคิดสำคัญคือภัยพิบัติทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศถูกถ่วงขยายมากยิ่งขึ้น แต่โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงที่อยู่ในฐานะที่ยากจน จะอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก ภาวะดังกล่าวเกิดจากการผสมผสานที่ซับซ้อนของพลังทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ที่ประกอบสร้างให้เกิดความเปราะบางของผู้คนจากสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตราย (Blaikei et al., 1994 as cited in Rahman, 2013, pp. 72-82) ในขณะที่อันตรายจากภัยพิบัติธรรมชาติ จะเกิดขึ้นและส่งผลกระทบมากที่สุดโดยเฉพาะผู้ที่อ่อนแอ (Cannon, 2004 as cited in Rahman, 2013, pp. 72-82) เงื่อนไขของภัยพิบัติเชิงโครงสร้าง ในพื้นที่ศึกษา ยังประกอบไปด้วย ภาวะความเปราะบางจากการถูกกดทับทางประวัติศาสตร์ อันเป็นเงื่อนไขเฉพาะพิเศษจะถูกขยายความในบรรทัดถัดไป

3) ประวัติศาสตร์ปัตตานี ผู้หญิง และความยากจนข้ามรุ่นในพื้นที่ภัยพิบัติ

ความเข้าใจเส้นประวัติศาสตร์ที่เป็นพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของความยากจนข้ามรุ่นมีความ

สำคัญ เนื่องจากเป็นส่วนประกอบสร้างของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและความสามารถในการขับเคลื่อนและการเปลี่ยนแปลงสังคม ทั้งนี้ปัญหาการศึกษา การกีดกันทางศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม ปัญหาการว่างงาน และคอร์รัปชัน ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความยากจนข้ามรุ่น

เส้นประวัติศาสตร์สงครามและความขัดแย้ง

ความสัมพันธ์ระหว่างความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมกับภัยพิบัติในบริบทภาวะสงครามมีนักวิชาการศึกษาที่น่าสนใจ ดังนี้ รัฐินาถ ภูมิถาวร (2564, น. 68-85) ได้กล่าวถึง ความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมยังมีความซับซ้อนและแก้ไขได้ยาก หากสาเหตุของปัญหามาจากสภาวะสงครามและสถานการณ์ภัยพิบัติ โดยยกตัวอย่างประเทศจิบูตี ประเทศเอริเทรีย ประเทศเอธิโอเปีย และประเทศโซมาเลียว่า ภัยแล้งและสภาวะสงครามที่รุนแรงที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ เหล่านี้ในแอฟริกาเมื่อปี 2011 ส่งผลกระทบต่อภาวะขาดแคลนอาหารรุนแรง และทำให้มีคน มากกว่า 13 ล้านคน ไม่ได้รับความช่วยเหลือทางด้านอาหาร

ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงชุมชนประมงพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานี นอกจากจะต้องทำความเข้าใจปัจจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เส้นประวัติศาสตร์รากเหง้าของความยากจนยังมาจากการปกปิดประวัติศาสตร์ปัตตานี ซึ่งควรถูกคลี่คลายออกมาโดยเริ่มตั้งแต่การยอมรับว่ามีปัตตานีก่อนการเกิดขึ้นของรัฐไทย และอยู่บนพื้นที่บริเวณนี้ถูกเรียกว่า “คาบสมุทรมลายู” ตั้งแต่ก่อนศตวรรษที่ 13-14 ซึ่งก่อนหน้านี้ยังคงเคยอาณาจักรที่ชื่อว่าอาณาจักรลังกาสุกะและอยู่ห่างจากตัวเมืองปัตตานีปัจจุบันเพียง 15 กิโลเมตร เท่านั้น ทั้งยังเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างอินเดียและจีนอีกด้วย แต่เริ่มเสื่อมลงในศตวรรษที่ 9 ในช่วงศตวรรษที่ 17 ระหว่างปี ค.ศ. 1785-1842 มีประวัติศาสตร์การแบ่งแยกและปกครองและเกิด

สงครามใหญ่ 5 ครั้ง ระหว่าง สยาม-ปัตตานี หลังจากนั้น ปาตานีก็หายไปและถูกเขียนประวัติศาสตร์ใหม่ในฐานะ หัวเมืองประเทศราชแบบอาณานิคมหรือหัวเมืองหนึ่ง ของไทยมาตั้งแต่โบราณจากมุมมองของผู้ชนะ ดังนั้น การรวมปาตานีเข้าสู่สยามและประเทศไทย จึงถูกมองว่า ไม่ใช่เรื่องผิด และใช้คำว่า “ปฏิรูป” เปลี่ยนแปลงระบบ การปกครอง การบริหาร รวมทั้งสร้างกฎหมายเพื่อ ควบคุมและรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ได้แก่ การแบ่ง ปาตานีออกเป็น 7 หัวเมือง และออกกฎข้อบังคับ การปกครอง ร.ศ. 120 ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง การบริหาร การเก็บภาษีและกฎหมายครั้งใหญ่ รวมทั้ง การจัดรูปแบบการปกครองแบบเทศาภิบาลในปี 1892 ภายใต้การกำกับดูแลของกรมหลวงดำรงราชานุภาพ เพื่อให้กระทรวงมหาดไทยเข้าไปมีส่วนในการปกครอง หัวเมืองชั้นนอกแทนที่เจ้าเมืองท้องถิ่น และถือเป็น จุดเปลี่ยนสำคัญอำนาจในการควบคุมพลเมืองชาว ปาตานีให้อยู่ภายใต้กฎหมายที่ไทยกำหนด ตั้งแต่บัดนั้น เป็นต้นมา นอกจากกฎหมายการควบคุมพลเมืองในทาง รัฐศาสตร์เพื่อการปกครองแล้ว กฎหมายในการควบคุม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ท้องทะเล และชายฝั่ง ยังถูกกำหนดจากส่วนกลาง และชาวประมงพื้นบ้าน ค่อยๆ ได้รับผลกระทบจากการออกกฎหมายต่างๆ รวมทั้งอำนาจในการจัดการกับปัญหาภัยพิบัติกัดเซาะ ชายฝั่งและภัยพิบัติจากน้ำมือของมนุษย์ (สถานการณ์ ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547)

ส่วนอ้อมใจ วงษ์มณฑา (2562, น. 95-99) ได้ศึกษาผลกระทบของสถานการณ์ความไม่สงบที่มีต่อ เศรษฐกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี กล่าวว่า จากด้านการปกครองในจังหวัดปัตตานีที่มีการแบ่งออกเป็น 12 อำเภอ และประชากรส่วนใหญ่ทำการประมงค้าขาย ประกอบกับสถานการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้ที่มีมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ รวมถึง

การประกอบอาชีพของประชาชนเป็นอย่างมาก โดยแบ่งเป็น 8 ประเด็นสำคัญ เช่น ปัญหาความรุนแรง ในระดับท้องถิ่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับประเทศ ปัญหาความแตกต่างทั้งด้านเชื้อชาติภาษาศาสนาและ วัฒนธรรม ปัญหาแนวคิดทางศาสนาแบบจารีตนิยม ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่อยู่ในระดับต่ำ รวมถึงความยากจนและการศึกษา ปัญหาการควบคุม ชายแดนและการจัดระเบียบชายแดนซึ่งรวมถึงปัญหา ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ปัญหาอาชญากรรม และอิทธิพลมืดในท้องถิ่น ปัญหาการขาดเอกภาพและ การแก่งแย่งแข่งขันระหว่างหน่วยงานราชการในพื้นที่ ปัญหาการขาดประสิทธิภาพและการคอร์รัปชันของ ระบบราชการ รวมทั้งทัศนคติของข้าราชการต่อปัญหา ความแตกต่างทั้งด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ซึ่งส่งผลให้เกิดการปฏิบัติที่ไม่ดีต่อกลุ่มชน มุสลิม ทั้งหมดนี้ส่งผลกระทบต่อผู้คนในจังหวัดชายแดน ภาคใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นด้านเศรษฐกิจชุมชน ทำให้ชุมชนต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจเกิด ความไม่มั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ นักลงทุนไม่มีความมั่นใจในความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและ การลงทุน แรงงานย้ายถิ่นออกจากชุมชนไปทำงานที่อื่น ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง จากเกษตรกรรมเป็น อุตสาหกรรมครัวเรือน พืชผลทางเกษตรเสียหาย ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำไปใช้เป็นปัจจัยในการผลิต ทำให้ถูกทำลายมากขึ้น ค่าจ้างแรงงานต่ำ การกระจาย รายได้ไม่ทั่วถึงธุรกิจชุมชนหยุดชะงัก สภาพฐานะ ความเป็นอยู่ยากจนลง ทำให้การแก้ไขปัญหาความยากจน และความเหลื่อมล้ำในพื้นที่เต็มไปด้วยความยากลำบาก และมีอุปสรรค อย่างไรก็ตามรัฐบาล ยังเน้นการทุ่มเท กำลังคน กำลังงบประมาณไปที่การปราบปรามผู้ก่อ ความไม่สงบ ซึ่งรัฐบาลมองว่าเป็นวิกฤติสำคัญที่ส่ง ผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ข้อมูลจาก ผู้จัดการออนไลน์ ศูนย์ข่าวหาดใหญ่ (2563) พบว่า งบประมาณในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ถึง 2563 รวมทั้งสิ้นกว่า 300,000 ล้านบาท

การปกปิดประวัติศาสตร์อาณานิคมปาตานีเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาความยากจนข้ามรุ่นในพื้นที่แห่งนี้ อีกประเด็นที่สำคัญคือผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้หลากหลายภาษา เช่น ภาษามาเลย์ภาษาอังกฤษ ภาษาอาหรับ โดยเฉพาะเอกสารงานเขียนที่เป็นภาษาอาหรับที่เป็นของ Shaykh Da'ud bin 'Abd Allah al-FatanI และ ลูกศิษย์ (1769–1847) (Bradley, 2015, pp. 1-212; Bradley, 2021, pp. 345-363; Syukri, 2005, pp. 1-115; Reid et al., 2013, pp. 1-326; Puaksom, 2008, pp. 71-88; อาทิตย์ เทียนศิริ, 2551, น. 1-145) Francis R. Bradley (2021, pp. 345-363) นักประวัติศาสตร์ที่ศึกษาความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ระหว่างสยามกับปาตานี (ชื่อในอดีต) ในมิติผู้หญิงและความรุนแรง ตั้งแต่ ค.ศ. 1785-1838 Bradley (2021, pp. 345-363) พบว่า มีสงครามเกิดขึ้นทั้งหมด 5 ครั้ง ผู้หญิงได้รับผลกระทบจากสงครามเชิงลึก “จากการที่มีนายพลสยามกำลังกวาดล้างเมืองปัตตานี ทั้งชาย เด็กหญิงชรา เขาสั่งให้มัดและโยนลงกับพื้นและถูกเหยียบตายนั่นโดยช่าง – กัปตันเซอร์ฟรานซิส โลท์, ปีนี้ 12 กันยายน 1786” จนทำให้มีผู้ลี้ภัย ผู้หญิงปาตานี จึงได้สร้างทางรอดชีวิตใหม่ผ่านธุรกิจและการค้าในมาลายา และในขณะที่ภูมิภาคแห่งนี้ต่อสู้กับการล่าอาณานิคมของยุโรป แต่ปาตานีเน้นต่อสู้กับสยาม ผลพวงจากสงคราม 1786 ทำให้มีผู้พลัดถิ่นหลายพันคนหนีลงใต้ไปรัฐเคดะห์ กลันตัน ตรังกานู เพราะสยามกวาดล้างเมืองปาตานี ทำลายไร่ข้าว พื้นที่เกษตรกรรมและผลไม้ อัตรการบาดเจ็บล้มตายของผู้ชายสูงเกินสัดส่วนทำให้ผู้หญิงถูกทิ้งให้สร้างครอบครัวใหม่ในหลายกรณีครอบครัวกระจัดกระจายแตกแยกและอยู่ห่างไกลกันมาก เพิ่มความสับสนทางสังคมของผู้รอดชีวิตเกิดการยึดทำลายอาหาร ทำให้ผู้คนอดอยากหลัง

สงคราม โดยเฉพาะผู้ชายเป็นชาวนา นายพราน และชาวประมง ด้วยสถานการณ์บังคับให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทแทนที่ และดำรงตำแหน่งนักรุกิจจากมรดกทางวัฒนธรรมที่มีราชินีเป็นนักรุกิจต่อเนื่องหลายพระองค์ โดยสรุปประวัติศาสตร์ความขัดแย้งระหว่างสยาม-ปัตตานี ที่มีมาอย่างยาวนานส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้หญิงอย่างมากมาย ส่วนหนึ่งมาจากการปกปิดประวัติศาสตร์และความไม่รู้ทางภาษา กลายเป็นมรดกตกทอดจนถึงปัจจุบัน

แม้ว่าในอดีตจะมีโครงการพัฒนาของรัฐเพื่อขจัดปัญหาความยากจน หากทว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังอยู่ในภาวะขัดสนและยากลำบาก ฝืนดินและท้องทะเลที่ถูกยึดครองหลายชั่วอายุคน ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่า ความยากจนเกิดจากความไม่ซื่อสัตย์ของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาความยากจน ความละเลยของรัฐ ความไม่ใส่ใจของความเป็นอยู่ของมุสลิม นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ประพฤติชั่วต่อชาวมุสลิมทำให้ชาวปาตานีรู้สึกถึงความไม่ซื่อสัตย์ จากเรื่องการอุ้มหายของทนายสมชาย นีละไพจิตร (อติสา หะสาเมาะ, 2563, น. 71-78) การถูกจับกุมโดยไม่มีหมายศาล การปิดล้อมหมู่บ้าน ซึ่งนอกจากเหยื่อของความรุนแรงจากรัฐแล้ว ทำให้ส่วนหนึ่งต้องย้ายไปประเทศมาเลเซียเพื่อความสงบและปลอดภัย เนื่องจากไม่มีใครสามารถอยู่ที่บ้านได้นานโดยเฉพาะเยาวชน (Jehwae, & Man, 2016, pp. 1-12) ทั้งนี้ปัญหาและอุปสรรคของการแก้ไขความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคม ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ที่มีมาตั้งแต่ประวัติศาสตร์ จวบจนถึงปัจจุบัน เรียกว่า ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นจากน้ำมือของมนุษย์ (man-made disaster)

เนื่องจากการวิเคราะห์ที่ขาดความลึกซึ้งและเข้าใจปัญหาที่ซับซ้อน ดังนั้นการแก้ปัญหาความยากจนในภาคใต้ที่ผ่านมาจะใช้แผนเดียวกันในการแก้ปัญหา

ทั่วประเทศ เหมือนตัดเสื้อโหล รัฐไทยมักจะออกแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนมาในรูปแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในพื้นที่เพื่อลดความฟุ่มเฟือย รวมไปถึงการสร้างเมืองต้นแบบ โครงการเมืองต้นแบบ “สามเหลี่ยม มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” (จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) โดยมี ศอ.บต. เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อน เช่น พื้นที่ในอำเภอหนองจิกจังหวัดปัตตานี ให้เป็นเมืองต้นแบบเกษตรอุตสาหกรรมก้าวหน้าผสมผสาน (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2562, ออนไลน์; สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, ออนไลน์; สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดปัตตานี, 2560, ออนไลน์) จนภายหลังขยายไปเมืองอุตสาหกรรมที่ 4 คือ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ความต้องการในการแก้ปัญหาความยากจน โดยใช้โมเดลสร้างเมืองอุตสาหกรรม (สำนักงานจังหวัดปัตตานี กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2561, ออนไลน์; ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2562, ออนไลน์) นอกจากนี้จะเป็นการขยายถึงความเหลื่อมล้ำ สร้างความขัดแย้งให้เพิ่มขึ้น รัฐยังมีวัตถุประสงค์แฝงคือ ใช้ข้ออ้างในการขยายพื้นที่เมืองอุตสาหกรรม ทะลวง และสลายกลุ่ม The Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani (BRN) โดยอาศัยอำนาจของ ศอ.บต. และกฎหมายพิเศษ ในพื้นที่แห่งนี้ประกาศเปลี่ยนแปลงผังเมืองจากสี่เหลี่ยมเป็นสี่มวง และสร้างความแตกแยกให้ภาคประชาสังคม โดยการสนับสนุนโครงการให้ NGOs ที่สนับสนุนแนวคิดของรัฐซึ่งไม่แตกต่างจากการใช้วิธีแบ่งแยกและปกครอง ดังเช่นในอดีตที่แบ่งเป็น 7 หัวเมือง ใน พ.ศ. 2351 หลังสถาปนาราชวงศ์จักรี (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2563, ออนไลน์)

ความสัมพันธ์ของนโยบายและกฎหมายของรัฐต่อกลุ่มคนยากจนข้ามรุ่นในพื้นที่ภัยพิบัติ

นโยบายแก้ปัญหาความยากจน

ปัญหาสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ส่งผลกระทบต่อประชาชนและสังคมในภาพรวม เนื่องจากมีการใช้กำลังตอบโต้ จนมีผู้บาดเจ็บ และผู้เสียชีวิต มีการปิดถนน ตั้งด่านทหาร ส่งผลกระทบต่อประกอบอาชีพของชาวบ้าน เนื่องจากการขนย้ายสินค้าเพื่อการอุปโภคและบริโภคมีการหยุดชะงัก ชาวบ้านส่วนมากเป็นแรงงานรับจ้าง กรียดยาง และก่อสร้าง เกิดภาวะการว่างงาน ผลผลิตทางการเกษตรต่ำลง ประเทศไทยมีการวางแผนและพัฒนาประเทศมาแล้วถึง 12 ฉบับ แต่ยังพบว่า ในปี 2562 คริวเรือนยากจนข้ามรุ่น มีจำนวนถึง 512,600 คริวเรือน หรือร้อยละ 13.5 ของคริวเรือนที่มีเด็กและเยาวชนเป็นสมาชิก (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564, ออนไลน์) Boonyamanond, S., & Chaiwat, P. (2020, pp. 53-65) พบว่า รายได้ต่อหัวต่อปีในภาคใต้เพียงประมาณ 77,000 บาท (2,400 เหรียญสหรัฐ) ในจังหวัดนราธิวาสมีรายได้เพียง 62,000 บาท (USD 2,000) ในทางตรงกันข้ามผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดโดยเฉลี่ยของประเทศไทย (GPP) ต่อหัวในปี 2561 เท่ากับ 237,000 บาท (7,500 เหรียญสหรัฐ) และยังสัมพันธ์กับสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีประเด็นสำคัญว่ามาจากการกีดกันทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพการศึกษา ชาติพันธุ์ศาสนา ภาษา ภูมิศาสตร์ ที่ผ่านมารัฐบาลมีโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ที่เริ่มขึ้นเมื่อปี 2560 ปีแรก ประกอบไปด้วย วงเงินช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในคริวเรือนสำหรับซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค จำนวน 200-300 บาท ต่อเดือน โดยต้องใช้จ่ายผ่านร้านธงฟ้าประชารัฐ (รายได้สูงกว่า 30,000 บาทต่อปี

ให้ 200 บาท, รายได้ต่ำกว่า 30,000 บาทต่อปี ให้ 300 บาท) และค่าเดินทางรถโดยสารสาธารณะ 500 บาท (จีพีซี นิวส์ ไทย, 2566, ออนไลน์)

นโยบายการจัดการพื้นที่ทะเลและชายฝั่ง

พัฒนาการของนโยบายการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 -12 มีแนวทางปฏิบัติที่หลากหลายส่วนมากเน้นการนำทรัพยากรมาใช้เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว ถึงแม้ว่าจะมีช่วงส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของชุมชนชายฝั่งในการจัดการทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร รวมถึงการบังคับใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 (Rungsee & Nooprakob, 2022, pp. 465-477) แต่เป้าหมายเพื่อประเมินผลประโยชน์ทางทะเลและชายฝั่ง และผลประโยชน์ของนักธุรกิจบางกลุ่ม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (กมลรัตน์ ปราโมทย์พันธุ์ และวัชรพงศ์ รติสุขพิมล, 2563, น. 2159-2179) รวมถึงเน้นรายได้และมูลค่า ซึ่งมาจากการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทะเล ป่าชายเลน รวมทั้งสัตว์น้ำ ในขณะที่ชุมชนและหมู่บ้านที่อยู่ริมชายหาด ชนกลุ่มน้อยแห่งท้องทะเล ถูกมองเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของนโยบายการจัดการทรัพยากร

นโยบายการจัดการภัยพิบัติ

ประเทศไทยร่วมเข้าร่วมประกาศเจตนารมณ์ในการผลักดันกรอบการดำเนินงานเซนไดเพื่อการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ พ.ศ. 2558 – 2573 (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 - 2030) ที่คำนึงถึงความก้าวหน้าและความท้าทายในการเชื่อมกรอบการทำงานของประเทศไทย กับ

กรอบการทำงานระดับโลก (Perwaiz et al., 2022) เป้าหมายเพื่อลดความสูญเสียชีวิต ทรัพย์สิน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจากภัยพิบัติ ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยมีกลไกการจัดการภัยพิบัติที่มีมาตรฐานในระดับสากล (วัชรวิ คุณกิตติ, วิจิตรรา ศรีสอน และสัมพันธ์, 2563, น. 167-177) โดยพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 (พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550, 2550, ออนไลน์) ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 52 ก วันที่ 7 กันยายน 2550 โดยมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 6 พฤศจิกายน 2550 เป็นต้นไป (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กองกฎหมาย, ม.ป.ป., ออนไลน์) ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการดำเนินการตามกรอบการประชุมตามหลักสากลเหมือนเช่นทั่วโลก โดยปรับแนวคิดในการจัดการภัยพิบัติที่เน้นการจัดการในภาวะฉุกเฉิน มาเป็น การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน (Community Based Disaster Risk Management [CBDRM]) (อมรทิพย์ ภาคสุชน, 2558, ออนไลน์) ที่เน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างเครือข่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย รวมทั้งสร้างความตระหนักและเตรียมความพร้อมของประชาชน หากทว่าในทางปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนเปราะบาง และลักษณะเฉพาะของชุมชนที่ติดอยู่กับทะเลและชายฝั่ง ชาวบ้านยังเข้าไม่ถึงกระบวนการอบรมการลดความเสี่ยงภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน ส่วนชาวบ้านที่เป็นผู้ชาย ซึ่งได้รับโอกาสในการอบรมการเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติไม่ได้กลับมาถ่ายทอดความรู้ต่อให้กับคนในชุมชน จึงเป็นช่องว่างในการพัฒนา ศักยภาพของคนในหมู่บ้านในการเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติ

กฎหมาย & ความยากจนข้ามรุ่น

ความยากจนข้ามรุ่นในหมู่ 1 บางตาวา พบว่ามีความสัมพันธ์กับโครงสร้างการพัฒนาโดยเฉพาะกฎหมายหลายฉบับ ได้แก่ กฎหมายป่าสงวน กฎหมายบ้านมั่นคง กฎหมายประมง กฎหมายด้านภัยพิบัติ และกฎหมายอาสาสมัครสาธารณสุข ดังนี้

กฎหมายป่าสงวนที่ทำให้ไม่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย

รัฐไทยออกพระราชบัญญัติป่าไม้เมื่อปี พ.ศ. 2484 ที่กำหนดให้ป่าชายเลนเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ คุ่มครองชนิดของไม้หวงห้ามเพื่อการอนุรักษ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 มีการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนทั่วประเทศไทย ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ป่าใช้เลนและใช้ประโยชน์จากป่าได้รับผลกระทบเพราะไม่สามารถใช้ไม้ในป่าได้อีกต่อไป เนื่องจากไม่มีหลักฐานในการแสดงสิทธิในที่ดินป่าชายเลน ในปี พ.ศ. 2535 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนยังมีอีกหลายฉบับ ได้แก่ วันที่ 23 กรกฎาคม 2543 มีการขอผ่อนผันการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน ตามมติคณะรัฐมนตรี และมติคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ เรื่อง แก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน และการตั้งคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ครั้งที่ 3/2543 เรื่อง แก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน โดยปรากฏสาระสำคัญที่อนุญาตให้ราษฎรเข้าอยู่อาศัยในเขตป่าชายเลน แต่ไม่สามารถมีเอกสารสิทธิรวมทั้งไม่อนุญาตให้ทำกิน นอกจากนี้ชาวบ้านจะต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้ทุกปี ในปีเดียวกันอนุรักษ์ป่าชายเลนตลอดแนวชายฝั่งทะเลกว้างไม่น้อยกว่า 100 เมตร ตลอดแนวชายฝั่งทะเลเป็นแนวชายฝั่งกันชน (buffer zone) ในช่วงปีดังกล่าว มีปัญหาพาร์มกึ่งเลี้ยงในบริเวณป่าชายเลนจำนวนมาก จนต้องมีการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการเพาะเลี้ยงกุ้งของประเทศไทยจากการประชุมคณะกรรมการว่า

ด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน ครั้งที่ 4, มติคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ เรื่อง การแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน, มติคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ครั้งที่ 3/2543 เรื่อง แก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนหายไปเป็นจำนวนมาก และกลายเป็นบ่อร้างจวบจนถึงทุกวันนี้ ทั้งนี้ป่าชายเลน ถือเป็นเกราะป้องกันภัยพิบัติตามธรรมชาติ ช่วยลดความเสียหายจากคลื่นพายุซัดฝั่งและคลื่นสึนามิ แต่โล่ธรรมชาติหายไปอันเป็นผลจากความลักลั่นในการใช้กฎหมายที่เอื้อให้กับนายทุน

ก่อนปี พ.ศ. 2541 กรมป่าไม้ เป็นหน่วยงานของรัฐที่ยังอนุญาตให้มีการทำสัมปทานป่าชายเลน แต่หลังจากนั้นเป็นต้นมา รัฐไทยเริ่มมีการออกกฎหมายเพื่อควบคุมทรัพยากรทางธรรมชาติโดยเฉพาะทะเลและชายฝั่ง ได้แก่ พ.ศ. 2484 มีการออกพระราชบัญญัติป่าไม้ โดย กรมป่าไม้ ในขณะนั้นยังไม่มีกฎหมายห้ามใช้พื้นที่ป่าชายเลน ต่อมา พ.ศ. 2504 มีการประกาศ พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ กำหนดให้พื้นที่บริเวณป่าชายเลนเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ คุ่มครองชนิดของไม้หวงห้ามเพื่อการอนุรักษ์เช่นเดียวกับในกรณีของ พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งยังไม่ครอบคลุมการห้ามใช้พื้นที่ป่าชายเลน ต่อมา พ.ศ. 2507 ออกพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2530 มีการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนประเทศไทย กำหนดเขตพื้นที่ป่าชายเลนใน 23 จังหวัด ให้เป็นที่สงวนหวงห้าม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติชายเลน ทำให้ชาวบ้านที่ครอบครองและทำประโยชน์มาก่อนได้รับผลกระทบ เพราะไม่มีหลักฐานสำหรับแสดงสิทธิที่ดินในบริเวณป่าชายเลน ในปี พ.ศ. 2535 ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กล่าวถึงเขตอนุรักษ์ ยังไม่ได้กล่าวถึงการบุกรุก ตั้งแต่ พ.ศ. 2535-2536 มีมติต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ มติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการเร่งด่วนการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

ทะเลด้านป่าชายเลนและปะการัง พ.ศ. 2535-2536, รายงานการศึกษาสถานภาพปัจจุบันของป่าชายเลนและปะการังของประเทศ, มติคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ เรื่อง แก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน ส่วนกิจกรรมที่ให้ดำเนินการได้ เช่น กิจกรรมปลูกป่า โดยขอความเห็นชอบโครงการด้านเกษตร ในโครงการปลูกป่าชายเลนถาวรเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงพระชนมายุ 72 พรรษา, มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน ประเภทอื่นๆ พ.ศ. 2540 มติคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ ครั้งที่ กพต. 2/2540 มีนโยบายการอนุญาตทำไม้ป่าชายเลนโดยให้สัมปทานระยะยาว, รายงาน ประเมินผลกระทบที่มีต่อสภาพแวดล้อมของป่าชายเลนของโครงการพัฒนาแหล่งชุมชน และสะพานเทียบเรือ หมู่บ้านตำมะลัง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล, มาตรการการใช้ประโยชน์ในป่าชายเลน, การขอให้พิจารณาทบทวนมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับมาตรการการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน, มติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เรื่อง ข้อเสนอแนะจากแนวทางดำเนินการและมาตรการปฏิบัติจากรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ. 2523, นโยบายการอนุญาตทำไม้ป่าเลนโดยให้สัมปทานระยะยาว (15 ปี), ข้อเสนอแนะจากการสัมมนาระบบนิเวศวิทยาป่าชายเลน ครั้งที่ 4, และการสงวนและคุ้มครองป่าชายเลน

ถึงแม้ป่าชายเลนจะเป็นพื้นที่อนุรักษ์ แต่ยังไม่ได้กล่าวถึงการบุกรุก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2543 คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ครั้งที่ 3/2543 ประชุมเรื่องแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน อนุญาตให้ราษฎรเข้าอยู่อาศัยในเขตป่าชายเลนโดยไม่มีเอกสารสิทธิได้ แต่ไม่อนุญาตให้ทำกิน โดยต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้ทุกปี ชาวบ้านในหมู่ 1 บางดาวาที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติการกัดเซาะชายฝั่ง จนต้องย้ายหมู่บ้านและอพยพเข้ามาอยู่ในแผ่นดินลึกเข้ามา สิทธิดั้งเดิมของชาวบ้านถูกจมนหายไปกับท้องทะเล และได้รับผลกระทบ

จากการกำหนดให้ป่าชายเลนเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ เนื่องจากไม่สามารถออกเอกสารสิทธิในที่อยู่อาศัยและถูกห้ามใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนอีกต่อไป

กฎหมายบ้านมั่นคงที่เข้าไม่ถึงคนเปราะบาง

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. (2562, ออนไลน์) ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้ดำเนินการแก้ไข ปัญหาความไม่มั่นคงในการที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย คนจนในชุมชนแออัดในเมืองตามโครงการบ้านมั่นคง สร้างความมั่นคงและสิทธิในการครอบครองที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยได้มีการดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 จนถึงปัจจุบัน มีรูปแบบและทางเลือกในการพัฒนาความมั่นคงที่อยู่อาศัย ได้แก่ การปรับปรุงชุมชนในที่ดินเดิม การแบ่งปันที่ดิน การก่อสร้างรูปแบบใหม่ที่ที่ดินเดิม และการรื้อย้ายไปอยู่ที่ใหม่ ทั้งนี้ชุมชนจะต้องมีกระบวนการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยในรูปแบบกลไกชุมชน เช่น มีคณะกรรมการพัฒนาชุมชนมั่นคงในท้องถิ่น ถึงแม้ว่าในชุมชนบางตัวมีคณะทำงานชุดดังกล่าว แต่ด้วยเงื่อนไขที่จะต้องออมเงินเดือนละ 50 บาท ทำให้ชาวบ้านประมงที่อยู่ในเกณฑ์ความยากจนข้ามรุ่นไม่สามารถสะสมเงินออมได้ จึงทำให้คนกลุ่มนี้เข้าไม่ถึงความช่วยเหลือจาก พอช.

กฎหมายประมงที่ไม่เอื้อต่ออาชีพประมงขนาดเล็ก

ปี พ.ศ. 2541 มีกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำหรือชาวประมงที่ประสบภัยธรรมชาติ พ.ศ.2541 แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ชาวประมงพื้นบ้านทุกลำจะมี “ใบอนุญาต” ให้ใช้เครื่องมือทำการประมง ที่ออกตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ดังนั้น เมื่อเกิดสถานการณ์ภัยพิบัติ ชาวประมงพื้นบ้านที่ประสบภัยจึงไม่ได้รับการช่วยเหลือและเงินชดเชย เนื่องจากลักษณะการทำการประมงของชาวบ้านส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นประมงพื้นบ้าน ตามกฎหมายไทยชาวประมงพื้นบ้านจะต้องขึ้นทะเบียน

เรือประมงพื้นบ้านกับกรมประมง และต้องได้รับใบอนุญาตทำการประมงเรือพื้นบ้าน ม. 174 แห่งพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565, ออนไลน์) ปัญหาของชาวประมงพื้นบ้านยังเผชิญกับกฎหมายที่มาจากต่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2553 องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization หรือ FAO) ออกกฎหมายการทำประมงที่ผิดกฎหมาย (Illegal Unreported and Unregulated fishing or IUU Fishing) ซึ่งมีผลบังคับใช้ในประเทศไทยด้วยเช่นกัน ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านจำนวนมากที่ไม่มี “ใบอนุญาต” ได้รับผลกระทบไม่สามารถออกเรือหาปลาจนเกิดปรากฏการณ์ต้องขายเรือ ทั้งนี้การประมงพื้นบ้านจัดทำหนังสือกำกับการจับและเคลื่อนย้ายสัตว์น้ำจากเรือประมงพื้นบ้านให้แก่ผู้ซื้อ และให้ผู้ซื้อสัตว์น้ำกรอกข้อมูลเมื่อมีการขายสัตว์น้ำต่อให้ผู้อื่น เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการสืบค้นความชอบด้วยกฎหมายของสัตว์น้ำหรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำที่ได้จากการทำประมงตามประกาศกรมประมง เรื่อง กำหนดแบบและรายการหนังสือกำกับการจับและเคลื่อนย้ายสัตว์น้ำจากเรือประมงพื้นบ้าน พ.ศ. 2560 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 29 กันยายน พ.ศ. 2560 แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านที่อยู่ในเกณฑ์ความยากจนจำนวนไม่น้อยในพื้นที่ศึกษาหลายคนไม่มีบัตรประชาชน และไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ทำให้เป็นอุปสรรคใหญ่ต่อการจดทะเบียนและการจัดทำเอกสารให้ถูกต้องตามกฎหมาย

กฎหมายด้านภัยพิบัติที่เข้าไม่ถึงผู้ประมงขนาดเล็ก

ในประเทศไทยมีหน่วยงานกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย (ปภ.) รับผิดชอบด้านภัยพิบัติโดยเฉพาะ เมื่อปี พ.ศ. 2556 มีแนวคิดการบูรณาการการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติในการพัฒนา (Mainstreaming Disaster Risk

Reduction into Development) เพื่อให้การพัฒนาประเทศมีความยั่งยืนปลอดภัยและยังประโยชน์ให้กับสังคมไทยมากยิ่งขึ้น ส่วนภาคการพัฒนาที่เกี่ยวข้องได้แก่ ภาคเกษตรกรรม ภาคการท่องเที่ยว ภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจ การค้าและการลงทุน ภาคโครงสร้างพื้นฐาน ภาคการศึกษา ภาคสาธารณสุข ภาคการเคหะ แต่ยังไม่ปรากฏภาคการประมงโดยเฉพาะประมงขนาดเล็ก (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย, 2557, ออนไลน์) ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 มีนโยบายในการจ่ายเงินช่วยเหลือเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ หรือชาวประมงที่ประสบภัยพิบัติธรรมชาติ ส่วนเรือประมงพื้นบ้านขนาดเล็กจะต้องมีสำเนาใบอนุญาตให้ใช้เครื่องมือทำการประมงที่ออกตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 และเมื่อมีการตั้งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในปี พ.ศ. 2545 กระทรวงมหาดไทยแต่งตั้ง กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) ทำให้ประเด็นการจัดการ “ภัยพิบัติ” ถูกรวมศูนย์เข้าสู่ส่วนกลาง ประชาชนถูกทำให้อ่อนแอ

ผลกระทบของกฎหมายฉบับนี้ต่อชาวประมงขนาดเล็กในหมู่บ้านบางตาวา พบว่า ชาวประมงที่ไม่มีเรือสำเนาใบอนุญาตตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 จะไม่ได้รับความช่วยเหลือเมื่อประสบภัยพิบัติ นอกจากนี้ ชาวประมงในหมู่ 1 บางตาวาส่วนใหญ่เป็นลูกเรือที่ไม่มีเรือของตัวเอง ในช่วงภัยพิบัตินอกจากจะได้รับผลกระทบเช่นเดียวกันกับผู้ที่มีเรือประมงคือ ไม่มีรายได้ในช่วงมรสุม แต่จะไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาในช่วงของภัยพิบัติในฐานะที่เป็นชาวประมง นอกจากนี้ยังมีวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการประมงประเภทอื่น ยังประกอบไปด้วยผู้หญิงและแม่บ้านที่ประกอบอาชีพแปรรูปอาหารทะเล รับจ้างซ่อมอวน แกะปลาออกจากอวน จะไม่ได้รับการชดเชยเยียวยาในกรณีได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติเช่นเดียวกัน

ถึงแม้ว่า ปี พ.ศ. 2556 กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย เริ่มมีแนวคิดเรื่องการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ชุมชนและการมีส่วนร่วม เริ่มถูกกล่าวถึงและมองเห็น แต่ไม่มีภาคประมง ชุมชนทะเลและชายฝั่ง ปี พ.ศ. 2558 กรมประมง ออกพระราชกำหนดการประมง ชาวประมงพื้นบ้านต้องได้รับ “ใบอนุญาตทำการประมง” ทำให้เรือประมงพื้นบ้านที่ไม่ขึ้นทะเบียน ไม่มีใบอนุญาตหรือไม่มีอาชญาบัตร หรือมีอาชญาบัตรผิดประเภท ไม่สามารถออกจับปลาได้ ปี พ.ศ. 2565 (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เริ่มพูดถึงชุมชนชายฝั่งทะเล แต่อยู่ในมิติสิ่งแวดล้อมและปัญหาขยะ ส่วนวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านมีกล่าวถึงบ้าง แต่น้อยมากและยังไม่ละเอียดลึกซึ้งเพียงพอที่จะทำให้เกิดการคลี่คลายของคนจนข้ามรุ่นโดยเฉพาะผู้หญิงในชุมชนประมงของจังหวัดชายแดนใต้ที่ผ่านมาชุมชนแห่งนี้มีกลไกการจัดการภัยพิบัติและส่งมอบความช่วยเหลือในรูปแบบของตัวเอง มีการรับถุงยังชีพจากภายนอกทั้งรัฐและเอกชน รวมทั้งองค์กรพัฒนาชุมชนกลไกในการจัดการตัวเอง ได้แก่ การนำถุงยังชีพทั้งหมดที่ได้รับเพื่อนำมารวมไว้เป็นกองกลาง และแจกคูปองตามครัวเรือนที่อยู่ในหมู่บ้านให้เดินทางมารับของตามจุดที่นัดหมายโดยไม่จำกัดเวลา แต่ภายหลังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการเปลี่ยนผ่านของผู้นำชุมชน รูปแบบการให้ความช่วยเหลือเน้นรายชื่อตามทะเบียนราษฎร์ แต่หลายคนทำงานอยู่ในประเทศมาเลเซียและต่างพื้นที่ ส่งผลให้ความช่วยเหลือเข้าไม่ถึงจำนวนครัวเรือนที่มีอยู่จริง ถึงแม้ว่า (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 จะมีการกล่าวถึงการสูญเสียทรัพยากรชายฝั่งจากการกัดเซาะที่รุนแรงว่าจะส่งผลให้ผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่น้ำท่วมต้องอพยพย้ายถิ่นฐาน โดยกลุ่มคนผู้มีรายได้น้อยจะเป็นกลุ่มเปราะบางที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ และอาจไม่สามารถ

ฟื้นตัวกลับมาใช้ชีวิตได้ดังเดิม แต่มีการกล่าวถึงชาวบ้านและหมู่บ้านประมงขนาดเล็กน้อยมาก โดยส่วนใหญ่เนื้อหาของแผนกล่าวถึงมิติสิ่งแวดล้อมและปัญหาขยะเป็นหลัก

กฎหมายด้านสาธารณสุขพื้นฐานที่เข้าไม่ถึงความเจ็บป่วย

ถึงแม้ว่า กระทรวงสาธารณสุขจะระบบอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยมีกฎหมายในการให้การช่วยเหลือและดูแลผู้ป่วยรองรับด้วยระเบียบกระทรวงสาธารณสุข ว่าด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พ.ศ. 2555 (กระทรวงสาธารณสุข, 2555, ออนไลน์) โดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หมายถึง บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากหมู่บ้านหรือชุมชนและผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมมาตรฐานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่คณะกรรมการกลางกำหนด และ อสม. เป็นคนในชุมชนแต่ทว่าชาวบ้านที่มีความเจ็บป่วยได้รับการดูแลจาก อสม. น้อยมาก เนื่องจาก อสม. ในหมู่บ้านมีศักยภาพจำกัด ทำให้ผู้ป่วยในชุมชนขาดการประสานส่งต่อความช่วยเหลือไปยัง รพ.สต. และโรงพยาบาลใกล้เคียง

กฎอัยการศึกและกฎหมายความมั่นคง

วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 เกิดการปล้นปืนในพื้นที่ชายแดนใต้ ในวันรุ่งขึ้น รัฐบาลออกกฎหมายความมั่นคงบังคับใช้ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และพื้นที่ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา ทำให้ปัญหาความยากจนในพื้นที่ชายแดนใต้ มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้นโยบายการพัฒนาในเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่เป็นประสบการณ์ร่วมของคนทั่วประเทศแล้ว ปัตตานียังมีกฎหมายพิเศษอีกหลายชั้นที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ ได้แก่ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 (มูลนิธิผสานวัฒนธรรม, มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม และมูลนิธิคอนราด อาเดนาัวร์

ประเทศไทย 2554, น. 1-124) พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (รัฐสภา, 2563, ออนไลน์) อันเป็นบริบทที่ซับซ้อนทำให้การแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ที่มีความพิเศษเนื่องจากเป็นพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบ ส่งผลกระทบต่อโครงการพัฒนาที่ไม่สามารถปฏิบัติการในพื้นที่ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ชาวบ้านที่มีความสามารถบางคนต้องอพยพออกจากหมู่บ้านเพื่อไปตั้งหลักแหล่งยังหมู่บ้านอื่น จึงเท่ากับหมู่บ้านแห่งนี้สูญเสียทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพออกไปจากชุมชน และขาดโอกาสในการเข้าถึงโครงการพัฒนาในช่วงที่มีสถานการณ์ความไม่สงบ

บริบทของหมู่บ้านบางตาวา

หมู่บ้านบางตาวาอยู่ในอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,940.35 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,212,723 ไร่ จังหวัดนี้มีแนวชายฝั่งทางทะเลประมาณ 140.03 กิโลเมตร ดังนั้นจึงมีทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้แก่ แนวปะการัง ภูเขาทะเล ป่าชายเลน ป่าชายหาด และพื้ (คณะกรรมการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดปัตตานี, สำนักงานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 9 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2564, ออนไลน์) เฉพาะหมู่บ้านบางตาวา หมู่ 1 อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี มีพื้นที่ชายฝั่งและพื้นที่ในทะเลจำนวน 2,111 ไร่ (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2556, ออนไลน์) หมู่บ้านแห่งนี้มีสภาพทางภูมิศาสตร์พื้นที่กว้างขวางทอดตัวยาวเป็นหมู่บ้านชายหาดติดทะเลหากทว่าที่ตั้งเดิมอยู่บริเวณที่เป็นทะเลในปัจจุบันห่างจากชายฝั่งไปประมาณ 3 กิโลเมตร มีปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้บ้านเรือนที่ตั้งอยู่บริเวณหาดต่างทยอยพังทลายลง จนต้องถอยร่อนเข้ามาอยู่ในป่าชายเลน ปัจจุบันมีจำนวน 184 ครัวเรือนอยู่ในพื้นที่ “โครงการจัดที่ดินทำกินให้

ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล (พื้นที่ป่าชายเลน) (คทช.) จำนวน 1 แปลง บนเนื้อที่ 22 ไร่ 3 งาน 80 ตารางวา ประเภทที่ดินของรัฐที่มีราษฎรครอบครอง และจัดที่ดินเพื่ออยู่อาศัย” โดยส่วนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนและสำนักงานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 9

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการตั้งรกรากถิ่นฐานของหมู่บ้านแห่งนี้ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน มีเรื่องเล่าว่าเมื่อประมาณ 160 ปีที่แล้ว ชาวประมงกลันตันมาทำประมง โดยใช้บริเวณปากอ่าวบางตาวาเป็นจุดพักผ่อนเนื่องจากปลอดภัยและอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์น้ำหาดทรายขาว ป่าชายเลน และน้ำใส แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ “น้ำท่วมแดง” หรือ น้ำท่วมใหญ่ ชาวกลันตันกลุ่มนี้จึงกลับบ้านและกลับมาอีกครั้งเมื่อน้ำลดลงในครั้งนี้ได้พาครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2465 หรือเมื่อประมาณ 100 ปีที่แล้ว ส่วนคำว่า “บางตาวา” มาจากภาษามลายูถิ่นจาก “ไอร์ตาวา” คำว่า “ไอร์” แปลว่า น้ำ ส่วนคำว่า “ตาวา” แปลว่า จืด รวมกันเป็นหมู่บ้าน “น้ำจืด” นั้นเอง เนื่องจากบริเวณแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณปากคลองระหว่างแม่น้ำกับทะเล ทำให้มีน้ำจืดไหลรวมมายังบริเวณทะเลแห่งนี้ ชาวบ้านได้นำน้ำจากคลองมาใช้ในการอุปโภคบริโภค จนกลายเป็นจุดค้าขายสำหรับเติมน้ำจืดให้กับเรือสินค้า ทั้งยังมีความอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยป่าชายเลนและป่าหนาแน่น ทำให้ต้องหยุดพักหลายครั้งเนื่องจากต้องใช้เวลานาน นอกจากนี้อำเภอหนองจิกยังเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญ โดยยังหลงเหลือหลักฐานเป็นปล่องโรงสีข้าวขนาดใหญ่ซึ่งยังมีให้เห็นในปัจจุบัน (จรงค์ศรีจันทร์งาม, 2557, ออนไลน์) ภายหลังมีการแบ่งออกเป็น 2 หมู่บ้าน อยู่ในตำบลหนองจิก จังหวัดปัตตานี และเป็น 1 ใน 5 ตำบลที่มีหมู่บ้านน้อยที่สุดในประเทศไทย คือมีเพียง 2 หมู่บ้านเท่านั้น คือ หมู่ 1 และ หมู่ 2

ความจนในอดีตแต่ร่ำรวยทรัพยากร

เมื่อชาวบ้านอยู่บนพื้นที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ติดกับทะเล คนในหมู่บ้านเกือบทั้งหมดจึงประกอบอาชีพเกี่ยวกับประมง ได้แก่ การแปรรูปอาหารทะเล ค้าขายอาหารทะเล รับจ้างซ่อมอวน แล่ปลา ดังนั้นทะเลจึงเป็นแหล่งอาหารหลักสำคัญ และเป็นธนาคารแห่งเดียวของชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งนี้ ก่อนไฟฟ้าและน้ำประปาเข้าถึง ชาวบ้านอายุ 70 ปีหลายคน เล่าว่า สมัยก่อนไม่ต้องออกเดินเรือไปไกลเป็นกิโลเพื่อหาปลา แต่ปลาหาได้ง่ายมาก และสามารถจับได้ตามชายฝั่งที่มีตาชดขึ้นอยู่ทั่วไป มีทั้งนกนางนวล ปูม้า หาดทรายขาวสวย ดังนั้นถึงแม้ว่าจะยากจน มีลูกมาก และสัตว์ทะเล เช่น กุ้ง ปูดำ ปลา มีราคาถูก โดยจะนับขายกันเป็นตัว เช่น ปลา 100 ตัว ราคา 40 บาท ปลาจาระเม็ดตัวละ 30 สตางค์ แมงดาทะเลตัวละ 50 สตางค์ (จรงค์ ศรีจันทร์งาม, 2557, ออนไลน์) ถึงแม้จะไม่ได้ร่ำรวยเงินทอง แต่ชาวประมงเหล่านี้ยังสามารถเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวให้อิ่มท้อง ส่วนไฟสำหรับใช้ในการหุงต้มประกอบอาหารและการสร้างบ้านที่อยู่อาศัยจะได้จากไม้ในป่าโกงกางที่มีมากมายอย่างดาษดื่น แสงสว่างยามค่ำคืนใช้น้ำมันมะพร้าวจากตะเกียงประดิษฐ์เอง ส่วนน้ำจืดบริโภคจากแม่น้ำที่ไหลผ่านชุมชน

ความจนรุ่นบรรพบุรุษ

จากปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งตลอด 70 ปีที่ผ่านมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ชาวบ้านหลายคนชี้ไปที่ทะเลและบอกว่า “ฉโนดของปู่ย่าอยู่ในทะเล” ทำให้ชาวบ้านต้องล่าถอยเข้ามาในแผ่นดิน และไม่สามารถเป็นเจ้าของที่ดินผืนใหม่ได้ ในขณะเดียวกันการถอยร่นเข้าไปอยู่ลึกขึ้นและการแสดงสถานะเป็นเจ้าของที่ดินในที่ใหม่ยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เนื่องจาก ณ ปัจจุบัน บ้านที่ปลูกใหม่อยู่ในพื้นที่ป่าสงวน การสังเกตบ้านของชาวบ้านแห่งนี้พบว่า ลักษณะของบ้านและที่อยู่อาศัยจึงมีความแออัด โดยแต่ละหลังมีรูปแบบของบ้านที่แตกต่าง

กันออกไป หากบ้านที่สร้างมานานจะมีลักษณะแบบทรงมลายูดั้งเดิม คือ ทำด้วยวัสดุไม้ และพื้นยกสูงประมาณ 1.5 เมตร บ้านลักษณะนี้เมื่อเกิดภัยพิบัติประเภทน้ำท่วมสมาชิกสามารถขึ้นไปอยู่ชั้นลอยของบ้านได้ ในขณะที่บ้านที่สร้างขึ้นใหม่จะก่อด้วยอิฐและปูนชั้นเดียวใช้หลังคามุงกระเบื้อง แต่บ้านลักษณะชั้นเดียวแบบปูนนี้จะมีปัญหาเมื่อเกิดน้ำท่วม ชาวบ้านจะต้องยกของขึ้นที่สูง และบางครั้งครัวต้องนอนท่ามกลางน้ำท่วมบ้าน ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับคนรุ่นพ่อแม่และปู่ย่าถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีเงินทองมากนัก แต่สามารถทำมาหากินกับท้องทะเลที่มีธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ได้ไม่ยากลำบากและไม่ต้องเผชิญกับภัยพิบัติธรรมชาติบ่อยครั้ง ชาวบ้านบางตาว่าส่วนมากประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก สัตว์น้ำและทรัพยากรธรรมชาติหาได้ง่ายเพียงเดินตามชายหาดสีขาว ชาวบ้านมักจะนำถุงกระสอบตักทรายจนเต็ม และนำไปขายถุงละ 10 บาท เมื่อก่อนมีปลาเต็มลำเรือ ถึงแม้ว่าจะมีราคาถูก เพียงกิโลละ 3 บาท แต่ค่าครองชีพไม่แพง คนรุ่นปู่ย่าถึงแม้ว่าจะเรียนจบการศึกษาเพียงชั้นประถม 4 แต่สามารถอ่านออกเขียนได้ด้วยลายมือที่สวยงาม

ภัยพิบัติและความยากจนที่ถูกละเลย

การกัดเซาะชายฝั่งของน้ำทะเลต่อชายหาดเป็นภัยธรรมชาติ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของกระแสไหลเวียนของน้ำซึ่งเกิดขึ้นภายในอ่าวไทย ส่งผลให้เกิดการพังทลายของพื้นที่ริมหาด การอพยพจากปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งคาดว่า เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณ 70 ปีที่แล้ว ในแต่ละครั้งทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านต้องขยับถอยร่นลึกเข้ามาข้างในแผ่นดินมากขึ้น ในอดีตเคยมีบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างของ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ กำปงปาตา กำปงปะซี กำปงซือมา และกำปงสือแมมีอลองกู (คำว่า “กำปง” หมายถึง หมู่บ้าน) แต่สุดท้ายแผ่นดินที่เคยเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านทั้งหมดจมอยู่ใต้ทะเลทำให้ชาวบ้านต้องอพยพย้ายที่อยู่อาศัย บางกลุ่มก็ย้าย

ไปตั้งถิ่นฐานที่อื่น บางกลุ่มก็ตั้งถิ่นฐานถัดจากหมู่บ้าน ทางใต้ในเขตพื้นที่ป่าชายเลน ชาวบ้านหลายคนจำได้ว่า หมู่บ้านปากบางตาва ถอยร่นมา 3-4 ครั้งแล้ว (จรัลเกียรติ ศรีจันทร์งาม, 2557, ออนไลน์) จนปัจจุบันหมู่บ้าน ถูกบังคับโดยธรรมชาติให้ต้องเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติและกลายเป็นผู้บุกรุกเพราะสิทธิ ในที่ดินดั้งเดิมจมอยู่ใต้ก้นทะเล (กรมทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่ง, 2556ก, ออนไลน์)

ภายหลังรัฐได้มีการอนุญาตให้ชาวบ้านสามารถ อยู่อาศัย ตามมติ ค.ร.ม. เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2543 และ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2543 จำนวน 22 ไร่ 3 งาน 80 ตารางวา แต่ชาวบ้านจะไม่ได้กรรมสิทธิ์ ในการออกโฉนดที่ดิน (ป้ายประกาศหน้าหมู่บ้าน โดยกรมทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง สำนักอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าชายเลน ปี พ.ศ. 2543) ด้วยสถานะ ดังกล่าวชาวบ้านจึงได้เพียงอยู่อาศัยแต่ไม่สามารถนำไป ใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น การกู้เงินโดยมีหลักทรัพย์ ค้ำประกัน ถึงแม้ว่า รัฐบาลจะมีการแก้ไขปัญหาการไม่มี ที่อยู่อาศัยของคนจน ในปี พ.ศ. 2546 โดยมอบหมายให้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ดำเนิน โครงการบ้านมั่นคงเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชน คนจนเมืองทั่วประเทศ มีการจัดสรรงบประมาณ สนับสนุนสร้างบ้านให้ผู้ที่อยู่ในฐานะยากจนและไม่มี บ้านอยู่ โดยมีแนวทางให้ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการ โดยมีภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่นให้การสนับสนุน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ช., ออนไลน์) โดยมีเงื่อนไขให้ชาวบ้านช่วยสมทบ ทุนเข้ากองทุนด้วยการเก็บออมเดือนละ 50 บาท อันจะ นำไปสู่การให้โครงการสามารถช่วยซ่อมแซมบ้าน หรือ สร้างบ้านสำหรับคนที่ไม่มีที่อยู่อาศัยให้ หากว่า ชาวบ้านหลายคนในหมู่บ้านแห่งนี้ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ ตามข้อตกลง เนื่องจากภาวะความยากจนแสนสาหัส จนไม่สามารถเก็บออมได้เลย

การแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่ผ่านมา มีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การสร้างกำแพงกันคลื่น เป็นระยะทางกว่า 800 เมตร แต่ก็เกิดการแตกร้าวและ ไม่สามารถป้องกันการกัดเซาะอย่างยั่งยืน หลังจากนั้น กรมชลประทานเข้ามาแก้ปัญหาโดยการนำหินขนาดใหญ่ วางเป็นแนว โดยมีเป้าหมายเพื่อลดแรงปะทะของ น้ำทะเล แต่ยังไม่สามารถหยุดยั้งการกัดเซาะชายฝั่งได้ เช่นเดียวกัน จนกระทั่งองค์การบริหารส่วนจังหวัด นำแบบปูนก่อที่มีลักษณะเป็นแฉกเหมือนดาวมาจาก ประเทศญี่ปุ่น แต่ผลิตจากโรงงานในจังหวัดปัตตานี และ นำมาวางบริเวณริมชายหาดทอดเรียงเป็นแนวยาวเมื่อ ปี พ.ศ. 2536 ชาวบ้านเรียกปูนรูปแฉกว่า “ตุ๊กตาญี่ปุ่น” เพราะนำแบบมาจากประเทศญี่ปุ่นนั่นเอง (จรัลเกียรติ ศรีจันทร์งาม, 2557, ออนไลน์)

คนจนราคาแพง

จากเดิมที่ชาวบ้านบางตาва เคยใช้ไฟจากน้ำมัน ตะเกียงก๊าด และไฟจากไม้ฟืนในป่าโกงกาง ซึ่งไม่มี ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อถึงยุคของการพัฒนา ที่เริ่มมีไฟฟ้าใช้ ชาวบ้านต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น คือ ค่าไฟฟ้าและค่าน้ำประปา ประมาณเดือนละ 150 บาท ในขณะที่บ้านบางหลังต้องขอพ่วงไฟจากเพื่อนบ้าน เนื่องจากสร้างขึ้นใหม่และไม่มีทะเบียนบ้านทำให้ต้อง เสียค่าไฟแพงกว่าถึง 2 เท่า ส่วนน้ำสำหรับการอุปโภค บริโภคเดิมที่ต้องใช้น้ำในคลอง แต่ภายหลังน้ำไม่ใสและ สะอาดเหมือนเช่นในอดีต ส่งผลให้ชาวบ้านต้องใช้ น้ำประปา และบ้านที่ไม่มีน้ำประปาจะต้องต่อน้ำประปา จากเพื่อนบ้านเช่นกัน จึงไม่น่าแปลกใจว่าบางบ้านที่ไม่มี เงินจ่ายค่าน้ำประปา จะไม่มีน้ำสะอาดใช้ นอกจากนี้ หมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ริมทะเลและเขตป่าสงวน จึงไม่มี พื้นที่สำหรับทำเกษตรกรรม ปลูกพืชผักและปลูกข้าว ทำให้ชาวบ้านต้องซื้ออาหารจากโรลโซ่ ที่มีราคาแพง กว่าตลาด 2-3 เท่า เช่น ผักบุ้งกิโลละ 100 บาท ยิ่งเมื่อ ถึงหน้ามรสุมและช่วงภัยพิบัติธรรมชาติ ชาวบ้านยังไม่

สามารถหารายได้จากการประกอบอาชีพอื่นได้เลย นอกจากนี้หมู่บ้านแห่งนี้ยังต้องเผชิญกับภัยพิบัติธรรมชาติที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน เช่น คลื่นพายุซัดฝั่ง เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 (ศรีสมภพ จิตรภรณ์ศรี และปัญญาศักดิ์ โสภณวสุ, 2553, ออนไลน์) พายุปาปิก หรือ พายุโซนร้อน ช่วง 3-5 มกราคม พ.ศ. 2563 (บีบีซี นิวส์ ไทย, 2562, ออนไลน์) ล่าสุด ตั้งแต่วันที่ 4-15 มกราคม 2564 ที่ผ่านมายังได้มีภัยพิบัติจากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้เกิดฝนตกหนัก น้ำท่วมเฉียบพลัน น้ำล้นตลิ่ง และคลื่นลมแรง ทำให้พื้นที่ตลาดนัดขายปลาของชาวบ้านต้องปิดลงชั่วคราวเกือบ 3 สัปดาห์ เนื่องจากภาวะน้ำท่วมจังหวัด

ด้วยข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ และข้อจำกัดทางสังคมมากมาย สภาพของหมู่บ้าน จึงเกิดความแออัด เนื่องจากถูกผลักดันโดยธรรมชาติให้ชาวบ้านต้องเข้ามาอยู่พื้นที่แคบๆ บ้านแต่ละหลังจึงถูกสร้างให้อยู่ติดกัน สภาพบ้านก่อจากอิฐอย่างง่ายและใช้หลังคากระเบื้องหรือหลังคาสังกะสีที่มีรอยแตกกร้าว แต่ก็มีพอจะเป็นที่คุ้มหัวนอนได้ในขณะที่บางส่วนเป็นบ้านทรงสูง ทำด้วยไม้ สไตร์ลัมลายูดั้งเดิม ระบบถ่ายน้ำเสียยังกระจายตัวไม่ดี จึงยังเห็นสภาพร่องรอยของน้ำขังจนกลายเป็นสีดำเน่าเหม็น และสภาพของกองขยะ ซึ่งมองผิวเผินๆ ก็ไม่ต่างอะไรจากชุมชนแออัดในเมือง ตอนนี้นักบ้านต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตเพิ่มมากขึ้น เพราะทั้งไฟฟ้าและน้ำประปาเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญจากเดิมที่วิถีเคยใช้ความสว่างจากตะเกียงน้ำมันก๊าด ตอนนี้ก็เปลี่ยนมาใช้แสงสว่างจากหลอดไฟ และใช้น้ำประปา จึงไม่แปลกใจเลยว่า บางบ้านมีแต่หลอดไฟฟ้า แต่ไม่มีไฟฟ้าเพราะไม่มีเงินสำหรับเปลี่ยนหลอดไฟ ส่วนบ้านบางหลังต้องต่อไฟจากเพื่อนบ้านที่จนเหมือนกัน เพราะสร้างบ้านในเขตมัสยิด ซึ่งไม่รู้ว่เมื่อไหร่เขาจะไล่ที่

ณ ปัจจุบัน ทะเลกลับไม่ได้มีความอุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีต ทรัพยากรทางทะเลลดลงจำนวนมาก

เป็นผลจากการนโยบายการพัฒนาประเทศที่เน้นสนับสนุนให้เฉพาะประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ เพื่อเพิ่มค่า GDP ตั้งแต่ยุคสมัยของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ทั้งนี้ในยุคต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจก่อให้เกิดประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ มีการใช้เครื่องมือประมงประเภท อวนลาก อวนรุน ซึ่งมีคุณภาพในการจับสัตว์น้ำได้จำนวนมาก เพราะมีตาถี่ และกวาดถึงก้นทะเล ช่วงปี พ.ศ. 2535 ถือเป็นปีที่มีปรากฏการณ์ใช้อวนลาก อวนรุน จำนวนมาก ในขณะเดียวกันก็มีความสามารถในการทำลายล้างสูง กวาดล้างปะการังซึ่งเป็นบ้านของปลาวัยอ่อน จนปลาเริ่มหายไปจากท้องทะเลหรือไม่ปะการังก็ถูกทำให้เสื่อมโทรมด้วยเครื่องมือประมงนี้ ภายหลัง พ.ศ. 2540 จังหวัดปัตตานีประกาศให้เป็นเขตปลอดอวนรุน มีการประกาศให้ 3 กิโลเมตรจากชายฝั่ง เป็นเขตประมงพื้นบ้าน ห้ามอวนลาก อวนรุนเข้ามาในเขตทะเลชายฝั่ง แต่อย่างไรก็ตามจำนวนประมงพาณิชย์ที่มีมากและไม่มีความหมายสำหรับสงวนพื้นที่ให้ชาวประมงพื้นบ้านอย่างจริงจัง ส่งผลกระทบให้ทรัพยากรในทะเลก็ลดน้อยลงหากเทียบกับความอุดมสมบูรณ์ในอดีต

ภัยพิบัติ นโยบาย กฎหมายของรัฐ สิ่งที่เกิดทำให้เกิดความยากจนข้ามรุ่น

กรณีศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า ความยากจนข้ามรุ่นของหมู่บ้านแห่งนี้มาจากโครงสร้างทางสังคมผ่านนโยบายและกฎหมายหลายประเภท ที่ไม่ได้ส่งเสริมให้คนจนเหล่านี้หลุดพ้นจากความยากจน และเข้าไม่ถึงระบบการศึกษาภาคบังคับ ทำให้คนจนเหล่านี้ขาดทักษะในการอ่าน เขียน และคิดเลขอย่างง่าย ขาดโอกาสในการเข้าถึงการพัฒนาของรัฐ เช่น โครงการบ้านมั่นคง โครงการพัฒนาส่งเสริมอาชีพ นอกจากนี้การระบบการศึกษาแบบกระแสหลักยังไม่เอื้อต่อวิถีชีวิตของลูกประมงที่ต้องเดินทางไปพร้อมกับเรือเพื่อออกหาปลา ตั้งแต่วัยเด็ก บางคนถึงแม้ว่าพอจะได้เรียนหนังสือ

อยู่บ้าน แต่ยังอยู่ในภาวะที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ทั้งยังพบภาวะการขาดแคลนน้ำสะอาด ห้องน้ำสะอาด ลักษณะของกรณีศึกษาที่พบร่วมกัน คือ เป็นกลุ่มที่ไม่มีที่ดิน ไม่มีเรือ ไม่มีทรัพย์สิน ไม่มีการศึกษา มีลูกฟุ้งไม่ไ้ เพราะติดยาจนสติฟั่นเฟือน หรือสามีก็ติดยา และมีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ชาวบ้านต้องผ่อนของแพง เช่น หากต้องการซื้อหม้อหุงข้าว โดยปกติมีราคา 1,200 บาท แต่ในหมู่บ้านจะมีเจ้าแก้มมาขายผ่อน โดยเรียกเก็บเป็นรายอาทิตย์ละ 50 บาท ถึงแม้ว่าจะมีราคาถูก ชาวบ้านสามารถผ่อนได้ หากทว่าเมื่อรวมแล้ว ชาวบ้านต้องจ่ายในราคาที่แพงกว่า 2 เท่า คือ 2,000 บาท

ความยากจนที่ทำให้ชาวประมงอยู่ในสภาวะการอ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้ ทำให้ผู้ชายชาวประมงมักใช้เวลาในร้านน้ำชายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และฟังข่าวสารจากการเล่าปากต่อปาก โอกาสในการรับรู้รับทราบเกี่ยวกับนโยบายและโครงการพัฒนาในชุมชน รวมถึงการเข้าถึงประโยชน์ของการพัฒนาเมื่อผ่านตัวอักษรหรือผ่านเทคโนโลยี เช่น เว็บไซต์และมือถือ หรือแผ่นประกาศก็ยังมีจำกัด ในมุมมองของชาวบ้านนิยามว่า คนจน คือ คนที่ไม่มีมือถือ มีภาวะการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ เข้าไม่ถึงข้อมูลด้านการพัฒนาของรัฐบาล อีกทั้งโครงการพัฒนาที่ลงมาไม่ต่อเนื่อง ถึงแม้ในหมู่บ้านจะมีโครงการบ้านมั่นคง แต่ด้วยเงื่อนไขที่ต้องเก็บเงินเดือนละ 50 บาท ชาวบ้านยังไม่สามารถหาเช่ากองทุนได้ เนื่องจากทุกบาททุกสตางค์ต้องใช้เพื่อซื้อข้าวสารรอกหม้อ ดังนั้นชาวบ้านกลุ่มนี้จึงไม่มีโอกาสที่จะซ่อมแซมบ้าน หรือสร้างบ้านใหม่ นอกจากนี้ในสมัยก่อนโครงการพัฒนาไม่เข้าชุมชนมุสลิม เพราะความแตกต่างด้านภาษาและวัฒนธรรม

ความยากจนข้ามรุ่น ใน (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 นิยามว่า ครัวเรือนที่มีเด็กและเยาวชนอายุ 0-18 ปี และมีความขัดสนทางรายได้ หรือมิใช่รายได้ อย่างน้อยอย่างใดอย่างหนึ่งจาก 4 มิติ

ดังนี้ งานวิจัยชิ้นนี้พบว่า จาก 10 กรณี เข้าเกณฑ์ด้านมิติสุขภาพ คือ มีเด็กที่อยู่ในภาวะทุพโภชนาการจำนวน 6 กรณี ส่วนมิติด้านสภาพแวดล้อม พบว่าทุกกรณีไม่มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยเนื่องจากอยู่ในพื้นที่ป่าสงวน มิติด้านการศึกษา พบว่า ไม่ได้รับการศึกษาภาคบังคับ และไม่ได้เรียนต่อ ม.4 บางคนไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ และนับเลขอย่างง่ายไม่เป็น โดยมี 3 กรณี ลูกไม่จบการศึกษาภาคบังคับเช่นกัน ส่วนมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน พบว่า ทุกกรณีครัวเรือนมีรายได้ต่ำกว่า 38,000 บาทต่อคน/ต่อปี และไม่มีเงินออม

บทสรุปประเด็นสำคัญที่ได้จากการศึกษา

1. ภาวะการอ่านออก เขียนไม่ได้ เป็นผลมาจากความยากจนข้ามรุ่น ที่ไม่สามารถเข้าสู่ระบบโรงเรียน ตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ รวมทั้งระบบการศึกษาไม่ได้ถูกออกแบบมาให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวประมง
2. ภาวะของความพิการของผู้หญิงเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยชรา ส่งผลให้เกิดหมอนรองกระดูกทับเส้นประสาท จนไม่สามารถเดินและทำงานได้อีกต่อไป สืบเนื่องจากการตรากตรำทำงานหนักตั้งแต่วัยเด็ก ได้แก่ การซ่อมอวน การแล่ปลา ขายอาหาร ที่ต้องนั่งอยู่ในท่าเดียวกันอย่างยาวนานและต่อเนื่อง ในขณะที่อายุขัยของผู้ชายต่ำกว่าอายุขัยเฉลี่ยของประเทศ และการเปลี่ยนอาชีพใหม่ประสบกับความยากลำบากเพราะไม่จบการศึกษาภาคบังคับ และไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ รวมทั้งขาดโอกาสในการเข้าถึงโครงการพัฒนาของรัฐที่เกี่ยวข้องกับทักษะอาชีพ
3. ภาวะความพิการของผู้หญิงทำให้เกิดการพึ่งพิงในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ในขณะที่ครัวเรือนมีเด็ก คนว่างงาน หรือทั้งครอบครัวว่างงาน คนในวัยทำงานที่ติดยาเสพติด ทำให้มีอัตราการพึ่งพิงในครอบครัวสูง
4. ภาวะการว่างงานในครอบครัว การลดลงของทรัพยากรในทะเลและชายฝั่ง รวมทั้งป่าชายเลน และ

ภาวะความยากจน พบว่ามีเด็กที่มีภาวะทุพโภชนาการ ไม่ได้เรียนหนังสือ และไม่จบการศึกษาภาคบังคับ

5. ในขณะที่ครอบครัวมีภาวะยากจน แต่ยังพบสามีที่มีภรรยาหลายคน ทำให้การเลี้ยงดูภรรยาและครอบครัวไม่มีคุณภาพ

6. ถึงแม้ว่ารัฐจะมีระบบบัตรสวัสดิการของรัฐ แต่พบว่าชาวประมงที่ลงทะเบียนกับผู้นำชุมชน ได้วงเงินไม่ครบจำนวน

7. ระบบการรักษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับต่ำมาก ทุกบ้านไม่มียาสามัญประจำบ้าน ผู้ป่วยไม่ได้รับการดูแลจาก อสม.

8. โครงการบ้านมั่นคงที่ถูกออกแบบมาเพื่อช่วยเหลือคนจนเมือง เข้าไม่ถึงคนจนที่สุด ทำให้คนจนต้องอยู่ภายใต้หลังคาที่รื้อตลอดเวลาเมื่อมีฝนตกและพายุหลายครอบครัวต้องนอนท่ามกลางน้ำท่วมในบ้าน

9. ปัญหาด้านสาธารณสุขพื้นฐาน เช่น ปัญหาขยะ เป็นสิ่งที่พบเห็นได้ในชุมชน รวมทั้งบ้านที่ไม่มีห้องน้ำหรือห้องอาบน้ำ ทำให้ต้องใช้ห้องน้ำของมัสยิด

10. บ้านที่อยู่อาศัยบางหลังถูกสร้างบนพื้นที่มัสยิดมีความไม่มั่นคง เพราะไม่ทราบว่ามัสยิดจะขอคืนที่ดินคืนเมื่อใด

11. ไม่พบทรัพย์สินและเงินออมในทุกกรณีศึกษา และพบว่าทุกกรณีศึกษามีหนี้สิน

12. พบครัวเรือที่มีปัญหาเรื่องน้ำดื่มและน้ำใช้ ทำให้การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคไม่สะอาด

13. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติผ่านการบอกเล่าปากต่อปาก และเสียงตามสายจากมัสยิดเท่านั้น หากวันหนึ่งวันใด เกิดภัยพิบัติใหญ่และไม่มีไฟฟ้าจะกระทบกับกลุ่มเปราะบางเหล่านั้นมากที่สุด

อภิปรายผลการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะความยากจนข้ามรุ่นของผู้หญิงชาวประมงขนาดเล็กในบริบทสถานการณ์ภัยพิบัติ พื้นที่ ม. 1 ตำบลบางตาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี จากข้อมูลหลักจากภาคสนาม 10 กรณีศึกษา อิงการคัดเลือกจากนิยามของสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่กล่าวว่า “ความยากจนข้ามรุ่น” หมายถึง คนจนจำนวนหนึ่งที่ดีอยู่ในกับดักความยากจนมาเป็นเวลานาน โดยขาดโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และต้องส่งต่อความยากจนไปสู่ลูกหลานจนกลายเป็น “ครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564, ออนไลน์) สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564, ออนไลน์) กำหนดลักษณะของครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น โดยจะต้องเข้าลักษณะของความยากจนข้ามรุ่นอย่างน้อย 1 ลักษณะ จากกรณีศึกษาทั้ง 10 กรณี พบว่ามีถึง 4 ลักษณะที่เป็นจุดรวมร่วมกัน คือ 1) การขาดความมั่นคงทางการเงินเนื่องจากทุกบ้านไม่มีเงินออมและมีหนี้ที่เกิดจากการใช้ชีวิตประจำวัน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายค่าไฟ 2) สมาชิกในครอบครัวไม่ได้รับการศึกษาขั้นบังคับและต้องหลุดออกจากระบบการศึกษาเพราะครอบครัวไม่สามารถแบกรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาได้ 3) หัวหน้าครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นมีการศึกษาเพียงระดับประถมหรือต่ำกว่า และ 4) อาชีพของหัวหน้าครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นส่วนใหญ่ คือ อาชีพประมง รับจ้างแลปลา และรับจ้างทั่วไป

งานวิจัยชิ้นนี้ยังพบว่า ภัยพิบัติเชิงโครงสร้างทำให้ผู้หญิงกลายเป็นคนชายขอบและอยู่ในสถานะที่เป็นคนกลุ่มเปราะบางทางสังคม ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า เหตุการณ์การกัดเซาะชายฝั่งทำให้ชาวบ้านต้องอพยพใหญ่มาแล้วถึง 3 ครั้ง ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อ 70 ปีที่แล้ว สมัยปู่ตายาย รวมทั้งเหตุการณ์ภัยพิบัติใหญ่ที่เกิดขึ้น

ทุก 10 ปี เช่น คลื่นพายุซัดฝั่ง หรือทุกปี เช่น อุทกภัย ภัยพิบัติเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ชาวบ้านที่ยากจนเปราะบางอยู่แล้ว ต้องเผชิญกับมีความยากจนและลำบากเพิ่มมากขึ้นในการใช้ชีวิต ทำให้รุ่นหลังที่ต่อมาต้อง ถูกผลักเข้ามายังชายฝั่งมากขึ้น ต้องอาศัยอยู่บนพื้นที่ถูกประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ผลของการห้ามดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามประกาศนี้ที่อาจจะเป็นการเสื่อมเสียสภาพของป่าสงวนแห่งชาติ เช่น การเข้าอยู่อาศัย การก่อสร้าง การแผ้วถาง การเผาป่า การทำไม้ การเก็บหาของป่า (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ, 2551, ออนไลน์) ทำให้ชาวประมงขนาดเล็ก ไม่สามารถใช้ทรัพยากรจากป่าชายเลน เช่น การนำไม้ฟืนเพื่อหุงข้าว หรือการนำไม้ไผ่มาสร้างบ้าน กิจกรรมดังกล่าวในอดีตเป็นสิ่งถูกทำให้ผิดกฎหมายในภายหลัง จากเรื่องเล่าของชาวบ้าน พบว่าทรัพยากรในบริเวณแห่งนี้ทั้งบนบกและชายฝั่งรวมทั้งในทะเลอุดมสมบูรณ์จนกลายมาเป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน ณ ปัจจุบัน เนื่องจากป่าไผ่มีอยู่อย่างดาษดื่นทั่วไปใน นอกจากนี้การไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่จะสามารถนำไปจำหน่ายหรือจำนอง กุญแจจากรัฐบาลเพื่อนำไปต่อยอดธุรกิจอื่น การเปลี่ยนแปลงของชายฝั่งและชายหาดที่หายไป ทำให้ชาวประมงยากจนและไม่มีเรือเป็นของตัวเอง ไม่สามารถหาสัตว์น้ำตามชายฝั่งเพื่อดำรงชีวิตหรือนำไปขายเพื่อแลกเปลี่ยนให้เป็นเงินทุน ดังนั้นนอกจากภัยพิบัติทางธรรมชาติได้แก่ การกัดเซาะชายฝั่ง และภัยพิบัติทั่วไปแล้ว ความยากจนค้ำร่น ในพื้นที่ภัยพิบัติยังสัมพันธ์กับโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐบาลกับพลเมืองในรูปแบบของกฎหมาย ทำให้ชาวบ้านต้องเผชิญกับภัยพิบัติอย่างถาวร สอดคล้องกับแนวคิดของ Austin, K. F., & McKinney, L. A. (2016, pp. 335-380) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ในที่นี้ก็คือ การกัดเซาะชายฝั่ง การหายไปของทรัพยากรธรรมชาติ

ในทะเลทำให้ชาวประมงพื้นบ้านขนาดเล็กไม่สามารถที่จะหาทรัพยากร เพื่อนำมาใช้ในการเลี้ยงดูครอบครัว และเพื่อขายต่อไป ปัจจัยดังกล่าวจึงมีผลต่อคนกลุ่มเปราะบาง เป็นอย่างยิ่ง

ในบริบทของภัยพิบัติผู้หญิงในหมู่บ้านแห่งนี้ ถูกกดทับด้วยปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมการเข้าไม่ถึงทรัพยากรที่เท่าเทียมกันทั้งก่อนและหลังภัยพิบัติ ได้แก่ ผู้หญิงทั้งหมดไม่จบการศึกษาภาคบังคับ มีภาวะการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ หรืออ่านออกได้เพียงเล็กน้อย ผู้หญิงจำนวนมากไม่เคยได้รับการฝึกทักษะด้านอาชีพ มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ความยากจน ไม่มีเงินออมและเงินเก็บ บางคนมีหนี้สินเกิดจากการที่จะต้องจ่ายค่าน้ำค่าไฟ ทุกระบบครัวไม่มีสิทธิในที่ดินและทรัพย์สิน หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้ชาย ไม่จบการศึกษาภาคบังคับ เช่นเดียวกัน ใน 10 เขตทุกกรณี เป็นหญิงหม้าย สูญเสียสามีจากการที่สามีเสียชีวิต บางกรณี เกิดจากการหย่าร้าง ในกรณีที่มีการหย่าร้างสามีไม่ได้ส่งเสียค่าเลี้ยงดู ทำให้ผู้หญิงต้องรับภาระในการดูแลสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะเด็ก คนชรา และคนพิการ เกือบทุกระบบครัวมีลูกและไม่สามารถที่จะส่งเสียจนจบการศึกษาภาคบังคับ หลายคนประสบกับปัญหาสุขภาพ อย่างหนัก เนื่องจากกิจกรรมการประกอบอาชีพในช่วงวัยรุ่น จนถึงปัจจุบัน บางคนกระดูกสันหลังทับเส้นประสาทจนไม่สามารถที่จะเดินได้ โดยวัฒนธรรมของผู้หญิงในชุมชนแห่งนี้ ครอบครัวยังมีความคาดหวังว่าผู้หญิงจะต้องทำหน้าที่ดูแลเรื่องปากท้องของคนในครอบครัว หล่อหลอมและขัดเกลาทางสังคม จึงเน้นให้ผู้หญิงเป็นแม่บ้าน ทำกับข้าว และดูแลลูกเป็นหลัก ในขณะที่ผู้ชาย จะเน้นการออกเรือประมงเพื่อหาปลาและนำปลามาขายให้กับภรรยา โดยที่ภรรยาจะนำมาแลและแปรรูปไปขายในตลาด ต่อไป ปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับองค์กรอนามัยโลก (World Health Organization, 2002, online) ที่กล่าวว่า ผู้หญิงมีความเสี่ยงจากภัยพิบัติอันเนื่องจากปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม

เมื่อผู้หญิงเข้าสู่วัยชราและพบความพิการ ผู้ที่ดูแลจะเป็น บุตรสาว แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า ครอบครัวที่ไม่มี บุตรสาว บุตรชายจะรับหน้าที่แทน แต่จะทำให้ขาด โอกาสทางสังคมในการทำงานและพัฒนาทักษะอื่นๆ หรือผู้หญิงจะถูกทอดทิ้งให้อยู่ลำพังเนื่องจากลูกสาว แต่งงานและย้ายออกนอกชุมชน ทั้งนี้เมื่อเกิดภัยพิบัติ ผู้หญิงในกรณีศึกษาที่ทำอาชีพประมงต่อเนื่อง ได้แก่ แล่ปลา แปรรูปอาหารทะเล ซ่อมอวน จะไม่ได้รับการ ชดเชยเยียวยา เนื่องจากไม่เข้าเกณฑ์การเยียวยาของ ชาวประมงในสถานการณ์ภัยพิบัติที่เน้นต้องมีใบอนุญาต สำหรับการมีเรือ ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการเสนอ ให้การบรรเทาสาธารณภัยจะต้องทำงานอย่างหนักใน การเพิ่มขีดความสามารถของผู้หญิงให้รับมือกับ สถานการณ์ภัยพิบัติได้ก่อนภัยพิบัติมาถึง และควรเพิ่ม เกณฑ์การเยียวยาผู้ประสบภัยที่เกี่ยวข้องกับประมง ต่อเนื่อง

จากเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป้าหมายที่ 13 ประเด็นการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ งานวิจัยชิ้นนี้ ยังไม่พบ แนวทางในการจัดทำแผนป้องกันและบรรเทา สาธารณภัยที่เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชนประมงขนาดเล็กที่ต้องเผชิญกับภัยพิบัติประเภทการกัดเซาะชายฝั่ง และภัยพิบัติประเภทอื่นๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนประมง แห่งนี้ ความท้าทายมีหลายปัจจัย เช่น เงื่อนไขของการอ่านออกเขียนได้ การใช้ภาษาถิ่น คือ ภาษามลายู ปัตตานี ในการสื่อสาร วัฒนธรรมมลายูมุสลิมแบบ ประมงชายฝั่ง และการให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการ วางแผนเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ จึงนับว่าเป็น เรื่องท้าทายอย่างยิ่งที่แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและ ไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลังจะสร้างโลกที่ปลอดภัยสำหรับ คนจนข้ามรุ่นได้อย่างไร

ส่วนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย ในสถานการณ์ภัยพิบัติ งานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า การสื่อสาร ในช่วงสถานการณ์ภัยพิบัติ แต่ผู้หญิงจะได้รับข้อมูล

สถานการณ์ภัยพิบัติ รวมไปถึงการอพยพเคลื่อนย้ายจาก กลุ่มคนใกล้ชิด เช่น ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน และ การที่ผู้หญิงจำนวนมาก ไม่ได้รับการศึกษาจนจบ การศึกษาภาคบังคับ จึงมีภาวะการอ่านไม่ออกเขียน ไม่ได้ ทั้งนี้ภาวะความยากจน ยังมาจากการไม่สามารถ กำหนดราคา ทรัพยากรสัตว์น้ำได้ เนื่องจากวัฏจักรวงจร ความยากจน ทำให้ผู้หญิงจะต้องกู้ยืมเงินจากเจ้าแก่ และผ่อนจ่ายในระยะเวลาานานมาก เนื่องจากการ เสียดอกเบี้ยในราคาที่สูง แต่ชาวบ้านก็จะรู้สึกเป็น บุญคุณ เนื่องจากการกู้ยืมเงินจากเจ้าแก่ มีความสะดวก สบายกว่าการกู้ยืมเงินจากธนาคารที่มีขั้นตอน ขบวนการ ยุ่งยากสำหรับชาวบ้าน ที่มีภาวะการอ่านไม่ออกเขียน ไม่ได้ ดังนั้นเมื่อได้ปลาจากท้องทะเล จึงจะต้องขาย ทรัพยากรสัตว์น้ำให้กับเจ้าแก่ ผู้ที่ให้กู้ยืมเงิน และ เจ้าแก่จะกำหนดราคาของปลา ความยากจนนี้ทำให้ ชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึง ข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสาร ผ่านระบบมือถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายการพัฒนา และการแจ้งเตือนเรื่องภัยพิบัติ สอดคล้องกับ Fothergill, A. (1996, pp. 33-56; 1998, pp. 11-25) ที่กล่าวว่า ระบบการสื่อสารเตือนภัยและการตอบสนอง ได้แก่ สัญญาณไซเรน วิทยุ ซึ่งผู้หญิงมีลักษณะของ การรับการสื่อสารข้อมูลแตกต่างจากผู้ชาย และเผชิญกับ ความเสี่ยงไม่เหมือนกับผู้ชาย เนื่องจากมีเครือข่ายทาง สังคมที่แตกต่างกัน และการตอบสนองต่อการอพยพ เคลื่อนย้ายที่แตกต่างจากผู้ชาย เช่น ผู้หญิงมักจะพึ่ง กลุ่มคนใกล้ชิดมากกว่า เช่น สามี ญาติพี่น้อง เพื่อน และ เพื่อนบ้าน ดังนั้นเมื่อถึงคราวอพยพ ผู้หญิง จะพึ่งญาติ พี่น้อง และเพื่อนบ้านรวมทั้งคนใกล้ชิดเป็นหลัก สอดคล้อง กับแนวคิดของ Amaratunga, D., Haigh, R., Ginige, K., Amaratunga, D. and Haigh, R., (2009, pp. 23-34) และ Felten-Biermann (2006, pp. 82-86) ที่กล่าวว่าในบริบทของภัยพิบัติผู้หญิงมีปัจจัยทางสังคม และวัฒนธรรมอื่นๆ ได้แก่ (1) การเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่ เท่าเทียมกันทั้งก่อนและหลังภัยพิบัติ (2) การแบ่งงาน

ตามเทศ โดยสตรีมีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแล เด็ก คนชรา และคนพิการ (3) การเปิดเผยความรุนแรง ในครอบครัวและ/หรือทางเพศ และ (4) อื่นๆ อันเป็นที่มาของความบอบช้ำหรือความทุกข์ยากของสตรี เหล่านั้นซึ่งสัมพันธ์กับบทบาทของผู้หญิงและครอบครัว และยังสอดคล้องกับองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002, online) ที่กล่าวว่าผู้หญิง มีความเสี่ยงจากภัยพิบัติอันเนื่องจากปัจจัยทางสังคม และวัฒนธรรม ที่นอกเหนือไปจากลักษณะของภัยและ สรีระร่างกายเพียงอย่างเดียว

ส่วนเป้าหมายที่ 13 มีมุมมองว่า การลดความเสี่ยง จากภัยพิบัติ (Disaster Risk Reduction [DRR]) ในการบริหารจัดการและการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ รวมทั้งการจัดการจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทา สาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2558 พบว่าด้วยข้อจำกัด ทางด้านการประกอบอาชีพ และปัญหาสุขภาพ และความไม่เท่าเทียมกันทางเพศสภาพที่ผู้หญิงต้องมียุทธศาสตร์ทางสังคมในฐานะที่เป็นผู้ดูแล คนในครอบครัว ทำให้ ผู้หญิง ยังเป็นฝ่ายรับ และรอความช่วยเหลือ เมื่อถึง สถานการณ์ภัยพิบัติ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ ยังมีช่องว่าง ในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการลดความเสี่ยง ด้านภัยพิบัติรวมทั้ง การพัฒนา

พฤติกรรมเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติใน ชุมชน และเมื่อเจาะลึกถึงผลกระทบด้านกายภาพ พบว่า ผลกระทบจากภัยพิบัติการกัดเซาะชายฝั่งที่มีมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ยังสัมพันธ์กับความยากจน และทำให้เกิดความยากจนข้ามรุ่น จนยากที่จะชดเชยทรัพยากร ที่คุณภาพชีวิตที่สูญเสียไป และคาดว่าจะเป็นอย่างนี้ต่อไปในอนาคต

สำหรับประวัติศาสตร์ปาตานีและความยากจน ข้ามรุ่นในพื้นที่ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเฉพาะ การปกปิดประวัติศาสตร์อาณานิคมปาตานี เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาความยากจนข้ามรุ่นในพื้นที่แห่งนี้ สอดคล้อง กับแนวคิดของ Bradley, F. R. 2015, pp. 1-212; Syukri, I. (1986, pp. 1-115) Reid et al., (2013, pp. 1-336) และ Puaksom, D. (2008, pp. 71-88) เพราะถึงแม้ว่าจะมีโครงการพัฒนาของรัฐจำนวนมาก ในการแก้ไขปัญหาความยากจน แต่งานวิจัยชิ้นนี้ ค้นพบ ชาวประมงขนาดเล็กที่ยังอยู่ในภาวะความขัดสนและ เผชิญกับความยากลำบากอย่างแสนสาหัส ชาวบ้าน ยังมองว่าการที่หมู่บ้านไม่ได้รับการพัฒนา มาจาก ความไม่จริงใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ละเลย ไม่ใส่ใจ ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน ทำให้ปัญหา ความยากจนไม่ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังและจริงใจ

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ข้อมูล	ข้อเสนอเชิงนโยบาย	
	นโยบาย	มาตรการ
รัฐินาถ ภูมิถาวร (2564, น. 68-85) ได้กล่าวถึง ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ทางสังคมยังมีความซับซ้อนและแก้ไขได้ยาก หากสาเหตุของปัญหามาจากสภาวะสงคราม และสถานการณ์ภัยพิบัติ	พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ.ศ. 2475 พระราชกำหนด การบริหารราชการในสถานการณ์ ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548	-ยกเลิกกฎหมายเหล่านี้ และให้ใช้ กฎหมายทั่วไป โดยมีกระบวนการ ยกเลิกอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อปรับสภาพชีวิตของคนในพื้นที่ ให้เข้าสู่ภาวะปกติ และเข้าถึง โครงการพัฒนาได้มากขึ้น

ข้อมูล	ข้อเสนอเชิงนโยบาย	
	นโยบาย	มาตรการ
<p>อ้อมใจ วงษ์มณฑา (2562, น. 95-99) ได้ศึกษาผลกระทบของสถานการณ์ความไม่สงบที่มีต่อเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ รวมถึงการประกอบอาชีพของประชาชนเป็นอย่างมาก ปัตตานียังมีกฎหมายพิเศษอีกหลายชิ้นที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ ได้แก่ พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ.ศ. 2457 (มูลนิธิผสานวัฒนธรรม, มูลนิธิผสานวัฒนธรรม, มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม, มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ ประเทศไทย, 2554, น. 1-124) พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (รัฐสภา, 2563, ออนไลน์) อันเป็นบริบทที่ซับซ้อนทำให้การแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ที่มีความพิเศษเนื่องจากเป็นพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบส่งผลกระทบต่อโครงการพัฒนาที่ไม่สามารถปฏิบัติการในพื้นที่ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ</p>		<p>ภาวะปกติ และเข้าถึงโครงการพัฒนาได้มากขึ้น</p>
<p>จากปัญหาการกีดเซาะชายฝั่งตลอด 70 ปีที่ผ่านมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ชาวบ้านหลายคนขึ้นไปทะเลและบอกว่า “ฉโนดของปู่ย่าอยู่ในทะเล” ทำให้ชาวบ้านต้องล่าถอยเข้ามาในแผ่นดิน และไม่สามารถเป็นเจ้าของที่ดินผืนใหม่ได้ ในขณะที่เดียวกันการถอยร่นเข้าไปอยู่ลึกขึ้นและการแสดงสถานะเป็นเจ้าของที่ดินในที่ใหม่ ยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้เนื่องจาก ณ ปัจจุบัน บ้านที่ปลูกใหม่อยู่ในพื้นที่ป่าสงวน</p>	<p>กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกีดเซาะชายฝั่งทะเล และพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484</p>	<p>-ให้สิทธิในการอยู่อาศัยกับชาวประมงพื้นบ้านที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าได้รับผลกระทบจากการกีดเซาะเมื่อต้องถอยร่นเข้ามาอยู่ในพื้นที่ป่าสงวน เนื่องจากประสบปัญหาในการจัดการและใช้ประโยชน์ในที่ดิน</p>

ข้อมูล	ข้อเสนอเชิงนโยบาย	
	นโยบาย	มาตรการ
<p>การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในพื้นที่เพื่อลดความฟุ่มเฟือย รวมไปถึง การสร้างเมืองต้นแบบ โครงการเมืองต้นแบบ “สามเหลี่ยม มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” (จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) โดยมี ศอ.บต.เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อน เช่น พื้นที่ในอำเภอหนองจิกจังหวัดปัตตานี ให้เป็นเมืองต้นแบบเกษตรอุตสาหกรรม ก้าวหน้าผสมผสาน (ศูนย์อำนวยการบริหาร จังหวัดชายแดนภาคใต้, 2562, ออนไลน์; สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, 2559, ออนไลน์; สำนักงาน ประชาสัมพันธ์จังหวัดปัตตานี, 2560, ออนไลน์) จนภายหลังขยายไปเมือง อุตสาหกรรมที่ 4 คือ อำเภอจะนะ จังหวัด สงขลา ความต้องการในการแก้ปัญหา ความยากจน โดยใช้โมเดลสร้างเมือง อุตสาหกรรม (สำนักงานจังหวัดปัตตานี กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2561, ออนไลน์; ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2562, ออนไลน์)</p>	<p>นโยบายการแก้ปัญหาความยากจน โดยการนำโครงการพัฒนา อุตสาหกรรมขนาดใหญ่</p>	<p>-พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในพื้นที่ จากศักยภาพของชุมชน โดยใช้กรอบแนวคิดเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน</p> <p>-ตรวจสอบการเข้าถึงบัตรสวัสดิการ ของรัฐให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ เพิ่มจำนวน เนื่องจากภาวะการณ์ อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ทำให้ถูกหัก หัวคิวและถูกเอารัดเอาเปรียบจาก ผู้นำ</p>
<p>การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัย ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Disaster Risk Management [CBDRM]) (อมรทิพย์ ภาคสุชน, 2558, ออนไลน์) ที่เน้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างเครือข่ายป้องกันและบรรเทา สาธารณภัย รวมทั้งสร้างความตระหนักและ เตรียมความพร้อมของประชาชน หากทว่า ในทางปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการจัดการ ความเสี่ยงจากภัยพิบัติยังไม่สามารถเข้าถึง กลุ่มคนเปราะบาง และลักษณะเฉพาะของ ชุมชนที่ติดอยู่กับทะเลและชายฝั่ง</p>	<p>นโยบายการจัดการภัยพิบัติและ กฎหมายด้านภัยพิบัติ</p>	<p>- ส่งเสริมการลดความเสี่ยงจาก ภัยพิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน</p> <p>- สร้างมาตรการเยียวยาที่ ครอบคลุมวิถีชีวิตของประมงทะเล และชายฝั่ง</p>

ข้อมูล	ข้อเสนอเชิงนโยบาย	
	นโยบาย	มาตรการ
จากเดิมที่ชาวบ้านบางตาวา เคยใช้ไฟจากน้ำมันตะเกียงก๊าด และไฟจากไม้ฟืนในป่าโกงกาง ซึ่งไม่มีค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อถึงยุคของการพัฒนาที่เริ่มมีไฟฟ้าใช้ ชาวบ้านต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น คือ ค่าไฟฟ้า และค่าน้ำประปา ประมาณเดือนละ 150 บาท ในขณะที่บ้านบางหลังต้องขอพ่วงไฟจากเพื่อนบ้านเนื่องจากสร้างขึ้นใหม่ และไม่มีทะเบียนบ้านทำให้ต้องเสียค่าไฟแพงกว่าถึง 2 เท่า ส่วนน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคเดิมที่ต้องใช้น้ำในคลอง แต่ภายหลังน้ำไม่ใสและสะอาดเหมือนเช่นในอดีต ส่งผลให้ชาวบ้านต้องใช้น้ำประปา และบ้านที่ไม่มีน้ำประปาจะต้องต่อน้ำประปาจากเพื่อนบ้านเช่นกัน จึงไม่น่าแปลกใจว่าบางบ้านที่ไม่มีเงินจ่ายค่าน้ำประปา จะไม่มีน้ำสะอาดใช้	นโยบายการลดความเหลื่อมล้ำ และแก้ไขปัญหาค่าความยากจน	- รัฐบาลจะต้องทำการสงเคราะห์ชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้สวัสดิการค่าน้ำค่าไฟ กระบวนการในการเข้าถึงการรักษาพยาบาล ที่เหมาะสมและเป็นมิตรกับสตรีที่เป็นกลุ่มเปราะบาง
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. (2562, ออนไลน์) ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงในการที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย คนจนในชุมชนแออัดในเมืองตามโครงการบ้านมั่นคง สร้างความมั่นคงและสิทธิในการครอบครองที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยได้มีการดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 จนถึงปัจจุบัน มีคณะกรรมการพัฒนาชุมชนมั่นคงในท้องถิ่น ถึงแม้ว่าในชุมชนบางตาวามีคณะทำงานชุดดังกล่าว แต่ด้วยเงื่อนไขที่จะต้องออมเงินเดือนละ 50 บาท ทำให้ชาวบ้านประมงที่อยู่ในเกณฑ์ความยากจนข้ามรุ่นไม่สามารถสะสมเงินออมได้ จึงทำให้คนกลุ่มนี้เข้าไม่ถึงความช่วยเหลือจาก พอช.	กฎหมายบ้านมั่นคง	-ให้ทุกคนที่ไม่สามารถเข้าเกณฑ์การออม ได้รับโอกาสในการพัฒนาความมั่นคงในที่อยู่อาศัย

ข้อมูล	ข้อเสนอเชิงนโยบาย	
	นโยบาย	มาตรการ
ปี พ.ศ. 2541 มีกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำหรือชาวประมงที่ประสบภัยธรรมชาติ พ.ศ. 2541 แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ชาวประมงพื้นบ้าน ทุกลำจะมี “ใบอนุญาต” ให้ใช้เครื่องมือทำการประมง ที่ออกตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ดังนั้น เมื่อเกิดสถานการณ์ภัยพิบัติ ชาวประมงพื้นบ้านที่ประสบภัยจึงไม่ได้รับการช่วยเหลือและเงินชดเชย...(นอกจากนี้) ความยากจนที่ทำให้ชาวประมงอยู่ในสภาวะการอ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้	กฎหมายประมง	- อำนวยความสะดวกทุกรูปแบบให้ชาวประมงขนาดเล็ก สามารถเข้าถึงสิทธิพื้นฐาน เพื่อให้ไม่ให้อาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสิทธิต่างๆ โดยเฉพาะในสถานการณ์ภัยพิบัติ
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หมายถึง บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากหมู่บ้านหรือชุมชนและผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมมาตรฐานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่คณะกรรมการกลางกำหนด และอสม.เป็นคนในชุมชน แต่ทว่าชาวบ้านที่มีความเจ็บป่วยได้รับการดูแลจาก อสม. น้อยมาก เนื่องจาก อสม. ในหมู่บ้านมีศักยภาพจำกัด ทำให้ผู้ป่วยในชุมชนขาดการประสานส่งต่อความช่วยเหลือไปยัง รพ.สต. และโรงพยาบาลใกล้เคียง อสม.	กฎหมายด้านสาธารณสุข -สร้างระบบการตรวจสอบและติดตาม อสม. เพื่อให้เข้าถึงประชาชนกลุ่มเปราะบาง	

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้มาจากโครงการ “ผู้หญิงกับความยากจนข้ามรุ่นในพื้นที่ภัยพิบัติภาคใต้” ซึ่งเป็นโครงการย่อยของโครงการความยากจนข้ามรุ่นในสังคมไทยภายใต้ความท้าทายเชิงโครงสร้าง สนับสนุนทุนวิจัยโดย

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ภายใต้โครงการวิจัยแม่วิจัยอาวุโสของวช. ระหว่างปี 2565-2567 โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร. กนกวรรณ มะโนรมย์ เป็นหัวหน้าชุดโครงการวิจัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กมลรัตน์ ปราโมทย์พันธุ์ และวัชรพงศ์ รติสุขพิมล. (2563, สิงหาคม). เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเลของไทย: กรณีศึกษา นโยบาย ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางทะเลและชายฝั่งของไทยในช่วงปี พ.ศ. 2546 – พ.ศ. 2561. ใน *Rangsit Graduate Research Conference: RGRC*. (น. 2169-2179). สืบค้นจาก <https://shorturl.at/deP34>
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2556ก). *ปากบางตาวา*. สืบค้นจาก <https://bigdata.dmcr.go.th/inner/subdistrict/8626>
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2556ข). *ป่าชายเลน*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3R5Fw6z>
- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กองกฎหมาย. (ม.ป.ป.). *สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550*. สืบค้นจาก <http://law.disaster.go.th/site2/download-src.php?did=11955>
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2565). *เรือประมงพื้นบ้าน*. สืบค้นจาก <https://www.fisheries.go.th/rgm-songkhla/pdf/DomesticFishingVessel.pdf>
- กระทรวงมหาดไทย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2557). *การลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*. สืบค้นจาก https://www.adpc.net/igo/category/ID780/doc/2015-mqh7Lx-ADPC-DRR_in_Development_Guideline_2014_THAI.PDF
- กระทรวงสาธารณสุข. (2555). *ระเบียบกระทรวงสาธารณสุข ว่าด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พ.ศ. 2544*. สืบค้นจาก <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2554/E/033/1.PDF>
- กระทรวงสาธารณสุข กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กองสนับสนุนสุขภาพภาคประชาชนชน. (2557). *ระเบียบกระทรวงสาธารณสุข ว่าด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พ.ศ. 2555 พร้อมด้วยกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน*. สืบค้นจาก http://phc.moph.go.th/www_hss/data_center/dyn_mod/2580.pdf.
- จงรักษ์ ศรีจันทร์งาม. (2557). *บทบาทหญิงชายมุสลิมกับการจัดการทรัพยากรประมงบ้านปากบางตาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี*. (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, สาขาพัฒนาสังคม. สงขลา. สืบค้นจาก <https://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2010/9743>.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ. (2551). *พื้นที่ป่าชายเลน*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3YmxZ6N>
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2563). *กรณีเจ้าแวกเจ็ดหัวเมือง การเริ่มต้นความจริงเกี่ยวกับปัตตานี ด้วยประวัติศาสตร์แห่งการลวง*. สืบค้นจาก https://www.silpa-mag.com/history/article_7276

- ชากาเรีย บิณยูซุฟ. (2560). พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงขององค์กรปลดปล่อยสหปัตตานีในความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี. (ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สาขาวิชา ความขัดแย้งและสันติศึกษา. สงขลา. สืบค้นจาก <https://kb.psu.ac.th/psukb/bitstream/2016/13121/1/420090.pdf>.
- ฐิตินาถ ภูมิถาวร. (2564). วิถีการดำรงชีพของโลกในศตวรรษที่ 21: กรณีความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคม. *วารสารสังคมวิวัฒน์*. 12(2), 68-85.
- ปีปชี นิวัส ไทย. (2562). พายุปากีส: รู้อะไรแล้วบ้างเกี่ยวกับพายุนอกฤดูมรสุมรุนแรงที่สุดพัดถล่มอ่าวไทย. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-46744042>
- ปีปชี นิวัส ไทย. (2566). *บัตรประชาชน : 5 ปี “บัตรคนจน” ในวันที่ พปชร. หาเสียงเพิ่มเงินเป็น 700 บาท*. สืบค้นจาก <https://bbc.in/3y5S4Uw>
- พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550. (2550). สืบค้นจาก https://www.ubu.ac.th/web/files_up/00045f2021030310303371.pdf
- ภาวิดา รังสี และปทุมวีร์ หนูประกอบ. (2565). นโยบายการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในประเทศไทย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 11(2), 465-477.
- มูลนิธิธรรมาวุฒินิคม, มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม และมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ ประเทศไทย. (2554). *กฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง ระเบียบ คำสั่ง และแนวปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- รัฐสภา. (2563). *การบังคับใช้กฎหมายพิเศษในจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษาพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548*. สืบค้นจาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=67169&filename=index
- ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า. (2565). *ภาพรวมคนจนในปี 2565 อ.หนองจิก ปัตตานี*. สืบค้นจาก <https://www.tpmmap.in.th/2565/9403>
- วัชรี คุณกิตติ, วิจิตรา ศรีสอน และสิณฐาน ชยนนท์. (2563). รูปแบบความร่วมมือการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติของไทยกับกลุ่มประเทศอาเซียน. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(2), 167-177.
- ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี และปัญญาศักดิ์ โสภณวสุ. (2553). *Storm Surge: คลื่นพายุหมุนยกซัดฝั่งที่ปัตตานี?*. สืบค้นจาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/1111>
- ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2562). *ผอ.ศปป.5 กอ.รมน. และคณะ ลงพื้นที่ประชุมติดตามความก้าวหน้า ในโครงการเมืองต้นแบบ “สามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” และด้านผลผลิตการแปรรูปมะพร้าวของบริษัทหนองจิกพัฒนา จังหวัดปัตตานี*. สืบค้นจาก <https://www.sbpac.go.th/?p=31303>.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2562). *คู่มือกฎหมายบ้านมั่นคง*. สืบค้นจาก https://web.codi.or.th/printing_media/20151218-4902/

- สำนักงานจังหวัดปัตตานี กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดปัตตานี พ.ศ. 2561-2565*. สืบค้นจาก http://www.pattani2018.pattani.go.th/files/com_news_devpro/202007_818adeba8ea8764.pdf
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดปัตตานี. (2560). *จังหวัดปัตตานี นำร่อง 3 อำเภอ เดินหน้าแก้ปัญหาความเดือดร้อนและความยากจนของพี่น้องประชาชนชาวปัตตานี*. สืบค้นจาก https://thainews.prd.go.th/th/news/print_news/WNSOC6010050010022.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม. (2561). *รายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในระดับภาคของประเทศไทย*. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=7787
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *กรอ. ทหารก่อสร้างเมืองต้นแบบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=5967&filename=index
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *(ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13*. สืบค้นจาก <https://www.nesdc.go.th/download/document/Yearend/2021/plan13.pdf>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.ก). *เป้าหมายที่ 13 การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3ZdPDLs>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.ช). *โครงการบ้านมั่นคง*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3R7hFUb>.
- อมรทิพย์ ภาคสุชน. (2558). *การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน*. สืบค้นจาก https://www.rcrc-resilience-southeastasia.org/wp-content/uploads/2019/07/8_2019.06.11-%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%94%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2.pdf.
- อลิสสา หะสาเมาะ. (2563). จาก “เหยื่อสูลง โต๊ะมีนา” ถึงนายสมชาย นีละไพจิตร” และ “บิลลี่”: การอุ้มหายและการเยียวยาเพื่อการอยู่ร่วมกันในอนาคต. *วารสารรัฐสมิแล*, 41(1), 71-78.
- อ้อมใจ วงษ์มณฑา. (2562). ผลกระทบจากวิกฤตการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อเศรษฐกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. *วารสารรัฐสมิแล*, 40(1), 95-99.
- อาทิตย์ เทียนศิริ. (2551). *การปลูกฝังความคิดทางการเมืองของผู้ก่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดนราธิวาส*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชารัฐศาสตร์, แขนงวิชาการเมืองการปกครอง. นนทบุรี.

ภาษาอังกฤษ

- Amaratunga, D., Haigh, R., Ginige, K., Amaratunga, D. & Haigh, R. (2009). Mainstreaming Gender in Disaster Reduction: Why and how?. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 18(1), 23-34.

- Austin, K. F., & McKinney, L. A. (2016). Disaster Devastation in Poor Nations: The Direct and Indirect Effects of Gender Equality, Ecological Losses, and Development. *Social forces*, 95(1), 355-380.
- Boonyamanond, S., & Chaiwat, P. (2020). Poverty and Conflict in Thailand's Deep South. *The Economics of Peace and Security Journal*, 15(2), 53-65.
- Bradley, F. R. (2015). *Forging Islamic Power and Place: The Legacy of Shaykh Daud bin 'Abd Allah al-Fatani in Mecca and Southeast Asia*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Bradley, F. R. (2021). Women, Violence, and Gender Dynamics during and after the Five Patani-Siam Wars, 1785–1838. *Itinerario*, 45(3), 345-363.
- Connell, R. W. (1998). Masculinities and Globalization. *Men and Masculinities*, 1(1), 3-23.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. (2nd ed.). Cambridge: Polity Press.
- Demetriades, J. & Esplen, E. (2010). Social Dimensions of Climate Change: Equity and Vulnerability in a Warming World. In Mearns, R. & Norton, A. (Eds.), *The Gender Dimensions of Poverty and Climate Change Adaptation* (pp. 133-143). Washington, DC: The World Bank.
- Dickson-Swift, V., James, E. L., Kippen, S., & Liamputtong, P. (2007). Doing sensitive Research: What Challenges do Qualitative Researchers face?. *Qualitative Research*, 7(3), 327-353.
- Drabek, T. E. (1970). Methodology of Studying Disasters: Past Patterns and Future Possibilities. *American Behavioral Scientist*, 13(3), 331-343.
- Enarson, E., Fothergill, A., & Peek, L. (2007). Gender and Disaster: Foundations and Directions. In Serpe, T., R., *Handbook of Disaster Research*. (pp. 130-146). New York, NY: Springer.
- Enarson, E., & Phillips, B. (2008). *Invitation to a New Feminist Disaster Sociology: Integrating Feminist Theory and Methods*. Retrieved from https://everestdainik.com/wp-content/uploads/2018/08/Invitation_to_a_new_feminist_disaster_so.doc
- Felten-Biermann, C. (2006). Gender and Natural Disaster: Sexualized Violence and The Tsunami. *Development*, 49(3), 82-86.
- Fothergill, A. (1996). Gender, Risk, and Disaster. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 14(1), 33-56.
- Fothergill, A. (1998). The Neglect of Gender in Disaster Work: An Overview of The literature. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 14(1), 11–25.
- Fothergill, A., & Peek, L. A. (2004). Poverty and Disasters in The United States: A Review of Recent Sociological Findings. *Natural hazards*, 32(1), 89-110.

- Hasamoh, A. (2017). *Trauma and Gender in Natural Disaster and Conflict Contexts: a Comparative Study of Aceh, Indonesia and the Deep South of Thailand*. (Doctoral dissertation) James Cook University. Australia.
- Jehwae, A., & Man, S. H. C. (2016). The Problems of Socio-Cultural Community in Patani and Penang: A Comparative Study. In *SHS Web of Conferences* (Vol. 23 p. 01001). n.p.: EPD Science.
- Perwaiz, Aslam, et al. (2022). *Disaster Risk Reduction in Thailand: Status Report 2020*. Retrieved from <https://www.preventionweb.net/publication/disaster-risk-reduction-thailand-status-report-2020>
- Pittaway, E., Bartolomei, L. & Rees, S. (2007). Gendered Dimensions of The 2004 Tsunami and A Potential Social Work Response in Post-disaster Situations. *International Social Work*, 50(3), 307-319.
- Puaksom, D. (2008). Thai South and Malay North: Ethnic interactions on a Plural Peninsula. In Montesano, M., J. & Jory, P. (Eds.), *Patani Historiography in Contention* (pp. 71-88). Singapore: NUS Press.
- Quarantelli, E. L. (1981). *An Agent Specific Or An All Disaster Spectrum Approach To Socio-Behavioral Apspects of Earthquakes?*. Retrieved from <https://udspace.udel.edu/items/62e8ee9d-545a-4969-aaff-5ed88402b7f1>
- Rahman, M. S. (2013). Climate Change, Disaster and Gender Vulnerability: A Study on Two Divisions of Bangladesh. *American Journal of Human Ecology*, 2(2), 72-82.
- Reid, A., et al. (2013). *Ghosts of The Past in Southern Thailand: Essays on The History and Historiography of Patani*. Singapore: NUS Press.
- Stallings, R. A. (2003). Methods of Disaster Research: Unique or not?. In R. A. Stallings (Ed.), *Methods of Disaster Research* (pp. 21-44). Philadelphia, PA: Xlibris Corporation/ International Research Committee on Disasters.
- Syukri, I. (2005). *History of the Malay Kingdom of Patani*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- The United Nations Office for Disaster Risk Reduction. (n.d). *Disaster and Gender Statistics*. Retrieved from https://www.unisdr.org/files/48152_disasterandgenderstatistics.pdf
- The World Bank. (2021). *Gender Dynamics of Disaster Risk and Resilience*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/topic/disasterriskmanagement/publication/gender-dynamics-of-disaster-risk-and-resilience>

- United Nations. (n.d). *Disaster Risk Reduction*. Retrieved from <https://sustainabledevelopment.un.org/topics/disasterriskreduction>
- World Health Organization. (2002). *Gender and Health in Disasters*. Retrieved from http://www.who.int/gender/other_health/genderdisasters.pdf
- Yumarni, T. & Amaratunga, D. (2015). *Resource Capability for Local Government in Mainstreaming Gender into Disaster Risk Reduction: Evidence fFrom Indonesia*. The United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Retrieved from <https://www.unisdr.org/campaign/resilientcities/assets/documents/privatepages/Resource%20capability%20for%20local%20government%20in%20mainstreaming%20gender%20into%20disaster%20risk%20reduction%20evidence%20from%20Indonesia.pdf>

ไม่มีตราฮาลาลที่ตู้อาหาร: การต่อรองอำนาจผ่านฮิญาบ

Absence of Halal Logo in the Pantry:
Negotiating Power through the Hijab

อัมพร หมาดเด็น*

Amporn Marddent**

บทความนี้

Received

6 มิถุนายน 2566

Revised

27 กรกฎาคม 2566

Accepted

18 สิงหาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาหลากหลายพื้นที่ที่มีวัตถุประสงค์ศึกษาการต่อรองของผู้หญิงมุสลิมที่ทำการค้าในระดับจุลภาคกับการกำหนดมาตรฐานหลักการบริโภคตามความเชื่อที่ปรากฏในศาสนาอิสลามซึ่งส่งผลต่อปฏิบัติการทางการค้าอาหารฮาลาล การศึกษาให้ความสนใจการปะทะสังสรรค์ที่มีต่อระเบียบ นโยบาย และพลวัตการต่อรองของกลุ่มแม่ค้าที่มีโอกาสและกำลังจำกัดในการผลิตสินค้า ตลอดจนจำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลระดับจุลภาคในจังหวัดภูเก็ตและจังหวัดปัตตานี

ในการศึกษาี้ ผู้หญิงมุสลิมที่ค้าขายผลิตภัณฑ์และอาหารฮาลาลดำเนินกิจการภายใต้โอกาสที่เหลื่อมล้ำและเข้าไม่ถึงช่องทางมาตรฐานฮาลาลที่กำหนดโดยรัฐและองค์กรศาสนา รวมทั้งจากนโยบายส่งเสริมการค้าและการลงทุนในจังหวัดชายฝั่งตะวันตกโครงการท่องเที่ยววิถีฮาลาลอันดามัน และนโยบายขับเคลื่อนระเบียบเศรษฐกิจฮาลาลจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม่ค้าผู้มีรายได้และกำลังในการลงทุนต่ำเหล่านี้อาศัยรอยต่อจากทิศทางที่รัฐ ระบบทุนสมัยใหม่ และสถาบันทางศาสนายึดโยงหลักความเชื่อกับมิติเศรษฐกิจรวมถึงขยายฐานรายได้เข้าด้วยกัน โดยใช้ฮิญาบซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นหญิงมุสลิมสวมใส่ระหว่างขายอาหารในร้านที่ถูกกำหนดว่าเป็นธุรกิจระดับจุลภาค ทั้งนี้เพื่อต่อรองสถานะเหลื่อมล้ำในโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม ฮิญาบจึงถูกนับเป็นการแสดงความหมายฮาลาลและใช้แทนที่ตราสัญลักษณ์จากสถาบันที่รับรองมาตรฐานฮาลาล

คำสำคัญ: มุสลิม-บทบัญญัติทางโภชนา, สตรีมุสลิม, อาหารฮาลาล, ฮิญาบ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ดร.)

** Assistant Professor, Faculty of Sociology and Anthropology, Thammasat University (Ph.D.)

Abstract

This article is part of a multi-sited ethnographic research project that examines the negotiation processes of Muslim women operating micro-halal food enterprises and the principle of consumption ethics in Islam, which is impacted by halalization. The study sheds light on the intricate interactions between regulations, policies, and negotiation dynamics implemented by micro halal vendors, who often have limited resources for producing and selling halal food products in Phuket and Pattani.

In this study, Muslim women vendors who have been involved in Muslim-oriented consumption and micro-halal business practices face significant impediments due to limited access to halal certification standards imposed by the state and religious organizations. These challenges arise in the milieu of policies promoting trade and investment in the West Coast Provinces, the Andaman Halal Way of Tourism Project, and the Halal Economic Corridor in the Southern Border Provinces of Thailand. Despite economic and social inequalities, these women, with low incomes and investment capacities, navigate the influence of modern capitalist systems, the state, and religious institutions that leverage their beliefs to develop and expand their economic income base. As a strategic response, they adopt the practice of wearing the hijab during business operations to reflect their Muslim identity, which replaces the need for a halal logo certified by an Islamic institution.

Keywords: Muslims--Dietary laws, Muslim women, Halal food, Hijab (Islamic clothing)

บทนำ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564, ออนไลน์) ศึกษาการปรับตัวของแรงงานภาคการท่องเที่ยวช่วงเกิดการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ในธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises หรือ SMEs) รวมทั้งกิจการธุรกิจขนาดไมโคร (Micro Enterprise) ซึ่งเป็นธุรกิจระดับจุลภาคของผู้ค้ารายจิว (OSMEP, 2020, online) ปรากฏตัวขึ้นเป็นจำนวนมากในรูปแบบการขายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากอาหาร และเครื่องดื่มเป็นการลงทุนด้วยตนเองหรือกลุ่มเครือญาติ ในกลุ่มผู้ค้ารายจิวชาวมุสลิมใช้กลยุทธ์ของการค้าขายอาหารและเครื่องดื่มฮาลาลเพิ่มสูงขึ้น โดยการติดป้ายสัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น รูปดาวเดือน ตราสัญลักษณ์ฮาลาลที่เขียนหรือผลิตเอง รวมทั้งนามพระเจ้า หรือบทสวดสั้นๆ บริเวณสินค้าและร้านค้าเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่บริโภคได้ตามหลักการอิสลาม

แนวคิดฮาลาลนอกจากอธิบายในมิติศาสนา ยังถูกนำมาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หน่วยงานด้านพาณิชย์ไทยให้การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพสินค้าเพื่อเข้าสู่มาตรฐานการส่งออก (กระทรวงพาณิชย์, 2565, ออนไลน์) การศึกษาว่าด้วยวัฒนธรรมอุตสาหกรรมในอิสลามและทุนนิยมกับการบริโภคมองสภาวะของฮาลาลในนัยที่สัมพันธ์กับการตลาดและการค้าโลก รวมทั้งการขยายตัวของทุนกับจิตวิญญาณอิสลาม ผ่านจุดตัดของการลงทุน การบริโภค ตลาดอาหารฮาลาล และผู้คน โดยเฉพาะผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ในสังคมมุสลิมมาช้านาน มีการทำความเข้าใจเงื่อนไขเพศสภาพที่ปรากฏในรูปแบบใหม่ตามวัฒนธรรมผู้บริโภค และเพศภาวะในอุตสาหกรรมวัฒนธรรมอิสลาม (Gokariksel & McLarney, 2010, pp. 1-18)

เมื่อภาครัฐกำหนดนโยบายท่องเที่ยวและธุรกิจอาหารฮาลาล รัฐจึงให้การสนับสนุนการดำเนินงานของ

สถาบันมาตรฐานฮาลาล เป็นการทำงานร่วมระหว่างนักวิทยาศาสตร์ด้านอาหาร นักลงทุนและผู้ทำการค้า รวมถึงนักการศาสนา ภายใต้การกำกับดูแลโดยคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยซึ่งให้ความสำคัญกับงานด้านนิติศาสตร์อิสลาม มีผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่ายร่วมกันทำหน้าที่ตรวจสอบการรับรองฮาลาล กำหนด และประกาศหลักเกณฑ์เกี่ยวกับมาตรฐานฮาลาลต่อสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทั่วประเทศ มาตรฐานฮาลาลเหล่านี้มักได้รับการปรับปรุงตามมาตรฐานฮาลาลสากล คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทุกแห่งจึงต้องปฏิบัติตามระเบียบของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย และรับผิดชอบปัญหาเกี่ยวกับฮาลาลภายในภูมิภาคของตนเอง (Wannasiri et al., 2019, pp. 235-247)

ขณะที่ความสนใจในมิติปฏิบัติการฮาลาลที่ปรากฏในช่วงวิกฤตและสะท้อนความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจยังมีการศึกษาน้อย โดยเฉพาะกลุ่มของผู้ค้ารายจิวหรือธุรกิจระดับจุลภาค ท่ามกลางการดิ้นรนเพื่อแสวงหารายได้เนื่องจากภาวะการตกงาน รวมทั้งระหว่างช่วงที่สูญเสียคนในครอบครัวและคนรู้จักเนื่องจากติดเชื้อโควิด-19 และจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ บทความให้ความสำคัญกับวิธีการต่อรองทางการค้าในมิติศาสนาของผู้ค้าหญิงระดับจุลภาคซึ่งเป็นกลุ่มที่ชยับขยายธุรกิจช่วงวิกฤต (พัฒน์กมล อ่อนสำลี, 2564, น. 195-205; Tangsathaporn, 2023, online) ผู้ค้าเหล่านี้ต่อรองกับหลักการที่ถูกอธิบายความทางศาสนาผ่านกิจกรรมการเป็นผู้ประกอบการในธุรกิจอาหารฮาลาล กระบวนการทำให้ฮาลาล (halalization) การต่อรองกับนโยบายและระเบียบการที่กำกับการค้าอาหารฮาลาลในท้องถิ่นที่ผู้ประกอบการรายจิวดำเนินการได้ยาก บทความสะท้อนความทับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างอิสลามเพศสภาพ และทุนนิยม ขณะที่ผู้ค้าหญิงมุสลิมต่อรองกับภาพแทนตัวตนในความเชื่อของชุมชนโดยการสวมฮิญาบ

ซึ่งกลายเป็นตราสินค้าที่สามารถแทรกผ่านเข้าไปในโลกของทุนและได้รับการยอมรับความฮาลาลจากผู้บริโภค

วิธีการศึกษาและสนามวิจัย

วิธีวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบพหุสนามหรือหลากหลายพื้นที่ที่ถูกเลือกใช้ในการศึกษาเรื่องราวของผู้หญิงสามคนที่ดำเนินธุรกิจอาหารฮาลาลขนาดจุลภาคตามทีละระดับในประกาศสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม สสว. หรือ The Office of SMEs Promotion (OSMEP) ทั้งนี้มาตรา 16 (2) แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2561 และมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2543 ระบุวิสาหกิจระดับจุลภาคว่าเป็นการผลิต บริการ หรือการค้าปลีกที่มีพนักงานไม่เกินห้าคน หรือรายได้ไม่เกินหนึ่งล้านแปดแสนบาท/คน/ปี ตามระเบียบว่าด้วยการกำหนดลักษณะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2562 (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2563, ออนไลน์) ขณะที่องค์การแรงงานระหว่างประเทศกำหนดจำนวนของพนักงานในธุรกิจระดับเดียวกันที่ 2-9 คน และธนาคารโลกกำหนดไว้ที่ 0-9 คน (The Asia Foundation, 2021, online)

ทั้งนี้ เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของฮาลาลและปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้หญิงทั้งสาม เมื่อฮิญาบในฐานะที่เป็นเครื่องหมายของผู้หญิงมุสลิมถูกนำมาใช้สวมระหว่างเวลาที่พวกเธอทำการค้า ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในสองหมู่บ้านเขตเมืองจังหวัดภูเก็ต และอีกหนึ่งหมู่บ้านเขตรอบนอกจังหวัดปัตตานี โดยใช้เวลาในการเข้าออกพื้นที่ดังกล่าวในงานศึกษานี้และโครงการวิจัยอื่นด้วยเป็นเวลาร่วม 20 ปี ทำให้เห็นภาพรวมของการเป็นอยู่ การซื้อขายและบริโภคอาหาร โดยติดตามความเป็นอยู่กับการจัดการชีวิตของผู้หญิงมุสลิมในพื้นที่วัฒนธรรมการค้าแบบเมืองท่องเที่ยวและเขตชายแดนภาคใต้

ระหว่างปี 2561-2563 ผู้วิจัยใช้เวลาร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ในการสังเกตสถานะของผู้หญิงในการจัดการความรุนแรงและการค้าชายแดน ในแง่ของผู้ค้าหญิงรายย่อยที่ทำธุรกิจขนาดจุลภาคขายอาหารและเครื่องดื่มที่ใช้วัตถุดิบและสินค้าเพื่อการบริโภคจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะสินค้าในอุตสาหกรรมเบเกอรี่และเครื่องปรุงอาหาร ชวามลยาเชื่อว่าสินค้าและอาหารของแม่ค้ามลายูมุสลิมรายย่อยในพื้นที่ชายแดนใต้เป็นที่ยอมรับว่ามีมาตรฐานฮาลาลหรือบริโภคได้อย่างมั่นใจว่าถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลาม เนื่องด้วยวัตถุดิบจำพวกสินค้าที่ใช้สำหรับการปรุงอาหารถูกคัดสรรเป็นพิเศษจากบรรดาแม่ค้าแล้ว ขณะที่การเคลื่อนที่เคลื่อนย้ายของสินค้าที่เกิดขึ้นและดำเนินไปพร้อมกับผู้คนที่เป็นเครือข่ายทางการค้าในชุมชนมลายูมีมาอย่างต่อเนื่อง (มุฮัมมัดราฟิ์ มะเก็ง, 2563, น. 40-62) ตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนในวิถีบริโภคและอื่นๆ ทางสังคม โดยที่แม่ค้าจำนวนหนึ่งมีบทบาทในการรวมกลุ่มเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้ประสบความรุนแรงที่เกิดกับผู้หญิง

ญาติของผู้วิจัยที่ประกอบอาชีพขายอาหารฮาลาลในจังหวัดภูเก็ตให้ความเห็นที่เป็นประโยชน์ในการวางแนวทางของวิธีการศึกษาว่า จำนวนร้านค้าอาหารฮาลาลมากกว่าครึ่งในชุมชนมุสลิมพื้นที่ภาคใต้ตอนกลางชายฝั่งทะเลอันดามันมีกลุ่มแม่ค้าที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ระลอกต้นของสถานการณ์ความไม่สงบช่วงทศวรรษ 2550 โดยเฉพาะการเลือกจังหวัดภูเก็ตเป็นเป้าหมายของการเข้ามาประกอบอาชีพต่างๆ และลงทุนขายอาหารฮาลาล

“ตอนนั้นแม่ค้าแบบเราก็ไม่คลุมฮิญาบกัน ยกเว้นเวลาออกงาน เพราะว่าเราขายของฮาลาลก็ต้องคลุมอย่างตอนงานฮาลาลฟู้ด ฮิลาลทาว์น เริ่มมาคลุมผ้ากันตอนออกร้าน ... ในภูเก็ตยังไม่ค่อยมีแม่ค้าจากชายแดนใต้มาร่วมงานหรือเปิดร้านมากนัก ส่วนใหญ่

เป็นคนพังงา ภูเก็ต คนมลายูที่ร่วมงานก็มีอยู่บ้าง แต่ทางปัตตานีเขามีนงานฮาลาลอยู่บ่อยที่ มอ. คนปัตตานีที่อยู่ที่นี่บางคนเขามาเปิดร้านนานแล้ว อย่างแถวราชวิถี”

(ฟาร่า, สัมภาษณ์, 2565, 22 เมษายน)

งานฮาลาลฟูด ฮิลาลทาวน์ ที่ญาติของผู้วิจัยกล่าวถึง เป็นกิจกรรมเมื่อปี 2548 องค์การบริหารส่วนจังหวัด ภูเก็ตเป็นเจ้าภาพหลัก มีเป้าหมายเปิดตลาด การท่องเที่ยวในกลุ่มนักท่องเที่ยวมุสลิมจาก ตะวันออกกลาง เน้นจุดขายอาหารฮาลาล (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548, ออนไลน์) ขณะที่กิจการขายอาหารและสินค้าฮาลาลโดยกลุ่มมุสลิม ท้องถิ่นมีทั้งร้านค้าย่อยรวมถึงธุรกิจระดับจุลภาค ที่ค้าขายบริเวณบ้าน ตลอดจนกิจการหรือร้านค้าที่ขอรับรองมาตรฐานฮาลาลและได้รับเครื่องหมายตราฮาลาล ที่ผ่านการรับรองจากสำนักงานคณะกรรมการกลาง อิสลามแห่งประเทศไทย โดยที่จำนวนหนึ่งดำเนินไป พร้อมกับธุรกิจบริการอื่น เช่น โรงแรมที่พัก ซึ่งเจ้าของ ธุรกิจไม่จำเป็นต้องเป็นชาวมุสลิม

ผู้วิจัยตระหนักในความซับซ้อนของมุสลิมในปฏิบัติการ ฮาลาลที่หลากหลาย จึงหาวิธีการที่จะทำความเข้าใจ พลวัตของสิ่งที่กำลังศึกษา งานของ Falzon (2009, pp. 1-24) แนะนำนักมานุษยวิทยาในการเรียนรู้ ความแตกต่างในแต่ละชุมชนให้เข้าไปพิจารณาอย่าง ถ่องแท้ในโลกที่หมุนเวียนเปลี่ยนไปของผู้ที่เราศึกษา การเข้าใจชุมชนโดยการศึกษาชาติพันธุ์วรรณาเชิงลึก ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอาจไม่เพียงพอ และเพื่อลดข้อจำกัด นี้ Marcus (1995, pp. 95-117) เสนอแนะแนวทาง แบบพหุสนามที่เน้นการศึกษารอบด้าน งานชาติพันธุ์ นิพนธ์พหุสนาม (multi-sited ethnography) เป็น แนวทางการวิจัยที่ใช้มาตั้งแต่ปลายคริสต์ทศวรรษ 1980 เมื่อการสร้างภาพตัวแทน (representation) ที่แข็งที่อ ตายตัวถูกวิพากษ์อย่างหนักโดยเฉพาะภาพของ

ชนพื้นเมือง จากการที่งานถูกสร้างโดยกลวิธีการเขียน งานชาติพันธุ์นิพนธ์ถูกวิจารณ์ว่าเป็นความจริงเพียง ส่วนเดียว กระทั่งนักวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาเสนอ การศึกษางานที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงตัดข้ามพื้นที่ทาง วัฒนธรรม ไม่จำกัดตัวเองอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญในการเรียนรู้ว่า ผู้หญิงจากชนชั้นกลางระดับล่างที่เป็นเจ้าของธุรกิจ อาหารฮาลาลเล็กๆ มีตำแหน่งแห่งที่อย่างไรในสังคม ที่กระบวนการฮาลาลพัฒนาไปในระบบทุนอุตสาหกรรม ข้ามชาติขนาดใหญ่ ผู้หญิงเหล่านี้กำหนดบทบาทตนเอง อย่างไรในชุมชนท่ามกลางโครงสร้างเศรษฐกิจฮาลาล สากล ผู้วิจัยจึงเลือกอภิปรายข้อมูลจากคนในท้องถิ่น โดยรวบรวมประสบการณ์แม่ค้ารายจิ๋วจากการสนทนา ระหว่างทำกิจกรรมประจำวันช่วงที่ผู้ประกอบการ กลายเป็นผู้จัดการตนเอง แม่ค้าใช้ช่องทางของการเป็น มุสลิมต่อรองระหว่างอำนาจทางศาสนาและระเบียบ ทางการค้าที่ดำรงอยู่กับผู้คนมาสร้างการอธิบาย ความหมายและปฏิบัติการฮาลาลในชีวิตประจำวัน ผู้หญิงมุสลิมในการศึกษานี้ประกอบธุรกิจขนาดจุลภาค เนื่องจากไม่มีโอกาสในการทำงานประจำ ขาดเงินทุน หรือการเข้าถึงแหล่งทุนใหญ่ หรือมีความรู้เกี่ยวกับ อุตสาหกรรมในธุรกิจฮาลาลจำกัด

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลที่ภูเก็ตและปัตตานีแบบเข้า-ออก พื้นที่ช่วง พ.ศ. 2561 และอีกช่วงคือระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. 2562 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2566 งานภาคสนาม ทำให้เห็นกระบวนการเปลี่ยนสถานะของความหมาย อาหารฮาลาลในพื้นที่เหล่านี้กว้างขวางขึ้น ผู้วิจัยใช้เวลา กับคนในท้องถิ่น พูดคุย สนทนา และสัมภาษณ์อย่างไม่ เป็นทางการกับผู้หญิงมุสลิมภาคใต้จำนวน 8 คน ที่ดำเนินการค้าอาหารและเครื่องดื่มฮาลาลระดับจุลภาค ทุกรูปแบบ ด้วยข้อจำกัดของการเปิดเผยข้อมูล แม้ไม่ระบุอัตลักษณ์ส่วนบุคคลก็ตาม ทำให้ผู้วิจัย ไม่สามารถอภิปรายเรื่องราวของผู้หญิงอีก 5 คน

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในงานเขียนนี้ได้ ข้อมูลที่ใช้เพื่ออภิปรายกรณีศึกษาในบทความเน้นเรื่องเล่าและปฏิบัติการของผู้หญิง 3 คน จากสองพื้นที่เขตจังหวัด หัวข้อของการสนทนากับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมุ่งทำความเข้าใจอิทธิพลของการนำหลักการศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันพร้อมกับวิธีการต่อรองทั้งกับอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ในชีวิตทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยสนใจบริบทสังคมศาสนาที่ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมถูกกำกับควบคุมระหว่างการระบาดใหญ่ของโควิด-19 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสะท้อนกลับพบว่าผู้หญิงใช้อัตลักษณ์ทางศาสนาและเครือข่ายทางสังคมของตนอย่างมีกลยุทธ์

อัสนาและฟาร่าเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในเขตเมืองภูเก็ต ทั้งสองคนอาศัยอยู่ในละแวกหมู่บ้านเดียวกัน ผู้วิจัยสนทนากับเธอทั้งสองด้วยภาษาท้องถิ่นภาคใต้ ชุมชนที่พวกเธออาศัยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ธุรกิจฮาลาลขยายตัวอย่างสูงช่วงก่อนการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 อัสนาเริ่มเข้ามาช่วยงานที่ร้านของแม่และป้า ในฐานะผู้ประกอบการอาหารฮาลาลรายจิวเมื่อกลางปี 2562 เนื่องจากเธอตกงาน ภูเก็ตถูกจัดให้เป็นจังหวัดที่มีอัตราการว่างงานสูง ณ ช่วงเวลานั้น (Sincharoenkul, 2022, pp. 93–128) อัสนาจำเป็นต้องหารายได้ระหว่างที่สามีกถูกพักงานเนื่องจากโรงแรมที่เขาเป็นพนักงานปิดตัวลงชั่วคราว แม่ของอัสนาจำจึงแบ่งพื้นที่หน้าร้านซึ่งขายอาหารเข้าให้เธอได้ค้าขายร่วมด้วย

ขณะที่ฟาร่าลงทุนเปิดร้านกาแฟในสวนช่วงต้นปี 2562 เธอขายอาหารฮาลาลและเครื่องดื่มในสวนที่ออกแบบให้เป็นแหล่งพักผ่อนซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวมุสลิมในประเทศที่ใส่ใจการบริโภคอาหารฮาลาล ต้นปี 2563 เมื่อมีการประกาศให้ไวรัสโคโรนาเป็นโรคระบาดใหญ่ทั่วโลก เหตุการณ์นี้ส่งผลกระทบต่อภาคการท่องเที่ยวของประเทศด้วยเหตุ

ที่ภูเก็ตเป็นแหล่งรายได้สูงอันดับที่ 5 ทำให้เมืองตกอยู่ในสภาพขบเซาอย่างหนัก (Office of the National Economic and Social Development Council, 2019, online) การท่องเที่ยวซึ่งเป็นหนึ่งในตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจหลักของประเทศกระทบอย่างรุนแรง เกิดการปรับตัวของทุกภาคส่วน รัฐประกาศมาตรการและระเบียบสำคัญ เช่น การจำกัดการเดินทางทั้งในและต่างประเทศ นโยบายการเว้นระยะห่างทางสังคม และการเคลื่อนไหวเพื่อปิดธุรกิจขนาดเล็กชั่วคราว (Baum & Hai, 2020, pp. 2397–2407)

ฟาร่าปรับกลยุทธ์การขายด้วยวิธีการนำอาหารท้องถิ่นมากำหนดเป็นผลิตภัณฑ์หลักของร้านผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ขณะที่สามจังหวัดภาคใต้ตอนกลาง ได้แก่ ภูเก็ต กระบี่ และพังงา ซึ่งถูกกำหนดเป็นเขตอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อธุรกิจฮาลาลต้องปรับตัวสูงมาก การศึกษาจำนวนหนึ่งแสดงให้เห็นว่าจังหวัดเหล่านี้ถูกนำเสนอในฐานะที่เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวมุสลิม เนื่องจากมีบริการที่พักและอาหารฮาลาล (Sujarinphong, 2021, pp. 28–54) เมื่อเกิดวิกฤตโควิดภาคส่วนธุรกิจพยายามใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่เพื่อกระตุ้นรายได้ เช่น กิจกรรมการค้าออนไลน์ (Sincharoenkul, 2022, pp. 93–128)

ฮาญูร์เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักอีกคนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เธอใช้ภาษามลายูและไทยในการสื่อสารฮาญูร์อาศัยอยู่ในเขตรอบนอกของปัตตานีซึ่งเป็นพื้นที่ความขัดแย้งที่ดำเนินมาตั้งแต่เดือนมกราคม 2547 เธอทำกิจกรรมกับเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมที่มีส่วนร่วมในการยุติความรุนแรงและขับเคลื่อนกระบวนการสันติภาพ ฮาญูร์เป็นเจ้าของร้านกาแฟในชุมชนบ้านเกิด ธุรกิจของเธอและครอบครัวเปิดให้บริการช่วงก่อนการระบาดของโควิด-19

ทบทวนบริบทแนวคิด

ฮาลาล

“ฮาลาล” เป็นคำภาษาอาหรับที่แปลว่า “อนุญาต” หรือ “ชอบด้วยระเบียบและ/หรือกฎหมาย” ในเอกสารวิชาการและองค์การศาสนาระบุว่าเป็นสิ่งที่ถูกอนุมัติตามหลักการอิสลามโดยไม่มีข้อจำกัด ตรงกันข้ามกับคำว่า “ฮารอม” แปลว่า “ต้องห้าม” “ห้ามโดยเด็ดขาด” หรือ “ผิดกฎหมาย” คำศัพท์ทั้งสองเกี่ยวข้องกับข้อกำหนดการใช้ชีวิตหลากหลายมิติ รวมทั้งการผลิตและบริโภคอาหารของชาวมุสลิม เช่น เลือด ซากสัตว์ และเนื้อหมูถือว่าเป็นสิ่งต้องห้าม หรือเนื้อสัตว์ที่ฮาลาลต้องมาจากสัตว์ที่ถูกเชือดตามหลักการอิสลาม การกำหนดเส้นแบ่งระหว่างฮาลาลและฮารอมได้รับอิทธิพลจากนักคิดมุสลิมสายกระบวนการณ์ฟื้นฟูอิสลาม โดยเฉพาะงานเขียนของเชคยูซุฟ ก็อรฏอวีย์ นักวิชาการมุสลิมผู้มีชื่อเสียงจากเล่ม *Al halal wa al-haram fi al-Islam* (ปีพิมพ์ 1980) ถูกแปลเป็นไทยในชื่อ *หะลาและหะรอมในอิสลาม* เมื่อปี 2547 นำหนักของการใช้คำว่าฮาลาลในปัจจุบันเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์อาหารที่จัดการอย่างเข้มงวดภายใต้ข้อกำหนดของกฎระเบียบด้านอาหาร (Syaifulzafni & Aziz, 2020, pp. 9-10) อย่างไรก็ตาม ความหมายฮาลาลยังขึ้นอยู่กับประเด็นที่เกี่ยวข้องและปรากฏข้อถกเถียง เช่น เนื้อสัตว์ที่เชือดโดยชาวยิวหรือ

ชาวคริสต์ถูกนิยามว่าฮาลาลหรือไม่ นอกจากนี้ข้อพิพาทเกี่ยวกับหลักปฏิบัติด้านฮาลาลยังนำไปสู่การสร้างมาตรฐานและระเบียบข้อบังคับอีกมากมาย

การพัฒนาการรับรองฮาลาลในประเทศไทยมีขึ้นก่อน พ.ศ. 2492 สถานะของผลิตภัณฑ์และบริการได้รับการประเมินมาตรฐานฮาลาลโดยผู้นำศาสนา มีการใช้เครื่องหมายรับรองฮาลาลในปี 2538 ภายใต้บทบาทขององค์การศาสนาอิสลาม ได้แก่ สำนักจุฬาราชมนตรี และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ต่อมาเมื่อมีประกาศใช้พระราชบัญญัติการบริหารองค์การศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 การบริหารกิจการฮาลาลถือเป็นพันธกิจของสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด รัฐบาลสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันมาตรฐานฮาลาลแห่งประเทศไทย ศูนย์วิทยาศาสตร์ฮาลาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลก (ปกรณัม ปรียากร, 2560, น. 151-181) พร้อมกับการขยายตัวของสถาบันฮาลาลในมหาวิทยาลัยภูมิภาค ขณะที่ตราฮาลาลเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งชี้ว่าผลิตภัณฑ์และบริการนั้นๆ ได้รับการรับรองความถูกต้องหรือความฮาลาลตามหลักการศาสนาอิสลามทั้งมีแนวโน้มที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ (Nawawi et al., 2017, pp. 302-307)

เครื่องหมายตราฮาลาลที่ผ่านการรับรองโดยสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย (สกอท.).

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย. (2565). *โลโก้ฮาลาล*. สืบค้นจาก <https://www.halal.or.th/th/home>

จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ การลงทุนสำคัญของอุตสาหกรรมฮาลาล ปี 2552 คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาระบบ รัฐบาลได้ให้การสนับสนุนระบบการประกันคุณภาพฮาลาลที่รอบด้านมากขึ้น (Somboonsuke et al., 2015, pp. 568–576) รวมถึงแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผนวกรวมอยู่ในแผนพัฒนาของประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2552-2555 โดยที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเขตอุตสาหกรรมสำหรับการผลิตอาหารฮาลาลตามแผนการพัฒนาพื้นที่พิเศษห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการอนุมัติเพื่อดำเนินยุทธศาสตร์การเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมฮาลาล มีการก่อตั้งสถาบันและสนับสนุนการพัฒนาอาหารฮาลาลที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี

เมื่อรัฐบาลไทยเริ่มโครงการเปลี่ยนพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จากพื้นที่ความขัดแย้งให้กลายเป็นครัวฮาลาลโลก (แนวหน้า ออนไลน์, 2565, ออนไลน์; สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์, 2565, ออนไลน์; ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้, 2565, ออนไลน์) จึงเกิดการศึกษาด้านอาหารและผลิตภัณฑ์ฮาลาลที่ขยายขอบข่ายงานมากขึ้น รัฐบาลพยายามดึงดูดนักเดินทางและผู้มาเยือนผ่านนโยบายการท่องเที่ยวฮาลาลเพื่อสร้างความไว้วางใจให้กับนักลงทุนและนักท่องเที่ยวมุสลิม รวมทั้งส่งเสริมโรงงานแปรรูปอาหารให้พัฒนากิจการตามมาตรฐานอาหารฮาลาล ส่งผลให้สถาบันมาตรฐานฮาลาลแห่งประเทศไทยได้รับการงบประมาณจากรัฐบาลไทยเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลไทยให้เป็นครัวของโลก ในแง่นี้ การกำหนดมาตรฐานฮาลาลและการรับรองฮาลาลจึงกลายเป็นแนวทางของรัฐในการอำนวยความสะดวกด้านการตลาดการท่องเที่ยว และส่งผลให้ภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอาหารต้องทำงานให้มีประสิทธิภาพ

มากขึ้น ขณะที่เส้นทางธุรกิจฮาลาลของกลุ่มผู้ค้ารายจิวยังเผชิญกับข้อท้าทายในหลากหลายมิติ

ปัญหา

จากบริบททางประวัติศาสตร์ ปัญหาที่หญิงมุสลิมสวมใส่เป็นเครื่องบ่งชี้ตัวตนมุสลิมที่ปรากฏชัดเจน การสวมฮิญาบมีนัยยะทางการเมืองและความสัมพันธ์ทางสังคมด้วย ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและอุปสรรคต่อการศึกษาของผู้หญิง นับตั้งแต่มีการเคลื่อนไหวของมุสลิมในทศวรรษ 1990 นับเป็นช่วงเวลาโดดเด่นของการปกป้องอัตลักษณ์หญิงมุสลิมในขบวนการปฏิรูปอิสลาม นักวิชาการและนักกิจกรรมมุสลิมหลายคนในประเทศไทยชี้ให้เห็นว่าตั้งแต่การประท้วงฮิญาบที่วิทยาลัยฝึกหัดครูยะลา (พ.ศ. 2530-2531) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่ก่อให้เกิดเรื่องเล่าเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของฮิญาบ เกิดการเรียกร้องสิทธิในการปฏิบัติหลักการศาสนาทั้งโดยกลุ่มผู้ชายและผู้หญิง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์หญิงมุสลิม (Satha-Anand, 1994, pp. 279-300)

การคลุมฮิญาบเริ่มมีให้เห็นมากขึ้นในสังคมไทย กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความกล้าหาญของหญิงมุสลิมในการเป็นตัวแทนของชุมชนในพื้นที่สาธารณะ การเคลื่อนไหวของผู้หญิงมุสลิมจึงเป็นสนามการต่อสู้ปัญหาอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยในสังคมไทย ทั้งแสดงอยู่ในบริบทที่กว้างขึ้นของปัญหาการเมืองไทยสมัยใหม่ (รวมภวน ปันจอร์, 2555, น. 18-34) นอกจากนี้ ฮิญาบยังเป็นคำที่เผยให้เห็นในบทสนทนาประจำวัน ที่มาพร้อม กับเรื่องเล่าความรู้สึกการถูกกีดกัน จากการถูกเลือกปฏิบัติทางชาติพันธุ์และศาสนา ฮิญาบสะท้อนประเด็นเพศสภาพ ตัวตนผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะ ตลอดจนบทบาทของผู้หญิงที่ได้ดำเนินไปเช่นไรในวัฒนธรรมทางการเมืองที่ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วม (Marddent, 2016, pp. 114-149)

ฮิญาบถูกเคลื่อนไปเป็นภาพสะท้อนการแสดงตัวตนของผู้หญิงมุสลิมหลังช่วงเหตุการณ์ 9/11 และสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ ค.ศ. 2000 เป็นต้นมามากยิ่งขึ้น ทำให้เวทียาการศาสนากลายเป็นช่องทางในการอธิบายความหมายของหลักการศักดิ์สิทธิ์บนพื้นที่ทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม จากเดิมที่ผู้หญิงมุสลิมและชุมชนยุคก่อนหน้ามีการกำหนดตลอดจนจัดแจงอัตลักษณ์ทางศาสนากับผู้หญิงน้อยกว่า ความรู้ในนิติศาสตร์และการเมืองที่ปรากฏในตำราวิชาการและข้อถกเถียงถูกใช้เพื่อการวินิจฉัยหลักคำสอนขยายตัวท่ามกลางกระแสการฟื้นฟูอิสลาม โดยเฉพาะในหมู่คนชั้นกลางที่มีการศึกษา เมื่อผู้หญิงมุสลิมหันมาแสดงตัวตนทางศาสนา โดยการสวมฮิญาบการให้ความหมายจึงมีหลายเหตุผล

กระทั่งปัจจุบันฮิญาบไม่ได้เป็นเพียงการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังคงกลายเป็นอุตสาหกรรมแฟชั่นอีกด้วย (วิภาวี พงษ์ปิ่น, 2558, น. 56-78; สวท. ยะลา, 2566, ออนไลน์) การทบทวนสถานะของฮิญาบได้ขยายให้เห็นถึงมุมมองที่ศาสนาเชื่อมโยงกับประเด็นการเมืองในหลักการศาสนาว่าด้วยการแต่งกายของผู้หญิง (Mukherjee, 2014, pp. 22-75) ฮิญาบจึงเป็นมากกว่าเสื้อผ้าธรรมดา ขณะเดียวกันประเด็นฮิญาบก็ไม่สามารถลดทอนความหมายของสิ่งที่ถูกทำให้ฮาลาลไว้เพียงแค่เรื่องความพิเศษในการทำอาหารของชาวมุสลิม หรือเป็นเพียงเรื่องของการกินอาหารได้ ทั้งฮิญาบและฮาลาลกลายเป็นประเด็นเกี่ยวข้องกับปฏิบัติการของผู้คนในชีวิตประจำวัน

ภูมิทัศน์ฮาลาลจุลภาค

การศึกษาด้านมานุษยวิทยาอาหาร (Mintz & Du Bois, 2002, pp. 99-119) เผยให้เห็นว่านักชาติพันธุ์วรรณาให้ความสนใจในการทำ ความเข้าใจอาหารของวัฒนธรรมเฉพาะว่ามีปฏิสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ทางเพศและค่านิยมทางสังคม การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา

ร่วมสมัยได้นำเสนอองค์ประกอบของการสร้างสังคมผ่านการบริโภคอาหาร วิเคราะห์อาหารในฐานะการแสดงออกของชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือเอกลักษณ์ประจำชาติ (Caplan, 1997, pp. 1-31) นอกจากนี้ อาหารเป็นสิ่งยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดของอาหารเอง เช่นอาหารฮาลาลกับมาตรฐานฮาลาลที่ก่อตัวและกำหนดมาตรการอย่างเป็นทางการเป็นเอกภาพกับมาตรฐานฮาลาลสากล ฮาลาลในความหมายเช่นนี้ไม่ได้จำกัดการมองไปที่สิ่งของ วัตถุดิบ และส่วนผสม แต่ยังรวมเอาเรื่องมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทั้งหมดในการจัดการผลิตภัณฑ์และขั้นตอนบริการให้สัมพันธ์สอดคล้องกับบัญญัติของหลักการและขนบธรรมเนียมศาสนา

บทความวิจัยทางมานุษยวิทยาฉบับนี้ให้พื้นที่ผู้หญิงที่ค้าขายอาหารฮาลาลในระดับจุลภาค แต่ไม่จัดวางผลิตภัณฑ์และอาหารจากร้านค้าตนด้วยเครื่องหมายฮาลาล หรือเอกสารเพื่อบ่งชี้ความหมายฮาลาลเชิงสถาบัน (institutionalized form of halal) ตามตัวแบบที่กำหนดโดยรัฐ องค์กรศาสนา หรือมาตรฐานฮาลาลสากล แม้คำเหล่านี้สะท้อนความหมายฮาลาลมากกว่าการตรวจสอบในฐานะที่อาหารเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ พวกเขาหนดความสัมพันธ์ของความไว้วางใจในการบริโภคอาหารสำหรับชาวมุสลิมไว้ที่ตนเอง อัตลักษณ์ และตัวตนของผู้หญิง กระบวนการฮาลาล (halalization) ที่พบในสนามวิจัยสะท้อนความแพร่หลายของความหมายฮาลาลที่อยู่นอกอาณาบริเวณการกำกับมาตรฐาน ผู้ให้ข้อมูลบางคนกังวลต่อการทำงานตรวจสอบและรับรองตราฮาลาลของนักการศาสนาและเจ้าหน้าที่รัฐ เมื่อนโยบายที่ประกาศสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจจากแนวคิดอิสลามกลับไม่ได้ช่วยให้แนวคิดฮาลาลถูกนำมาปฏิบัติได้ง่ายทางออกที่ผู้หญิงในบทความนี้กล่าวถึงคือการสร้างพื้นที่ฮาลาลใหม่ผ่านการสวมฮิญาบซึ่งถือปฏิบัติอยู่แล้ว และเน้นให้ความหมายของฮาลาลยึดโยงกับชีวิตคนธรรมดา

สามัญ และกระตุ้นให้มุสลิมต่อรองฮาลาลในสนาม การบริโภคประจำวัน

เนื่องจากฮาลาลมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการเมืองในชีวิตประจำวันของผู้คน ผู้วิจัยให้ความสำคัญและอภิปรายถึงความใกล้ชิดของการค้าในท้องถิ่นที่ผูกโยงกับความเชื่อและวัฒนธรรม แนวทางการศึกษาทางชาติพันธุ์วรรณนาหลากหลายพื้นที่เปิดให้สามารถทำความเข้าใจกิจกรรมทางเศรษฐกิจของแม่ค้ามุสลิมที่ขายอาหารฮาลาลในท้องถิ่นต่างๆ ช่วยให้ผู้วิจัยเห็นพฤติกรรมการที่ดำเนินอยู่ระหว่างชีวิตทางศาสนากับการค้าของแต่ละคนแตกต่างกันออกไป ขณะที่ผู้ประกอบการหญิงมุสลิมรายใหม่จำนวนมากมีส่วนร่วมในการสร้างธุรกิจท้องถิ่นเพื่อหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว รวมถึงอัสนาและฟาร่าที่ยังมีลูกเล็ก ทั้งสองคนต้องแสวงหาวิธีการสร้างสมดุลระหว่างงานกับการดูแลลูกและครอบครัว

ผู้วิจัยมีโอกาสพูดคุยกับอัสนาหลังจากที่เธอเก็บของและปิดร้านช่วงสาย ระหว่างการสนทนายังมีลูกค้าประจำแวะมาขอซื้อกาแฟสำเร็จรูปแบบซอง ในหมู่บ้านและละแวกใกล้เคียงผู้คนส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นหลัก น้อยครั้งที่นักท่องเที่ยวที่พักในโรงแรมบริเวณหมู่บ้านแวะซื้ออาหารเช้า ขณะที่ร้านขายอาหารเช้าลักษณะใกล้เคียงกันนี้มีอีก 11 แห่ง อัสนาบอกว่าไม่มีร้านใดขอรับรองมาตรฐานฮาลาล ยกเว้นร้านที่ใช้สำหรับเป็นที่รับประทานอาหารเช้าของผู้เดินทางและนักท่องเที่ยวรวมทั้งมีธุรกิจที่พักร่วมด้วย อัสนาให้เหตุผลว่า “ถ้าขอฮาลาลจะไม่คุ้มค่าทางการตลาด” เนื่องจากช่วงเวลาประกอบการโดยประมาณเพียงแค่ 4 ชั่วโมงและสินค้าแทบทั้งหมดเป็นอาหารปรุงสดใหม่ในแต่ละวัน

อัสนาเรียนจบด้านบริหารธุรกิจและเป็นลูกจ้างบริษัทแห่งหนึ่งในจังหวัดภูเก็ต เมื่อถูกเลิกจ้างเธอก็หารายได้จากช่องทางด้วยการขายสินค้าอุปโภคและเครื่องสำอางออนไลน์ แต่ยังไม่พอค่าใช้จ่ายในครอบครัว ทุกวันนี้

เธอตื่นนอนเวลา 04.00 น. เพื่อเตรียมปรุงอาหารหลากหลายเมนู หมี่ไทยโบราณหรือผัดหมี่เต้าหู้เป็นเมนูที่ขึ้นชื่อ รวมทั้งเป็นอาหารยอดนิยมของคนเชื้อสายจีนและมุสลิมในภูเก็ต หลังจากนั้นอีกหนึ่งชั่วโมงเธอแต่งตัวและสวมฮิญาบแล้วขี่จักรยานยนต์พร้อมตะกร้าที่เต็มไปด้วยหมี่ไทยไปวางขายที่แผงและตู้ขายอาหารเช้า ร้านค้าที่เธออยู่ประจำตั้งอยู่ติดกับถนนสายหลักเป็นเส้นทางสัญจรระหว่างหมู่บ้านกับเขตเมืองภูเก็ต ผู้คนที่ผ่านไปมาสามารถแวะซื้ออาหารฮาลาลท้องถิ่นในราคาประหยัดได้ง่าย นอกจากผัดหมี่เต้าหู้แล้ว แผงอาหารที่ร้านยังมีสินค้าอื่นที่อัสนาและคนในชุมชนใกล้เคียงเตรียมบรรจุห่อหรือกล่องเพื่อนำมาฝากขาย เช่น ข้าวเหนียวสังขยา ข้าวต้มมัด ข้าวคลุกกะปิ ข้าวมันไก่ ขนมจีน หากแต่ไม่มีสินค้าชิ้นใดในร้านที่มีตราสัญลักษณ์ฮาลาลที่รับรองโดยสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย

“อาหารของเราพอขายได้ ช่วยเลี้ยงครอบครัว ตั้งแต่ช่วงโควิด เราไม่มีเงินไปขอฮาลาล ที่เขาแซวกันว่าจ่ายห้าล้านนั้นแหละ มันยุ่งยากด้วยอีกอย่างขายของกินเล็กๆ น้อยๆ แบบนี้ก็ไม่จำเป็นต้องมีใบรับรอง ตอนนี้อาหารที่ทำมาขายเองที่ร้านมะ (แม่) หวา (ป่า) เขารับอาหาร กับขนมที่คนสองสามหมู่บ้านนี้ทำเองมาขาย”

“ส่วนใหญ่ลูกค้าเป็นคนละแวกบ้าน ยังมีพนักงานบริษัท โรงแรมที่เขาแวะซื้อช่วงเช้ากับเอาไว้ทานกลางวัน ฝรั่งกับคนจีนที่ชอบเดินตอนเช้าวันที่มีแวะมาบ้าง ที่เยอะก็คนงานพม่า เขาซื้อทีละเยอะๆ”

“ตอนขายของก็ใส่ผ้าคลุม ฮิญาบมันช่วยการันตีว่าอาหารเราฮาลาลแน่นอน ที่ดูอาหารก็ไม่ต้องปะโลโก้ตราฮาลาลแล้ว บางร้านเขาเขียนตราฮาลาลเองเลย แบบนั้นเรวาก็ได้นะ พวกของในร้าน บนแผงรวมทั้งในตู้อาหารเดี๋ยวนี้เราไม่มีสัญลักษณ์ดาวเดือนแล้ว ใส่ฮิญาบก็พอแล้ว คนซื้อเขารู้แล้วว่าเป็นอาหารของคนอิสลามเรา”

(อัสนา, สัมภาษณ์, 2565, 24 เมษายน)

อัสนาบอกว่าแม่และป้าของเธอซึ่งเป็นเจ้าของร้านลงทุนร่วมกันไม่เคยยื่นความจำนงขอรับรองมาตรฐานฮาลาล ทุกคนทราบถึงขั้นตอนดำเนินการ ค่าธรรมเนียมและระเบียบปฏิบัติ เนื่องจากเคยสอบถามเจ้าของธุรกิจอาหารฮาลาลคนอื่นๆ อัสนาเผยว่ากระบวนการแลดูซับซ้อนมีหลายขั้นตอน ทั้งร้านค้าในระดับนี้อาศัยเงินทุนหมุนเวียนที่จำกัด ตลอดจนยังไม่มีระเบียบบังคับให้เจ้าของธุรกิจต้องขอรับรองอีกด้วย ระหว่างที่คุยกัน อัสนาแนะนำให้ผู้วิจัยเปิดหาเว็บไซต์คู่มือการขอรับรองฮาลาลผ่านระบบออนไลน์ (สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2564, ออนไลน์) เธอบอกว่าหากมีเงินทุนและธุรกิจขนาดใหญ่เธออาจต้องยื่นความจำนงขอรับรองเพื่อความก้าวหน้าในตลาดการแข่งขัน

ขณะที่ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันตามแผงอาหารและร้านค้าทั้งสามบทข้างต้นสะท้อนความหมายฮาลาลและภูมิทัศน์ฮาลาลที่ผูกโยงกับชีวิตของผู้ค้า ผู้บริโภคและคนในชุมชนระดับล่างได้มากกว่า อิญาบในฐานะอัตลักษณ์ทางศาสนาของผู้หญิงมุสลิมดำเนินไปเพื่อประโยชน์ทางการค้าในภาวะที่สินค้าเหล่านั้นฮาลาลด้วยตัวของมันเอง ทั้งผ่านการผลิตโดยมุสลิมที่คัดสรรวัตถุดิบฮาลาล ชาติเพียงใบรับรองและตราสัญลักษณ์ฮาลาลเพื่อประกาศและจำแนกความถูกต้องตามหลักการศาสนา เนื่องจากการได้รับการรับรองและคงสถานะการผลิตสินค้าฮาลาลผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีเงินทุนในการชำระค่าธรรมเนียม (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2557, ออนไลน์) ดังที่อัสนาเอ่ยแถมประชดประชันถึงคำว่า “ห้าล้าน” ซึ่งพ้องเสียงกับคำว่า “ฮาลาล” เพื่อสะท้อนปัญหาการเข้าถึงระบบรับรองและตรวจสอบกระบวนการทำงานฮาลาลในไทยว่าผู้ที่ขอการรับรองต้องจ่ายเงินในราคาสูง

การเปิดเผยความรู้สึกของอัสนา ซึ่งเป็นแม่ค้าที่หารายได้จากการขายอาหารฮาลาลอย่างต่อเนื่องตั้งแต่

ช่วงก่อนการแพร่ระบาดของโควิด-19 อย่างหนักเมื่อกลางปี 2564 กระทั่งปัจจุบัน อัสนาพบว่าตนเองไม่สามารถหางานประจำทำได้ ธุรกิจจำนวนมากในจังหวัดภูเก็ตปิดตัวลง สามี่ของเธอถูกพักงานหลายเดือนและถูกลดเงินเดือน เธอเองต้องทำหน้าที่ดูแลลูกชายสองคนเป็นหลัก อัสนายังสะท้อนให้เห็นว่าอิญาบหรือผ้าคลุมศีรษะผู้หญิงมุสลิมเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาที่ทำหน้าที่เสมือนเครื่องมือสำหรับการดำเนินธุรกิจ ในชุมชนมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพที่ปรากฏอธิบายว่า “สินค้าและคน” ถูกต้องตามระเบียบปฏิบัติอิสลาม ผ้าคลุมศีรษะแสดงถึงจุดตัดของเศรษฐกิจการเมืองและหน่วยในการแสดงสถานะบุคคลในลักษณะที่ทำให้เกิดการถกเถียงเชิงอุดมการณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สำหรับผู้หญิงมุสลิมการสวมอิญาบเป็นสัญลักษณ์ที่มองเห็นได้ชัดเจนที่สุดและถูกยอมรับในชุมชนศาสนาว่าเป็นเครื่องเตือนใจถึงศรัทธา (วารภรณ์สำเภา และอนุชา แพ่งเกษร, 2565, น. 106-128) อิญาบในฐานะสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์มุสลิมส่งผลให้ผู้ที่มาจับจ่ายซื้อของมั่นใจ ไม่ตั้งคำถามว่าอาหารในจานบนแผง และในตู้ชั้นปลอดภัยสำหรับการบริโภคหรือไม่ การรับรองด้วยอิญาบของแม่ค้า เช่น อัสนาที่มีความสำคัญเนื่องจากแผงขายอาหารและร้านค้าขนาดจิวไม่มี ความจำเป็นต้องขอการรับรองฮาลาล

ระหว่างทางไปร้านกาแฟของฟาร่า ผู้วิจัยพบว่าร้านขายอาหารมือเที่ยงและมือเย็นในละแวกชุมชนจำนวนมากโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารของตนโดยมีทั้งตราสัญลักษณ์หรือโลโก้สินค้าฮาลาล “ทำมือ” หรือพิมพ์และตัดภาพจากที่อื่นวางเป็นป้ายแสดงให้ผู้ผ่านไปมา รู้ว่าเป็นสินค้าฮาลาล ทั้งที่เป็นภาษาไทย ภาษาอาหรับ และภาษาอังกฤษปะปนกันไป แต่ป้ายฮาลาลที่ผลิตขึ้นโดยทั่วไปเช่นนี้ไม่พบในร้านของอัสนาและร้านกาแฟของฟาร่า ด้วยเหตุผลหลักที่อัสนากล่าวไว้รวมทั้งธุรกิจระดับจุลภาคของเธอทั้งสองมีปริมาณการขายไม่สูง การลงทะเบียนเพื่อได้รับการรับรอง

ฮาลาลจึง “เกินความจำเป็น” เนื่องจากต้องใช้เวลา มีค่าใช้จ่ายสูง และต้องรักษามาตรฐานตามที่สถาบันทาง ศาสนากำหนด อัสนาระบุว่าร้านค้าบริเวณหมู่บ้าน รวมทั้งแผงขายอาหารใกล้สถานที่ท่องเที่ยวใช้วิธีการ สร้างความไว้วางใจในสินค้าต่อผู้บริโภค มั่นใจว่าผู้ผลิต อาหารใช้วัตถุดิบที่ฮาลาล รวมทั้งขั้นตอนการผลิตต่างๆ มีความปลอดภัย กล่าวอีกนัยหนึ่งอัสนามองว่า ความไว้วางใจจะส่งผลดีต่อการเก็บรักษากลุ่มลูกค้า นักท่องเที่ยวชาวมุสลิมอีกด้วย เพราะคนเหล่านี้ จะกลับมาเที่ยว บอกต่อ และส่งต่อข้อมูลในสื่อสังคม ออนไลน์

การรับรองตราฮาลาลเป็นประเด็นที่ธุรกิจมุสลิม ขนาดจุลภาคประสบปัญหาในการดำเนินตามขั้นตอน เนื่องจากจำเป็นต้องทำให้สินค้ารวมทั้งบริการของตนได้ มาตรฐานเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดฮาลาลที่ต้องอาศัย เงินทุนจำนวนมาก ขณะที่ผู้ประกอบการเหล่านี้รวมทั้ง ตัวอย่างจากการบอกเล่าของอัสนาที่สะท้อนถึงปัญหา การขาดสภาพคล่องทางการเงิน มีข้อจำกัดและช่องทาง จำกัดสำหรับการลงทุน อัสนาและผู้หญิงมุสลิม ชนชั้นกลางระดับล่างอื่นๆ พบวิธีในการบรรลุเป้าหมาย ในการเป็นผู้ประกอบการ เมื่อฮิญาบเป็นสัญลักษณ์ของ อัตลักษณ์อิสลามสากล พวกเขาหวังว่าในอีกไม่กี่ปี ข้างหน้า ธุรกิจอาหารฮาลาลเล็กๆ จะช่วยให้เกิด ความคล่องตัวทางการเงิน อย่างไรก็ตาม แม้หลายราย ไม่ได้ขอและรับการรับรองฮาลาล แต่ผู้ค้าซึ่งส่วนมากเป็น ผู้หญิงพยายามปฏิบัติตามแนวทางการบริโภคอาหาร ในอิสลาม เช่น ใช้ จดเก็บ และเลือกวัตถุดิบที่ฮาลาล เพื่อให้อาหารและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงได้ ง่าย ตรงตามความต้องการของตลาดอาหารฮาลาล ในแต่ละที่

ฟาร่าเริ่มต้นธุรกิจอาหารฮาลาลขนาดจิ๋วด้วย เงินสะสมและการสนับสนุนจากครอบครัว เธอพยายาม ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการค้าขาย เช่น โฆษณาขนม ท้องถิ่นที่ผลิตในภูเก็ตและเมนูประกอบภาพอาหาร

ฟาร่าเปิดร้านกาแฟในสวน ระหว่างขายกาแฟและ อาหารเธอมักสวมฮิญาบ หรือการสวมฮิญาบกระทำเป็น บางครั้ง “เมื่ออยู่ในช่วงของการทำงาน” ซึ่งเป็นเหตุผลที่ ประกอบการอธิบายความหมายของพื้นที่ว่า

“ร้านกาแฟอยู่ในสวนบริเวณบ้าน และบ้านคือ ที่ของฉัน แค่อยากให้ลูกค้าลองรสชาติอาหารท้องถิ่น และกาแฟดีๆ สักแก้ว แล้วก็กลับมาที่ร้านบ่อยๆ”

(ฟาร่า, สัมภาษณ์, 2565, 20 เมษายน)

การเสิร์ฟกาแฟและของว่างท้องถิ่นที่ร้านกาแฟบ้าน สวนเป็นวิธีหนึ่งในการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างเปล่า ทั้งได้ ช่วยเหลือผู้หญิงในหมู่บ้านที่เธอสนิทสนมและมีทักษะ ในการค้าขายหารายได้ จุดเริ่มต้นของการเปิดร้านกาแฟ ทางเลือกประเภทนี้เกิดขึ้นเมื่อปี 2562 คนในหมู่บ้าน เริ่มกลับมาทำสวนและปลูกพืชผักพื้นบ้านหลังจากที่ถูก เลิกจ้าง และไม่สามารถเริ่มต้นธุรกิจขนาดเล็กหรือแม้แต่ ระดับจุลภาค ฟาร่าเรียกร้านกาแฟในสวนของเธอว่าเป็น “โฮมการ์เด้นคาเฟ่” ช่วงปลายปี 2563 เมื่อการแพร่ ระบาดของเชื้อไวรัสเริ่มควบคุมได้ ลูกค้าท้องถิ่น เริ่มเดินทางพักผ่อน ฟาร่าใช้เมนูอาหารท้องถิ่นภูเก็ต ประชาสัมพันธ์ร้านกาแฟในสวน เธอเห็นว่ารัฐบาล ท้องถิ่นควรให้ความสนใจและสนับสนุนผู้ประกอบการ หญิงที่มีความคิดสร้างสรรค์

ฟาร่าให้ความเห็นว่า

“...จริงๆ แล้ว ถ้ารัฐมาถึง เขาต้องเห็นค่าของ วัฒนธรรม อาหารท้องถิ่น ชีวิตความเป็นอยู่ของคน ของพวกนี้มันเป็นรายได้ได้หมด นโยบายส่งเสริม ความก้าวหน้าธุรกิจระหว่างประเทศและ การท่องเที่ยวได้ หรือทำแบบจำลองผู้ประกอบการ ฮาลาลอันตามันที่โปรโมต ช่วยเอื้อพวกเราที่ทุนน้อย ในการเข้าระบบฮาลาล แต่ที่ผ่านมารัฐเพียงแค่ ประกาศนโยบายฮาลาลอันตามัน จัดงานแล้วก็เก็บ มีแต่รายได้ใหญ่ ผลประโยชน์กลับไม่ตกถึงคนในท้องถิ่น

ที่เผชิญกับสภาพยากลำบากช่วงนี้เลย อย่างอินโดนีเซีย การรับรองฮาลาลวิสาหกิจขนาดเล็กเขาทำได้ ทำให้ระบบฮาลาลในไทยดูยุ่งยากและแพง”

(ฟาร่า, สัมภาษณ์, 2565, 20 เมษายน)

ข้อเสนอของฟาร่าสะท้อนภาพการจัดการขององค์กรศาสนา ภาครัฐ และภาคธุรกิจ รวมถึงการขยายข้อบังคับทางศาสนาและการรับรองฮาลาล ขณะที่ผลิตภัณฑ์ใหม่ในภาคเศรษฐกิจถูกนำเสนอว่าเป็นกระบวนการฮาลาล (halalization) อย่างแพร่หลาย โดยที่อำนาจทางศาสนาไม่สามารถควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้เพียงลำพัง ดังนั้น เมื่ออธิบายกระบวนการทำให้สินค้าสิ่งของฮาลาล จึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องจัดการความสัมพันธ์ระหว่างหลักนิติศาสตร์อิสลามกับการตลาดและระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย เมื่อผู้ประกอบการหญิงรายจิวเหล่านี้อธิบายการรับรองความถูกต้องของสิ่งของ สินค้าอาหาร ในหลักการศาสนาตามระบอบที่กฎแบบรัฐฆราวาสเอื้ออำนวยให้ตลาดเสรีดำเนินการไปได้ โดยการสร้างความหมายทางศาสนาผ่านการบริโภคในบริบทของโลกาภิวัตน์จะช่วยให้ผู้ประกอบการท้องถิ่นมีส่วนร่วมใช้แง่มุมทางศาสนาและบริบททางวัฒนธรรมท้องถิ่นขับเคลื่อนสินค้าสู่ตลาด ในมุมมองของฟาร่า การรับรองฮาลาลอาจไม่ได้เกี่ยวข้องกับศาสนาและวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่คือลักษณะแห่งภาววิทยาโครงสร้างพื้นฐานที่ดำรงอยู่ (จักรกริช สังขมณี, 2560, น. 33-57) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน วัตถุสิ่งของหรือสินค้าระเบียบกลไกแวดล้อมซึ่งมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงขัดแย้งและตอบโต้ ความเข้าใจแบบที่ฟาร่าเห็นนี้ถือเป็นการมองการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ตระหนักถึงผลลัพธ์ของอำนาจรัฐ การพัฒนาของโลกใหม่ที่ใช้ความรู้วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีจัดการความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน

แง่มุมในการให้ความหมายฮาลาลของอัสนากับฟาร่ามีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ปฏิบัติการต่อรองสถานะ

ของสินค้าเพื่อแสวงหารายได้ทางเศรษฐกิจจากมุมมองทางศาสนาถูกนำมาใช้อย่างเห็นได้ชัด อัสนาไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักกับการต่อรองเชิงระบบ หรือเสนอทางออกกลับไปยังผู้มีบทบาทในฐานะงานฮาลาล เช่น รัฐบาล กับสำนักงานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย อัสนาถึงความหมายฮาลาลมาจากการสวมผ้าคลุมหรืออิญาบระหว่างที่นำเสนอสินค้าหรือณ โมงยามของการค้าขาย ซึ่งช่วยให้เธอได้รับการยอมรับและสินค้าของเธอมียอดประกันความฮาลาลผ่านปฏิบัติการสำแดงอัตลักษณ์แม่ค้ามุสลิม ขณะที่ฟาร่ามองว่าระบบฮาลาลที่มีอยู่ไม่เอื้อประโยชน์ทางการค้าสำหรับผู้ประกอบการรายจิว อิญาบอาจเป็นเครื่องมือในการต่อรองเพื่อขยับขยายฐานการค้าของเธอ แต่ปัญหาเชิงระบบคือผู้มีอำนาจทางศาสนากับกลไกรัฐยังต้องพัฒนาศักยภาพในการกระจายผลประโยชน์ในการทำฮาลาลสู่ท้องถิ่น

พื้นที่สร้างสันติภาพทางเลือก

สนามในพื้นที่ความขัดแย้งบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้เต็มไปด้วยเรื่องเล่าและการต่อสู้ที่ซับซ้อนเสียงสนทนาในร้านกาแฟแบบดั้งเดิมหยุดลงเมื่อผู้วิจัยแวะสอบถามความมั่นใจว่าอยู่ในเส้นทางไปร้านกาแฟของฮาญูร์ สิ่งหนึ่งที่ตรึงความสนใจเดินทางผ่านร้านกาแฟนี้คือกระป๋องนมที่วางเรียงซ้อนเป็นชั้นๆ อยู่ด้านหน้าเคาน์เตอร์ชงชาและกาแฟ “ตะแปก (ข้างหน้า) เดินตรงไปตามถนนชุมชนอีกนิด คาเฟ่อยู่ทางซ้าย” ผู้วิจัยก็จะถึงที่หมาย ชายวัยกลางคนและชายวัยชราที่นั่งร้านน้ำชาโต๊ะติดกับทางเดินเท้าบอกผู้วิจัยเป็นภาษาไทยปนมลายูถิ่น

ผู้วิจัยนัดพบกับฮาญูร์ซึ่งเปิดร้านกาแฟอยู่ชานเมืองปัตตานี ก่อนหน้านั้นได้คุยกันในวงสนทนาออนไลน์ระหว่างดำเนินโครงการให้คำปรึกษาผู้หญิงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งก่อนขอมาคุยที่ร้าน ฮาญูร์กำลังเตรียมกาแฟให้ลูกค้า เธออยู่ในชุดทรงแบบมลายู เป็นชุดที่

เสื้อตัดแบบไม่เข้ารูป เสื้อยาวถึงเข่า กระโปรงยาวปิด ตาตุ่ม เธอสวมฮิญาบสีเดียวกับชุดโดยใช้หมวกผ้า ปิดคลุมผมก่อนพันผ้าฮิญาบเพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีไฝผมไหล่ออกมานอกผืนผ้า ฮาญูร์ใช้เข็มหมุดเพื่อยึดผ้าคลุมศีรษะให้เข้าที่และเข้ากับใบหน้า

ฮาญูร์เติบโตที่ปัตตานี ได้รับการเลี้ยงดูและเรียนรู้วิชาการศาสนาจากครอบครัว เธอเป็นลูกสาวของนักวิชาการชาวมลายูปัตตานีซึ่งคนท้องถิ่นให้ความนับถืออย่างสูงในฐานะครูผู้สอนศาสนาแบบดั้งเดิม หรือที่ Scupin (1998, pp. 229-259) เรียกว่าเป็นมุสลิมคณะเก่า (traditionalist Muslim หรือ kaum tua) ฮาญูร์ทำกิจกรรมร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคมด้านสื่อและศิลปะเพื่อสร้างสันติภาพ เธอมีส่วนร่วมในงานสร้างสรรค์โครงการ ENOUGH ซึ่งเกี่ยวข้องกับการยุติความรุนแรงทางเพศและเสริมศักยภาพผู้หญิง ความตั้งใจเดิมในการเปิดร้านกาแฟของฮาญูร์คือเป็นที่หารายได้เสริมของครอบครัว และเป็นสถานที่ที่ผู้หญิงมลายูมุสลิมสามารถรวมตัวกันเพื่อหาหรือ พบปะตลอดจนสามารถดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในพื้นที่ความขัดแย้ง

ฮาญูร์ให้การช่วยเหลือผู้ช่วยของเธอ 2 คน โดยฝึกหัดให้ทำงานที่ร้านกาแฟ ทั้งสองรอดพ้นจากการถูกทารุณกรรมและความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งขณะนี้ อยู่ในการดูแลของโครงการเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจที่ดำเนินการและสนับสนุนโดยองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ วันหยุดช่วงบ่ายถึงเย็นเมื่อว่างจากงานในบ้านและงานสวน ฮาญูร์ชวนผู้หญิงในโครงการและละแวกบ้านมาพบปะที่ร้านกาแฟเพื่อแลกเปลี่ยน และเตรียมการสนับสนุนให้เป็นผู้ประกอบการธุรกิจรายตัวตามที่แต่ละคนสนใจ เพื่อกระตุ้นให้ผู้หญิงที่เผชิญกับความรุนแรงได้รับการส่งเสริมด้านสิทธิและรู้ถึงบทบาทการมีส่วนร่วมในทุกด้าน เมื่อต้องการทำกิจกรรมเสริมพลังทางเศรษฐกิจ ฮาญูร์ใช้เรื่องราวของ

เคาะดียะห์ ภรรยาศาสดามูฮัมหมัดซึ่งเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในประวัติศาสตร์ที่ถูกบอกเล่ากันในชุมชนมุสลิม สำหรับเธอเสียงของผู้หญิงและการมีส่วนร่วมในสังคมตลอดจนชีวิตสาธารณะมีผลอย่างมากในการช่วยสร้างความเข้าใจ เพราะเรื่องเล่าสะท้อนโอกาส ทางเลือก และการเข้าถึงทรัพยากรที่เท่าเทียมกัน

อิทธิพลของแนวคิดเพศสภาพกับการพัฒนาที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งช่วยให้ผู้วิจัยเห็นการเสริมรับกันอย่างสอดคล้องระหว่างการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้หญิงกับมิติเพศสภาพ ธุรกิจร้านกาแฟของฮาญูร์เป็นพื้นที่แสดงผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลแปรรูปต่างๆ ที่จัดทำโดยกลุ่มวานีตา หรือกลุ่มผู้หญิงท้องถิ่นจากหมู่บ้านต่างๆ ในปัตตานี ผู้มีรายได้น้อย หรือหญิงที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบโดยตรง วานีตาผลิตสินค้าฮาลาลภายในประเทศหลายชนิด เช่น ข้าวเกรียบปลา ก๋วยเตี๋ยวกรอบ ทูเรียนทอด และผ้าบาติก ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือโอท็อป (OTOP, One Tambon One Product) เป็นโครงการสร้างพลังทางเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนโดยรัฐบาล สำหรับธุรกิจวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็กและจิ๋ว (Small and Micro Community Enterprises หรือ SMCE) โครงการโอท็อปสอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจและถูกนำมาใช้ในยุครัฐบาลทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ. 2544-2549) เพื่อแก้ปัญหาความยากจนในชนบท และถูกวิพากษ์ว่ารัฐบาลทักษิณ ออกแบบนโยบายเพื่อดึงดูดผู้มีสิทธิเลือกตั้งผ่านริเริ่มโครงการต่างๆ เช่น กองทุนพัฒนาไมโครเครดิตระดับหมู่บ้าน OTOP และโครงการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในชนบท นโยบายเหล่านี้ระบุว่าจะมุ่งเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจโดยสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนในการใช้ความรู้ดั้งเดิมควบคู่กับความรู้อัจจุบันเพื่อยกระดับคุณภาพของผลิตภัณฑ์และช่วยให้ธุรกิจเข้าถึงตลาดได้ (McCargo & Ukrist, 2005, p. 82)

ร้านกาแฟได้รับผลกระทบจากวิกฤตโรคระบาด เช่นเดียวกับธุรกิจขนาดจุลภาคที่อื่น นอกจากนี้ ห้วงเวลาสองทศวรรษของความขัดแย้งที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงพบผู้หญิงในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ประกอบการที่บ้านมากกว่าผู้ชาย นับเป็นสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันกับเขตความขัดแย้งอื่นๆ (Bullough, Renko, & Myatt, 2014, pp. 473-499) ผู้หญิงเผชิญกับความท้าทายมากกว่าผู้ชายเนื่องจากความอยุติธรรมทางสังคม ความสูญเสีย การบาดเจ็บ การเคลื่อนที่เคลื่อนไหวที่ถูกจำกัด การถูกกีดกัน และความรุนแรงอันเนื่องมาจากเพศสภาพ (Marddent, 2017, pp. 229-246) นอกจากนี้ บทบาทของผู้หญิงและผู้ชายมักถูกนิยามใหม่ในระหว่างความขัดแย้ง เมื่อผู้หญิงถูกผลักดันให้เข้าไปอยู่ในบทบาทผู้สร้างรายได้ให้กับครอบครัว

ฮาดิฮ์เป็นเสมือนภาพผู้หญิงมลายูมุสลิมรุ่นใหม่ที่ครอบครัวให้ความสำคัญกับการเรียนศาสนา และใช้ชีวิตในทางธุรกิจไปพร้อมๆ กัน เมื่อเธอเข้าสู่งานกิจกรรมรณรงค์การยุติความรุนแรง ร้านกาแฟฮาลาลในชุมชนแห่งนี้กลายเป็นพื้นที่ของผู้หญิง บทสนทนาที่ฮาดิฮ์ให้ความสำคัญผูกโยงกับร้านกาแฟฮาลาลคือ พื้นที่ของกลุ่มผู้หญิงที่ต่อสู้กับความรุนแรงในครอบครัวและผู้หญิงที่สามีเสียชีวิตระหว่างสถานการณ์ความขัดแย้ง ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดการสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจและความเป็นอิสระ เป้าหมายของฮาดิฮ์คือการแนะนำวิธีการหารายได้ด้วยตนเองเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองการปกป้องผู้หญิงในชุมชนที่ไม่สามารถหาเลี้ยงตนเองได้ ถือเป็นภารกิจของเธอที่จะต้องผลักดันและให้ความช่วยเหลือ ฮาดิฮ์มักเชิญผู้หญิงที่มีส่วนร่วมในการรณรงค์ไปที่ร้านกาแฟของเธอและอธิบายว่าผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นแบบไหนที่เหมาะสมกับร้านกาแฟสมัยใหม่ เป็นพื้นที่ที่นักเคลื่อนไหวทางสังคมรวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนกับเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนระดับชาติและนานาชาติ ดังนั้น แทนที่ฮาดิฮ์จะตกแต่ง

ร้านกาแฟด้วยการแสดงใบรับรองฮาลาลบนผนังร้านเหมือนร้านอาหารและร้านกาแฟขนาดใหญ่ในเมืองปัตตานี ฮาดิฮ์กลับนำเอาสินค้าจากกลุ่มวิสาหกิจท้องถิ่นมาจัดแสดงและตกแต่งร้าน มุมกาแฟของร้านจึงเป็นแกลเลอรีที่เต็มไปด้วยผ้าพันคอและผ้าคลุมศีรษะที่ออกแบบลวดลายดั้งเดิม มีดีไซน์หลากหลาย รวมถึงลายดอกไม้เช่นเดียวกับผ้าเลอปัสผืนยาว (kain lepas) ที่เพิ่มสีสันและลวดลายท้องถิ่น

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ร้านกาแฟเป็นพื้นที่สำหรับผู้ชายในการพบปะ และร้านกาแฟเป็นที่รู้จักในฐานะสถานที่สนทนาทางการเมืองและธุรกิจที่ไม่เป็นทางการในหลายส่วนของโลก (Benhabib, 1998, pp. 65-99) ในเมืองใหญ่หลายแห่ง พลเมืองชนชั้นนายทุนใช้เวลาว่างไปร้านกาแฟเพื่อพูดคุยประเด็นร่วมสมัยกัน จากนั้นจึงนำไปสู่การเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะ ซึ่งการสนทนาในที่สาธารณะถูกจัดขึ้นในลักษณะของการอภิปราย ร้านกาแฟค่อยๆ พัฒนาไปสู่พื้นที่ที่เข้าถึงได้และเข้าถึงได้มากขึ้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี นับเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านเช่นเดียวกับสังคมปัตตานี แม้สมัยก่อนร้านกาแฟแบบดั้งเดิมหลายแห่งในปัตตานีมีลูกค้ายเป็นชายเท่านั้น (Mohamad, 2007, pp. 34-35; ภาวิตา แจ่มคล้าย, สุชานันท์ เสมหิรัญ และทิฆัมพร บุญมี, 2564, ออนไลน์) มีผู้หญิงไม่มากนักที่เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่สาธารณะ ทุกวันนี้ ร้านกาแฟในปัตตานีออกแบบให้เป็นคาเฟ่ร่วมสมัย จนกลายเป็นพื้นที่ที่กลุ่มคนหลากหลายเข้าไปใช้สอย

เหตุนี้ ร้านกาแฟจำนวนหนึ่งในชายแดนภาคใต้ให้พื้นที่แก่ผู้หญิงในการยืนยันกิจการของตนเอง ไม่เพียงแต่มีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการเสริมพลังให้กับผู้หญิงในการบรรลุเป้าหมายและความตั้งใจ งานของรอฮานี ดาโอ๊ะพบว่า กิจกรรมการเป็นผู้ประกอบการของผู้หญิงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชน (Da-oh, 2021, Online) การก่อตั้ง

และการพัฒนาธุรกิจของผู้หญิงไม่เพียงแต่มีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมโดยรวมเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการปลดปล่อยและเสริมอำนาจให้กับผู้หญิงเพื่อบรรลุเป้าหมายในการผลักดันงานสันติภาพ (Parker & Dales, 2014, pp. 164-167) ฮาญร์กล่าวว่าร้านกาแฟที่ผู้หญิงเป็นเจ้าของและบริหารโดยผู้หญิงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกปรับรูปแบบของพื้นที่จากการเป็นสถานที่เพื่อบริโภคไปสู่การเป็นสถานที่ของการต่อสู้ทางสังคม เนื่องจากผู้หญิงจำนวนมากตระหนักดีว่าพื้นที่เชิงโครงสร้างอำนาจทางการเมือง หอประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มัสยิด และโรงเรียนสอนศาสนามีกฎระเบียบที่ผู้คนต้องปฏิบัติตาม ฮาญร์มองว่าร้านกาแฟของเธอเป็นพื้นที่ให้ผู้หญิงใช้สิทธิในการเป็นผู้นำธุรกิจของสังคม

อย่างไรก็ดี ด้วยการที่แนวคิดฮาลาลถูกนำมาใช้ในภาคธุรกิจ จึงยังคงเป็นที่ถกเถียงในแง่ของผลประโยชน์และอำนาจภายในของมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ผู้หญิงมุสลิมเช่นฮาญร์สามารถต่อรองขอบเขตของอุดมการณ์ดั้งเดิมผ่านบทสนทนาและกิจกรรมในร้านกาแฟที่เธอค้าขายอยู่ประจำวัน พื้นที่ร้านกาแฟฮาลาลมีความซับซ้อนทั้งสะท้อนสนามความขัดแย้งและภาพสะท้อนนี้เองเผยให้เห็นการเคลื่อนตัวของนักเคลื่อนไหวผู้หญิงที่เรียกร้องสันติภาพในปัตตานี ทั้งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเพิ่มขีดความสามารถของผู้ประกอบการหญิงและสร้างการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเศรษฐกิจ ฮาญร์กล่าวถึงทายาทสนทนาว่า

“ในเมื่อโครงการขนาดใหญ่ในพื้นที่อย่างระเบียบเศรษฐกิจฮาลาลชายแดนภาคใต้มันเจ็บหาย ไม่พบร่องรอยว่าคนมาอยู่บ้านๆ จะต้องรอคอยงานฮาลาลหรือจะมาถึงเมื่อไร เราก็เลยสร้างพื้นที่นี้เอาเอง ไม่ให้คนที่นี้ตกเป็นเหยื่อความขัดแย้งซ้ำๆ”

(ฮาญร์, สัมภาษณ์, 2565, 1 พฤษภาคม)

ดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนนี้ว่าคนท้องถิ่นในพื้นที่วิจัยที่ดำเนินธุรกิจอาหารฮาลาลขนาดเล็กและรายจิวไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการรับรองฮาลาลอย่างเป็นทางการ เนื่องจากสาเหตุหลายประการนอกจากที่ฮาลาลระบุไว้ตอนต้น เช่น การขอรับรองฮาลาลยังไม่เป็นภาคบังคับหรือเป็นไปได้โดยสมัครใจ นอกจากนี้ ผู้คนที่ซื้ออาหาร เช่น เนื้อสัตว์ ผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ต้องได้รับการรับรองฮาลาลหรือมีฉลากฮาลาลอยู่ก่อนนี้แล้ว ถือเป็นข้อได้เปรียบทางการแข่งขันสำหรับธุรกิจ SMEs รวมทั้งผู้ค้ารายจิว (Ratnasari et al., 2019, pp. 510-525) ยังพบอีกว่าสาเหตุของการไม่ขอรับรองฮาลาลนั้นเนื่องจากผู้ค้าจำนวนมากไม่ทราบขั้นตอนดำเนินการ ทั้งถูกมองว่าค่อนข้างซับซ้อน ต้องใช้เวลาและเงินในการดำเนินการหรือมีค่าใช้จ่ายที่จำเป็นอื่นในการลงทุนมากกว่า (Sudarmiatin, Khoirul Anam & Wafaretta, 2020, pp. 141-155)

เรื่องเล่าประสบการณ์ของผู้หญิงในฐานะเจ้าของธุรกิจอาหารฮาลาลระดับจุลภาคส่วนใหญ่แต่งกายที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางศาสนา การเลือกสวมฮิญาบระหว่างค้าขายคือหนึ่งในเหตุผลหลักที่น่าสนใจที่ผู้หญิงจำนวนมากบอกว่าพอเพียงต่อการรับรองสถานะของสินค้า จึงไม่มีความจำเป็นใดๆ สำหรับพวกเธอในการขอการรับรองฮาลาล ทั้งผู้บริโภคไม่เคยถามเกี่ยวกับสถานะฮาลาลของอาหารที่ซื้อ แต่ผู้บริโภคให้ความมั่นใจและไว้วางใจในตัวผู้ค้า นอกเหนือจากการทำความเข้าใจเรื่องเล่าจากฮาลาลแล้ว มุมมองของฮาญร์ที่ผู้วิจัยพบว่าการคลุมฮิญาบของผู้หญิงที่เข้าร่วมโครงการ ENOUGH ได้แสดงให้เห็นถึงปฏิบัติการในชีวิตประจำวันและการเสียด้าที่สวมทับร่างกายเป็นเครื่องมือต่อรองกับระเบียบการที่เป็นทางการ เรื่องเล่าของพวกเธอสะท้อนถึงอำนาจในการเจรจาต่อรอง การแสดงออกของผู้ประกอบการตามแนวทางปฏิบัติการสร้างความไว้วางใจในอาหารฮาลาลจากมุมมองของแม่ค้าหญิงในภาคธุรกิจขนาดจิวในภูเก็ต พบการนำสถานะและอัตลักษณ์ทาง

ศาสนาที่ผู้หญิงใช้ในการต่อรอง

บทส่งท้าย

การศึกษาจำนวนมากเกี่ยวกับมุสลิมในสังคมไทย มุ่งเน้นไปที่งานชายแดนภาคใต้ที่มีประวัติศาสตร์ของการต่อรองอำนาจทางการเมืองระหว่างผู้นำการปกครองในรัฐต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อผู้คนหลากหลายมิติ ขณะทำงานวิจัยเกี่ยวกับมุสลิมในภาคใต้ตอนบนและคนบริเวณทะเลฝั่งตะวันตกยังมีการศึกษาที่จำกัดไม่ว่าประเด็นความเหลื่อมล้ำ การจัดการทรัพยากร และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในที่นี้เป็นการศึกษาภาวะการต่อรองกับอำนาจระนาบใหญ่สืบเนื่องจากการขยายตัวของโลกาภิวัตน์ โดยที่ความคิดทางศาสนาเรื่องฮาลาล ขยับขยายมาในอาณาบริเวณนี้พร้อมกับกลุ่มพ่อค้าจากอาหารับและใกล้เคียง กระทั่งแนวคิดฮาลาลและปฏิบัติการของมันดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวมุสลิม โดยที่พื้นที่ของผลิตภัณฑ์บริโภคสัมพันธ์กับเรื่องฮาลาล จนเกิดความเข้าใจว่าฮาลาลเป็นเรื่องของอาหารที่มุสลิมบริโภคได้หรือไม่ได้ ด้วยเหตุการณ์ขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้าและการลงทุน กระทั่งแนวคิดฮาลาลถูกนำมาใช้เป็นหนึ่งในระบบมาตรฐานกลางท่ามกลางมาตรฐานการตลาด และการค้าอื่นๆ

ขณะเดียวกัน การวิเคราะห์อำนาจของตลาดและบทบาททางศาสนาไม่เพียงพอที่จะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่กำลังดำเนินอยู่ในการศึกษา นี้จึงคำนึงถึงความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของผู้คน ผ่านคำอธิบายการกระทำทางชาติพันธุ์วิทยาหลากหลายพื้นที่ แนวคิดและการปฏิบัติทางศาสนานำมาซึ่งการเมืองของอัตลักษณ์ที่แตกต่างในกลุ่มผู้หญิงมุสลิม ประเด็นสำคัญของบทความนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและการปฏิบัติของผู้หญิงมุสลิมในบริบททางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม การผลิตรวมทั้งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ฮาลาลด้วยการนำเสนอภาพปฏิบัติการในอิสลามช่วงเวลาทำการค้ารูปแบบ

ธุรกิจที่มีรายได้น้อย ช่วยให้เห็นถึงการต่อรองอำนาจที่สอดรับกับกระบวนการทำให้ฮาลาล

การที่ผู้หญิงในงานศึกษานี้ใช้ฮิญาบและการสร้างพื้นที่ใหม่เป็นเครื่องหมายระบุตัวตนที่มองเห็นได้ทั้งในและนอกตลาดแบบฆราวาส เนื่องด้วยรัฐจัดตั้งหน่วยงานกำกับดูแลความฮาลาลเพื่อรับรองมาตรฐานในลักษณะที่เป็นโครงสร้างเชิงระบบ ทั้งผู้ดำเนินการในระบบดังกล่าวไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยอิสระยังต้องพึ่งพิงอำนาจของรัฐ โดยที่รัฐขยับขยายนโยบายการท่องเที่ยวและตลาดธุรกิจฮาลาลด้วยคาดหวังว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีลูกค้านุ้มนุ้มนมากขึ้นจากการประกาศนโยบายส่งเสริมทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ขณะที่กลุ่มชาวบ้านเห็นว่า พวกเขาทำธุรกิจเกี่ยวกับอาหารฮาลาลได้โดยตรง ไม่จำเป็นต้องผ่านการรับรองโดยอำนาจรัฐ หรือหากใช้ระบบรัฐขยายกิจการย่อมถือว่าเป็นโอกาสที่ดำเนินไปท่ามกลางการลงทุนที่ยังมีข้อจำกัด ดังที่ผู้หญิงในการศึกษานี้ตระหนักว่า นโยบายจากรัฐส่วนกลางในเรื่องธุรกิจฮาลาลอันตามันและครัวฮาลาลโลกขาดการเชื่อมต่อประโยชน์ในวงกว้างระหว่างมุสลิมในท้องถิ่นกับความต้องการของรัฐด้วยเงื่อนไขที่ต้องการการลงทุนทางการเงินและการจัดการในระดับสูง

ข้อมูลจากพหุสนามเผยให้เห็นว่ากระบวนการฮาลาลซ่อนอยู่ในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีการใช้แนวคิดฮาลาลเป็นแนวทางร่วม เกิดภาวะปริแตกแยกส่วนความหมายจากวัฒนธรรมฮาลาลในชุมชน เมื่อเส้นทางความรู้ และโอกาสการลงทุนของรัฐระบุภาพความร่วมมือกับวิถีบริโภคนิยมของศาสนา ดังนั้น จึงเป็นไปได้ที่จะแยกแยะระหว่างการลงทุนกับความมั่งคั่งจากกระบวนการฮาลาลเชิงระบบ ในขณะที่ผู้ประกอบการฮาลาลระดับจุลภาคเน้นการลงทุนสร้างความไว้วางใจด้วยการรับผิดชอบโดยตรงต่อสินค้ากับโอกาสที่จำกัดและใช้กระบวนการฮาลาลของฮิญาบซึ่งเป็นเครื่องหมายแสดงตัวตนในปฏิบัติการทางการเมืองศาสนากับการสร้าง

พื้นที่ต่อรอง ดังที่ Mises (1998, pp. 610-624) อภิปรายว่าผู้ประกอบการหญิงทำความเข้าใจรูปแบบตลาดและนวัตกรรมใหม่เช่นเดียวกับการเรียนรู้บทบาทเพศภาวะซึ่งเกี่ยวข้องกับโอกาสและการต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เช่น ผู้หญิงและผู้ค้าที่มีทุนน้อยเผชิญกับปัญหาเงินทุนหมุนเวียน ผู้หญิงเห็นว่าตนได้อุทิศเวลาและทุนเพื่อทำให้พื้นที่ของการเป็นผู้ประกอบการรายจิวซ์ยับไปได้ภายใต้โครงสร้างการสนับสนุนทางสังคมและครอบครัวหรือทุนทางสังคมที่เหมาะสมจะช่วยให้ธุรกิจเติบโตอย่างมีความหมายมากกว่าทุนเชิงระบบที่จัดการโดยรัฐ ดังเช่นบทสนทนาของอัสนา ฟาร่า และ ฮาญร์ ที่สมาชิกในครอบครัวขยายมีบทบาทสำคัญต่อการสนับสนุนธุรกิจในระดับจุลภาคของพวกเธอซึ่งบ่งชี้ความเชื่อมโยงระหว่างชีวิตประจำวันของผู้หญิงมุสลิมกับโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจจากเบื้องล่าง (Ribeiro, 2006, pp. 233-249)

ความแตกต่างทางเพศสภาพและประสิทธิภาพของธุรกิจที่ผู้หญิงเป็นเจ้าของ งานของ Brush and Hisrich (2000, pp. 62-75) ช่วยสะท้อนแง่มุมความพอใจและความสำเร็จจากการที่ผู้หญิงถูกกำหนดบทบาทและตำแหน่งแห่งที่โดยอำนาจปิตาธิปไตยและต่อรองผ่านบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมนั้น กระทั่งอาจกลายเป็นการเปิดม่านความคิดและการต่อรองในธุรกิจฮาลาลระดับจุลภาค ผู้หญิงสามารถเข้าไปดำเนินการได้ง่ายกว่าไม่ว่างานนั้นทำในบ้านหรือละแวกบ้าน และนอกบ้าน ซึ่งผูกโยงกับบทบาททางเพศในการรับผิดชอบงานทั้งในและนอกบ้านของผู้หญิง โดยเฉพาะการดูแลคนในครอบครัว ทั้งนี้เมื่อประเด็นการตลาดของฮาลาลถูกพิจารณาจากมุมมองศาสนา (McAlexander et al., 2014, pp. 858-875) ปฏิบัติการชีวิตประจำวันของผู้หญิงเหล่านี้ต่างแยกไม่ขาดออกจากกัน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงพาณิชย์, สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2565). *สถานการณ์สินค้าอาหารฮาลาล*. สืบค้นจาก http://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/khaaw_aahaarhaalaal.pdf
- กีอรฎอวี, ยูซุฟ. (2547). *ฮาลาลและหะรอมในอิสลาม [Al-Halal wa al-Haram fi al-Islam]* (บรรจง บินกาซัน, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม. (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 1980).
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.). (2548). *อบจ.ภูเก็ต ร่วมกับ ททท.จัดฮาลาลฟู๊ด ฮิลลัล ทาวน์ “Halal Food Hillal Town”*. สืบค้นจาก <https://www.ryt9.com/s/prg/18856>
- จักรกริช สังขมณี. (2560). ชาติพันธุ์วรรณนาว่าด้วยโครงสร้างพื้นฐาน. *วารสารธรรมศาสตร์*, 36(2), 33-57.
- แนวหน้า ออนไลน์. (2565). *เกษตรฯ ลุยดันอุตสาหกรรมฮาลาลพื้นที่ชายแดนใต้ สู่ ‘ครัวฮาลาลของโลก’*. สืบค้นจาก <https://www.naewna.com/local/677502>
- ปรกรณ์ ปรียากร. (2560). วิวัฒนาการและแนวโน้มในอนาคตของการพัฒนามาตรฐานฮาลาล และกระบวนการตรวจรับรองผลิตภัณฑ์ฮาลาลของประเทศไทย. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ วันคล้ายวันสถาปนาครบรอบ 51 ปี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ประจำปี 2560 เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา: จากปรัชญาสู่การปฏิบัติ (น. 151-181)*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พัฒนภมล อ่อนสำลี. (2564). การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนในสภาวะการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์*, 23(1), 195-205.
- ฟาร่า (นามสมมติ). *ร้านกาแฟแห่งหนึ่ง ตำบลวิชิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต*. (2565, 22 เมษายน). สัมภาษณ์.
- ภาวิตา แจ่มคล้าย, สุชานันท์ เสมหิรัญ และทิมพ์พร บุญมี. (2564). *ร้านน้ำชาชายแดนใต้ พื้นที่สร้างความสัมพันธ์ในความขัดแย้ง*. สืบค้นจาก <https://nisitjournal.press/2020/01/02/tea-shop-thailand>
- มุฮัมมัดราฟี มะเก็ง. (2563). ชายแดนไทย-มาเลเซีย: เครือข่ายความสัมพันธ์ทางการค้าของผู้ค้ามาลายูรายย่อย. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 10(3), 40-62.
- รอมฎอน ปันจอร์. (2555). ประท้วงฮิญาบที่ยะลา: ความทรงจำของการต่อรอง. *วารสารรัฐสมิแล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 33(1), 18-34.
- วรภรณ์ สำเภา และอนุชา แผงเพชร. (2565). วัฒนธรรมการแต่งกายสตรีมุสลิม: มุมมองอัตลักษณ์การดำรงอยู่ของความศรัทธาและความงามในบริบทปัจจุบัน. *ศิลปกรรมสาร*, 15(2), 106-128.
- วิภาวี พงษ์ปิ่น. (2558). ยุวมุสลิมะห์บ้านริมน้ำ: ใต้เงาฮิญาบกับความท้าทายในโลกสมัยใหม่. *วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา*, 34(1), 56-78.
- ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.). (2565). *ศอ.บต. ดัน!!! ระเบียบเศรษฐกิจฮาลาล..เตรียมนำเซฟชื่อดังระดับประเทศ รังสรรเมนูอาหารจากวัตถุดิบในพื้นที่ ยกระดับครัวไทยสู่ครัวโลก*. สืบค้นจาก <https://www.sbpac.go.th/?p=99652>

- สาวท. ยะลา. (2566). ยะลา จัดแพชั่นโชว์ “ปากายัน มลายู” ครั้งที่ 2 ดันยะลาศูนย์กลางแพชั่นเครื่องแต่งกาย-สร้าง
แบรนด์สู่สากล. สืบค้นจาก <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG230522083214443>
- สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์. (2565). ขับเคลื่อนระเบียบเศรษฐกิจฮาลาลจังหวัดชายแดนภาคใต้ผลักดันสู่ตลาดโลก
มุสลิม. สืบค้นจาก <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG221101094808010>
- สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย. (2565). โลโก้ฮาลาล. สืบค้นจาก <https://www.halal.or.th/th/home>
- สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย. (2564). คู่มือการขอรับรองฮาลาลผ่านระบบออนไลน์.
สืบค้นจาก <https://www.halal.or.th/storages/manual/HOmanual.pdf>
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2557). มาตรฐานอาหารฮาลาลแห่งชาติ. สืบค้นจาก <https://www.acfs.go.th/halal/general.php>
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.). (2563). ประกาศสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง
และขนาดย่อม เรื่องการกำหนดลักษณะของวิสาหกิจรายย่อย. สืบค้นจาก https://www.sme.go.th/upload/mod_download/download-20210210174152.pdf
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). ภาวะสังคมไทย. สืบค้นจาก https://www.moj.go.th/attachments/20210813135828_85697.pdf
- อัสนา (นามสมมติ). ร้านอาหารเช้าแห่งหนึ่ง ตำบลวิชิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต. (2565, 24 เมษายน). สัมภาษณ์.
- ฮาญูร์ (นามสมมติ). ร้านกาแฟแห่งหนึ่ง ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี. (2565, 1 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.

ภาษาอังกฤษ

- Al-Qaradawi, Y. (1980). *Al-Halal wa al-Haram fi al-Islam*. Beirut: al-Maktab al-Islami.
- Baum, T., & Hai, N. T. T. (2020). Hospitality, Tourism, Human Rights and the Impact of COVID-19. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(7), 2397–2407.
- Benhabib, S. (1998). Models of Public Space: Hannah Arendt, the Liberal Tradition, and Jurgen Habermas. In Joan B. Landes (Ed.), *Feminism: The Public and the Private Realm* (pp. 65–99). Oxford: Oxford University Press.
- Brush, C.G. & Hisrich, R.D. (2000). Women-owned Businesses: An Exploratory Study Comparing Factors Affecting Performance. *Journal of Management Policy and Practice*, 16(1), 62-75.
- Bullough, A., Renko, M. & Myatt, T. (2014). Danger Zone Entrepreneurs: The Importance of Resilience and Self-Efficacy for Entrepreneurial Intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38(3), 473–499.
- Caplan, P. (1997). Approaches to the Study of Food, Health and Identity. In Pat Caplan (Ed.), *Food, Health and Identity* (pp.1–31). London & New York: Routledge.

- Da-oh, R. (2021). *Mak Yoh: A Breadwinner with Hope for Local Food Preservation along the Southern Border* [เมาะเยาะ หญิงผู้โอบอุ้มครอบครัว และความหวังในการสืบสานอาหารพื้นบ้านชายแดนใต้]. Retrieved from https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/th/UNDP_TH_Neomind_Thai.pdf
- Falzon, M.A. (2009). Introduction: Multi-sited Ethnography: Theory, Praxis and Locality in Contemporary Research. In Mark-Anthony Falzon (Ed.), *Multi-sited Ethnography: Theory, Praxis and Locality in Contemporary Research* (pp. 1-24). Farnham, UK: Ashgate.
- Gokariksel, B., & McLarney, E. (2010). Introduction: Muslim Women, Consumer Capitalism, and the Islamic Culture Industry. *Journal of Middle East Women's Studies*, 6(2), 1-18.
- Marcus, G. (1995). Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review in Anthropology*, 24(1), 95–117.
- Marddent, A. (2016). *Gender Piety of Muslim Women in Thailand. (Doctoral Dissertation) Johann Wolfgang Goethe University, Faculty of Philosophy and History. Germany.*
- Marddent, A. (2017). Women Political Participation in Peacebuilding in Southern Thailand. *AL ALBAB*, 6(2), 229-246.
- McAlexander, J.H. et al. (2014). The Marketization of Religion: Field, Capital, and Consumer Identity. *Journal of Consumer Research*, 41(3), 858–875.
- McCargo, D. & Ukrist P. (2005). *The Thaksinization of Thailand*. Copenhagen: NIAS.
- Mintz, S.W. & Du Bois, C. M. (2002). The Anthropology of Food and Eating. *Annual Review of Anthropology*, 31(1), 99–119.
- Mises, Von L. (1998). *Human Action: A Treatise in Economics*. Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute.
- Mohamad, M. A. B. (2007). *Memories of Martyrdom and Landscape of Terror: Fear and Resistance among the Malays of Southern Thailand*. (Master's Thesis, Southeast Asian Studies) National University of Singapore. Singapore.
- Mukherjee, S. R. (2014). Global Halal: Meat, Money, and Religion. *Religion*, 5(1), 22–75.
- Nawawi, M. S. A. M. et al. (2017). *Halal Food Industry in Thailand: History, Prospects, and Challenges*. Seoul, South Korea: Sejong University.
- Office of the National Economic and Social Development Council (NESDC). (2019). *Gross Regional and Provincial Product Chain Volume Measure 2019 Edition*. Retrieved from <https://www.opsmoac.go.th/udonthani-dwl-files-431291791070>

- OSMEP. (2020). *Announcement of the Office of Small and Medium Enterprises Promotion, Subject: Designation of Characteristics of Micro Enterprises*. Retrieved from https://www.sme.go.th/upload/mod_download/download-20201014121854.pdf
- Parker, L. & Dales, L. (2014). Introduction: The Everyday Agency of Women in Asia. *Asian Studies Review*, 38(2), 164–167.
- Ratnasari, Tri et al. (2019). Halal Food Certification for Improving the Competitiveness of Small and Medium Enterprise. *Opción*, 35(22s), 510-525.
- Ribeiro, G. L. (2006). Economic Globalization from Below. *Etnográfica*, 10(2), 233–249.
- Satha-Anand, C. (1994). Hijab and Moments of Legitimation: Islamic Resurgence in Thai Society. In Charles F. Keyes, Laurel Kendall & Helen Hardacre (Eds.), *Asian Visions of Authority: Religion and the Modern States of East and Southeast Asia* (pp. 279–300). Honolulu: University of Hawaii Press.
- Scupin, R. (1998). Muslim Accommodation in Thai Society. *Journal of Islamic Studies*, 9(2), 229–258.
- Sincharoenkul, K. (2022). COVID-19 Management and the Effectiveness of Government Support of the Tourism SMEs in Phuket. *Journal of International Studies, Prince of Songkla University*, 12(2), 93–128.
- Somboonsuke, B. et al. (2015). Micro Halal Community Enterprise Database System: Case Study in Pattani and Songkhla Provinces. *Kasetsart Journal (Soc. Sci)*, 36(1), 568–576.
- Sudarmiatin, S., Khoirul Anam, F. & Wafaretta, V. (2020). The Intention of Halal Certification by Micro Business. *KnE Social Sciences*, 4(9), 141-155.
- Sujarinphong, P. (2021). Muslim Tourism Promotion in Thailand: Investigation and Evaluation on Tourism Activities and Routes. *Manutsayasant Wichakan*, 28(2), 28–54.
- Syaifulzafni M. & Aziz, A. (2020). *Halal Certification in Malaysia and Singapore: Culinary Infrastructure at the Intersection of Religion and Politics*. (Master’s Thesis, Applied Finance and Investment). University of Tasmania. Australia.
- Tangsathaporn, P. (2023). *Off to the Halal Market*. Retrieved from <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/2473437/off-to-the-halal-market>
- The Asia Foundation. (2021). *Barley Staying Afloat: The Impact of COVID-19 on MSMEs in Southeast Asia*. Retrieved from https://asiafoundation.org/wp-content/uploads/2021/08/GovAsia-1.3-Barely_Staying_Afloat-The_Impact-of-Covid-19-on-MSMEs-in-Southeast-Asia_Aug20.pdf

สถาบันพระปกเกล้า

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5
เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210
โทรศัพท์ 02-141-9570 โทรสาร 02-143-8181

วารสารสถาบันพระปกเกล้า

ISSN 1685 9855

9 771685 985005

ราคา 120 บาท

